

C. HOGAȘ

PE DRUMURI DE Munte

I

AMINTIRI DINTR'O CĂLĂTORIE
IN MUNȚII NEAMȚULUI

CU O INTRODUCERE DE
VLADIMIR STREINU

366/944

FUNDAȚIA C. HOGAȘ PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ
BUCUREȘTI — 1944

16

PE DRUMURI DE MUNTE

C. HOGAȘ

9
~~Inv. 80000~~

II 84996

PE DRUMURI DE MUNT E

I

AMINTIRI DINTR'O CĂLĂTORIE
IN MUNȚII NEAMȚULUI

CU O INTRODUCERE DE
VLADIMIR STREINU

FUNDAȚIA ~~PROCE~~ DENTRU LITERATURĂ ȘI ARTA
BUCUREȘTI — 1944

Biblioteca Centrală Universitară
Cota... 84.996
Inventar 232224

RC 99/00

S'AU TRAS DIN ACEASTĂ CARTE, TREI
MIU DOUĂ SUTE EXEMPLARE ȘI PE
HÂRTIE VIDALON, DOUĂZECI ȘI ȘASE
DE EXEMPLARE NEPUSE ÎN COMERT,
NUMEROTATE DELA 1 LA 26.

B.C.U. Bucuresti

C232221

*Inchin această scriere tuturor
foștilor mei elevi, în semn de
dragoste și aducere aminte.*

INTRODUCERE

I

Ca nume de autor, Calistrat Hogaș apare destul de târziu, în cadrul vieții sale. Abia la vârsta de douăzeci și șase de ani¹⁾, după cinci ani de profesorat în Piatra-Neamț, el debutează cu versuri în ziarul local Corespondența provincială (An. I, nr. 5, 19 Mai, 1874).

E de mirare că ispita tiparului n'a grăbit pe versuitor să debuteze mai de vreme. Chiar dacă admitem că inițialele C. H., cărora poșta redacției Convorbirilor Literare (An. III, nr. 8, 15 Iunie 1869) le răspundea odată pentru totdeauna « Ne invitați a tăce numele, dați-ne voe a tăce și poesia », sunt ale lui și ascund în adevăr pe Hogaș, faptul de a nu fi încercat să tipărească în alte publicații, în care până la 1874 nu poate fi găsit, tot de mirare rămâne, de n'ar fi mai de grabă semnificativ. Dar semnificația acestui amănunt va apărea mai limpede, după ce vom fi urmărit linia istorică discontinuă a carierii scriitorului.

¹⁾ Socotim ca dată a nașterii scriitorului anul 1848, Aprilie 19, pe care d-na Sidonia Hogaș îl arată ca fiind anul de pe actul de naștere și botez, deși d-sa crede, cu toate acestea că Hogaș s'ar fi născut în alt an (Tataia. *Amintiri din viața lui Calistrat Hogaș* 1940, p. 112). Materialul strict biografic, la care ne vom referi când și când în introducerea noastră, este luat din această lucrare de nemărginită pietate filială, dar și de lirism confuz și nu odată înșelător asupra datelor. Asupra anului nașterii, e de considerat însă și contribuția d-lui Const. Solomon, care propune pe 1847 (*Analele Moldovei*, vol. I, Ian.-Dec. 1941, Fasc. 1—4, pg. 97—109).

La foaia nemțeană, unde debutează, publicând trei poezii: *Legenda Lăcrimioarei* (*An. I, nr. 5, 19 Mai, 1874*), *Legenda «Florei Nu mă uita»* (*An. I, nr. 7, 2 Iunie 1874*) și *Orologiul* (*An. I, nr. 10, 23 Iunie 1874*), dintre care primele două sunt reproduse în scurt timp de revista *Ghimpele* din București, tânărul profesor de gimnaziu n'avea să întârzie mai mult. El se desparte de întâii prieteni de publicistică și, după o trecere de patru ani, în care timp nu i se află nicio legătură cu tiparul, întemeiază săptămânalul local *Situațiunea*, al cărui rost era și să polemizeze cu *Correspondența Provincială*, după cum reiese din câteva note ale acesteia.

Foaia lui Hogaș, din care nu cunoaștem decât singurul număr existând în biblioteca Academiei Române (*An. I, nr. II, 23 Martie 1878*), trebuie să fi apărut, dacă își va fi păstrat regularitatea săptămânală, pe la 16 Februarie al aceluiași an; dar ce anume va fi susținut și tipărit, privind literatura, nu putem ști. Se pare că d-na Sidonia Hogaș ar fi posedând colecția sau în orice caz ar fi consultat alte numere răzlețe, de vreme ce reproduse în amintirile sale un articol satiric, Procurorul Z. sau docarul cu doi cai, dând pe deasupra și alte câteva amănunte privitoare la caracterul publicației. După indicațiile fiicei scriitorului și după ce cunoaștem din singurul număr amintit, săptămânalul lui Hogaș nu avea niciun interes literar, fiind organul unor mici răfueii nemțene. Să reșinem dar că, nu spre a-și tipări literatura beletristică, devenise întârziatul debutant director al unei publicații.

Intre 1878 și 1881, până când versuitorul destul de matur ca vârstă ne este semnalat prin Tecuci și prin Iași, pe unde îl poartă capriciile carierii sale de profesor netitular, pentru a-l readuce în Piatra, de care se va fi simțit el însuși ținut din scurt prin ambițiunile firești, născute aici, ale primei tinereți, scriitorul încă odată nu lasă nicio urmă literară.

În Piatra, unde se află așa dar din nou în 1881, se constituise însă în acel timp o asociație de oameni mai luminați printre care

Hogaș, așlător încă la Iași, figura ca « membru corespondent ». Societatea avea scopuri culturale popularizatoare, manifestându-se prin conferințe publice și susținerea unei reviste științifico-literare, mensuală. Printre membrii ei, ca nume literar, în afară de al lui Hogaș, abia dacă putem menționa pe N. Gr. Lazu, cel care avea să devină acuzatorul principal în afacerea cunoscută sub denumirea de « plagiatul Coșbuc ». Revistei societății, în semn de cinstită a tradiției culturale moldovene, i se dă drept titlu numele bătrânului luptător Asachi, care, pe lângă titlurile lui cunoscute, mai avea și pe acela de a fi înființat prin părțile Pietrei o primă fabrică de hârtie.

În revista Asachi (1881—85), Calistrat Hogaș, deține primul rol literar, ceea ce firește nu era prea greu. Intrând în compunerea redacției dela numărul doi al publicației, el susține o activitate foarte diversă și încă neînsemnată pentru a reține atenția scriitorilor cu nume de pe atunci. Activitatea lui la organul de presă al țisei societăți se împarte între tipărirea articolului Despre lectură (An. I, nr. 2, 10 Mai 1881) și a conferinței-rezumat Despre desvoltarea și conservarea naționalității la Români (An. I, nr. 10, 10 Ianuarie 1882), aceasta arătându-l ca pe unul din înaintașii unei atitudini, care în literatură avea să fie formulată mult mai târziu; — între publicarea versurilor, despre care n'am mai putut ști nimic dela debutul din Corespondența Provincială, republicat și acela întocmai, fără să se arate retipărirea, versuri însă tot puține și nepersonale; — între susținerea unor polemici mărunte și fără urmare, seminate Plantius, cu revista Contemporanul și ziarul Zimbrul din Iași; — între oarecare încercări de critică a poezilor, cu judecăți și formule împrumutate evident dela Maiorescu, (Flori de Golgota, An. II, nr. 3, la 10 Iulie și nr. 6, 1 Oct., 1882, iar Miserii literare, An. II, nr. 9, 1 Febr. 1883) și critica unei gramatici a limbii române, în respingerea căreia dovedește aptitudini de ironist și în același timp de bun simț lingvistic (Gramatica d-lui V. Ionescu, An. I, nr. 3, 10 Iunie 1881); și în sfârșit — între publicarea

întâielor sale Amintiri din o călătorie, în cel de al treilea an al revistei (nr. 1, 2, 3, 5 și 9, 1883—84). Gustul de a tipări încă versuri și chiar câte o polemică, în calitatea lui de redactor literar mai de vază al publicației, nu-l părăsește nici după ce începe publicarea Amintirilor, adevăratul debut al scriitorului; dar seria lor nu se lasă întreruptă de acum încolo, deși nu urmează chiar număr de număr, decât de plecarea autorului dela Asachi cu aproximativ un an (1884) înainte de dispariția revistei.

E nimerit să spunem că, de Piatra, cu mult mai strâns decât prin ambițiunile sociale, rivalitățile și emulațiile de provincie ale tinereții, Hogaș se lega acum prin slăbiciunea ce-l robise împrejurimilor pitorești ale aceluia fermecător fund de Moldovă. Căci va rătăci ca dascăl până în pustia câmpie a Dunării, prin Alexandria, și apoi prin alte orașe din nou ale Moldovei ca Roman și Iași, fără să uite că timpul liber, după cum dovedește continuarea însemnărilor sale de călătorie, nicăieri nu se ocupă mai delectabil decât în preajma locurilor Neamțului. E cea mai puternică legătură a vieții lui.

Dar întreruperea seriei de Amintiri, începută la Asachi, nu se datorește niciunei cotituri din multele pe care le-a avut cariera sa didactică. Profesorul continuă să funcționeze la Piatra până în toamna lui 1886, când neînțelegerile cu prietenii localnici, care neînțelegeri trebuie să fi fost și adevărata cauză a retragerii, anterioară cu doi ani, dela revistă, îl determină la gestul temperamental de a se rupe de frumusețea munților Neamțului, de acea matrice românească de mari scriitori, mutându-se cu profesiunea la ... Alexandria. Despre vremea cât a bălăduit aici și câtă apoi mai petrece tot ca profesor în Roman, până în 1893, adică aproape șapte ani, nu avem decât știri biografice neînsemnate. Interesantă ni se pare dintre acestea numai înapoierea în Moldova, mișcare ce trebuie luată ca gravitație, oricât de pe departe, în jurul aceleiași scumpe Pietre.

În atâția ani însă, nicio urmă literară nu i se poate descoperi. De vreo « operă » — nici vorbă, cu toate că omul trecuse bine de

jumătatea vieții. Dar, aflându-se în acest timp la Roman, se întâmplă ca un amănunt biografic să-i ajute cariera literară.

În ultimii ani pierduți de Hogaș în Muntenia, unde Bucureștii se vede că nu-l atrăgea în niciun fel, nici chiar în cel literar, fostul lui coleg dela Academia Mibăileană A. D. Xenopol întemeiază la Iași o grupare academică «Societatea științifică și literară din Iași» precum și o revistă Arhiva Societății . . ., care grupare și revistă, urmând exemplul Junimei și Convorbirilor Literare, mutate mai de mult la București, trebuiau să le ia locul. Cum lui Xenopol puțina activitate dela Asachi îi era cunoscută și cum legătura cu Romanul, unde Hogaș, aflându-se în 1893, îi va fi fost semnalat într'un fel sau altul, se face mai ușor decât cu pierduta Alexandrie, scriitorul nostru, după ani și ani de refînere literară, la solicitarea prietenului, apare din nou, de data aceasta însă, pentru întâia oară, într'o publicație mai de văză.

În Arhiva (începând cu anul IV, nr. 5 și 6, Mai și Iunie 1893), i se republică tot ceea ce tipărise ca Amintiri din o călătorie în obscura revistă nemțeană, fără a se arăta firește republicarea, și i se tipărește continuarea însemnărilor sale de excursionist, număr de număr, până în anul V al publicației (nr. 9 și 10, Sept. și Oct. 1894), când se anunță «sfârșitul în Nr. viitor»; dar acest sfârșit nu mai apare. Colaborarea la revista prietenului Xenopol îi dă lui Hogaș un început de notorietate. Abia acum, la vârsta de patruzeci și cinci de ani, se poate spune că el este un scriitor. Voise, probabil încălzit de colaborarea mai susținută dela Arhiva, să se semnaleze cititorilor bucureșteni și într'o revistă de-a lor, căci Revista Literară (An. XV, nr. 1, 10 Ian. 1894 și nr. 5, 10 Iulie 1894) îi publică două bucăți în versuri; dar faptul rămâne fără urmare. Așa cum se vede cam de pe acum că era obiceiul său literar, Hogaș își suspendă a doua oară mai remarcabil activitatea, pe care n'o reia decât după alți șapte ani de tăcere, adică în 1901, când îl aflăm ca profesor la Liceul Internat din Iași, mutat de doi ani dela Roman. Publicația lui Xenopol, care îl făcuse oarecum cunoscut, i se pune din nou

la dispoziție. Aici apare conferința Petrecherile la țară, ținută de scriitor în cadrul « Societății . . . » și tot aici urmează sfârșitul Amintirilor din o călătorie, anunțat cu ani înainte, după cum am văzut, dar devenit, între timp colaborare susținută un an încheiat (An. XIII, Ian.—Dec. 1902). Și încă, erata ultimului număr înștiințează că « la articolul D. C. Hogaș « Amintiri din o călătorie » s'a omis, din eroare, o pagină care tocmai alcătuiă sfârșitul lucrării »; ceea ce poate însemna că pagina în chestiune nici nu existase la timpul potrivit și că se ivise abia după încheierea numărului, aceasta — conform precedentului știut de a-și fi mai anunțat odată sfârșitul însemnărilor și de a-l fi lungit totuși până la măsura unei colaborări regulate timp de un an. Și faptul apare ca normal pentru o lucrare de genul notelor de călătorie, care nu pot avea prin însăși natura lor, ca și memoriile, rotunjimea și marginea prevăzută a celorlalte opere literare. În fapt, pagina în chestiune n'a fost adăogată nici mai târziu, când lucrul era cu puțință.

Stabilirea scriitorului la Iași, de unde el nu se va mai clinti ca profesor nici, câtva timp, după sorocul pensionării, aduce carierii sale literare o înlesnire deosebit de prețioasă. Hogaș, după cum s'a văzut din repetatele întreruperi ale activității publicistice, nu era un scriitor prea dornic să se vadă tipărit. Este chiar sigur că, dacă Xenopol nu l-ar fi solicitat mai cu stăruință, Amintirile . . . rămâneau să fie, nu șicem — scrise, deși lucrul ni se pare cum nu se poate mai posibil, dar în orice caz — tipărite mult mai târziu, când s'ar fi ivit vreo împrejurare tot exterioară. Așa încât Arhiva dela Iași ne-a dat cu un ceas mai de vreme, prin influența prietenească a directorului ei, pe prozatorul cu fraza totdeauna cântată și cuprinzătoare cât o priveliște.

A doua înlesnire a acestei cariere literare vine dela un alt prieten, tot dela un prieten, după cum cea dintâi, adică propriu vorbind ieșirea din obscuritate la vremea amintită, se datora lui Xenopol. Noul prieten este viitorul critic G. Ibrăileanu, coleg de profesorat, cu care Hogaș se leagă în chip foarte natural. În

afară de talentul pe care criticul îl va fi observat în paginile din Arhiva, la apropierea lor lucraseră hotărîtor și alte două împrejurări. Mai întâi, Hogaș era, ca să zicem așa, un «pre-poporanist», cum îl arătasera conferințele de până acum și mai ales ultima dela Iași, Petrecherile la țară, tipărită în Arhiva și probabil chiar ascultată de Ibrăileanu, ca să nu mai vorbim de Amintiri din o călătorie, unde simpatia pentru țărani, cu alte cuvinte aceea ce va forma miezul susținerilor poporaniste, era însăși atitudinea subiectivă a autorului lor. În al doilea rând, la aceeași împrietenire contribuise de sigur în măsură egală distanța, pe care amândoi o păstrasera, față de gruparea Junimei și spiritul dela Convorbiri Literare.

Orientarea lui Ibrăileanu, deși apăru mai târziu decât Hogaș în publicistică, se cunoaște mai bine; activând în revistele primilor noștri socialiști, el se găsea în contra junimismului literar și politic pe poziția cea mai firească.

Dar nu același era cazul lui Hogaș. Poate fi chiar de mirare că numele lui nu se află nicăieri în paginile Convorbirilor Literare. (Susceptibilitatea atinsă că i se refuză publicarea unei poezii în 1869 nu este o explicație suficientă). Cu atât mai de mirare, cu cât el nu numai că avea printre junimiști pe buni prieteni, foști colegi de școală, Xenopol, Lambrior și Panu (despre acesta din urmă va scrie cândva, numind în treacăt și pe ceilalți, amintiri interesante), dar se și pătrunsese de toate ideile și formulele critice, popularizate la noi de fostul său profesor Maiorescu, pe care le folosește, la Asachi, în contra a doi versificatori ai vremii; iar pe deasupra el mai arătase, că trăsătură comună cu junimiștii, un remarcabil bun simț al limbii, dovedit la aceeași revistă în cercetarea gramaticii acelui V. Ionescu. Întru acestea, rămânerea lui în afară de rândurile junimiste poate surprinde. Dar numai întru atât.

Altfel, Calistrat Hogaș, ca mentalitate, se deosebea în totul de oamenii aceia. Orientându-ne după amintirile lui G. Panu, colegul de școală, Hogaș tocmai își încheia clasele gimnaziale în

Iași, când se constituia Junimea. Va fi ascultat și el «prelecțiunile populare» ale grupării, în anii următori, ca toți elevii mai răsași ai Academiei Mihăilene. După fervoarea manifestată de el mai târziu pentru istoria națională, pentru mica noastră tradiție literară și poporul de țărani «depozitar» al identității noastre istorice, ca și după amintirile lui Panu, care ne informează că școalele Iașilor din acea vreme, profesori și elevi, formau un solid pedestal politic pentru barnuțienii din «Fracțiunea liberă și independentă», criticismul junimist începător trebuind să se opună unui adevărat bloc de opinie publică naționalistă, e mai mult decât probabil că Hogaș, pătruns ca și Panu și alți colegi de sentimentele mediului școlar, nu va fi fost prea cucerit de tăgada fără milă ce se profesa la Junimea. Poziția lui așa dar trebuie să admitem că era însăși poziția dela un moment dat a lui G. Panu: cu bunul simț și superioritatea intelectuală a junimiștilor, dar în contra negațiunii sistematice și disprețuitoare — cu dragostea de realitățile naționale a barnuțienilor, dar și în contra fanteziilor istorico-lingvistice și inferiorității intelectuale.

Poziția lor inițial comună evoluează însă deosebit. Căci, dacă ținuta cărturărească și bunul simț al junimiștilor, pe Panu, îl fac în scurt timp să li se alăture, chiar după ce îi atacase public de câteva ori, la Hogaș precumpănește formația politică în spirit fracționist. Și lucrul e ușor de înțeles, când știm că primul rămâne ca profesor tot în Iași, în imediata influență a prestigiului din ce în ce mai sigur de sine al tinerei societăți, în timp ce Hogaș se îndepărtează cu profesiunea la gimnaziul comunal din Piatra-Neamț, rătăcește pe la Tecuci, apare din nou pentru foarte puțin timp în Iași, se înapoiază la Piatra, unde continuă să militeze și politicește ca liberal, se aruncă apoi tocmai în Alexandria, vine în Roman și, în sfârșit, după treizeci de ani de profesorat, se stabilește la 1899 în Iași.

Iar aici se cunoaște de aproape cu colegul profesor Ibrăileanu, recunoscându-se amândoi ca nejunimiști. Aceasta ni se pare a fi cea dintâi explicație a legăturii lor, căreia Hogaș îi datorează un

non și puternic impuls în activitatea sa de scriitor¹⁾. Dar încă o tăcere de cinci ani urmează perioadei dela Arhiva lui Xenopol. Deși revista continuă să apară, scriitorul recade în negrijă de

¹⁾ În sprijinul aceleaceși date, vine și o anumită pagină a romanului *Adela* de G. Ibrăileanu, dacă s'ar mai simți nevoia, pagină peste care nu trecem, deoarece ea interesează deopotrivă critica și istoria noastră literară. Emil Codrescu dimpreună cu *Adela*, eroii acestui roman, se înapoiau la Văratie dintr'o excursie făcută în împrejurimi. «Eram așteptați cu prânzul, începe pagina despre care vorbim. Am fost serviți aparte, dar maica arhondară ne ceru învoirea să mai aducă «dacă nu ne supără», încă un «musafir», un «prieten vechiu» al ei, d-l Dimitriu. Era un vestit excursionist, un bărbat de vreo șaizeci de ani, dar superb de sănătate și veselie, tăiat în proporții ciclopice, cu o față de satir bătrân încadrată într'o barbă gălbue, rară și găurită de doi ochi mici, verzi, pătrunzători, care râdeau parcă neconțenit singuri, fără participarea feței, cu o pălărie cât o roată de trăsură, cu o manta imensă și cu ciorapii roșii peste pantalonii bogați în urme de noroiu și de oleiul diverselor conserve. Ne-am simțit cu toții ca niște cunoștințe vechi. Satirul era desghețat, onctuos, curtezan în stil și maniere «48» plin de humor, și de spirit mai puțin reușit din cauza unei note de pedanterie. Originalul personaj a fost prevenitor și galant cu doamnele. A făcut curte d-nei M., Coanei Anicăi, Adelei și micii și, cu un instinct sigur, a știut să varieze tonul cu fiecare din ele. Abundența lui, eufemismul și circumlocuțiunea în stil arbaic au fost admirabile. Cu maica a fost ascuțit și echivoc, pe tema renunțării monahale. Dar maica nu i-a rămas datoare cu nimic. Tema ei, și în termeni sacerdotali, era lipsa de renunțare a «unora». Imediat după cafea, pe care maica i-a servit-o într'o ceașcă dublă, și pe care i-a umplut-o de câteva ori cu rom, cavalerul minunat sărută mâna doamnelor și a călugăriței, cu grații de mult învățate, dar perfect armonizate cu ființa lui, apoi îmi scoase mâna din umeri și ieși din odaie, voluminos și elastic, condus de maica arhondară. Era grăbit să ajungă la Secul. *Adela* strigă că e înamorată de el, că are să-i facă portretul din memorie și are să i-l trimită. Și se opri numai când intră maica arhondară, care făcu bătrânului cavaler o scurtă biografie, mai mult morală, și servindu-se abundant de schime—cu multe înțelesuri și subînțelesuri. Din biografia aceasta mimată, reieșea că satirul nu și-a dezmințit niciodată figura și nu și-o desmințea nici azi».

Acest «vestit excursionist», căruia i se face un portret atât de evocator, nu era altul decât marele iubitor al aceluși colț de Moldovă, Calistrat Hogăș, numit pentru circumstanță «d-l Dimitriu» după numele tatălui său, răposat în acea vreme, Protopopul Dimitriu al Tecuciului. Numai Ibrăileanu,

cariera sa literară, până ce Viața Românească și-l va însuma în 1907, păstrându-l până în 1916.

Acești noi ani de absență literară, până să devină colaborator al Vieții Românești, trebuie să stârnească, mai mult decât oricare alții, mirarea noastră. Căci acum este timpul, când apar reviste, a căror directivă nejunimistă și pronunțat naționalistă ar fi putut să atragă mai cu putere pe un Calistrat Hogaș, ale cărui Amintiri din o călătorie, publicate în întregime la această dată, și ale cărui conferințe, de asemeni tipărite, îl arătasera aproape ca premergător. Cu toate acestea, la Semănătorul, ca să nu menționăm decât pe cea mai însemnată revistă a timpului de felul acesta, nu-l vom găsi nici înainte și nici după preluarea direcției de către N. Iorga. Să zicem că prietenia lui Ibrăileanu îl va fi ținut poate în rezervă față de noua mișcare bucureșteană, câtă vreme era condusă de Vlahuță și Coșbuc. Odată însă cu venirea lui Iorga în fruntea revistei, faptul că Hogaș lipsește dintre colaboratorii firești ai publicației nu mai surprinde. Aceasta — pentru că la faimoasa prezentare a lui Mihai Viteazul în chip de « condotier », scriitorul nostru replicase și el, în cadrul conferinței din 1899 Câteva cuvinte asupra psihologiei și caracterul poporului român (Soc. Univ. Rom. din Iași. Din nevoile poporului român, 1900) pe un ton patriotic mai apăsător. Și pe îndrăznețul conferențiar, chiar dacă el ar fi dorit aceasta, N. Iorga nu l-ar fi îngăduit mai târziu printre colaboratorii săi, după cum nu-l va lăsa nepedepsit cu câte un cuvânt greu sau cu simpla neobservare ori de câte ori istoria literară i-l va scoate înaintea.

Dar apariția în acest timp a Vieții Românești rezolvă totul: Hogaș iese din nou la lumină între moldovenii lui, pe care nu i-a

istoricul literar, putea ști încă de atunci, când « originalul personaj » își și avea printre confrăți numele său de scriitor, nume cu care figurase chiar în cataloagele claselor primare din Tecuci, că după tată ar fi urmat să se cheme Dimitriu. Iar în al doilea rând, portretul atât de veridic al lui Hogaș, din romanul *Adela* face să se vadă penița criticului, colegul scriitorului — profesor — la liceul Internat din Iași și cunoscătorul scrierilor lui caracteristice tocmai prin « abundență, eufemism și circumlocuțiune în stil arhaic ».

părăsit ca scriitor decât din întâmplare, o singură dată, când l-am găsit la Revista Literară a lui Th. M. Stoenescu. În marea publicație ieșeană, el își va tipări în cinci ani (An. II, nr. 2, Februarie 1907 — An. VII, nr. 1, Ianuarie 1912) ultimele însemnări de călătorie, adică În munții Neamțului, apoi bucăți felurite, cum sunt Cuconu Ioniță Hrisanti, Cucoana Marieta, Părintele Iovinadic, Gheorghe Panu (Amintiri răzlețe) și La Pângărați, precum și Un popas și Ion Rusu, acestea din urmă fiind de fapt retipăriri din Arhiva.

Între colaborările dela cele două reviste ieșene, care i-au făcut în adevăr o reputație de scriitor, este o anumită deosebire și ea constă în declararea tendinței nuvelistice la Viața Românească, fără ca totuși forma amintirilor de călătorie sau numai a amintirilor să fie nimicită; în orice caz, interesul pentru priveliști, în această ultimă și a doua perioadă mai însemnată a activității sale, alternează cu interesul pentru oameni și anecdotă.

De asemeni, situația lui de scriitor este cu totul alta în noua tovarășie. E adevărat că A. D. Xenopol îl făcuse colaboratorul unei reviste, care cuprindea nume ca N. Iorga, Em. Gârleanu și alții, dar Ibrăileanu îl pune în legătură cu tot ceea ce literatura românească avea atunci mai remarcabil ca nume de scriitori, devenind astfel printre confrății mai tineri și mai vârstnici un autor de oarecare circulație. Cercul revistei îl înconjoară cu dragostea și respectul cuvenit sexagenarului, chiar cu o intimitate plină de haz. Căci iată cum i se adresează, imitându-i apucătura calificativelor și a asociațiilor cărturărești în stil, aceia ce aveau dreptul tovarășiei să-și semneze misivele prietenesti Compania: «Bătrânule fakir și delicioasă scrumbie...», «Ilustrule Belezis și grațioasă balenă...», «Ilustrule Ahasverus și somnorosule morun...», «Drăgălașă Gioconda și frumoasă Fiametta...» sau «Voluminoasă saltea a lui Solomon și grațioasă regină din Saba...»¹⁾. Iar legătura cu scriitorii cei mai reputați ai vremii

¹⁾ Textul scrisorilor — în Sidonia C. Hogăș, *op. cit.*, pp. 75—77.

ne este arătată de scrisori ca următoarea: «Cucoane Calistrat, au venit în Iași d-nii Vlahuță și Caragiale care, aseară la masă, au vorbit foarte mult și cu mari laude-despre d-l Hogaș. M'a însărcinat d-l Ibrăileanu și d-l Stere ca astăzi (30 April, Luni) să te cauți peste tot, să te scoti din pământ, din iarbă verde, și să-ți spun că astăzi seară la ora 7 fix, dacă poți și mai de vreme, să vii la domnul Stere acasă (în Sărărie) unde vor fi și iluștrii musafiri etc. . . Al D-tale M. P.» (Sidonia C. Hogaș, op. cit., p. 78).

Despre raporturile lui cu Vlahuță, nu avem mai nicio știre. Fie că se cunoșteau mai dinainte, fie că se văd abia la epoca pe care o indică vag scrisoarea nedată de mai sus, două lucruri ni se par sigure: stima poetului față de prozatorul nostru și mai puțină stimă a prozatorului față de poet. Opinia lui Vlahuță despre Hogaș trebuie să se fi format, cum era și natural, abia după colaborarea dela *Viața Românească*; a lui Hogaș despre Vlahuță se formase mai de mult și anume de când apăruse *România pitorească* (1901). La acea vreme autorul *Amintirilor* din o călătorie își publicase cea mai mare parte a primelor sale însemnări de excursionist. Conștiința că în propriul său domeniu se produce un fapt de natura lucrării amintite, îl face foarte sever față de acea lucrare. El ia un exemplar și îi umple primele douăzeci de pagini cu semne de mirare, de întrebare și cu fel de fel de glume, toate în legătură cu improprietatea exprimării autorului: nu-i plăcuseră de loc «amintirile de călătorie» ale excursionistului oficial.

Astfel, începând capitolul I. Porțile de fier, Vlahuță scrie: «Soarele scapătă spre asfințit. Crestele munților par aprinse. Incet se desfac și s'aștern pe văi perdele de umbră. Înaintea noastră, pe luciul plumburiu al apei, se ivește 'n curmeziș mai întâi o dungă, o coamă gălbue și crează (subliniat de Hogaș, n. r.). Ne-apropiem de pragul gherdapurilor. Dunărea începe să vâjje mânioasă, — e un sbucium ș'un clocot de valuri dintr'un mal în altul. Peste-adâncuri se fac (subl. d. H., n. r.) ochiuri mari, cari rotesc (sbl. d. H., n. r.) în loc. Ici apa se scufundă, parc'ar fi suptă de gura unei vâltori (sbl. d. H. n. r.) — colo se

umflă, se burdușește, și urlă făcând clăbuci, bătându-se de stânci cari nu se văd». Cuprinzând aceste rânduri, Hogaș notează pe margine și în lungul paginii: « de forța unui elev de cl. V ».

Descrierea Porților de fier urmează: « Vaporul merge mai încet, mai cu pază. Patru oameni stau la roata dela cârmă; amândoi comandanții sînt pe punte, în picioare, cu ochii ațintiți înainte: trecem printre gherdapuri. Dunărea mugește mai tare. Cu ochii închiși, te-ai crede 'ntr'un codru pe-o vijelie cumplită. Din fundul ei se 'ntind, pe sub valuri, nenumărate brațe de piatră, gata s'apuce vasul și să-l farme'n bucăți, la cea mai mică nebăgare de seamă. Aici, sub volbura asta de valuri, e încheetura (sbl. d. H., n. r.) Balcanilor cu Carpații. Peste pumnii lor încheștați (sbl. d. H. n. r.) Dunărea se aruncă furioasă, rupind (sbl. d. H. și raportat cu o linie la cuvântul « încheetură », n. r.) cu zgomot cele din urmă stăvilare ce i se mai ridică 'n cale. Și, în vălmășagul acestei ciocniri de titani, fiecare val pare că strigă, fie-care stîncă pare că se mișcă (sbl. d. H. n. r.). Deodată apa lunecă de pe zăgazul (sbl. d. H. n. r.) colțuros și se 'ntinde (sbl. d. H. și raportat cu o linie la cuvântul anterior « lunecă » n. r.) ca o pînză ». Pe margine și în lungimea paginei, Hogaș comentează noile rânduri: « absolută lipsă de măiestrie și mai cu seamă de talent în descriere ».

Vlahuță, în continuare: « Lupta, năprasnica luptă dintre cei doi uriași, cari de aci încolo au a purta străjile României, s'a încheiat. Munții, învinși, se dau la o parte » (sbl. d. H. n. r.). Hogaș, în rînd obișnuit, pe albul marginal: « Ei! serios? » și cu referire specială la propoziția din urmă: « chiar pozna! ».

Mai departe, Vlahuță: « Zarea se deschide. Din stînga, de sub curmătura unui deal, vine rîul Bahna să întîmpine, să salute sosirea marelui fluviu pe pragul Tării, cu al cărei pămînt și destin se leagă pentru totdeauna ». În legătură cu « salutul » Bahnei, adnotatorul întreabă: « fără frac și fără mînuși?? », iar privitor la întovărășirea pentru totdeauna cu pămîntul și destinul Tării, adaugă: « adică, cine? mă rog; Bahna sau marele fluviu? ».

Vlahuță: « Din ce depărtări scoboară și cât a luptat Dundrea, ca să străbată aici! A trebuit să spintece munții, să-și sape matca'n piatră de-a curmezișul Carpaților. A bătut — și « Porțile de fier » (sbl. autorului n. r.) s'au deschis în fața puterii eterne a valurilor ei ». Hogaș, în rând obișnuit: « Au zis cel puțin: entrez? ».

Capitolul următor (2. Turnu Severin) al României pitorești e de asemenea hărțuit, din marginea paginilor, de observări sintactice sau privind numai improprietatea termenilor folosiți, de ironii și felurite semne de haz, de aprecieri severe și simple nedumeriri. Fără a mai transcrie textul, la care se referă, le vom reproduce singure, după cum urmează, exceptând numai o frază rău construită. Iată aceste adnotări: « del când te gândești că se premiază asemenea fraze hodorigite!! », « prea tocită expresiune », « simțiri de fabrică!! », « bine, stimabile, dar ce cantă ulițele largi și drepte (ale Severinului n. r.) lângă amintirile prețioase? nu ți-i frică că se vor sgîria ca nișele? D'apoi: o pavăză de apă, care strînge la sîn pe un copil inbit! drept să-ți spun, face parale! », « mai superb nici că se poate... » etc. Iată și fraza, pe care o transcriem din text, pentru a se putea înțelege comentarul respectiv: « Se văd și astăzi căpătăile podului, care-a făcut neperitor numele lui Apolodor din Damasc, ieșind din valuri, ca două brațe de gigant întinse (sbl. d. H. n. r.) spre cer ». În margine, Hogaș notează: « dar dacă mi-ar veni fantazia să raportezeșind nu la căpătăile podului, ci la Apolodor, după cum se poate prea bine, așa-i că Apolodor ar ieși din valuri cu două brațe de gigant »?

Critica lui Hogaș umple cu astfel de note aproape întreg spațiul alb al paginilor și în capitolul 3. Corbul. Hinova, se menține numai exclamativ (« Tii!! bre! bre! bre! ») în capitolul 4. Ostrovul Mare. Ruini, pentru ca în 5. La Calafat, 6. Desa și în următoarele să se rărească cu totul, până la dispariție, fiind poate semn că lectura nici n'a fost dusă până la sfârșit.

Cât privește pe Caragiale, lucrurile stăteau altfel. Hogaș se cunoștea personal cu el, de când pe amândoi îndeletnicirile profesionale îi aduseseră în 1881, la Piatra Neamț. Primul era profesor la gimnaziul din localitate, revenit aici după câțiva ani petrecuți aiurea; al doilea venea ca revizor școlar al județului Neamț. Că de atunci începe cunoștința lor, ne spune aceasta o filă desperechiată din manuscrisele lui Hogaș, având titlul Halunga (schifă) și cuprinsul următor: « Deși, pe vremea aceia, Carageale nu era decât un simplu revizor școlar și încă într'un județ de mână a treia, totuși, sub nevoeșă lui breaslă, se ascundea nășămănatul Carageale de mai târziu... Ei bine, acest Carageale, și de mai de vreme și de mai târziu, a vădit întotdeauna o nestrămutată admirație pentru subalternul său Halunga... — Ia închipue-ți, îmi zicea odată Carageale, eu am sosit în Piatra lefter la păcătoasa mea de slujbă; să trag la otel? Dar n'aveam în pungă nicio lefcae și până la leafă era încă mult... »¹⁾. Admirația fostului revizor școlar al Neamțului față de Hogaș, ca și aceea a lui Vlahuță, era mai recentă, ținându-se de colaborarea la Viața Românească, adică de ultima perioadă a activității sale. Că această admirație era reală, nici nu mai încapе vorbă. Toți câți au făcut parte din cercul revistei ieșene și au scris câte un cuvânt-două despre Hogaș (G. I. Ibrăileanu, O. Botez, G. Topârceanu) nu uită pe lângă ce afirmă ei înșiși, s'o menționeze ca pe o recomandatie în plus. Cu atât mai mult se înțelege, n'o va trece cu vederea fiica lui, d-na Sidonia Hogaș, din amintirile căreia despre mărturisirile literare ale tatălui și anume despre dorința lui Caragiale de a-i traduce opera în englezește, printrucă « furtuna e una din cele mai bune descrieri ce a citit și că numai una singură, în literatura engleză, i-o cunoaște de rivală » (op. cit., p. 85), aflăm însă și partea de neadevăr, datorită cunoscutului gust de mistificație, din admirația marelui satiric.

¹⁾ Titlul filei reproduse arată că schița proiectată, dar nedusă nici când la sfârșit, trebuia să se fi învărtit în jurul unui personaj, Halunga, al cărui nume este cunoscut din capitolul final, *Un popas*, al *Amintirilor din o călătorie*.

În orice caz, fapt este că Viața Românească, prin numeroșii ei susținători ca și prin poziția ei publicistică de prim plan, creează și consolidează renumele scriitorului nostru. E momentul celei mai plăcute reputații, pe care a cunoscut-o el în timpul vieții și cu acest moment se și încheie primul mare aspect al carierei lui literare. Hogaș este acum, la sfârșitul lui 1912, om de șaiszeci și patru de ani, dar scriitor cunoscut abia de conștrații și cititorii revistei ieșene, deși aflându-se la capătul activității sale literare. Nimic inedit nu va mai publica el de acum înainte și tocmai de aceea ne și oprim un moment, ca să-i privim încă odată perioada productivă a carierei, în întregul ei.

Linia istorică a acestei activități, după cum s'a putut vedea, este discontinuă și mai îngroșată către sfârșit. Discontinuitatea vine din felul de a fi al scriitorului, cam lăsător, dar și din peripecțiile unei vieți încurcate prin politica de provincie și prin schimbarea deasă a localităților, în care a trebuit să profeseze dascălul netitular; iar activitatea mai de respirație dela Arhiva și Viața Românească, adică din ultimul timp, se datorează mai mult prietenilor, care au știut să-l ațâțe. Niciuna însă nu arată presiunea interioară, ci dimpotrivă amânarea sau chiar dezinteresul de scris al omului negrăbit de o certă vocație scriitoricească. Lipsa unei vocații imperioase ne apare limpede nu numai din repetatele și uneori destul de lungile întreruperi ale activității lui literare sau din exclusivele îndemnuri prietenești, cărora le datorăm desfășurarea și încheierea operei, dar și din faptul că, scriind atât de puțin într-o viață relativ lungă, nici puținul acesta nu este totdeauna inedit: Arhiva retipărește ceea ce mai întâi se tipărise în Asachi, iar Viața Românească republică părți din ceea ce publicase Arhiva, ca să nu mai vorbim de versurile de tinerețe, tipărite și retipărite și aceste în Corespondența provincială, Asachi și Revista literară, produceri la care totuși fostul versuitor nu renunță, ci își împănează, cu strofe din ele până în ultimul moment, însemnările de călător. Scăzând așa dar din aparent lungă lui carieră de scriitor (1874—1912) perioadele

de tăcere, scăzând, după cum se cuvine, și retipăririle, pe care le amintirăm, rămânem cu o producție oarecum precară cantitativ și încă fără putere de a semnifica o deosebită vocație.

La aceasta, s'ar putea obiecta pe drept cuvânt că dacă numai prietenii l-au îndemnat să scrie și puținul cât a scris, nimeni nu se află însă la începutul carierii lui, când din proprie inițiativă își tipărește primele capitole de Amintiri din o călătorie în revista din Piatra. E adevărat: cel puțin genul scrierilor s'ar zice că și l-a ales singur. Și ar fi destul ca semn al vocației. Ne îngăduim totuși să credem că hotărîrea de a scrie în genul notelor de călătorie și nu în altul este și ea rezultatul unei împrejurări tot exterioare, mai precis, istorice. Secolul XIX în literatura noastră este între altele și secolul călătoriilor literare, fie peste granițe fie înăuntrul lor. Dinicu Golescu, Ion Codru Drăgușanu și Nicolae Filimon sunt cei mai cunoscuți scriitori, nu singurii, ai veacului care din străinătate au adus cu ei și câte un memorial de călătorie; iar călători înăuntrul țării au fost mai toți scriitorii români din acea epocă, atât moldoveni, cât și munteni. Publicistica vremii, reviste și ziare, e plină de acest fel de producție beletristică, semnată și nesemnată, atât de plină, că în 1855, ne mai încăpând în « foilete » ziarelor, îi face loc chiar în revista umoristică Perdaful. Era, ca să zicem așa, moda literară a timpului. Dar, pentrucă am aruncat cuvântul « modă », nu trebuie numaidecât să vedem în acea stare de lucruri o simplă apucătură deșartă; ea are și o față pozitivă, profitabilă. Asemenea călătorii prin diferitele ținuturi ale țării și mai ales prin acelea, ce adăposteau din vechime schituri și mănăstiri, nu erau deșarte atunci, cum nu sunt deșarte nici azi. Cu deosebire în veacul XIX, ele însemnau mișcarea de a ne adânci, prin contactul cu istoria, pe care păreau a o fi împietrit, conștiința de noi înșine. Și sensibilitatea națională nu era cea mai neînsemnată trăsătură a timpului. Iată așa dar fața serioasă și rodnică a deprinderii de a se scrie atunci atâtea însemnări de călătorie, față în care noi cuprim și trezirea talentului descriptiv al lui Hogaș, încă din 1883.

Dar oricum ar fi fost, fapt este că scriitorul nostru abia atunci reușise în sfârșit să-și creeze o situație literară; destul de târziu, nu în cadrul literaturii noastre, în care încă nu pătrunsese oficial nici cât alți scriitori mai tineri, ci destul de târziu în cadrul vieții sale.

Contactul amânat dintre operă și marele public, adică recunoașterea oficială venită abia după războiul de reîntregire, se explică printr'o serie de împrejurări vitrege, care constituiesc a doua parte importantă a carierei lui de scriitor. La stăruința lui Ibrăileanu, Calistrat Hogaș urma ca în 1912 să-și adune într'un volum tot ceea ce scrisese și tipărise până atunci ca însemnări de călătorie, pentru a apărea în editura revistei ieșene. Când *Viața Românească* îi republică din Arhiva două fragmente (Un popas și Ion Rusu, an. VI, nr. 12, Dec. 1911 și an. VII, nr. 1, Ianuarie 1912), al doilea se află însoțit de nota: «Din volumul Pe drumuri de munte, pus sub tipar». Peste câteva luni, cititorii revistei sunt înștiințați, la rubrica *Miscellanea* (an. VII, nr. 4, Aprilie 1912), că «în cursul lunii acesteia vor apare Pe drumuri de munte, impresii și amintiri, de C. Hogaș și Opera literară a d-lui A. Vlahuță, studiu de istorie și critică literară, de G. Ibrăileanu». Peste alte câteva luni, volumul lui Hogaș este dat de revistă chiar ca «apărut» (an. VII, nr. 7 și 8, Iulie și August 1912), fără însă a fi trecut la lista volumelor «puse în vânzare».

Deși apărut, urmează doi ani buni, în care timp publicul nu mai știe nimic despre volumul anunțat; mai mult încă: cititorii revistei se trezesc cu un fragment de însemnări *La mănăstiri* (An. IX, nr. 4 și 5, Aprilie și Mai 1914. Retipărire nearătată din Arhiva), având nota: «Din volumul Pe drumuri de munte care va apare în cursul lunii Iunie»! Iar coperta aceluiași număr repetă și ea anunțul! Părea evident că fusese vorba de o anunțare greșită în 1912. Dar nu; volumul lui Hogaș, ca și acela al lui Ibrăileanu, apăruse în adevăr.

Se tipărise însă cu atâtea greșeli de tipar, în afară de cele cuprinse într'o erată, încât trebuise să nici nu fie pus în vân-

zare¹⁾. Supărarea, pe care acest nenoroc o provoacă autorului, fine așa dar doi ani, ceea ce este apreciabil ca pierdere din puținul timp rămas să se cunoască cu marele public pentru bătrânul de șaiszeci și șase de ani. Cum posedăm unul din rarele exemplare ale ediției 1912, chiar acela pe care Hogaș a corectat cu cerneală noianul de greșeli de tipar, știm cât de îndreptățită și amarnică îi va fi fost supărarea: «ac» în loc de «ca», «albastru» pentru «alabastru», «polcadă» pentru «pocladă», «crempănind» pentru «cumpănind», «hipilog» pentru «hipolog». Greșelile de felul acestora, oricât de numeroase, n'ar fi însemnat mare treabă, dar este «goandă» în loc de «geană», «ideile» în loc de «idile», «domn» în loc de «somm», «animai» în loc de «aninai» și chiar, grozăvie a grozăviilor!, pentru «virginal» nimic altceva decât «vaginal»!

Cu toate acestea, nenorocosul autor, în doi ani, își mistuise supărarea și primește, după cum am văzut, să i se tipărească volumul a doua oară, în 1914. Revista i-l mai anunță odată, pe lângă numărul în care republică La mănăstiri, și în sfârșit în toamna anului 1914 îl dă și ca «pus în vânzare». Critica literară și publicul de volume urmau așa dar să încunune, cum se cuvenea, bătrânețele nenorocosului scriitor. Atenția lumii însă se afla atunci confiscată de desfășurarea războiului mondial; literatura mai ispitea numai pe foarte puțini. Câteva cronici ca și anonime nu puteau servi destinul literar al lui Hogaș. Incât era cum nu se poate mai bine venit gândul lui, pe care îl avusese în vedere încă din timpul imprimării ediției 1914, de a-și prezenta volumul pentru marele premiu de literatură al Academiei Române. Un astfel de premiu, se înțelege, ar fi forțat oarecum atenția publică. De aceea se și apucase să-și supravegheze singur tipărirea volumului și el singur să și-l corecteze, neacceptând acest serviciu din partea

¹⁾ Același lucru se întâmplase și cu studiul lui Ibrăileanu, care a fost apoi republicat de *Viața Românească* (an. VIII, nr. 10, 11 și 12 din 1913 și an. IX, nr. 1, 2 și 3 din 1914), fără a mai fi strâns vreodată în volum.

editurii. Bine înțeles că n'ar fi mai dorit să i se întâmple ca în 1912 cu prima ediție, acesta era în parte rostul asiduității de acum; dar cu deosebire el dorea, cu supravegherea lui, să cruțe susceptibilitățile ortografice ale Academiei, care avea un sistem propriu față de acela al Vieții Românești. Revista însăși care îi crease în mare parte situația literară, avea să divulge toate acestea într'o notă, d-l Hogaș și Academia, a rubricii Miscelanea (*An. X, nr. 5 și 6, Mai și Iunie 1915*)¹⁾. Fapt este că volumul a și fost prezentat, în «toaletă» ortografică specială.

Cu întocmirea raportului academic fu însărcinat un membru nu foarte notoriu al secțiunii literare, clasicistul I. Caragiani («bine hrănitul», cum i se spunea printre junimiștii de altădată, imitându-se stilul lui Iacob Negruzzi, care stil avea să devină și al lui Hogaș. E interesant de știut, în legătură cu aceste apelative homerizante, ce se întrebuițau frecvent la Junimea, că acela de «frumos povestitorul», aplicat chiar lui Negruzzi, a rămas în

¹⁾ Iată câteva rânduri din acea notă, de oarecare haz: «D-l Hogaș și-a prezentat volumul la premiile Academiei... Noi am observat de mult la d-sa oarecare semne care ne dădeau ceva de bănuit în această privință —, deși d-l Hogaș era în deobște cunoscut ca om cu destule garanții de seriozitate. Mai întâi, cu ocaziunea volumului tipărit în editura noastră, am observat că d-l Hogaș și-a pierdut subit încrederea în corectorii obișnuiți ai revistei. D-sa începu să vie regulat să-și facă singur corectura. Era taciturn și preocupat și consulta cu mare neliniște o mică broșură albastră pe care o purta permanent în buzunarul dinăuntru al surtucului. Pe lângă aceste manifestări simptomatice, chiar expresia figurii iubitului nostru colaborator se schimbase simțitor; sprincenele-i păreau mai ridicate, colțurile gurii lăsate în jos, și când scotea ochelarii semăna cu Beethoven... Rezultatul a fost că, încă dela prima coală, volumul d-lui Hogaș începu să prezinte și el simptome tipografice îngrijorătoare. Multe cuvinte neaoșe căpătară deodată o fizionomie stranie; ele n'aveau aerul să facă parte din vocabularul niciunui idiom european, cunoscut de noi. Apoi, fiecare pagină își scotea ochii cu o sumedenie de semne țepoase, de curând introduse în sistemul nostru grafic, pe care d-l Hogaș le semăna cu profuziune, numindu-le «accente»... Am înțeles atunci că ceea ce d-l Hogaș turna peste proza sa înflorită, era «ortografia Academiei».

amintirea Iaşilor până spre anii, despre care vorbim acum, fiind folosit pentru a designa pe Calistrat Hogaş). Raportul lui Cargiani, «raport de premiere» altfel, este deadreptul comic: «Aş fi propus, se precizează în încheierea lui, să i se acorde autorului întreg premiul Adamachi de 5.000. Fiind însă că în cartea sa nu se dă descrierea decât numai a o parte din munţii Moldovei, propun a i se acorda din premiu numai o parte, pe care o veţi găsi cu cale» (An. Ac. Rom., seria II, tom. 37). Se propunea, cu alte cuvinte, un fel de premiu kilometric! Academia, găsind probabil că îi este peste mână să afle a câta parte din munţii fărăi descrisese Hogaş pentru a-i atribui cota proporţională din premiu, nu l-a premiat nici ca arpentor. Rezultatul acesta este fără îndoială al raportorului care avea o situaţie destul de modestă în sânul Academiei, iar pe deasupra mai dovedea şi stângăcie în propunerea formulată. Cum ar fi obţinut scriitorul nostru premiul râvnit cu un astfel de sprijin, când concurenţii săi Dragoslav şi Lungeanu (dacă mai lipsea şi aceasta!) se bucurau de recomandarea unor autorităţi ca Duiliu Zamfirescu şi Delavrancea? Aşa că a treia vitregie, după prima a nenorocitei ediţii 1912 şi a doua a izbucnirii războiului mondial, ţine pe loc foarte energic soarta scriitorului.

Neobţinând premiul, îi rămânea totuşi calea vânzării volumului în chip normal. Şi lucrul s'ar fi întâmplat întocmai, dacă un eveniment cu totul neaşteptat, aproape vârf al nenorocului, nu s'ar fi produs în scurt timp. Căci iată ce se putea citi într'un număr întârziat al Vieţii Româneşti (An. X, nr. 7, 8 şi 9, Iulie, Aug. şi Sept., 1915): «Un incendiu a distrus localul redacţiei şi administraţiei noastre împreună cu tipografia în care se tipărea revista. Cum focul n'a distrus numai întreg depozitul de cărţi editate şi toate colecţiile vechi ale «Vieţii Româneşti», dar şi colile acestui număr care era gata de apariţie, precum şi o parte din manuscrise, rugăm pe cititori să ne ierte pentru micile neajunsuri ale acestui număr tipărit în grabă la Bucureşti. Cât priveşte volumele distruse, am luat dispoziţia ca ele să fie din nou tipărite».

Ce mângâiere se mai putea aduce unui scriitor ajuns la bătrânețe, care debutase târziu, care scrisese mai spornic numai spre sfârșitul vieții și care întâmpinase atâtea greutăți în destinul singurului său volum? Tovarășii ieșeni descoperă totuși încă un fel de a-l consola: îi vor publica în revistă părțile necunoscute, pentru cititorii ei, din volum, cum erau *Pe Seștina* (*An. X, nr. 10, 11 și 12 Oct., Noemv. și Dec. 1915*), *Spre mănăstiri* (*An. XI, nr. 1, 2 și 3, Ian., Febr. și Martie 1916*) și *La Agapia* (*An. XI, nr. 6, Iunie 1916*), punând celei dintâi nota următoare: «Volumul d-lui Hogaș *Pe drumuri de munte* fiind distrus de incendiul care a mistuit întreg depozitul nostru de editură, mai înainte de a fi putut avea o mai largă răspândire și neputându-se deocamdată retipări, — credem că vom face plăcere iubitorilor de literatură tipărind în «*Viața Românească*» acele bucăți din volum care n'au apărut în paginile revistei (apăruseră însă în *Arhiva. n. r.*). Astfel, cetitorii care posedă colecția completă a «*V. R.*» vor putea gusta întreaga operă a talentatului scriitor». Dar consolarea avea spinul ei: spulbera și cea din urmă speranță a scriitorului de a-și mai vedea volumul tipărit. Era acum bătrân și copleșit, de sigur nu atât de vârstă, cât de nenorocul său de scriitor; iar războiul, ca o încheiere a vitregiilor soartei, era atât de aproape, că numai peste o lună dela ultima colaborare la *Viața Românească* izbucnea și pentru noi.

Bătrânul scriitor mai trăiește un an, retras la Piatra, lângă poalele munților, pe care nu-i mai poate urca, și moare ca și necunoscut pentru conștiința publică în 1917, la Roman, unde se afla în drum spre Iași. Astfel se stinge nedreapta lui suferință literară.

II

S'a spus deseori că scriitori clasici sunt autorii admiși de programele învățământului pentru studiu la «clasă». Cu acest înțeles foarte aproximativ, Calistrat Hogaș este unul dintre clasicii noștri. Manualele de literatură îl propun de câțva timp

atenției școlarești, rezumându-i viața și comentându-i opera cu deosebită căldură. De actualitatea didactică a bunilor scriitori, memoria lui se bucură azi din plin.

Numai de o singură greșeală se mai fac vinovate manualele față de el. Deși datele biografice vorbesc de un Hogaș (n. 1847—48) cu vreo doi ani mai în vârstă decât Eminescu, mai tânăr cu vreo zece decât Creangă și numai cu vreo șapte decât Maiorescu, om al vremii lui Odobescu și Caragiale, având la Academia Mihăileană de o seamă pe A. D. Xenopol, Conta, Gh. Panu și Lambrior, scriitorul nu este prezentat între ai săi, ci în cadrul generației următoare, a lui Brătescu-Voinești, Sadoveanu, Goga etc. E aici, de sigur, numai grabă de a repara o nedreptate; e numai semnul îngăduirii sale târzii printre «clasici» și nimic altceva; ceea ce, cu atât mai mult, va trebui să se rectifice, pentru a nu se mai întrepine oficial impresia curentă că Hogaș face parte dintre clasicii mai noi, adică dintre «contemporani».

Dacă un scriitor, cum a fost Calistrat Hogaș, din marea generație, a ajuns să fie «clasicizat» abia în zilele noastre și încă în rând cu cei de care îl desparte o vârstă de om, totul se datorește nu numai unei nedreptăți a criticei, cât și unui destin literar ingrat, pe care în parte și l-a făurit, după cum s'a putut vedea.

La nepăsarea lui de glorie, cu care l-a ispitit întâi Xenopol și apoi Ibrăileanu (acesta — un «dilect amic»), s'au mai adăugat nenorocul editorial cunoscut (de fapt — două) și izbucnirea marelui nostru război. Numai după război firește și deci după moartea autorului, aceeași editură se hotărăște să-l retipărească, de data aceasta — în două volume: Amintiri dintr'o călătorie și În Munții Neamțului (1921), prefata la al doilea fiind a d-lui M. Sadoveanu.

Nona ediție este adevăratul punct de plecare al faimei de scriitor a lui Calistrat Hogaș. Abia acum, critica timpului, îndemnată de grupul scriitorilor moldoveni dela Viața Românească, începe să vorbească despre acela care, debutând cu aproape

cincizeci de ani înainte, murise în 1917. Înainte de război, afară de Xenopol dela care avem sapte de apreciere, dar nu aprecieri critice asupra scriitorului, numai doi înși s'au ocupat de el: I. Caragiani (despre a cărui opinie critică ne-am ocupat în prima parte a acestei introduceri) și Octav Botez (Viața Românească, an. X, nr. 11, 12 și 13).

Octav Botez, pe scriitorul «din generația lui Eminescu» ne-băgat în seamă de «critica oficială», dar cu numeroși admiratori dintre care «cel mai ilustru a fost Caragiale», îl arată ca fiind înzestrat cu «... o frescheță de primitiv» și având «un temperament în care viața sensitivă și aceia a instinctului domină preocupările intelectuale», pentru ca, după alte observații critice asemănătoare, cum sunt acestea: «... scriitorul simte natura», «reușește mai ales în redarea psihologiei feminine, fiindcă e mai apropiată de natură», «viața simțurilor covârșește intelectualismul, are o înclinație naturală spre enorm și grotesc, e fire primitivă», e «păgân», — să conchidă că paginile sale «îți lasă impresia spontaneității și a forței». Încât singura considerare critică a operei lui Calistrat Hogaș, înainte de război, este aceasta a lui Octav Botez, făcută ca și raportul lui Caragiani după citirea volumului din ediția arsă.

Ca să întregim linia destinului său literar, ar fi fost poate necesar să arătăm acum și pătrunderea treptată, după război, a scriitorului în conștiința literară a timpului nostru. Dar e destul să afirmăm ceea ce se știe în deobște: interesul critic și istorico-literar față de Hogaș se pronunță în chip deosebit după 1920 și durează încă. Aproape toți cercetătorii literari cunoscuți, la care se adaugă un număr apreciabil de ocazionali, se grăbesc a-și spune cuvântul asupra operii și vieții lui.

Din înșiruirea lor cronologică, s'ar vedea bine cât de târziu i-a sosit numele acestui contemporan al lui Eminescu și Slavici în lumina unei notorietăți certe.

Cu excepția lui N. Iorga, în ceea ce privește pe acești critici și istorici literari, toți se acordă asupra valorii talentului lui

Hogaș. Și este în adevăr de mirare cum N. Iorga, atât de simțitor la lucrul modest al atâtora din Oamenii cari au fost, a putut aprecia literatura acestui cel mai modest ucenic al Literelor noastre. În câteva rânduri, a căror scurtime ar fi exprimat suficient dispreț chiar fără să mai fie și teribil de aspre, scria în legătură cu revista *Arhiva dela Iași*: «... dădea și ea literatură, N. Beldiceanu încercând a pune geologia în versuri, iar Calistrat Hogaș, spirit greoi și incapabil de glumă, trudindu-se a da farmec unor descrieri de excursii». (*Ist. Lit. Rom. Cont., vol. II, p. 39*) și despre *Viața Românească*: «Ce dădea de fapt nou revista dela Iași era numai..., sau haosul pitoresc și vulgar al călătoriilor lui Calistrat Hogaș» (*op. cit., vol. II, p. 154*). Altceva nu știm să fi mai scris N. Iorga despre el, cu care părea anume făcut să se înțeleagă. Căci Hogaș, dacă a trebuit să țină o conferință prin 1881, n'a vorbit despre câte nevisate, ci Despre dezvoltarea și conservarea naționalității la Români (*publ. în Asachi, nr. 10*); sau în 1899, Câteva cuvinte asupra psihologiei și caracterului poporului român; sau încă, în 1901, despre Petrecerile la țară. Este în aceste conferințe o energie de sentiment și un timbru aproape eminescian, cum am spune azi — preiorghist, — când se cere întoarcerea la simfonia țărănească, la folklor, la statul patriarhal, la identitatea noastră istorică. Cu privire la marii Voevozi, care au fost icoanele lui precum erau și ale lui N. Iorga, e drept că spunea: «S'a ajuns spre rușinea noastră de a se face din marii noștri Domni niște căpitani de boși, niște capi de bandă, niște voinici de codru; ei bine, fie, dar să fie în același timp și bine constatat, că acești Condotieri ne-au păstrat țara și neamul». (*V. vol. Din Nevoile Poporului Român, conf. Hogaș*). Dar în afară de aluzia de mai sus, care conține mai multă venerație pentru Voevozi, decât ură pentru cunoscuta interpretare istorică a unuia dintre ei, nu vedem nimic în toată opera de profesor și scriitor a lui Hogaș care ar fi putut să-i înstrăineze simpatia critică a lui N. Iorga. Încă odată, aceste spirite românești erau făcute să se înțeleagă. De aceea noi regretăm

de a fi scăpat prilejul să admirăm pe Hogaș în interpretarea aprinsă a lui N. Iorga.

Ceilalți comentatori au despre scriitor, între ei, cam aceeași idee. Ibrăileanu (Cei morți din Note și Impresii, 1920) observă la el « gluma homerică a oamenilor întregi de odinioară ». Primitivul lui Octav Botez îi apare și lui Sadoveanu (Prefața la In Munții Neamțului, 1921): « ... sculându-se totdeauna la cinci în zădă ca să mănânce o balcă de carne friptă pe cărbuni și să-și înceapă crunta-i muncă de dascăl, cuconu' Calistrat a străbătut naiv și bun valea aceasta zidită de Dumnezeu pentru excursii, purtându-și original și măreț anii și căzând din picioare și brusc ca un copac din siblă, într'a șaptezecoa primăvară ». Pentru N. Davidescu (rev. Flacăra, 1922), In Munții Neamțului este « Odiseia semeată, succintă și barbară a unui călător în luptă cu drumul și cu sine, deopotrivă ». Iar Ioachim Botez (Curentul, 19 Dec., 1931 și 12 Aug., 1935 precum și în Extras din anuarul liceului de băieți Piatra Neamț pe 1931—32) găsește că « Hogaș are despre viață concepții ce-l apropie de cei antici », căci, potrivit amintirii din prefața lui Sadoveanu, « o friptură uriașă stropită cu vin generos, la anume ceas al dimineții, era una din marile sale desfătări, care l-a ținut sănătos și tânăr până în clipa când s'a prăbușit ca un stejar secular din siblă ».

E. Lovinescu (Ist. Lit. Rom. Cont. Evoluția prozei. Vol. IV, 1929 și Ediția prescurtată, 1937) dezvoltă literar, în asociații pur verbale, intuiția primitivismului homeric din psihologia și opera lui Calistrat Hogaș: « Izvorită din mijlocul peisajului moldovean, scrie d-sa, contopită, am putea spune, cu muntele nemțean, cu un material uman « specific național », scrisă într'o limbă și cu un umor ce amintesc pe Creangă, opera lui Hogaș nu e contemporană, ci plutește peste rasă și peste timp ... Ea datează de cel puțin trei mii de ani, din epoca poemelor homerice și, prin violența lirică cu care sunt adorate forțele naturii, de mai de mult, din epoca marilor epopei indiene. Hogaș n'a fost un mare poet liric al naturii românești, ca M. Sadoveanu de pildă, ci un

aed din faptul lumii, când soarele era o divinitate reală și răsărirea lui o transfigurare universală, când toate fenomenele naturii se prezentau în expresia concretă a unor forțe cerești, când umanul era amestecat indisolubil cu divinul, când totul era mit. Pentru îndeplinirea misiunii sale de aed, Hogaș nu are numai ritmul larg, sonor, ritual al eposului antic, nu are numai grandilocvența homerică sau frenesia de expresie antică, ci și sufletul antic, sufletul omului primitiv, din care au izvorât demonii și îngerii, eroii și marii sclerați, uriașii și piticii, în care stâncile se prefac în monștri și dumbrăvile și munții, apele și câmpiile se populează, în chip natural, cu nimfe, cu oreade, și hamadriade, cu balauri, în care fiecare gest, cât de simplu, se amplifică și se proiectează măreț pe singurătatea cerului . . . ».

Este cu totul evident că stilistul, cu slăbiciune la frază și efecte literare, a luat-o înaintea criticului. Avem impresia, citind din Lovinescu acest fragment critic, că am pornit nerăbdători cu un călăuz care, în loc să ne conducă de-a dreptul unde dorim, stă să facă, în drum, figuri de patinor. Întârziem — acesta ne este sentimentul.

Dar, cu toate că desconsiderării inapelabile a unui bun scriitor îi preferăm eroarea generoasă, nu e mai puțin adevărat că înșelarea de sine, fie una, fie alta, formează pentru spiritul critic în aceeași măsură obiect de discuție. Incât, dacă opinia despre Hogaș a lui N. Iorga prea este scurtă ca o execuție, aceea a lui E. Lovinescu, mulțumindu-ne ca generozitate literară, ni se pare în alt sens tot atât de inexactă.

Să ne explicăm. Calistrat Hogaș a rămas în conștiința tuturor ca autor al celor două volume de drumeție. Deși marele Caragiale îl admira, după cum ne informează O. Botez și M. Sadoveanu, pentru Părintele Iovinadie și Părintele Ghermănuță, adică pentru chipurile de oameni « măestrit încondeiate » din drum, notele lui de călător neobosit constituiesc, în ochii criticilor, materialul literar caracterizant. Pasiunea pentru înfățișările schimbătoare ale naturii din Munții Neamțului, în cadrul cărora Hogaș

nu pierde prilejul de a descrie chipul zilei și al nopții, răsăritul soarelui, amiaza, amurgul, vremea bună și vremea rea, a fost punctul de plecare al criticei care deduce pe scriitor din ceea ce admiră. Raționamentul a fost simplă analogie: Hogaș a înbit natura sălbatică a munților, fiindcă era și el un sălbatic, având, cum spun mai toți comentatorii, «sufletul omului primitiv».

Citirea însă, oricât de în grabă, a literaturii lui de călător, dacă părăsim felul deductiv al criticei care pierde contactul cu opera concretă, ni-l arată într'altă lumină. El este un orășean care, în opinci, dar cu pălărie calabrează și pelerină romantică, face băi de primitivism. Se declară rustic, fără să fie, numai din pornire literară; rupe cu toate degetele din mămăliga oacheșă a stânilor, pe unde înnoptează, fiindcă vede că așa fac și ciobanii-gazde; soarbe sgomotos și amuzant din jintîța lor fierbinte, ca să-și uite de firea sa orășenească; aspiră, în sfârșit, la toate formele vieții elementare tocmai pentru că e departe de ele. Dar sufletul de care vrea să se lepede (el însuși vorbește într'un loc de «sângele stricat și păcătos» pe care dorește ca muntele să i-l înlocuiască «cu sânge de vioaie și ageră jivină a codrilor») răsare când și când, în caracterul viziunii și în calitatea lexicului de care se servește, destul de adesea, pentru a fi bine observat, suflet de orășean cu superstiția literară a Naturii. Cum vede orășeanul panorama Agapiei? «Cu o treaptă mai jos sta retrasă, tăcută și visătoare, Agapia nouă cu albele sale chilii și cu înaltele turle strălucitoare ale bisericilor sale. Era atât de frumoasă această priveliște, încât ai fi zis că ai înaintea ochilor o salbă de mărgăritare pe o tavă de smarald». Se sbuciumă cerul a potop? E o «colosală tragedie a Naturii, pe care stihiile se pregăteau s'o joace pe imensa scenă a văzduhurilor» și pe care inbitorul de spectacole teatrale, ca s'o vadă, nu așteaptă «decât ca cortina să se ridice». Când dă de liniște deplină în munți, e semn că «inima lucrurilor încetase de a mai bate și o sincopă colosală ai fi zis că tăiase suflarea în pieptul uriaș al Naturii». In același limbaj, care nu e al unui primitiv, și cu aceleași elemente de experiență senso-

rială orășenească, ni se descrie încă odată furtuna: «Un tunet răzleț, răsărit din miazănoapte, răscoli clocotitor nemărginirile rotunde, și un ropot fără întrerupere și nedeslușit vestea, de pretutindeni, apropierea prăpăstioasă a artileriei cerești»; iar auzul îi prinde din văzduhul muncit «... mii de note discordante și, totuși, armonice, simfonia înfricoșată a frământării și a sbuciumului universal! ...».

De mai multe ori decât «sufletul omului primitiv», din literatura sa, ne apare intelectualul care analizează stilul arhitectural al mândstirilor vizitate; care vorbește plăcut despre pictura lor, despre sugestia istorică a locurilor din Neamț; care dispune de anumite versuri din Dante pentru a sublinia situațiile întâmplătoare; care mănuește amintiri din Biblie și din literatura noastră cultă și populară; care observă, în repetate rânduri, «razcle perpendicularare» ale soarelui ce «atingea meridiană» sau admiră oriunde «puternicul Fiat al lui Dumnezeu», filosofând liric.

Dar, mai cu seamă, ne apare cărturarul știutor de mitologice. Reminiscența umanistică ocupă întâiul plan al producției literare a lui Hogaș. O masă la iarbă e mai plăcută decât ospetele despre care a aflat în cărți: «Ne așezarăm deci în mod antic pe iarba moale și înflorită și începurăm strălucitul nostru ospăț. Dascălul Alecu era mai mândru decât un rege și mă așteptam să-mi spună că Lucullus era un calic și Labdacus un bucătar prost...». În drum spre Pipirigul lui Creangă, înconjurat pe neașteptate de un «stol» de fete, autorului nu-i stă mai la îndemână altă autoironie decât: «Un Apollone ca mine și un cerc de grații ca acesta, numai în Pipirig se poate găsi». Dacă, după vreo masă popească, i se face somn, glumește tot din cărți: «Et misit soporem in Adamum». Tovarășul de drum, suportând greu peripeziile excursiei, este luat în râs cărturărește, numindu-l «gingaș Adonis», «frumos Telemac», «june și grațios Faun», «preacinstită Pasifae» etc... Altundeva, o femeie, suava Floricica, fiind «cufundată în acul și ața ei», i se pare că este «Venera împletind la colțun...». Exemplele sunt fără număr. Amintiri

dintr'o călătorie și în Munții Neamțului ne propun un suflet de drumet cultivat care, fugind de sine, se întâlnește tot pe sine, așa cum e, orășean, intelectual, cărturar, chiar în creierii munților.

Așa fiind, homerismul însuși al lui Calistrat Hogaș, ca trăsătură morală, este ca și primitivismul lui un rezultat critic deductiv, adică exterior. Se poate crede că oarecare rol în această privință l-a jucat deprinderea scriitorului de a apela la antichitate și, în special, la eroii vechilor epopei, pentru a ironiza oameni, a reliefa situații sau numai ca să-și satisfacă spiritul de cărturar. Și, după cum din aspectele sălbatice ale naturii muntoase, pe care a descris-o, i s'a dedus « firea primitivă », în același chip din materialul intelectual de relații cu lumea Iliadei i s'a imaginat « homerismul ». Este adevărat că mai la fiecare pagină din notele sale de drum dăm peste cuvinte ca « măreț », « imens », « colosal », « gigantic », etc. . . ; într'o strachină e « un ocean de borș », o « coajă prehistorică » de pâine ar putea lua în munți proporțiile unui « ospăț vitellian »; câte un cioban are « o imensă căciulă neagră », « picioare nemăsurat de lungi și arcuite . . . cu gigantice mișcări de compas », « o ghioagă groasă și lungă fără sfârșit », « chip uriaș », etc. Pentru noi, Hogaș în aplecarea lui constantă către grandilocvența romantică, sau mai exact către beția literară a naturii, este un scriitor poate homerizant, nedând adică sentimentul unei dimensionalități eroice, dar nu homeric, așa cum, cu vorbe simple și numai cu puterea viziunii sale, a fost la noi Ion Creangă.

De altfel, de marele Ion Creangă îl desparte mai totul: limbaj, viziune, umor. Vocabularul lui Hogaș este eteroclit și cultivat, am putea spune chiar artificial, fie când spune că picioarele caprelor sunt « etice », fie când vorbește, ca în ținutul Neamțului, ca să-l înțeleagă un Sgribincea sau câte o Axinie; dar este și mai cuprinzător decât al lui Creangă, prin tot ceea ce îi vine din zona neologistică. Cât privește viziunea lui, după arătările de mai sus, este de prisos să mai stăruim: când e țărăneasă, e ostensibil țărăneasă, mai adeseaori însă fiindu-i de calitate intelectuală.

Nici prin umor, acești doi scriitori nu pot fi puși alături. În toată opera lui Hogaș, am găsit numai două, trei vorbe glumețe pe care le-ar fi putut scrie Creangă. Astfel, față de un naturalist care cerceta flora Ceahlăului, el se declară venit prin aceleași locuri . . . « de teleleu-Tănasă »; altădată, înfricoșat de codri deși, reflectează: « Din închipuire se naște frica, din judecată bărbăția . . . Cea dintâi era veșnic cu mine, cea de a doua . . . mai pe apucate »; și când tovarășul din Amintiri, ne mai răbdând asprimile excursiei, îi cere marșrutul, el îi răspunde: « . . . încotro vom vedea cu ochii și încotro ne vor duce picioarele. Și dacă aseară n'a fost bine, cred că va fi mai rău desară . . . ». Aceste singure vorbe de inalterabilă voie-bună amintesc, este drept, tipul glumelor lui Creangă, care putea spune că « nici frumos până la douăzeci de ani, nici cuminte până la treizeci și nici bogat până la patruzeci nu m'am făcut. Dar și sărac așa ca în anul acesta, ca în anul trecut și ca de când sunt, niciodată n'am fost! ». Dar peste tot, în rest, Hogaș obține efecte de umor mai complicat, umor cu deosebire livresc, rezultat din opunerea oamenilor și întâmplărilor zilnice față de chipurile lor ideale din literaturile străine și, mai adesea, antice. Chiar grandilocvența lui obișnuită, în replici care e firesc să nu fie declamate și în caracterizările solemne, pe care le aplică la împrejurări modeste, este sursă nu de homerism, ci tot de umor și de același fel de umor. Incât, dacă Creangă i-a fost alăturat mai totdeauna ca scriitor înrudit, e de crezut că totul se datorează aceluiasi cadru natural din opera amândorora, Cetății Neamțului, Pipirigului, Oțanei, Agapiei, locurilor și localităților în care însă Creangă a copilărit, iar prin care Hogaș, fără să umble chiar . . . « de teleleu-Tănasă », a rătăcit ca turist, ca excepțional turist, dar numai ca turist.

În prefața care trebuia să apară la ediția arsă (publicată în ziarul *Avântul din Piatra* — 1930, și în *Calistrat Hogaș — Viața și Opera lui*, 1935, de Dimitrie L. Stăbulescu), autorul însuși ne spune: « Așa dar, eu am început a scrie cu gândul de a îmbrânci literatura călătoriilor din drumul obiectiv didactic și

aproape geografic de până acum, pe drumul subiectiv, pe care trebuie să meargă, după socotința mea, acest gen de literatură». Literatură de călătorie recreativă, literatură turistică a vrut și a făcut Calistrat Hogaș. Și într'adevăr, după ce se ospătează la un preot Ionică, el se și îndreaptă «către înălțimile sumețe ale Hălăncei»; când este întrebat întâmplător unde vrea să meargă, răspunde ca un adevărat turist: «— Ți-am spus, moșule, că știu de unde vin; dar unde mă duc, mai nu știu nici prea vreau să știu; vorba e să mă duc»; el însuși, aflându-se într'o ascensiune îndrăzneată, se crede dăruit cu «cele mai de căpetenie talente ale celui mai iscusit alpinist», după chipul căruia de altfel se și comportă; căci, ajuns pe o creastă primejdioasă de stâncă, aflăm despre el următoarele: «Mă lungii într'un cot pe iarba moale și spre sărbătorirea deplinei mele biruinți împotriva stăvilor de tot felul, pe care codrul și muntele mi le rădicase în cale, aprinsei o țigare, al cărei fum se înalță, prin depărtările albastre, până sub temeliile înalte ale lui Dumnezeu». Acestei literaturi a drumeției, făcută cu puterea de a ispiti și pe cetitori cu tainele munților, e curios lucru a-i se fi cerut «inteligență ordonatoare», cum părea a-i pretinde N. Davidescu în recensia menționată, deoarece frumusețea ei crește tocmai din perindarea fără normă a peisajelor, film tăcut care întreține vagabondarea spiritului; «inteligența ordonatoare» este defectul constitutiv, cu forță vitală în el, fără de care Hogaș n'ar fi mai scris literatură turistică, adică pagini în care tablourile vegetale, noaptea și ziua, răsăriturile, amiezele și amurgurile, furtuna și timpul senin, în sfârșit întregul ciclu de frumuseți estivale în munte, se urmează fără limita economiei artistice, fără unitate strânsă și numai spre a crea iluzia călătoriei însăși. Sunt în impresiile fără itinerar ale scriitorului nostru pagini cu adevărat puternice, găsim în ele peisaje interpretate de un spirit îndelung cultivat, dar niciun fragment în parte al călătoriei, oricât de artistic ar fi organizat, dacă s'ar putea așa ceva, nu echivalează cu ceea ce s'ar numi deslănarea cărții întregi, cu plăcerea de a pluti peste toate aspectele naturii evocate în volumul

întreg, alături de care mai bănuim un munte, necercetat încă de autor. Literatură haotică, dacă a vrut N. Iorga să-i zică astfel, dar impresia de vălmășag rezultă din însăși virtutea specifică a genului.

În sprijinul lui Calistrat Hogaș, putem aduce acel fermecător și clasic eseu *Pseudo-Kinigticos*, cap de gen în eseistica românească. Este și în opera lui Odobescu o îngrămădire de materie eterogenă căreia i s'ar putea zice tot « haos », sunt divagații peisagiste, hoinăreală erudită și scufundări în folklor, elemente a căror lipsă de unitate strictă nu numai că nu răpește operei întregi ceva din complexa ei beție, dar o condiționează.

De altfel, din literatura noastră, Odobescu este singurul scriitor clasic cu care Hogaș se află în legături de familie spirituală. Amândoi peisagiști pasionați, spirite cultivate umanistic, împănându-și literatura descriptivă cu aluzii mitologice, cu versuri din poezii latini și din « divinul Dante », orășeni cu același umor livresc, deși cu simpatia pornită spre arta populară, cunoscând adânc limba cărților ca și limba țărănească, Odobescu și Hogaș formează în cadrul marelui generații a lui Eminescu, perechea clasică a literaturii descriptive. Oriunde, din opera unuia într'a celuilalt, am putea introduce aspecte de natură fără să observăm intercalarea, dacă numele locurilor descrise de fiecare n'ar fi altele. Am cetit de mai multe ori, printre altele, începutul capitolului X din *Pseudo-Kinigticos*. Odobescu pornește călare dela schitul Găvanul la Bisoca, îndrumat până acolo de un « voinic bisocean », « un fel de oacheș Apolon muntenesc »: « În spate aveam culmea întinsă a Penteleului, starostele munților din Buzău, și pe sub dânsul se rânduiau, ca trepte ale unei scări de urieși, plaiul Războiului, munteii Neharnița, ambele Mușe, Măcieșul, Brezeul, Piatra-Penei, Carâmbul și multele mai așezate; dar drept în fața noastră, adăpostite sub piscurile semețe ale Furului și ale Steșicului, se înălțau ca niște păreți suri și măcinați d'alungul unei perdele de brădet, stâncele Năculelor, la poalele cărora se așternea, întocmai ca un lăicer verde înflorat, o poiană largă și desfătădă ».

Despre « înălțimile sumețe » ale Hălăucei, celălalt scriitor, moldoveanul, nu ne vorbește altfel. Nici stilul lor, de obicei periodic, lucrat în inversiuni și cumulat de epitete ornante, nu se deosebește. « Astfel, scrie Hogaș, când iscusitul meu călugăr, cu un amănar de oșel, în formă de scoabă veche, prinse a scoate din vinele mute și negre ale unei cremene răci, un izvor de scântei luminoase, și când, mai ales, din frunzele uscate și îngrămădite peste iasca aprinsă, începu să se rădăce în sus fumul negru și înăbușit, mi se păru că stă în fața mea Achates, cel mai mare meșter al vechimii în scăpărat cu amănarul și cel mai iute și îndemânatic, etc. . . ». Aceeași abundență de epitete, aceleași generozități adjectivale, și la Odobescu: « La poalele lor (ale movilelor Neacșului și Vulturului, de pe Bărăgan, n. r.) cuibeașă vulturii falnici cu late pene negre, precum și cei suri, al căror cioc ascuțit și aprig la pradă răsare bidos din ale lor grumazuri jupuite și golașe ».

Inrudit de aproape din mai toate privințele cu contemporanul său Odobescu, Calistrat Hogaș este, în același timp, părintele literar imediat din care a descins printre noi autorul Insemnărilor unui belfer, Ioachim Botez. Devoțiunea acestuia pentru memoria literară a lui Hogaș, consemnată în câteva articole, este de calitate filială, și e legitimă.

Care este, atunci, adevăratul chip al prozatorului? Calistrat Hogaș este scriitorul pe care îl arată biografia sa. De aceea critica oricât ar respinge studiul vieții autorilor, oricât de nebiografistă ar fi ea, se simte ținută în cazul lui să plece dela anumite momente biografice, care răsună până în inima operei, determinându-i caracterul. Astfel, dacă am amintit și de cariera lui didactică, semnalându-i zig-zagul aproape nepotolit, am făcut-o pentru că vremea de pregătire a acestei profesiuni pusese pe scriitor în legături de prietenie cu Xenopol, care își are rolul său în desfășurarea activității literare a lui Hogaș, precum și pentru că profesoratul, cu instabilitatea lui, pune pe scriitor față în față cu Ibrăileanu, fără de care e îndoielnic dacă am fi mai avut perioada colaborației dela Viața Românească;

dar mai ales, pentru că « profesorul » creează aspectul particular al scriitorului. Calistrat Hogaș face literatură din contemplația naturii ca un intelectual; niciodată, în descrierile sale, nu-l putem pierde din vedere: spectacolul, care ne reține atenția, nu este numai al locurilor și al oamenilor acelor locuri ce ne sunt prezentate, ci și spectacolul persoanei, pe care o întovărașim cu lectura noastră în excursiile sale, spectacolul autorului. El este totdeauna prezent în mijlocul celei mai impresionante furtuni, liniști, splendori, între oamenii primitivi ai muntelui, e prezent prin grandilocvență, prin aluzii literare, antice și moderne, istorice și geografice, prin asociații cărturărești, citate și reminiscențe de lectură, atât de prezent, încât scriitorul ne apare în primul rând ca profesor « de partea literară », așa cum suna unul dintre întâiele sale ordine de numire. Inbitor al frumosului literaturizat, neurmărind să creeze, ci scriind după anumite canoane ale frazei ca și ale compunerii, Hogaș, e un beletrist și în felul lui un plăcut amator, un Odobescu fără erudiția felurită a acestuia, dar cu aceeași concepție și practică amatoristă a literaturii.

Este sigur însă că nu pe acest scriitor, om al cărților care simțea nevoia să se regenereze în natură, îl inbeau cei din cercul Vieții Românești. Ei inbeau în Hogaș felul pitoresc al bătrânului, vânjos încă și meren cu ochii pe înălțimile albastrii ale munților, felul lui de a-și strânge opinca în noșe, țărănește, înfășurându-și însă umerii în cea mai romantică pelerină, orășenește. Ca « poporâniști » ce erau, le plăceau de sigur marile evocări ale unei naturi aspre, când solemn de nemișcată, când învrăjbită amarnic, privești cu care se înapoia din munți bizarul excursionist, le plăceau tipurile lui de oameni din popor, scumpi, foarte scumpi pentru sensibilitatea epocii întregi, dar mai cu seamă presupunem că ei se vor fi încântat de atitudinea de simpatie a turistului față de oamenii pământului, pe care îi surprindea în chiar mediul lor, căutând cu mare haz să li se potrivească în totul; se vor fi încântat atât de mult, că nuanța de ostentație din această

simpatie a orășeanului-intelectual pentru țărănesc și primitiv le scăpa. Ceea ce înseamnă că Hogaș era nu numai cum îl puteau vedea contemporanii sau numai cum îl vedem noi azi, ci mai complex, de acea complexitate, care îl obliga să apară ca primitiv între intelectualii-orășeni ai Iașilor și ca orășean-intelectual între primitivii munților Neamțului¹⁾.

VLADIMIR STREINU

¹⁾ De mai mulți ani, editura, în care apare această carte, ne-a propus îngrijirea operii, în două volume, a lui C. Hogaș. Imprejurările au hotărât ca primul volum să poată apărea abia acum. El cuprinde *Amintiri dintr'o călătorie* și *În munții Neamțului*, la care am adăugat numai *Prefața* scrisă pentru ediția din 1912 dela «Viața Românească», dar netipărită acolo și rămasă postumă. Pentru ce n'a fost pusă la volumul pentru care fusese scrisă și nici la ediția ulterioară, arsă, din 1914, nu putem ști. E de presupus, poate, opunerea lui G. Ibrăileanu, despre care autorul ne spune în acea prefață că s'ar fi «oferit să-și jertfească mare parte din prețiosul său timp, spre a-i amenda... pe ici pe colea... operele». Această intervenție critică ar fi făcut ca «din cinci volume formidabile» să nu avem decât «singurul și nevoeșul volum de față». Am cercetat în această direcție totul. Manuscrisele lui Hogaș arată destule tăcturi cu cerneală roșie, multe dintre ele neadmise mai târziu și hașurate cu creion negru. Se poate vedea astfel, că autorul n'a fost totdeauna de acord cu cenzorul lui. În orice caz, chiar cu pasagiile tăiate, opera ar fi fost cu foarte puțin mai voluminoasă. Cele «cinci volume formidabile» e o figură literară în stilul obișnuit, grandilocvent și monstru, al lui Hogaș, figură pe care Ibrăileanu se pare că n'a gustat-o până la o admite chiar ca prefață. Criticul, autorul însuși sau oricine ar fi acela care a barat cu roșu pasagiile în chestiune era însă îndreptățit să facă această operație. El a cenzurat, de cele mai multe ori, excesele tendinței livrești, remarcabilă în scrisul lui Hogaș, după cum a subliniat unele barbarisme, foarte frecvente mai ales în primele *Amintiri dintr'o călătorie*, sugerând înlocuirea lor cu echivalențele oferite de limba noastră. Atât într'un caz cât și în celălalt, el intuia just evoluția autorului nostru, deoarece Hogaș însuși se corectează adesea în sensul exprimării neaoșe și în acela al delestării de cărturărisim.

Ca prezentare grafică, am adoptat în general ortografia Academiei Române pentru ediția de față. Dar unor anumite cuvinte, le-am lăsat înfățișarea din manuscris (*răce, botardle, a rădica* etc.). Unde am observat că e în joc expresivitatea limbii, n'am vrut să deslipim de scrisul lui Hogaș măsura de farmec

particular a graiului moldovenesc, iar unde modificările nu atingeau efectul artistic, am supus textul criteriului ortografic curent, ca să ajutăm în felul acesta circulația operii. Aceeași dorință, de a da un text și curat și cu putere de a circula cât mai mult, ne-a făcut să concepem o ediție simplicisimă. Ne-am gândit un moment chiar la o ediție pe credit personal, fără niciun comentariu; am ajuns însă la resimțirea nevoii unei introduceri critice, fără însă să cedăm obiceiului de a îngropa opera editată în pilitura de texte a notelor și variațiilor, care ar fi arătat știința și metoda editorului, dar ar fi ascuns, prin îngreunarea circulației operii, talentul autorului.

SPRE MĂNĂSTIRI

Orice călătorie, afară de cea pe jos, e după mine o călătorie pe picioare străine: a avea la îndemână cupeaua unui tren, roatele unei trăsurii sau picioarele unui cal, înseamnă a merge șezând și a vedea numai ceea ce ți se dă, nu însă și tot ce ai voi. Iată pentru ce, eu și tânărul meu tovarăș de călătorie ne hotărîrăm a merge pe jos peste munți și în răgaz, dela Piatra până la Dorna, lăsând la o parte drumul mare.

În ziua de șase Iulie eram gata; cu alte cuvinte, aveam toate trebuințioasele de drum așezate în o boccea de forma unei raniți soldățești, legate la spate prin ajutorul unor curele ce se încrucișau pe pieptul nostru; la șoldul stâng câte un revolver, în dreapta câte un baston sănătos, și la picioare opinci de piele roșie, legate cu sfori negre de lână de capră, care ne înfășurau în spirală pulpa până la genunchi peste un colțun negru de lână vrăstat cu roș. O pălărie neagră și mare putea, la nevoie, să mă apere și de ploaie și de soare. Tovarășul meu, în loc de pălărie, avea pe cap un chipiu de uniformă, iar drept strai mai gros de lână era îmbrăcat cu o venghercă de doc alb.

În revărsatul zorilor plecaram.

Deocamdată trebuia să mergem la Almaș. Fiind însă mai dinainte hotărît între noi de a ne feri de drumul mare, nu cunoșteam o potică sau un drum mai scurt pentru ținta

noastră. Ajunsesem la barieră. Niciun suflet de om nu era încă deștept; numai câțiva câni, prea harnici poate, își făceau datoria bătând la noi, sau — mai bine zis — la neobișnuita noastră îmbrăcăminte de drum. Oricum însă, eu găseam de vină pe tovarășul meu, care avusese ciudata idee de a mărita straiile de sublocotenent cu opincile, bastonul și bocceaua din spete; și mă sileam a-l face să priceapă că numai pentru dânsul făceau câinii atâta gălăgie. Apucărăm la stânga pe prundul Cuejdiului înspre Dărmănești, fără să știm dacă am apucat bine sau rău. Norocul însă ține cu drumetul; la câțiva pași, pe prispa unei case albe, gospodarul și gospodina dormeau duși sub o plapomă, lipiți unul de altul pentru a putea să înfrunte, după socotința mea, răcoarea dimineții; căci, deși în Iulie, dimineața din ziua de șase era totuși destul de răce; ei dormeau duși și se legănau, poate, în visuri fericite; noi însă, și mai cu samă eu, fără respect pentru toate aceste nimicuri și fără nicio ceremonie, mă apropiam de dânsii, rădicați cu bățul plapoma de pe nasul gospodarului, care dormea la margine, îl împinsei puțin, îl trezii și, fără a-i da bună dimineața cel puțin, îl întrebai scurt despre drumul la Almaș. Foarte rar se întâmplă cuiva să vadă o figură mai elocventă decât aceea a omului meu: un psiholog ar fi scris volume întregi; eu însă cred deajuns a spune că e — psihologicește vorbind — de mare interes înfățișarea unei figuri ce trece, dela adâncă liniște a unui somn fără de grijă, la izbitoarea întipărire a unei surprinderi. Ceea ce s'a petrecut atunci în sufletul lui a fost desigur mai iute decât fulgerul; destul că, cu niște ochi de două ori mai mari decât cei ce poate-i avea de obicei, cu o față lungă și spărietă și neputându-se lămuri de unde și cum răsărisem noi așa ca din pământ, se uită la noi, măsurându-ne cu privirea-i zăpăcită de sus până jos îndesându-se tot mai tare spre părete, ca și cum ar fi voit să scape de o vedenie supărătoare. Biata femeie,

strămtorată astfel și buimacă de somn, începu a se întoarce sub oghial și a îngăima vorbe neînțelese, care nu puteau fi decât niște puternice protestări conjugale... Pentru a sfârși mai iute cu toate acestea, îl întrebai încă odată pe gospodar despre drumul la Almaș.

— Pe aici, ne răspunse el în cele din urmă, arătându-ne spre deal; și spre acolo apucarăm și noi.

Desigur că spărietul nostru cicerone ne va fi urmat multă vreme cu privirea. Noi, însă, nu ne mai uitaram îndărăt, ci ne urmarăm drumul pe prundiș, sărind ca niște capre peste bolovani, cursuri de apă, bălți și gloduri. Dimineața era măreață și ne vestea o adevărată zi de Iuliu. Niciun nor nu plutea sub albastrul cerului adânc și limpede ca ochiul unei fecioare. Toate stelele se mistuiseră și cel mult dacă îndrăzneța stea a ciobanului mai înfrunta din când în când, valurile de lumină trandafirie, cu care zorile inundau răsăritul depărtat. Nici un vânt nu mișca aerul; și grâul, în lanurile de aur, stătea tot așa de neclintit ca și firul de iarbă din fânețele înflorite. Roua avea înfățișarea unor mărgăritare, ce nu așteptau decât o rază de soare spre a se schimba în strălucitoare diamante. Umezeala și răcoarea dimineții dădeau întregii firi o nespusă frăgezime. Totul începuse a se deștepta sub întâile raze ale zilei, dar totul era cuprins de o liniște, de o tăcere, de un fel de înmărmurire solemnă; și firea întreagă părea că se află într'o religioasă așteptare. La răsărit se ivea geana de aur și de purpură a unui soare tânăr, care într'o clipă șterse într'o nemăsurată depărtare umbra de pe fruntea munților neguroși. Noi ne urmarăm drumul, cu sufletul stăpânit de măreția priveliștii, iar rarii drumeți ce întâlneam și pe care-i lăsam în urmă, după ce ne doreau cale bună, se uitau lung și mirați după noi.

Spre a merge la Almaș pe drumul mare, ar fi trebuit să suim dealul Balaaurului, ce se ridică dincolo de Dărmă-

nești. Lucrul acesta, însă, nestând în planul nostru, dela o vreme cotirăm dela Dărmănești, la stânga spre Gârcina, pentru a tăia peste dealuri, pe drumul de picior. Drumul acesta ne duse spre Gârcina până la biserica din sat, de unde trebuia să ne îndreptăm cătră Almaș: în drum ne întâlnirăm cu preotul locului, care mergea cu un țăran la un ogor din apropiere. Pe preot îl cunoșteam și-l întrebai de drumul ce trebuia să apucăm, ca să eșim la Almaș. După ce căpătărăm lămuririle trebuincioase, plecarăm înainte. În urmă, tocmai, am aflat că țăranul ce însoțea pe preot era ajutorul de primar al comunei Gârcina și că, văzându-ne așa de neobișnuit îmbrăcați, își aduse aminte că, în cercul comunei lui, are și îndatoriri polițienești. Astfel, după ce ne depărtarăm puțin, se întoarse cătră preot și-l întrebă dacă ne cunoaște. Preotul, care înțalese bănuielile ajutorului de primar și care voia să glumească puțin, îi răspunse că habar nu are cine suntem și că nici nu ne-a mai văzut vreodată pe meleagurile acelea. Ajutorul, de cuvânt și totdeauna cu privighere pentru siguranța publică, căută să afle, tot dela preot, dacă aveam pașapoarte în regulă. Acesta dete din umeri și-i răspunse foarte serios și cam îngrijit:

— Știu eu? Poate că sunt niște scăpați dela vreun arest; ar fi bine să cauți a te încredința și cu atât mai mult, cu cât aveți, mi se pare, la primărie niște porunci în această privință.

— Că bine zici, părinte!

Și niciuna, nici două, se întoarse din drum, apucând spre primărie, cu gând de a trimete câțiva vătăjei în urma noastră, ca să ne prindă și să ne ducă la comună. Preotul, văzând că gluma se îngroașă, îl lăsă să meargă puțin, apoi începu a râde cu hohot și-l chemă înapoi, spunându-i cine suntem.

— Să mă bată Dumnezeu, părinte, zise ajutorul de primar, că de nu-mi spuneai Sfinția-ta, sau de-i întâlneam singur, îi legam burduf și-i duceam la comună, ca să le cercetez

pașapoartele. Cine dracu i-a îndemnat să se îmbrace ca niște marchidani și să cutreere satele? Văzut-ai pe cel mai tânăr? Tuns, cu chipiu de uniformă, cu opinci și cu bocceua în spate, parcă era un dezertor. La Gârcina i-ai scăpat Sfinția-ta; da' nu știu cine are să-i scape la alte comune.

Și țăranul avea dreptate: cel întâi nespălat avea tot dreptul să ne întrebe de pașapoarte sau cel puțin de biletele de identitate. În timpul acesta, noi ne urmam drumul liniștiți, tăind dealungul Gârcina, un sat și de munte și de câmp: de munte, fiindcă nu se mai sfârșește; de câmp, fiindcă sunt casele foarte dese. Străbăturăm deci satul acesta sau, mai bine zis, această nesfârșită stradă de case țăărănești, prin care cineva merge aproape două ceasuri cu credința, dela o vreme, că celălalt capăt trebuie să fie pe lumea ceialaltă. În adevăr, până ce să ajungem la jâtăria despre meazănoapte, sudoarea ne înmuiase trupurile și ciuda ne cuprinsese sufletele. Băltoagele verzii, miasmatică și adânci, care împănau drumul în lung și în lat, ne sileau la sărituri gimnastice și de preciziune peste golurile destul de mari dintre bolovanii puși în rând pe marginea acestor băltoage. Nenorocit piciorul greoi sau neghibaci, care n'ar fi avut în el ceva din firea caprelor! O baie de glod, până la genunchi, ar fi fost neînlăturată. Noi însă, din fericire, eram deprinși cu aceste punți de un alt soi și le trecurăm pe toate fără greș.

Ești afară din sat, răsuflarăm în sfârșit și ne urmarăm drumul spre Almaș pe potica de picior, ce taie dealurile de-a curmezișul între răsărit și mieznoapte. La dreapta se întinde un șir de coline cu povârnișuri dulci și acoperite cu sămănături, fânețe și ciritei; la stânga colinele se schimbă în dealuri și, mai departe, între apus și meazănoapte, dealurile devin munți, al căror lanț umple întregul cerc al vederii din partea aceea. După un mers grabnic de două

ceasuri și mai bine, eșirăm pe creasta unui deal lutos și sfărâmat, care se rădică la o mică înălțime deasupra Almașului. Scoborirăm în sat, trecând pârâul, cu același nume și meraserăm la micul schit de călugărițe, care se află din sus de curtea boierească.

Starița schitului era rudă cu tovarășul meu de drum și, prin urmare, dela sine se înțelege că furăm cu deosebită cinste primiți. E foarte atingător lucru să vezi cu câtă bunăvoință și cu câte jertfe chiar se îndeplinesc datoriile ospitalității, în aceste schituri locuite de câteva femei sărmene. Poate că adevăratele învățături evanghelice au și ele cuvântul lor în aceste locuri, cel puțin. Furăm deci cu mare dragoste ospătați și găzduiți până a doua zi.

Dela Almaș, trebuia să mergem la Horaița; dar, fiindcă nu cunoșteam drumul, furăm nevoiți a cere la starița schitului pe cineva, care să ne călăuzească. Acesta fu lucrul cel mai ușor, de vreme ce maica Filofteia se părea că nu are în mănăstire altă însărcinare decât pe cea de călăuză. Ne gătirăm și plecarăm. Călăuza mergea înainte și noi după ea. Și acum mi se pare că văd aievea pe maica Filofteia: era o femeie de o statură mijlocie, mireană la trup și numai la cap călugăriță. Poate că acesta era portul ei de drum; noi ne dădurăm însă cu socoteala, că ea ar fi trebuit să nu-și pună niciodată altă îmbrăcăminte... Avea maica Filofteia niște ochi căprii și mari, care te tăiau în suflet cu ascuțișul privirii lor și care, deși trecuți în vârstă, ardeau totuși de focul unei tinereți mistuite de văpaia unor patimi înădușite. Gura ei cam mare și buzele ei, deși vestejite, dar totuși destul de cărnose, făceau să te gândești fără de voie la păcătoasa biblică, care ar fi aruncat peste umerii desfrâului său haina cuvioasă a mironosițelor. Chiar fața ei boțită sporea înfățișarea atâțătoare a întregului și te făcea să ți-o închipui cu douăzeci de ani în urmă... De sub comanac, îi eșea pe tâmpile, în semicercuri, părul ei cărunț, dar așezat

totuși și pieptănat cu multă îngrijire. Ce păcat că nu era negru acest păr! . . .

Ea tăcută, noi tăcuți; ea gândindu-se la cine știe ce, eu cu capul plin de socoteli lumești, — ne urmam drumul pe pâraul Almașului la deal. Căldura mezului de Iuliu era covârșitoare, și ar fi fost cu neputință de înfruntat, dacă umbra pădurilor n'ar fi stămpărat-o puțin. Din când în când, ne opream la umbră spre a ne odihni; călăuza noastră însă ne găsea prea bicisnici, și avea dreptate: dacă cineva ar fi avut fantazia să se uite la picioarele ei care, fără să roșească câtuși de puțin, se iveau, până mai sus de glezne, de sub fusta ei scurtă de cit și, mai mult încă, dacă s'ar fi urcat cu închipuirea ceva mai sus, — ar fi găsit, în loc de picioare, niște fuse de oțel care, lipsite de rotunjimea plină a tinereții și fără caracter pământesc, puteau să se miște în mod mecanic fără sfârșit. Această femeie zbură, nu mergea. Ș'apoi maica Filofteia avea credința deplină a darului său . . . Pe drumul ce țineam noi, se întâmplase, cu câteva zile mai înainte, niște prădăciuni sau, mai bine zis, niște potlogării. Luase de pildă un oarecine, îmbrăcat într'un suman rupt, traista cu făină din spetele unui gușat, îi dăduse câțiva pumni și se mistuise în pădure; sau întâlnise un altul pe o proastă, îi luase legătura cu fasole și se făcuse iarăși nevăzut. De aceste neajunsuri se temea maica Filofteia să nu ni se întâmple și nouă și se hotări deci să facă pentru noi o rugăciune de drum, spre a ne ajuta Cel de Sus, ca să ajungem teferi și neturburați de nimeni la ținta călătoriei noastre. Iși scoase, prin urmare, mătăniile din sân și, ca și cum ar fi vorbit cu sine însăși, începu a șopti o rugăciune, însoțind acest monolog intim cu niște cruci mari, îndesate și cu evlavie însămnate pe toate cele patru puncte cardinale ale persoanei sale. Din când în când, făcea și câte o mătanie spre răsărit, lipindu-și cu sfințenie fruntea de pământ. În timpul acesta, noi ne urmam drumul sărind peste pâraiele

ce ne tăiau mersul sau trecând pe sub gigancii brazi răsturnați de vijelie, ori de moarte naturală, și care, răzămăți cu vârfurile lor pe înălțimea brazilor dimpotrivă, alcătuiau, pe deasupra capetelor noastre, niște urieșe punți aeriene, aruncate de însuși Dumnezeu, pentru sălbatecii și spărioșii locuitori ai pădurilor neumbrate.

Către asfințit sosirăm la Horaița, unde furăm primiți cu oarecare răceală de cătră egumenul mănăstirii, care stătea în cerdac la aer curat.

Din întrebările și răspunsurile obișnuite despre sănătate, ne puturăm lămuri că Sfinția-sa suferea de un gutunar și că, prin urmare, întreaga sa veselie sufletească înghețase sub această răceală din părțile înalte ale persoanei sale; totuși ni se porunci un borș cu chitici și un pui de mămăligă — nimicuri care toate se mistuiră iute sub flă-mândeale noastre linguri și furculiți... Ce voiți? devenisem la drum mai mândăcioși decât evanghelistul Ion; atâta numai, că părintele egumen nu știa că pofta de mâncare e o virtute cu totul biblică și că, mai la urmă, e foarte îndoielnic lucru să se fi săturat cinci mii de oameni cu cinci pâni și doi pești, ba încă să mai fi rămas și douăsprezece coșuri de fărmături!... Bine sau rău, astâmpărarăm cărceii de foame ai stomacului nostru și meraserăm apoi în biserică, spre a vedea mai deaproape această zidire, pe care o cunoșteam numai din nume. Pe dinafară, nu e decât un masiv de piatră văruiat cu galbăn, în care nu se vede nicio idee arhitectonică: deasupra, o ceată de turnuri, ce nu se înțăleg între ele, își dau brânci și se îndeasă unele în altele, spre a nu cădea parecă jos de pe masivul de sub picioarele lor. Pe dinlăuntru zidurile sunt stropite cu albastru și galbăn, iar pictura e puțină și proastă; toți sfinții și toate sfintele, cu Iisus Hristos în frunte, sunt eșiți de sub penelul aceluiași iconar rus, care a zugrăvit mai toate vechile noastre biserici.

În aceste locuri, ori încotro te întorci, te împresoară singurătatea, la hotărâle căreia viața se pare că expiră. Omul împrumută aici mutismul dela arborii în mojlocul căroara trăiește, așa încât cele mai guralive ființe, din aceste locuri sunt numai lăstunii care zboară în stoluri negre, înainte de apusul soarelui, și se învârtesc țipând, în jurul turnurilor albe și neclintite ale bisericii.

Nu departe de Horaia, pe un munte despre meazăzi se află Horaia-mică sau Horaicioara; schitul acesta e un adăvărat cuib de vultur aninat în crăpătura unei stânci aeriene. El stă mai totdeauna ascuns între nori și, numai când aceștia se desfac, schitul se zărește albind dintre brădișul negru.

În zori, adouazi, apucărăm drumul Văratului. Călăuzul nostru, un băietan ca de cincisprezece ani, nu știa decât pe cel mai lung și mai rău; pe acela deci apucărăm și noi. Cât merșerăm prin umbră, drumul fu plăcut. Fagi și paltini cât lumea de bătrâni, cu trunchiuri albe și goale, își împreunau sus de tot frunzișurile lor și alcătuiau deasupra capetelor noastre o boltă de umbră și verdeată. Singurul glas al locurilor acestora e numai glasul vântului, care se taie, suspinând pare că dureros, în frunza ascuțită a bradului; și glasul acesta are un farmec nespus...

Toți câți trecuseră pe aici, călători poate ca și mine, își zgâriaseră numele lor în scoarța netedă a fagilor. Cu drept sau fără drept, găseam vinovați, în gândul meu, pe toți acești sgârietori de copaci, care avuseră deșertăciunea vrednică de răs, de a-și eterniza numele în pustiu; și cu atât mai mult îi găseam vinovați, cu cât mi se părea mie, că urma omului în aceste locuri răpea ceva din măreția singurătății și se amesteca jignitor în sublimul întregului.

Peste puțin, scăpătarăm dela umbră și eșirăm într'un luminiș de seminceri. Ne aflam în parchetele de pe Cracăul-negru. Din depărtare, prin aerul sec, ajungea până la noi glasul omului și al toporului. Din când în când o trozni-

tură colosală umplea văile munților: erau fagii, paltinii sau brazii amețitor de înalți care, în căderea lor prăpăstioasă, sfărâmau și doborau tot în calea lor. Ziua era la amiază și un aer înflăcărat ne înconjura din toate părțile. Soarele, alb de fierbinte ce era, ploua cu foc peste capetele noastre; cu toate acestea noi ne urmam drumul pe hogașul săpat de butuci în coasta muntelui și, numai cât în răstimpuri, eram siliți a ocoli, prin smiduri, băltoagele glodoase și verzii ce ne tăiau drumul. Eram atât de grăbiți să poposim undeva la umbră, încât nici nu mai băgam în samă pe un întreg popor de broscui cu ochii holbați și verzi, care, eșiți pe jumătate din umedele și glodoasele lor locuințe, ne salutau orăcând și apoi dispăreau iute la apropierea noastră.

După ce ne oprirăm puțin la o colibă părăsită, cumpănirăm în valea Cracăului. Ajunși la acest pârau limpede ca o picătură de rouă, ne stâmpărarăm setea și începurăm iarăși a urca, deacurmezișul, un șir de coline lutoase și seci, acoperite cu tufari de aluni, mesteacani și arini. De pe cea din urmă colină ce se înalță deasupra Văratifului, o întinsă priveriște se deschise ochilor noștri: sub noi, Valea-Sacă se răsfața cu casele ei albe și curate, între două dealuri acoperite cu grădini, fânețe și sămănături. Mai departe, între răsărit și meazăzi, Bălțătești, cu mărețele-i grădini și așezămintele sale de băi, păreau că vor să se ascundă după nesfârșitele șiruri de plop înalți, de mesteacani blonzi și de brazi posomorîți; cu toate acestea, o rază de soare, căzută din cer peste acest cuib de zână pierdut între îndoiturile verzi ale dealurilor, răsfrângea până la noi lumina strălucitoare de pe plăcile metalice, cu care e acoperit. În față orizontul era închis de cele din urmă ramuri ale răpoșilor munți de marnă cenușie ai Neamțului, care se întindeau ca o fâșie de fum plumburiu pe zarea cerului depărtat... La picioarele lor, orașul alb cu pâraul său limpede scânteia

sub lumina soarelui. Alături, în umbra depărtării, stătea nemișcată și gânditoare, parecă, vestita cetate a Neamțului, cetatea lui Ștefan, martoră nepieritoare a gloriei noastre trecute. Stăturăm deci la umbra unui mesteacăn, spre a ne odihni și a ne sătura ochii și sufletul de această măreață priveliște și, când soarele aproape scăpătase după Ciungi, intrarăm în Văratice.

DELA VĂRATIC LA SĂCU

Cine nu cunoaște această mănăstire de călugărițe și care călător nu are de spus un cuvânt pentru ea?

Era pe timpul băilor, și în tot anul o mulțime de oaspeți, din toate părțile Moldovei mai cu samă, își petrec aici lunile de vară; prin urmare, nu ne mirarăm deloc, când văzurăm, pe drumul mănăstirii, încrucișându-se moda lumească cu uniforma bisericească: rochia cu rasa, comanacul cu pălăria, mâna goală cu mănușa, mățăniile cu evantaliul, umilitul papuc pe talpă cu îndrăznețul călcâi Louis. Quinze, negrul posomorît cu toate colorile din lume, găitanul cu dantelele, smerenia cu îndrăzneala și, în urma tuturor, ipocrizia cu sufletul fără ascunsuri!!... Și multe încă aș mai fi văzut, dacă foamea nu mi-ar fi dat pînteni și nu m'ar fi silit să sui scările lustruite ale arhondaricului. O veche mironosiță a lui Hristos stătea jos la capătul de sus al scărilor și își odihnea, dormitând, imensitatea greoaie a trupului său...

Când furăm aproape de ea, își rădică spre noi, cu o lene aristocratică, privirile-i spălăcite și verzii...

— Blagoslovește, măicuță, zisei eu, închinându-mă după cuviință.

— Domnul! — răspunse ea alene și trăgănat, întinzându-mi spre sărutare dosul alb și grăsuliu al dreptei sale, cu mățăni cu tot.

Sărutai cu o prefăcută evlavie această dreaptă care, dacă nu mirosea tocmai a smirnă și a tămâie, apoi mirosea, cel puțin, a un parfum obișnuit pe vremuri, care-mi pătrunse până în creieri; totuși, actul acesta de smerenie ne sluji drept pașaport pentru arhondaric, unde ni se dădu casă și masă.

Stăturăm două zile în Văratice. Cu această împrejurare mă putui încredința, că oaspeții obișnuiți ai mănăstirii aveau cuvânt să petreacă aici câte o lună sau două. În adevăr, aerul, apa, preumblările, societatea chiar, sânt atâtea lucruri, care îndeamnă pe mulți a ieși din vârtejul orașelor mari și a căuta odihna sufletească în aceste locuri însuflețite de o viață mai dulce și mai tihnită.

Toaca cu glasul său cicălit și subțire, clopotul cu vocea sa gravă, rară și sonoră, sânt capii de familie ai acestui furnicar de ființe negre, care foiesc repede în toate părțile, fără zgomot cu papucii lor pe talpă și cu mătaniile în mâni. După glasul lor se regulează toate îndeletnicirile văzute și nevăzute ale comunității. E totuși foarte greu, pentru un străin, să pătrundă în toate amănunțimile vieții călugărești. Un călător nu poate vedea, mai întotdeauna, decât numai coaja monahismului. Astfel, dacă ieși dimineața în medeanul din fața mănăstirii, unde se vinde și se cumpără, dacă străbați ziua cărările și drumurile ce se încrucișază și se taie în toate părțile, dacă mergi în biserica cea mare la vecernie, utrenie sau liturghie, dacă te duci pe la cunoștințe ziua sau sara, nu vei putea întâlni decât figuri paragrafisite, gheburi, sbârcituri, ochelari, cataruri cronice, reumatismuri, gingini goale, dinți falși, guri înfundate, bărbi ascuțite, peri albi și... fățarnică smerenie. Cu toate acestea, dacă te întâmpli în lăuntrul mănăstirii, când se face slujba în paraclisul de lângă arhondaric, și dacă îți arunci ochii în sus spre negreata, ce umple cerdacul din față, în tihnă și în răgaz poți revizui cu privirea toate acele chipuri femeiești,

care în zădar se par că cearcă a se ascunde sub negrele lor camelaucе.

Un fel de milă și de durere te cuprinde fără voie, când vezi atâta tinerețe, atâta vigoare și atâta frumusețe chiar, înmormântate sub mohorîta îmbrăcăminte sacramentală; și tot atunci și tot fără voie, îți pui singur o mulțime de întrebări, la care ortodoxia monahală n'ar putea răspunde, decât strângând din umere.

E oare cu puțință, mă întrebam eu, ca noaptea, care înfășură trupul acestor ființe, să înfășure și inima lor? Acei ochi, porunciți a privi totdeauna cerul, nu privesc ei oare, câteodată, și pământul? Cuvântul scris în carte e oare destul de puternic, ca să șteargă cuvântul scris de natură în inima lor? E cu puțință ca rabinii bisericii noastre să fi putut porunci sângelui să circule mai încet, inimii să bată mai rar și naturii să ceară mai puțin? De când oare s'a ridicat la puterea de dogmă grosolana eroare, că carnea poate să muște gura ce-o sfășie? . . . Ș'apoi munții Văratului sunt așa de înalți, pădurile atât de umbroase, văile atât de tănuite și de adânci, râurile atât de limpezi, fânețele atât de dese, de înalte și de înflorite, aerul atât de îmbălsămat, încât sufletul cel mai zglobiu se simte înmuiet de o dulce melancolie și ochiul călătorului se oprește visător, când pe o frunză de mesteacăn tremurătoare, când pe potirul rumân al unei flori ce se leagănă molatic sub mângâierea dulce a vântului, când pe unda, care, veselă că a izbutit să se suie pe spetele unui bolovan greoi, trece de ceea parte, îi spune o glumă și-și urmează drumul înainte, scăldându-se în raze de soare. Și, în sânul acestei naturi atât de prietenoase, care-ți varsă în suflet melancolia și visurile, și în inimă beția unui nesfârșit amor, ce vroiți să faceți omul și mai cu seamă femeia? A cere acestei din urmă să rămână logodnica veșnic credincioasă a unui mire, care de două mii de ani s'a înălțat la cer, e desigur o erezie vrednică de cel mai îndreptățit autodate.

Dealtmintrelea, Văratul nu înfățișază nici o însemnătate istorică și mai nicio tradiție nu se leagă de dânsul. Răposata maică Evghenia Negri, a dat la lumină istoricul acestei mănăstiri, cuvânt pentru care nu simțim de nevoie să-l mai facem și noi.

În dimineața zilei a treia, ne îndrumarăm către Sihla, pe potica Ciungilor, care e cea mai scurtă și cea mai îndemânoasă. Dascălul Alecu din Văratul era călăuzul nostru. Fiindcă trecem peste Ciungi, nu e rău să amintim că micul podiș, ce se deschide pe vârful lor, pune la îndemână locuitorilor din vale una din cele mai obișnuite și mai desfătătoare plimbări. S'ar zice că natura a întipărit aici o dulce și primăvăratică sărutare pe sânul munților ernatici și că, sub această sărutare de nesfârșit amor, au răsărit ca prin farmec milioane de flori strălucitoare, ce acopăr întinderile ondulate și dulci; că sub ea s'a născut acea lină și răcoasă adiere ce veșnic suspină în acest loc și că pâlcurile de mesteacăni, cu ramuri despletite și cu trunchiuri de argint, nu sânt sămănate ici și colea, decât spre a chema pe drumețul obosit să guste, pe un așternut de flori, o clipă de visuri și de negrăită fericire. Ș'apoi cine n'a auzit în acest loc pe greerul șuerător și pe cosașul răgușit, locuitori nevăzuți ai miriștii uscate, cântându-și eternul lor cântec sub mezul zilei înflăcărat, cine n'a ascultat aici pe gaița gâlcevitoare certându-se cu alta pe creanga vreunui fag, acela desigur n'a avut prilejul să se îmbetă de cel mai dulce și mai dumnezeesc concert, pe care cântăreții naturii îl execută pe niște note necunoscute încă în scara muzicii omenești. — Aici e, fără îndoială, Paradisul pământesc al vremurilor noastre și... niciun înger cu sabie de foc nu străjuiește la porțile lui... Adam și Eva pot intra și, după voie, pot ieși fără teamă de strășnicia poruncilor dumnezeiești...

Cu cât înaintam pe drumul Sihlei, cu atât natura devenea mai aspră. Ai fi zis că ea-și încruntă privirea și că muștră

pe drumețul prea cutezător, care îndrăznește să calce peste hotarale pustiului și să tulbure, cu zgomotul pașilor sau al respirației sale, adânc liniște a singurătății. Pe nesimțite, pajiștea înflorită făcu loc unui așternut de foi uscate, care trozneau sub pașii noștri; mesteacănul ne părăsise și bradul sau fagul, cu frunți despoiete de bătrânețe sau de vânturile, care veșnic suflă în părțile de sus ale aerului, spintecau văzduhul și se zugrăveau fantastic și trist pe albastrul adânc al cerului. Pe alocurea, poteca se strâmta așa de tare, încât de abia puteai străbate cu sufletul prin desișul întunecos al unei sihle de carpeni tineri, care alcătuia, de o parte și de alta, doi pereți nestrăbătuți. — Aici, îmi ziceam eu, trebuie să fi aruncat feciorul de împărat peria Sfintei Vineri, din care, fără îndoială, a răsărit această pădure, spre a tăia calea zmeoaicei care-l urmărea. Noi înșine, molipsindu-ne de asprimea locurilor ce străbăteam, devenisem tăcuți și gânditori. Cât despre mine unul, gândul meu plecase pe un povârniș fantastic: poate că Aeneas, mergând pe calea Jadului, tot astfel de locuri străbătuse. Câteodată, chiar, mă așteptam să întâlnesc în cale-mi vreo mare poartă neagră, pe care să citeșc cu înșiși ochii mei celebrul:

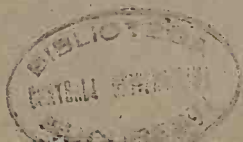
Per me si va nellà citta dolente.

Cu câtă părere de rău însă, nu mă trezii eu din această fantazie clasică, apropiindu-mă de Sihla!... Și totuși, cu câtă mulțumire nu salutarăm noi întâia rază de lumină, pe care o întâlnirăm în strâmta ei poiană!

Niciodată n'am gustat cu mai mare deliciu și niciodată n'am căutat să sorb cu mai multă lăcomie, prin toți porii ființii mele, lumina și căldura binefăcătoare a cerului.

Sosisem prin urmare la Sihla, adică la acel loc pierdut în creerii munților, în care numai vulturul cu zbor îndrăzneț mai străbate, din când în când, pe căile fără de urmă ale aerului. Până atunci, Sihla era pentru mine o închipuire,

ce ținea mai mult de domeniul poveștilor. Cunoșteam locul acesta numai din spusele unora și ale altora; și acele spuse atâta se încrucișau și mânau lucrul peste marginile firești, încât totdeauna, când mă gândeam la Sihla, mi-o înfățișam sub forme și proporții fantastice. Astfel, nu-mi ieșea din minte acel schivnic bătrân ca brazii pădurilor neprihănite, care, autocton al acestor locuri, fusese poate zămislit de vr'o ursoaică în unire cu suflarea binecuvântată a vreunui vânt de primăvară; îl vedeam mergând și încurcându-se în alba și lungă lui barbă neatinsă încă de vr'un pieptene; îl vedeam iarăși împărțindu-și, cu bună învoială, același rug de smeură cu urșii sau dând țăpilor sălbatici care-l luau, poate, drept strămoș al lor, cu însăși mâna sa, cei întâi muguri care plesneau sub calda suflare a primăverii. Frumoasa Sfânta Teodora, legendara anahoretă a locurilor acestora, se înfățișa închipuirii mele ca o a doua Marie din Egipt, cu viața bântuită de aceleași nenorociri; tot ca și aceea, Sfânta Teodora se lepădase, poate, de plăcerile îmbătătoare ale lumii acesteia, mulțumindu-se, în cele din urmă, cu crăpătura umedă a unei stânci în locul palatelor aurite unde luxul și desfrâul domneau cu răsfățare; ca și ea, Sfânta Teodora își scrisese, poate, pe nisip tainele trecutei sale vieți și, tot ca și dânsa, lăsase celui dintâi vânt grija de a spulbera și a duce departe amintirea unui trai zvânturat. Apoi floarea, etern neveștejită și albastră ca seninul cerului, la rădăcina căreia domnea o veșnică primăvară, în timp ce munții dimprejur crâșcau sub ernatica suflare a crivățului, era darul ceresc, darul de mângâiere al Sfintei Teodora: femeia de lume, devenind sfântă, închinase cerului sufletul său și nu-i ceruse în schimb decât o floare. . . Până în cele din urmă, Sfânta rămăsese tot femeie! Cerul o ascultase și făcuse să răsară pe o așchie de stâncă, într'un strop de țărână, nemuritoarea și minunata floare, care trebuia să fie icoana virtuții ștatornice și nepătate a

Sfintei Teodora. Apa pământului nelegiuit îi ardea măruntaiele și, prin urmare, ea nu-și alina setea decât cu apa căzută din cer; pentru aceea își săpase, sau, mai bine zis, își sgâriase ea în o stâncă, cu înseși unghiile sale, o mică cisternă pe care norii văzduhului erau porunciți s'o țină veșnic plină. Caprele sălbatice nu știau locul acestei fântâni și, de l-ar fi știut chiar, n'ar fi putut ajunge până la el.

Am căutat deci să rup haina fantastică, cu care Sihla era îmbrăcată în închipuirea mea; și pentru aceasta trebui să fac eu însumi, cu evlavie, o călătorie la locurile sfinte...

Dacă Sihla nu pășește dincolo de marginile firești, apoi are cel puțin însușirea de a atinge, aproape, culmea de asprime, singurătate și sălbătăcie a celei mai puternice închipuiri. Astfel, cu greu aș putea hotărî soiul feluritelor întipăriri, ce-mi lăsară în suflet aceste locuri. Credeam, deocamdată, că am pășit pe lumea cealaltă... atât de singură și de pierdută în creerii munților e sălbatica Sihla!

De jur împrejur, ca și cum s'ar ținea de mână, stau munții cu piscuri înalte, peste care brădișul negru se întinde ca o imensă haină de doliu. Nicio pasăre nu-și îndreaptă zborul său rătăcitor peste sălbătăcia și tăcerea de mormânt a locurilor acestora, unde iarba stearpă e fără de sămânță și unde numai brusturul de munte, cu floarea galbenă și lată cât podul palmei, mai are curajul să se uite, de pe creasta stâncilor înalte, în prăpăstiile negre și fără fund ce se deschid ca niște guri de iad sub picioarele lui.

Rareori numai, albastrul limpede al cerului adânc se pătează de câte un punct negru dar trecător: e un vultur prădalnic care ochește, poate, din înălțimile văzduhului, vreo sprintenă vererită; glasul vântului îți strânge inima... atât e de tânguios și de întristător! S'ar zice că Iuliu se schimbă aici în fratele mai tânăr al lui Decembrie: aceeași ochi, aceeași privire aspră, același glas, aceleași sprincene încruntate! Numai căruntețea îi lipsește spre a se îndeplini asemănarea.

Intorcând privirea spre apus, îți vine să crezi că un popor de urieși a însuflețit cândva aceste locuri și că, precum odinoară s'a svârilit munte peste munte spre a se lua cerul cu asalt, tot astfel și aici s'au îngrămădit, una peste alta, acele stânci enorme spre a-și da, poate, pământul mâna cu cerul. Și sânt acele stânci atât de imense, atât de goale și tăiete de niște mâni supranaturale, pe linii așa de lungi și de caprițios unghiulate, încât îți aduc amețală în suflet, îți curmă firul gândirii, te apasă pe creeri și te lasă înmărmurit și mut. . .

Pe o cărăruie strâmtă și cotigită, pe sub păreții de stâncă sură, care se pierdeau în văzduh deasupra capetelor noastre, suirăm la deal, călăuziți de octogenarul și singuraticul călugăr al Sihlei, spre a vizita locurile mai însemnate din împrejurime.

Merserăm, deci, la peștera Sfintei Teodora.

Spre a ajunge însă acolo, trebui să ne prefacem în acățătoare, să ne vârăm pe dedesubt sau să sărim, ca în zbor, pe deasupra stâncilor care decâți care mai anevoioase și mai grele de trecut.

După un pătrar de o oră, se făcu la stânga noastră o despicătură verticală în perețele zidului de stâncă, ce ne însoțise neîntrerupt până atunci. Printre păreții ei umezi, ne strecurarăm lăturiș până în fund. Aici se face o scobitură aproape rotundă, în mijlocul căreia zace o stâncă lată și puțin înaltă.

Din fundul negru al acestei scobituri, străbătea o rază de lumină până la noi, printr'un fel de răsufătoare săpată de însăși mâna naturii, pentru premenirea aerului, în acest beci umed din pânțelele muntelui: aceasta era peștera Sfintei Teodora. După cum se zice, ea a trăit 60 de ani în această vizunie, pe care nici urșii nu i-ar fi râvnit-o.

Piatra din mijloc îi slujea drept vatră, pe care aprindea, din când în când, câte puțin foc, spre a-și frige câțiva bureți,

sau pentru a-și desmorți trupul biciuit de vânturile iernii; păreții poartă, în adevăr, urmele negre ale unui fum îndușit.

Stăturăm aici vreo zece minute, timp în care cercai să mă potrivesc în gând sfințeniei locului, pe care călcam; voiam să trimit, în altă lume, Sfintei Teodora, din însăși pământea ei locuință, vreo simțire sau vreo cugetare cucernică și umilită; cum însă e ușor să fii virtuos în tovărășia urșilor necuvântători și a codrilor fără de inimă, și cum virtutea nu capătă preț și strălucire decât atunci când iesă biruitoare din lupta fățișă cu răutatea și stricăciunea omenească, apoi nu putui închea în sufletul meu niciun soi de evlavioasă gândire sau măcar de profană admirațiune pentru o viață jertfită, fără nicio țintă, lipsei, chinurilor și suferințelor trupești, cu toată râvna ce va fi avut sufletul ei pentru cele sfinte și dumnezești.

Astfel eram supărat pe mine însumi, că nu puteam da un lustru cereștii mele eroine din minutul acela. Și ieșii deci amărît din umedul sanctuar în care călcasem.

Ne îndreptarăm spre fântâna Sfintei Teodora. Trebui să suim pe o scară ca de doi stânjeni înălțime și, numai ținându-ne în cumpănă deasupra prăpastiei și dând mâna cu rădăcina șubredă a unui brad tânăr, puturăm sări deasupra. Aici se poate vedea o mică scobitură patrată și puțin adâncă pe care, după cum spune legenda, Sfânta Teodora și-a săpat-o cu înseși unghiile sale. Un strop de apă adunat din ploi sau din roua nopților, zace veșnic pe fundul acestei scobituri căptușite cu mătreață; și cu această apă Sfânta își alina setea... Aceasta e fântâna Sfintei Teodora...

Pentru a merge la Stânca căprioarelor, furăm siliți să ne întoarcem îndărăt. Astfel, părăsirăm fântâna Sfintei Teodora, unde în zădar căutarăm minunata floare albastră. Cine știe? poate că sămânța rătăcită pe vânturi a vreunui soi de omag sau de holbură cu floarea ca un păhăruț de

azur, va fi încolțit și înflorit cândva pe locurile aceste sub căldura binefăcătoare a vreunei primăveri și va fi dat loc legendei amintite. Oricum, dar o floare e totdeauna o minune, un dar ceresc pe sânul sterp al acestor regiuni.

Drumul ce trebuia să ținem, se încovoia ca un șerpe pe după stâncile, care ne împrejmuiau mersul, și se părea că nu e bătut decât de urmele sălbătice ale fiarelor, din firea cărora și noi parcă împrumutasem ceva, — atât ajunsesem de ușori și de îndemânatici, atât de bine învățase piciorul nostru a-și mlădia talpa pe unghiul ascuțit al pietrelor și a se înțepeni temeinic acolo unde un alt picior nedeprins ar fi tremurat și n'ar fi năzuit să înfrunte un lunecuș primejdios.

Astfel meraserăm ca un pătrar de oră, și, după ce sărirăm în zbor peste crăpătura adâncă dintre două stânci enorme, sosirăm la Stânca căprioarelor, numită astfel, fiindcă, în timp de grele ierni, căprioarele își dau întâlnire deasupra ei.

Cu toate că duceam de câteva zile o viață idilică, și ni s'ar fi convenit prin urmare să gustăm un minut de odihnă sub umbra stufoasă a vreunui fag, totuși ne mulțumirăm, deocamdată, cu umbra rară și îngustă a unui tânăr brad, care nu înlesnea răcoroasa-i ospitalitate decât capetelor noastre pârlite și înfierbântate de arșița zilelor de Cuptor.

Dealtmintrelea, un vânt ușor, ce se iscase tocmai la timp, ne dădu răcoarea pe care lipsa umbrei ne-o refuza.

Cât de dulce-i odihna câteodată! Ș'apoi de pe înălțimea pe care stăteam, ochiul nostru înnota în văzduhul deșert de sub picioarele noastre, îmbrățișând nemărginitul cerc închis în depărtare de piscurile negre ale munților păduroși. Pe alocurea, munții se desfac și lasă ochiului visător o poartă de trecere către adâncurile fără de fund ale spațiului. . . Mai încolo azurul albastru, această stavilă eternă a vederii ome-nești, părea că însemna, în nesfârșit, hotarele nestrămutate dintre împărăția ochiului și a închipuirii. Sub picioarele noastre, sub însăși înălțimea pe care stăteam se adăpostește

mica şi vechea bisericuţă clădită de cel întâi anahoret al Sihlei. Altădată răgăciunile către Dumnezeu se făceau în ea; astăzi însă nu se mai slujeşte într'însa; şi numai ca un soi de rămăşiţă religioasă se mai îngrijeşte de bătrânul pustnic, care înfruntă pustietatea locurilor acestora.

Trebue să mărturisesc, de altmintrelea, că singuraticul călugăr al Sihlei a rămas şi până astăzi o enigmă pentru mine. Astfel, se tânguia Sfinţia-sa că hoţii l-au călcat şi l-au prădat şi de puţinul ce mai avea.

— Apoi atunci cum şi pentru ce stai Sfinţia-ta în asemenea pustietate, îl întrebai eu, dacă mai ales, după cum spui, hoţii te calcă şi te pradă?

— Pentru ascultare şi pentru Domnul, fiule, îmi răspunse el pe o notă oarecare din psaltichie, pironindu-şi ochii în pământ şi încrucişându-şi cu evlavie mânilor pe piept.

Şi nu mă puteam sătura, privind nepotrivirea izbitoare dintre această smerită milogeală şi faţa lui plină şi roşie, ochii lui negri, mici şi scânteetori, mânilor lui osoase, care păreau a fi deprinse cu multe nevoi, şi acea privire mai ales, care se furişa, din când în când, repede spre noi şi pe care nişte gene lungi şi dese n'o puteau îndestul ascunde.

După vorbă se părea a fi Rus de felul lui.

— Şi cu ce trăieşti, Sfinţia-ta, pe locurile acestea, părinţele, îl mai întrebai eu.

— Dumnezeu şi oamenii cei buni nu ne lasă să pierim.

Când e vorba de Dumnezeu, mă gândii eu, nu zic ba: ciuperci şi rădăcini va fi sămănat cu îmbelşugare părintele ceresc pe locurile acestea; când însă e vorba de oamenii buni, apoi aceştia nu vor fi dând pe aici decât din an în an, timp în care ar putea prea bine să moară de foame şi schivnicia cea mai fără de stomac.

Şi nu mersei mai departe cu reflexiunile mele, deşi oare când înaintea judecăţii fu tras, ca părtaş la mai multe hoţii, un sfânt ermit şi, dacă nu mă înşel, chiar al Sihlei, mi se pare.

Oricum însă, trebuia să fim și noi oameni buni; astfel scoaserăm rămașița de pâne, rachiu și merinde, ce mai aveam, spre a potoli acea hoțomană de foame, care tot drumul se ținuse grapă de noi. Paharul de rachiu merse cerc împrejur, începând bine înțeles dela Sfinția-sa care-l luă cu multă evlavie, îl binecuvântă, își făcu cruce, îl goli la fund, își șterse gura cu măneca cafenie a rasei sale și-l înapoe mai încet de cum îl luase...

Bis repetita deo placent: al doilea și al treilea pahar fură golite cu același ceremonial, și poate că și al patrulea s'ar fi bucurat de darul binecuvântării, dacă dascălul Alecu, călăuzul nostru, înspăimântat de seceta ce-l amenința, nu și-ar fi încrunțat sprinceană la timp.

— Mila ta spre noi! zise el în termeni destul de cunoscători slujbașilor bisericii; și stecă cu rachiu trecu întreagă în mâinile lui.

Mâncărăm tot și băurăm tot. Desagii noștri rămăseseră tot așa de ușori ca și sacul lui Esop; dar nădejdea ne era în mănăstirile, pe unde aveam încă de trecut. Săhăstria, Săcu, Agapia — erau atâtea popasuri, unde credeam noi că vom găsi câte ceva de-ale mâncării. Ne luarăm deci rămas bun dela Sihla și ne îndrumărăm spre Săhăstria.

Înainte de a sui la Săhăstrie, trecurăm peste un soi de mic *Şat-el-arab*, alcătuit din cele două pâraie vestite ale locurilor aceloră, Pârăul-alb și Pârăul-negru; și apele unuia, într'adevăr sunt albe și ale celuilalt aproape negre, după felul, pe cât se pare, al păturilor de pământ peste care curg și cu a căror pulbere își colorează apele lor.

Trebue să fi existând vreo legendă asupra acestor două pâraie; cu tot interesul însă ce am pus, n'am putut afla nimic în această privință.

Săhăstria, după cum arată însuși numele său, e un cuib de oameni sau, mai bine zis, de strămoși ai omenirii, retrași în adâncurile cele mai nepătrunse ale singurătății.

Aici, deși natura nu e așa de aspră și de măreață ca la Sihla, totuși fiorii pustiului îți răcesc inima și te fac, fără voie, să dorești a te afla pe aripile vreunei pajuri din poveste, spre a te scoate la lume. Mai mult încă, ți se pare că cele nouă poloboace de apă și cele nouă cuptoare de pâine, încărcate pe spetele acestei corăbii aeriene, n'au să-ți fie de ajuns, până ce ți-ar fi dat să vezi o față de om.

Ajunși în poiana Săhăstriei, nu văzurăm deocamdată decât patratul nemișcat al vechilor chilii, care păreau că se îndeasă de frică unele în altele. Ruina și putrejunea rânjeau spăimântătoare de pe acoperăminte și de pe pereți; zidurile iarăși rânjeau și, rânjind, își arătau dinții lor de cărămidă roșie de sub buzele vinete de un var odată alb. Buruieni acățătoare, cu cârcei în loc de picioare, puțin mai aveau până ce să-și dea mâna cu pașnicii și somnoroșii bureți, creșcuți fără sămânță pe șindrila putredă a acoperișului.

Iar peste tot și peste toate, se înălța crucea veche, ruginită și plecată a bisericii, dar numai crucea. Pentru acest mormânt nu mai trebuca decât atâta. Nu țin minte să fi simțit frică vreodată; pustiul, însă, în pustiu îmi strânse inima, și nu frica, dar un fel de groază mă cuprinsese.

Eram hotărît a trece înainte, fără a mă mai opri în acest loc, când la o depărtare ca de o zvârlitură de băț, văzui iarba clătinându-se. Mă înălțai pe vârful picioarelor, înfipsei privirea în locul cu pricina și, spre marea mea nedumerire văzui o claie de păr mișcându-se când la dreapta, când la stânga, când înainte, când înapoi, ca și cum cele patru vânturi s'ar fi fost înțales între ele, ca să se joace de-a minge în poiana Săhăstriei. Era un om sau era un urs? iată ceea ce, deocamdată, nu putui ști cu siguranță. Pentru mine, care mi se părea că simt în vinele mele circulând un sânge acru și sălbatic, șoapta vânturilor sămăna acum cu mormăitul urșilor, iar florile strălucitoare ale poienilor îmi sclipeau ca atâția ochi roșii ai duhurilor pustiului; crezui

deci, pentru moment, că e vreun urs de prin apropiere, când fără de veste auzii, dela spate, pe dascălul Alecu strigând cu glasul său răgușit, dar totuși destul de puternic:

— Blagoslovește, părinte! Bine-am găsit! ce mai faci? coaptă-i săcărica?

Claia de păr se întoarse greoi împrejur ca o balama veche pe o țătănă ruginită și, c'un fel de adâncă plecăciune, mormăi ceva de sub niște mustăți încâlcite la un loc cu o barbă neatinsă încă de vreun pieptene, care-i acoperea fața, dând loc spre afară numai la doi ochi albicioși și stânși de bătrâneță.

Și cu cât priveam mai mult și mai drept în față pe acest om sau, mai bine zis pe acest protopărinte al omenirii, cu atât mi se părea că barba, părul și sprincenele lui sunt răsărite, nu din piele omenească, ci dintr'o pătură de măt negru și fecund, ce trebuia să fi fost așternută din vremuri vechi peste întreaga lui ființă. . . Prin rasa lui sclivisită și lustruită de murdărie se vedeau stelele; iar de cămeșă nu mai putea fi vorba, fiindcă aceea, în care își primise darul, se topise de mult pe el; și știut este că, un călugăr trebuie să trăiască și să moară în cămeșă, în care și-a căpătat sfântul său cin.

De altfel, Săhăstria număra vreo șase viețuitoare de soiul arătat mai sus; întâmplarea însă ne scosese, dintre toate, pe tipul cel mai desăvârșit.

Așa dar, spre a lua iarăși firul povestirii, singuratecul călugăr culegea săcărică și, pe cât aflăram, făcea și el o mică negustorie cu ea.

Eram obosiți și flămânzi. Iarba înaltă, deasă și înflorită ne puneă la îndemână un așternut moale și răcoros; pârăul din vale părea că ne întreabă dacă nu ni-i sete; noi însă am fi fost mult mai bucuroși să ne fi întrebat cineva dacă nu ni-i foame; și acest cineva nu putea fi, pentru moment, decât bătrânul sihastru; dar fiindcă el nici nu se gândea la

așa ceva, dascălul Alecu se hotărî să fie tâlmaciul nostru pe lângă cuvioșia sa.

— Până una alta, părinte, zise el, dacă ai ceva, dă-ne să mâncăm. Suntem hămisiți de foame și căzuți de osteneală.

Cam așa ceva trebuie să se fi petrecut între Esav și Iacov. Și dacă dascălul Alecu, în minutul acela, ar fi avut de vânzare vreun drept de primogenitură, l-ar fi dat foarte bucuros pentru o coajă de pâne și o foaie de ceapă.

— D'apoi ce să vă dăm, păcatele noastre, răspunse cu o smerită milogire bietul călugăr; noi singuri și n'avem ce mânca pe locurile aiste.

— D'apoi Sfinția-ta nu mânânci când ți-i foame? ce mânânci Sfinția-ta dă-ne și nouă.

— Ce să mâncăm! Ia, scripuim și noi câte un hrib, câte un burete, cum dă Dumnezeu, și trăim și noi de azi pe mâni; și, dă, cu de-aistea dumneavoastră n'aveți să vă împăcați.

— Da'ne împăcăm și cu dracu fript, părinte, numai să nu ne rupem dinții în el; zise dascălul nostru cu un fel de disperare, care se părea că pornește din fundul conștiinței stomacului său.

Drept vorbind, călăuzul nostru era dintre acele fețe bisericesti, care la nevoie aruncă cu barda și în Dumnezeu.

Scandalul fu la culme. Bătrânul sihastru scui pă de trei ori, se întoarse iute și, făcându-și cruce, dispăru, prin scobitura ce ducea în lăuntrul masivului ruinat al vechilor chilii. După câteva minute însă, se arătă din nou cu ceva la subțioară și în mână; era un smoc sau, mai bine zis, o sarcină de ceapă verde și două mici pânișoare rotunde și negre ca și pământul, din care păreau că sunt făcute; puse toate aceste dinaintea noastră și se trase înapoi; luai una din pâni și voiți s'o rup, dar, neputând, o dădui dascălului Alecu.

— Ține, dascăle, zisei eu; părintele ți-a făcut pe plac; iată, ți-a adus pe dracul cel mai bătrân schimbat în pâne;

cearcă-ți dinții în el, și dacă-ți va mai rămânea vreunul eafăr, să-mi spui și mie.

— Hei! d'apoi cucoane, se vede că dumneata nu știi că dracu numai la foc, în fundu' tartarului, îi tare și că la apă se moaie? Parcă aghiasma degeaba-i apă? Așa-i, părinte, că aghiasma-i făcută din apă ca să moaie pe dracu? și zicând acestea, se scoborî la pârâu cu amândouă pânile și cu o cofiță ce-i dăduse călugărul.

— Il cunosc de mult, îndrăzni călugărul să zică, după ce dascălul Alecu se depărtă; era mai bun de hoheriu decât de dascăl; numai cât spurcă cele sfinte; Dumnezeu să-l ierte! și făcându-și cruce, tăcu.

Era și timpul, căci dascălul Alecu se și întoarse lângă noi cu cofița cu apă și cu pânile muiete în pârâu.

— Am botezat, părinte, pe dracu și i-am pus numele Galaction — poate că pe călugăr îl chema așa — și ian te uită cum s'o muiet; și zicând acestea, rupse una din pâni în două. Bietul călugăr simțea jăratec sub tăpile lui și, deși-mi insufla milă, îmi plăcea totuși păgânismul fără ascunsuri al călăuzului nostru.

Ne așezarăm deci în mod antic pe iarba moale și înflorită și începurăm strălucitul nostru ospăț. Dascălul Alecu era mai mândru decât un rege și mă așteptam să-mi spună, că Luculus era un calic și Labdacus un bucătar prost; se vede însă că în Arghir ori Tilu-Buhoglindă care, precum spunea el însuși, formase toată educația lui literară, nu se zicea nimic despre aceste vestite fețe ale antichității. Oricum însă, pânea până la cea din urmă fărâmtură și ceapa până la cea din urmă foaie verde fură desființate: ospătasem; și încă dascălul Alecu pretindea că de mult nu-și aducea el aminte să fi mâncat cu așa de mare poftă. Cât despre mine, miro-seam a ceapă ca întreg Israilul, iar tovarășul meu sufla în vânt și bea apă. Intremați și odihniți, apucarăm pe potica ce duce spre Săcu.

După două ceasuri de un mers grăbit și fără nicio întâmplare, ieșirăm din adâncimea întunecoasă a pădurilor și poposirăm puțin în valea strâmtă, dar luminoasă, prin care curge limpede pârău al Săcului. Lespezile de calcar late și albe, pe care se rostogolește el ca din treaptă în treaptă, păreau poleite sub razele de aur ale soarelui, care străbăteau prin apa limpede până la ele.

Trecând pârăul și suind malul stâng, zărirăm turnul înalt al mănăstirii și albul zid împrejmuitoar, cu creasta lui de olane roșii.

Picioarele noastre călcau deci țărâna unui pământ sfânt și blestemat în același timp. În adevăr, Zavera, cu toate grozăviile ei, trecea ca un pârău de sânge prin mintea mea. . .

De acolo, din acel turn restaurat acum, îmi ziceam eu, Farmachi și căpitan Iordache, cu mâna lor de voinici, trebuie să fi înfruntat furia turbată a Turcilor. La această poartă, de sigur, dragomanul Udricki a uneltit, poate, cândva mișe-leasca amăgire; și tot atunci, fără îndoială, căpitan Iordache, cu câțiva din ai săi, muriră într'un chip atât de vitejesc. Și din toată această dramă sângeroasă, eroismul n'a lipsit; când însă mă gândeam, că toți acești fii ai Eladei nu-și vărsau sângele lor, decât spre a plămădi cu el robia țării noastre, admirația făcea loc indignării și disprețului pentru toți eroii greci, dela Achil și până la căpitan Iordache.

Săcu e una din paginile vii ale istoriei nefericirilor noastre; și fiecare olan, strămutat de vreo furtună dela locul său, lua în ochii mei proporția vreunei urme de eroism al luptătorilor înverșunați.

Dealtmintrelea, Săcu e una din mănăstirile bine păstrate încă, și înfățișarea lăuntrică a ei îți deșteaptă amintirea unor bogății trecute. Cele două rânduri lungi de chilii, suprapuse în forma unui larg patrat, vorbesc și astăzi îndestul de lămurit despre furnicarul ce trebuie să fi însuflețit altădată acest locaș, a căruia tăcere nu e întreruptă acum decât de zgomo-

tul cadențat și monoton, ce-l fac prin coridoare ciobotele greoaie ale câtorva călugări bătrâni și gârbovi; cel mult, dacă de afară mai auzi câte-o tânjală căzând greu la pământ de pe gâtul vreunui bou obosit. Grajdurile mari și încăpătoare, cu guri negre și pustii, bucătăriile imense, cu pereții afumați și cu vetrele răci și fără cenușă, mi se păreau că povestesc o istorie veche, dar veche de tot: istoria cornului de îmbelșugare din poveștile noastre. Și treceau prin mintea mea, pe rând, toate acele carete grele și cu arcuri mlădioase, trase de patru cai rotunzi, cu hamuri late, carete largi cu perne moi, în care stătea răsturnat a lene un călugăr gras și învălit în mătăsuri scumpe și blănuri de mare preț. . . Astăzi, cel mult dacă un cal costeliv, cu pielea 'n șolduri, se mai poate mișca de ici până colea, între cele două hlube albe ale unei cotiugi hodorogite. Unde mai sunt acele cirezi de boi cu coarne mari, care altădată foiau albind prin verdeța pădurilor? Hergheliile de cai, turmele de oi, argățimea cea multă, murdară și veselă, care se mișca în toate părțile după treabă cu pași greoi și largi. . . Toate acestea nu mai sânt! Secularizarea a suflat ca un vânt de pieire peste belșugul de altădată al cuiburilor acestora de închinători în pustiu și prezentul, sdrențuros și slab, rânjește, cu o amară bătaie de joc, în fața trecutului luxos și îngâmfat.

LA AGAPIA

Cătră patru ceasuri după amiază, părăsirăm Săcu și ne îndreptarăm spre Agapia. De astădată, deși pe un alt drum, trebuia totuși să ne întoarcem puțin îndărăt. În adevăr, Văratiful, Sihla, Săhăstria, Săcul și Agapia alcătuiesc un mare arc de cerc întors cu deschizătura spre răsărit și meazăzi. Potica de picior, ce țineam noi acum tăia deacurmezișul cele mai vesele și mai râzătoare priveliști de munte. Ceea ce numesc oamenii de loc « Arșiți », nu este altceva decât un neîntrerupt lanț de coline verzi și înflorite așezate fără apărare în bătaia soarelui, având în același timp o trăgănată și adâncă înclinare spre răsărit. Vânturile de meazănoapte mor departe de locul acesta în adâncimea nestrăbătută a pădurilor, ce îmbracă munții urieși din acea parte. Numai meazăzi și răsăritul sânt mai deschise și lasă slobodă trecerea vânturilor săci și fierbinți care, în Iuliu mai cu samă, părăsesc stepele și deșerturile lor și vin de-și răcoresc arzătoarea lor suflare în văile adânci și răcoroase ale munților noștri.

« Vântul cel rău », care câteodată arde fața îmbelșugatelor câmpii ale țării de jos, nu e cunoscut nici în munți, nici în largile noastre văi din meazănoapte; și chiar dacă va fi călcând câteodată peste hotarele crivățului, apoi de sigur că va fi lepădând hlamida arămică a pustiului și va fi îmbrăcând pe acea de culoarea cerului senin a zefirului și, tot ca și acesta, își va fi încununând fruntea cu flori și va fi înhămând

fluturi la carul său. În adevăr, o suflare dulce și lină, ce vine din părțile deschise ale locului, curge veșnic, ca un râu nevăzut, ce mișcă aerul cald și îmbălsămat. Florile se pleacă la suflarea vântului, ca și cum s'ar teme de sărutarea lui; și, din acest joc nebunatic al vântului cu florile, valuri adânci și strălucitoare de colori și de lumină se sapă în fânțele înalte, până dincolo de hotarele vederii; iar fluturii mici și albaștri ca niște fulgi de azur, spărieți de pașii drumeților, se ridică în stoluri zburătoare și, beți de miresme și de lumină, se răspândesc în aerul cald. Astfel, simpatica natură deschide și răsfăță, în aceste locuri, cu atâta nevinovăție sânul său și, cu atâta putere, varsă un farmec neînțeles în sufletul călătorului, încât ochiul cel mai nestatornic devine visător și gândul cel mai zburdalnic își pleacă înaripatul său genunchi înaintea atotputernicei și sublimei naturi. De altmintrelea, drumul Agapiei, pe potica « Arșiților », se deosibește cu totul de drumul posomorît și sălbatic al Sihlei și al Săhăstriei. Numai pe alocurea, și mai cu samă deasupra Agapiei vechi, potica se încrețește în suișuri și scoborișuri grele de învins.

Tot pe aici, din coastele râpoase ale munților, se nasc nenumărate izvoare mici care, ajungând în cursul lor pe așezături, formează înguste, dar totuși destul de adânci smârcuri sub umbra pădurilor înalte devin aceste smârcuri și mai posomorîte încă; cu toate acestea, ele își ascund fața lor lividă, sub tufe mari de brusturi cu foi late și broticii.

După două ceasuri de un mers aproape neîntrerupt, ieșirăm deasupra Agapiei vechi. De pe înălțimea pe care ne oprisem, schitul acesta de maici se zărea albind în fundul jgheabului de verdeață, ce se deschidea sub picioarele noastre. Cu o treaptă mai jos sta retrasă, tăcută și visătoare, Agapia nouă cu albele sale chilii și cu înaltele turnuri strălucitoare ale bisericilor sale. Era atât de răpitoare această priveliște, încât ai fi zis că ai înaintea ochilor o salbă de mărgăritare pe o

tavă de smarald. După câteva minute de odihnă, cumpănirăm în Agapia veche, unde nu stăturăm decât alte câteva minute; și acest timp fu mai mult decât îndestulător pentru a îmbrățișa, cu o singură privire, mâna de chilii vechi locuite de câteva călugărițe, tot așa de vechi, poate.

Biserica pustie din mijloc, încinsă cu un brâu de fier, spre a nu se desface, e o zidire proastă și lucrată, pe cât se vede, de un pietrar și mai prost încă. Schitul acesta e întemeiat de Petrul Șchiopul la 1585: așa glăsuesc cel puțin inscripțiunile găsite la Agapia nouă.

Ca și Văraticul, Agapia veche își avea în acel timp al anului oaspeții săi, căci nu puturăm socoti într'altfel pe cele câteva cucoane și duduci, care — tocmai în momentul sosirii noastre — își petreceau vremea culegând flori în micile și cochetele grădini ale schitului.

Peste puțin părăsirăm Agapia veche și începurăm a scobori spre Agapia nouă.

La jumătatea drumului ne oprirăm, nu atâta de nevoe pe cât din obicei. În adevăr, aici se află cunoscuta *Piatră a lui Aron*. Această piatră rotundă și așezată pe un picior tot de piatră slujește de masă călătorilor, cuvânt pentru care a devenit lucie și nicio urmă de inscripție nu se vede pe ea, dacă vreo inscripție va fi fost cândva. Oricum însă, piatra aceasta își are tradiția ei. Așa, se zice că Vodă Aron și-ar fi petrecut anii copilăriei în Agapia veche, care pe atunci era schit de călugări, și anume pe lângă un moș al său, egumen al schitului pe acele vremuri. Și iarăși se zice că copilul Aron, neîmpăcându-se cu asprimea vieții călugărești, ar fi cercat să fugă în lume și că chiar ar fi izbutit să scape de sub privegherea celor o sută de ochi ai bătrânului; că ar fi plecat-o spre a ieși la largul țării, dar că tocmai pe când se credea mai slobod și la adăpost, tocmai atunci moșul său îl și călcă din urmă, îl prinse și, cu cârja pe care-și sprijinea bătrânețile și în chiar locul unde puse

mâna pe el, îi dăte una din acele sfinte învățături, pe care numai călugării se pricep să le dea. Ajuns în scaunul domniei, Aron voi să rădice și el un monument nepieritor în amintirea celei mai de seamă fapte sau împrejurări din viața sa. Scurmă în trecut, dar nu găsi nimic de samă decât bătaia mâncată dela sfântul său moș; și în amintirea bătaii aceleia așeză în chiar locul cu pricina piatra care și astăzi poartă numele lui. Așa sau altmintrelea, tradiția e câteodată mai dreaptă decât istoria.

Părăsirăm piatra lui Aron și începurăm a scobori către Agapia nouă, care, ascunsă deocamdată în dosul pădurilor ce ne împrejmuiiau mersul, începu iarăși a se ivi la o mică depărtare sub picioarele noastre.

Agapia nouă se deosebește în multe privințe de Văratice. Astfel, pe când aceasta din urmă își revărsă valurile sale de case albe pe poalele colinelor, cu care se isprăvesc munții săi, cea întâi pare a se furișa și a se ascunde în strâmta, adâncă și umbroasă vale scăldată de limpedele pârau al Agapiei.

Spre deosebire de Văratice, mănăstirea aceasta adăpostește sub mohorîta haină a călugăriei, pe cele mai multe din scoboritoarele vechilor noastre familii boierești; și de unde vorbele de «boier» și «boieroaică» sunt de mult și de pretutindeni desființate, în Agapia aceste numiri sunt ținute încă la mare cinste.

De altfel, cu toată înfățișarea noastră de marghidani, furăm destul de bine, ba chiar cu dragoste primiți în vechiul și sfântul locaș al hatmanului Gavril, fratele lui Vasile Lupu, și al Doamnei Liliana, soția sa.

Până în sala de sus a arhondaricului, nu întâlnirăm pe nimenea. Cel mult, dacă vreo maică răzleață se uita din depărtare mirată la noi. Intrând însă în sala cea mare din al doilea rând, o bătrână călugăriță ne întâmpină cu un mare măturoi în mână. Se înțelege dela sine, că cu puțin mai

înainte scuturase colbul sau painjenii adăpostiți prin ungherele înalte și retrase ale pereților și, prin urmare, între noi și măturoi nu putea fi nicio legătură.

— Blagoslovește, măicuță, și bine-am găsit, ziserăm noi, intrând și închinându-ne cu boccele cu tot.

— Bine-ai venit, ne răspunse ea, suindu-se pe un scaun și rădicând măturoiul spre bagdadie; și, ca și cum n'am fi fost noi de față începu a stârni colbul peste capetele noastre.

O pătură de colb mai mult, cugetai eu, nu e mare treabă. Și, lăsând bocceaua jos, pusei mâinile la spate și începui a urmări cu ochii legănările largi și îndemânaticale ale colosalului măturoi. Pentru mine aceasta era un soi de plăcere, pe care eu însumi mi-o îngăduiam. Când văzui însă că-și mută scaunul în altă parte și că e gata să înceapă din nou aceeași treabă, fără a se gândi să ne deschidă vreo odaie sau să cheme pe altcineva pentru aceasta, mă hotărîi să deschid vorbă cu ea. Astfel tot cu mâinile la spate, și apropiindu-mă puțin:

— Aveți mulți painjini în arhondarie? o întrebai eu foarte serios.

— N'avem niciunul, îmi răspunse ea cam mirată de astfel de întrebare. La noi nu se țin painjeni; ia, câte o leacă de colb, dacă se strânge, îl mai stârnim și noi cu mătura din vreme în vreme.

— Tare rău, măicuță, tare rău, zisei eu; unde nu sunt painjeni sunt pacate; cel puțin așa o lăsat Maica Domnului; Sfinția-ta trebuie să știi că, numai cui ucide painjeni i se iartă păcatele; ba chiar câte șapte de fiecare painjen.

— A fi și cum zici dumneata, îmi răspunse ea cam înțepat, dar noi n'avem nici painjeni, nici pacate.

— A fi și cum zici dumneata, măicuță dragă, o întrerupsei eu, dar nu vezi că chiar acum păcătuești ținându-ne oste-niți de drum în picioare? Așa dar, până una alta, deschide-ne o odaie; iar cât pentru lumea cealaltă, ne vom da fiecare socoteală cum vom putea.

Maica noastră înțalese numaidecât, că se abătuse puțin dela datoriile ospitalității, păzite de altmintrelea cu mare sfințenie în această mănăstire. Astfel, lăsând măturoiul la o parte, ne deschise deocamdată o odaie cu un singur pat; atrăgându-i însă luarea aminte că noi suntem doi, ne deschise salonul cel mare al arhondaricului. Peste puțin sosi și maica arhondăreasă.

Am păcătui, credem, împotriva amintirilor noastre de călătorie, dacă am trece așa de ușor peste această figură blândă și binevoitoare.

Maica Evghenia, arhondăreasa, e una din acele figuri, care-ți insuflă respectul și iubirea în același timp. Albeața și frăgezimea regulatului oval al feței sale se încadra așa de plăcut și de armonic în negrul posomorît, cu care darul îmbrăcase corpul său, încât cu greu ai fi putut găsi un termen de asemănare. În adevăr, fire-ar cineva în stare să ne spună cu ce ochi privește luna nopților senine, virginal împodobită cu negrul vâl al umbrelor adânci? Cine știe, dacă nu-pentru aceasta e și așa de departe! Și maica Evghenia era așa de aproape și, totuși, așa de departe de noi!...

Își poate deci închipui oricine cu ce anumită evlavie și cu ce adâncă și religioasă sfială și plecăciune sărutai mâna albă și catifelată, ce mi se întinse. Și dacă în sufletul meu a răsărit atunci vreo lumească și păcătoasă gândire, îndelung milostivul Dumnezeu mă va ierta...

De altfel, căutai numaidecât să încredințez pe maica arhondăreasă, că noi nu eram de loc marchidani și că, prin urmare, nu venisem la mănăstire spre a vinde mărgelile și cerceii tristelor mirese ale lui Hristos; de aceea, cu oarecare mândrie, ce nu se potrivea de loc cu bocceaia mea din spete și cu opincile din picioare, îi înșirai, cu o limbuție curat spaniolă, numele și pronumele, locul nașterii, locuința mea actuală, starea civilă, profesiunea, ținta ce urmăream și un potop de alte nimicuri, care aduse pe fața ei o cerească

înseninare și un trandafiriu surâs. . . Cu atâta mai rău pentru cine n'a văzut un cer de două ori senin și un trandafir de două ori înflorit!

Furăm deci foarte bine primiți, găzduiți și ospătați.

Sara fu măreată.

Deși obosit de cale, somnul totuși nu mă prinse așa de curând. Mai bine de un ceas stătui singur în cerdacul din față al arhondaricului, de unde putui îmbrățișa cu privirea întinsa și fermecătoarea priveliște, ce înfățișează Agapia ochilor în timpul nopților cu lună.

Cât de frumoasă era luna și cât de senină fu noaptea aceea! Tăcerea și misterul mă încunjurau din toate părțile. Noaptea, retrasă în văi și în desimea posomorită a brazilor, cernea munții adormiți și visători, ale căror piscuri neguroase păreau că formează hotarale înalte dintre pământ și cer. O linie de umbră, grațios ondulată, însemna până dincolo de marginile vederii aceste hotare; și această linie se părea trasă pe fundul de umbră și lumină al spațiului adânc, de o mână tainică, colosală și nevăzută.

Nicio mișcare pe pământ și în aer nicio mișcare! Intreaga fire dormea și visa. Eu nu făceam niciuna nici alta, sau le făceam poate pe amândouă. Mă prefăcusem în o stâncă vie, și, în încremenirea ce mă stăpânea, îmi era cu neputință să-mi leg la un loc gândirile și simțirile mele. Și pentru ce? Sublimul ucide și omul e prea mic pentru sublim. Femeia lui Lot a fost, de sigur, victima sublimului.

Nouă, pigmeilor de astăzi, nu ne-a rămas decât un singur lucru sublim, și acest lucru stă în limba noastră, ca și în limba nearticulată a tuturor viețuitoarelor: strigătul de durere, de ură, de bucurie, de dispreț, de admirație. . . Interjecția e, fără îndoială, singurul tâlmaci al sublimului în limba omenească. . . Și nemărginitei feerii ce se desfășura înaintea-mi, nu-i răspundea în sufletul meu, decât o neînsemnată. . . particulă gramaticală! Iată deci la ce se măr-

ginea sărmana mea ființă în măreța noapte de 12 Iulie, anul 18. . . A repeta în gând un întreg capitol de gramatică înaintea lunii pline, care plutea visătoare în adâncimile albastre ale spațiului; a atârna câte un punct de exclamație de fiecare stea tremurătoare, a-ți lărgi ca o pasăre de noapte pupilele spre a vâri prin ele întregul univers în suflet și a nu te alege, mai la urmă, decât cu ce se alege o bufniță, iată de sigur starea cea mai de plâns, în care se poate afla cineva.

Cu mine însă nu trebuia și nici nu putea să moară poezia și inspirația omenească; eu nu puteam fi vlăstarul cel din urmă al muzelor pe pământ. . .

Era să mă culc, când ceva neașteptat mă pironi pe loc: din cer sau de pe pământ, din văi sau din câmpie, din munți sau de pe ape, din noapte, din aer, din lună, din stele — nu știu — dar de undeva, desigur, ajunse până la mine un glas dumnezeesc. . . Nu avusesem prevederea lui Ulise și trebui deci să rămân petrificat; îmi recăpătai ființa mai târziu, dar îmi păru așa de rău! . . . Și acel glas de femeie sau de înger cânta, lunecând, ca o undă din altă lume, pe una din acele melodii pe care numai durerea și amorul le poate zmulge dintr'un suflet omenesc. . . Femeia sau îngerul venise să întregească sărbătoarea feerică ce și-o dădeau, în adâncul nopții, umbrele și lumina, luna și stelele, munții, văile, apele, cerul și pământul. . . Și nu știu pentruce chipul maicii Evghenia îmi răsări în minte. . .

Cântarea se sfârși și nu mai reîncepu; revenii în sinemi cu farmecul în suflet; mă retrăsei.

A doua zi după prânz, sosi unul din amicii mei din Iași, care vizita mănăstirile, însoțind pe niște doamne și domnișoare.

E obicei ca toți trecătorii să-și lese numele lor săpat în vreun colț al sfântului locaș; de aici urmează că toate scândurile balcoanelor sunt încrestate cu nume din toată lumea;

şi dacă toată lumea făcea lucrul acesta, de ce, adică, nu l-am fi făcut şi noi? Dintre toţi eu aveam cuţit mai sănătos şi cu toate acestea nu m'aş fi gândit niciodată ca această prevedere de drumeţ să-mi aduc vreun soi de nenorocire; dar, în sfârşit, îmi era scris s'o păţesc şi o păţii. Astfel, una dintre domnişoare, foarte dragălaşe şi zburdalnică, se adresează la mine cu cel mai dulce glas din lume şi mă roagă să o fac nemuritoare, eternizându-i numele pe vreuna din scândurile vechi ale balconului din lăuntrul mănăstirii. Mă apucau de lucru. Cuţitul meu săpase întregul nume, dar pronumele numai pe jumătate; începusem litera a patra, când deodată auzii spre stânga scârţâind o uşă; încetai lucrul şi întorsei capul... N'am văzut în zilele mele faţă mai urâtă de călugăriţă bătrână... Din tot chipul însă de stafie al acelei călugăriţe şi astăzi mi-au rămas, parcă înfipţi în inimă, cei doi ochi ai ei negri, mici şi scânteietori; şi astăzi parcă mă biciuiesc peste suflet şuviţele ei sure de păr, care-i atârnav de toate părţile capului ca nişte şerpi împletiţi în o mie de forme fantastice; şi astăzi rânjeşte, parcă, închipuirii mele îngrozite, acea raghilă de dinţi galbeni, rari şi ruginiţi, prin ale căror strungi ar fi putut intra şi eşi, în goană, o turmă de oi... Şi potopul lui Noc n'a avut atâta apă ca să înece sărmana omenire, cât venin s'a revărsat din vorbele-i hodorogite asupra nenorocitului meu cap... Şi când te gândeşti că tot pe acelaşi drum mersese, poate, cu un ceas mai înainte, sublimii psalmi ai regelui profet!... Dar pe drumul bătut, cine ar mai fi în stare să deosibească urma cui a trecut?...

— Ce ţi-i şi cu boieroaicele aistea, mă gândii eu, punând cuţitul în buzunar.

Vizitară după prânz interiorul bisericii.

Am atins altundeva istoricul ei pe scurt.

Privită din punctul de vedere al artei, atât exteriorul, cât şi interiorul, nu prezintă mai niciunul din caracterele unui

stil arhitectonic definit. Se pare, totuși, că stilul amestecat, dar uniform, al bisericilor lui Ștefan, îndulcit pe ici pe colea cu rotundurile armeano-bizantine, a călăuzit pe ziditorul acestei biserici. Ceea ce însă ar alcătui, pentru cunoscători, un punct de adevărată admirațiune, e fără îndoială pictura.

Se pare că cunoscutul nostru pictor Grigorescu abătându-se cu totul dela școala orientală, care condusesse penelul rusesc al zugravului dela Vărațic, a căutat să localizeze în biserica răsăritului pictura strălucită a școalelor apusului. Numai geniul lui a putut pune asprele, dar totuși destul de mărețele figuri biblice, sub regimul blând al artei moderne. Sub penelul acestui genial pictor dispar ca prin minune toate formele ascuțite și osoase ale chipurilor rusești, care împodobesc zidurile tuturor celorlalte mănăstiri. Coloritul viu și discordant, umbritul gros și posomorît al sectatorilor lui Metodiu, nu se întâlnesc în pictura dela Agapia; formele rotunde și dulci ale școalei profane știu aici să îmbrace așa de bine austrele oseminte ale ortodoxiei!...

Rare ori a fost dat penelului să întrupeze în colori, cu mai multă iscusință, ideea religioasă sub toate formele ei. Astfel, Juda din Keriot al Agapiei e atât de Iudă, încât fără voie îți vine să jălești pe Mântuitorul, că a năimit, între propovăduitorii cuvântului dumnezeiesc, o figură atât de lungă, o barbă așa de roșie, un nas așa de ascuțit și niște buze așa de subțiri. Dintre toți pictorii noștri, lui Grigorescu, poate, i-a fost dat să deslege cu penelul una din cele mai grele probleme ale artei sale; căci, mai la urmă, cam drept așa ceva trebuie să socotim noi meșteșugul de a ști să întrunești, pe aceeași figură și fără a se exclude una pe alta, maternitatea și virginitatea. Să izbutești a întipări prin linii și colori duioșia unei mame pe fața unei fecioare; a face pe cea dintâi să privească, cu pudoarea și nevino-

văția celei din urmă, fructul propriului său sân; a închide plenitudinea fizică a formelor materne în rama ideală a virginității; a ști în fine să stabilești, cu penelul, o bună înțelegere între un complex de antiteze, e, desigur partea unui maestru genial.

Ieșii și mă pregăti de drum.

SPRE PIPIRIG

Pe la două ceasuri după amiază ne luarăm rămas bun dela Agapia și dela dascalul Alecu, care ne însoțise până acum și, pe același drum al « Arșițelor », ne înturnarăm la Săcu unde maserăm peste noapte.

A doua zi, în revărsatul zorilor, părăsirăm Săcu și, călăuziți de un om de loc, tăiarăm deacurmezișul pădurile pe o potică de picior. După câteva ceasuri de un mers anevoios, ieșirăm în drumul mare al Pipirigului. La Dumesnicu ne oprirăm spre a ne odihni puțin la un han așezat pe șosca, la ieșirea din pădurile Săcului.

Era Duminecă; și lumea, câtă fusese și câtă nu fusese la biserică, năvălise în crâșmă. În toate locurile, dar în munte mai cu samă, crâșma își are, ca și biserica, zeloșii săi închinători. Vinul e înlocuit aici prin un rachiu prost, care arde și descompune trupul bietului muntean. Astfel, nu e greu deloc să găsești pricina, pentru care oamenii, chiar de munte, sunt decăzuți fizicește și moralicește. Dacă mai adaugi, pe lângă aceasta, boalele lumești care, neoprite de nimeni, rod pe locuitorii munților dela copil până la bătrân, apoi dai peste cei doi factori, înspăimântător de harnici, care largesc și populează cimitirele rurale.

Deși politica îmi e nesuferită, trebui totuși să mă întâlnesc cu ea în drum, și încă la Dumesnicu. Liniștiți, eu și tovarășul meu, stăteam pe o bancă de lemn, stâmpărându-ne

setea cu apă şi zahăr; şi iarăşi liniştit mă gândeam, poate, cu cât cămilele sunt superioare omului, numai fiindcă în nemărginitul lor pân-tece îşi pot îngrămădi apa trebuitoare pentru opt zile.

Şi fiindcă în mersul acestei călătorii, mă hotărisem să nu pun nici un frâu vagabondului meu gând, apoi cine ştie pe unde m'aşi mai fi trezit, plecând dela cămilele mele, dacă un moşneag lung şi uscat, c'un pahar într'o mână şi cu o stecă de rachiu în alta, nu s'ar fi hotărît să se lege de mine.

— De nu v'ar fi cu supărare, domnişorule, zise el apropiindu-se, parcă v'aş cunoaşte; nu sânteţi dela Piatră?

— Tocmai cum eşti dumneata din satul dumitale. Şi apoi întrebarea n'are supărare; dar cum se face de mă cunoşti? Fără îndoială, că la târg nu m'ai văzut cu opinci în picioare şi cu bocceaua 'n spinare.

— D'apoi cum să nu vă cunosc pe dumneata şi pe Văleanu, de când cu alegerea lui Constantin Şoarec-ca dipotat la Bucureşti! De nu eraţi, 'neavoastră, cine ştie pe ce ciocoi mai alegeam! Dumnezeu să vă dea sănătate, că ne-aţi luminat; doar Constantin Şoarec îi de-a noştri, doar cu noi ş'o petrecut...

Şi fiindcă nu eram dispus să învăţ biografii la Dumesnicu, întrerupsei pe uscăţivul meu Plutarc, zicându-i:

— D'apoi încă ce mai chef pe urmă, moşule, la Ion Mocanu!

— Ei, da! la Năsoiu, răspunse el, îndreptând întru câtva, mitrică de botez a lui Mocanu, potrivit nasului cu care acesta era înzestrat de Dumnezeu; ba ce mai chef!... Apoi, dă, după izbândă veselie, aşa o lăsat Cel-de-sus. Da' ia poftiţi şi-ţi cinsti câte-o ţă' de rapciu, zise el turnând în pahar; îţi hi osteniţi.

— Nu tocmai, moşule; venim numai dela Săcu astăzi şi sântem mai mult înfierbântaţi de cât osteniţi: deaceea bem apă.

— Și rapciul răcorește, domnișorule, ia poftim!

— Dar și ametește, moșule, zisei eu, căutând să scăp de cinstea cu care eram amenințat...

— Da' ia mă rog, fă-ne hatâr, că doar n'a hi un cap de țară...

Și-mi întinse paharul până sub nas.

Nicio scăpare! Trebui, deci, să-mi moi buzele într'o adevărată infecție. Tovarășul meu, recrut în asemenea trebur, și crezând că hatârul se măsoară cu paharul, dete rachiul de dușcă până în fund; dar în schimb se oțări mai rău decât Hristos pe cruce; se vede că rachiul dela Dumesnicu era mai otrăvit decât oțetul dela Ierusalim.

— Așa mi se cuvine, cugetai eu. Trebuie să faci politică la Piatră, ca să bei rachiul la Dumesnicu.

Temându-ne deci de o nouă cinstire, ne scularăm și, dorind rămas bun moșneagului, plecarăm.

Soarele atingea meridiană și razele lui perpendiculare cădeau ca niște săgeți de foc peste capetele noastre fără adăpost. Înaintea noastră drumul se desfășura ca o pânză albă și lungă... dar lungă fără sfârșit. Cine-a zis că uritul e lung ca drumul, ar fi putut zice că și drumul e lung ca uritul; și când mai cu samă duci în spate o coșcogemite boccea și pe sfântul soare pe deasupra, fără să te poți scutura de el, o! atunci desigur că ar fi mult mai nimerit să zaci de boala uritului, decât să te faci nemuritor, bătând drumul Pipirigului și bând rachiul la Dumesnicu...

Tovarășul meu se înroșise ca o sfeclă și răsuflea din greu ca un bou la jug.

— Mă rog, zise el deodată foarte serios și oprindu-se în drum, dumneata, care ești meșter într'o mulțime de lucruri, n'ai putea să faci un fel de schimb între mine și boccea? ași vrea să mă mai poarte și ea pe mine, nu numai eu pe dânsa.

— Nimic mai ușor, numai dacă râvnești cu tot dinadinsul la gloria de boccea; dar, zisei eu uitându-mă lung la

nasul lui, nu cumva, până una alta, ai schimbat nasul cu dascălul Alecu? Ce-ai pățit?

Și nasul lui era în adevăr grozav: mare de felul lui, nu se putuse îndeajuns adăposti sub umbra îngustă a chi-piului și era deci roș ca un ardei; iar pielea svântată de arșiță începuse a i se scoroji; rămase prin urmare nedumerit de observația mea și, îngrijit, începu a-și netezi nasul, căutând parcă să simtă cu mâna ceea ce nu putea să vadă cu ochii.

— Nu-i nimica, îi zisei eu în chip de mângâiere; peste puțin o să ajungem la Ozana; acolo vei face o baie nasului tău și are să-și vie numaidecât în fire; greu însă va fi să găsești un loc îndestul de adânc, unde să-l poți boteza în întregime.

— Îți vine să râzi?...

— Ba nu, zău, adică nu-ți puteai lua un alt nas de drum? eu, drept să-ți spun, nu m'ași simți în stare să duc, pe lângă bocceaua din spete, și o așa dihanie de nas.

Și cu de acestea timpul trecea și drumul se scurta.

Intrasem pe prundul Ozanei.

Soarele pleca spre apus și puțin mai avea până ce să coboare după înaltele creste ale Hălăucei.

Prundișul crâșca sub opinci și umbrele noastre deșirate ne însoțeau cu pași largi și cu picioare lungi.

Ozana luneca grăbit cu unde de aur curgător pe lângă noi; verdele pădurilor răsărea așa de fermecător de sub strălucirea cu care-l poleiau cele din urmă raze roșietice ale apusului, încât o nesfârșită haină de lumină se părea aruncată de o mână colosală și nevăzută peste această natură numai mie iubită și numai mie prietenă.

Totul era așa de încântător și eu eram atât de trist! Mă aflam atunci în una din acele stări sufletești, care s'ar putea numi neutre și din care e de ajuns să faci un pas înainte sau înapoi, în o parte sau în alta, spre a te înălța de pe

pământ la cer sau a cădea din ceruri pe pământ. Nu mă bucurai însă mult timp de acest echilibru sufletesc, căci un glas ce mă striga din depărtare, mă trezi.

— Ei! jupâne, ei! n'auzi, ia stăi! stăi o țără.

Intorsei capul și, spre marea mea nedumerire, văzui un stol de fete și neveste, îmbrăcate de sărbătoare, care — ridicându-se de pe malul pâraului și alergând spre noi — ne făceau semn cu mâinile să ne oprim.

— Dar asta ce-a mai fi, zisei eu mirat tovarășului meu; ia să ne oprim. Și, oprindu-ne, sosiră și ele buluc. Toate erau roșii ca niște bujori și suflau ca niște foi în mișcare. Cât te-ai șterge la ochi, furăm închiși din toate părțile într'un cerc de alțițe și de catrințe; nici una însă nu începu vorba; dar fiecare se uita cu un fel de neîncredere la noi.

— Minunat! cugetai eu, uitându-mă împrejur. Un Apolone ca mine și un cerc de grații ca acesta, numai în Pipirig se poate găsi.

— Ei, și, însfârșit, ce ne-ați oprit în drum; aveți să ne întrebați de ceva?

— Baaa... n'avem nimica de întrebare, zise una mai țanțoșă dintre ele; d'a v'am chitit de departe că aveți mărunțișuri de vânzare.

— Că adică sântem coropcari, nu-i așa? Apoi n'ați chitit rău deloc, numai cât, în loc să avem de vândut, avem de cumpărat: trandafiri de pe la fete și mure dela neveste. Și zicând aceasta, strânsei ușor cu dosul a două degete obrazul grăsuliu și roș a celei ce-mi vorbea. Cu o lovitură ușoară ea-mi dete mâna jos și o rupse de fugă, râzând cu hohot. Celelalte o urmară și, ca un stol de rațe sălbatice spăriete de vânător, zburară împrăștiindu-se care încotro.

Stătui un minut spre a le privi cum fug și, deși nu-mi plăcu de loc chipul cum mă cântărise în mintea lor acești judecători în catrințe, deși mă văzui scoborît la simpla treaptă de coropcar, totuși această neașteptată și hazlie

întâmplare schimbă șirul gândurilor mele și-mi aduse seninul în suflet și pe față.

Soarele se coborîse acum sub orizont și umbrele nopții se rădicau fumegând de prin adâncurile văilor. Treptat se stîngea orice mișcare și cel mult dacă un greer de miriște, un scârțait de cumpănă sau un lătrat de câne mai turbura adâncă liniște a văzduhurilor cuprinse de amurg.

Era tocmai să ne abatem la cea dintâi casă țărănească, când iată că ne întâmpină preotul din sat, care mă cunoștea.

— Drum bun, ne zise el cam nedumerit; dar bine, de unde și'ncotro?

— De unde vrei și'ncotro vrei, părinte. Dar Sfinția-ta?

— Ia prin popor cu de-ale darului; da' n'o să vă opriți nicăiri?

— Tocmai la aceasta ne gândeam și noi; suntem obosiți și flămânzi.

— Dacă-i așa, poștiți mă rog la mine și-om îngriji de toate.

Se înțelege dela sine că fără multe marafeturi primirăm bucuroși invitația părintelui Ionică Găleanu.

Peste o jumătate de ceas ne aflam deci în gazdă la părintele Ionică din valea Pipirigului.

Nu știu pentruce, stînd întins pe un așternut de iarbă proaspăt cosită și mirositoare și privind stelele, care începeau a se aprinde în seninul sării, mă strămutai cu mintea în niște timpuri vechi, dar vechi de tot: Patriarhul Abraham trecea măreț, prin închipuirea mea, cu lungă lui barbă și cu sacrii lui perciuni; înfloritele văi biblice pline de soare se deschideau înaintea-mi ca niște guri de rai; iar între îndoiturile verzi ale dealurilor, turmele albe pășteau în larg iarba fragedă a colinelor. Pe îngerii călători îi vedeam iarăși cum sosesc și bat la ușa binecuvîntată a părintelui Ebreilor; iar pe bătrâna Sarah, mi-o închipuiam umblînd răpede și aprinzînd focul pentru cina de sară...

Și cu toate acestea nu mă aflam decât în nevoieșă vale a Pipirigului, lipsită de orice aureolă legendară, la părintele Ionică, un preot mic și blond, fără nicio asemănare cu fabulosul protopărinte al poporului lui Dumnezeu; la preoteasa Sfinției sale, o femeie voinică cu chip curat românesc și carc căpătase, fără nicio binecuvântare, pe cei cinci copii ai săi zdraveni și sănătoși, și din care pe niciunul nu-i trăznise prin cap să-l jertfească vicleniei lacome a vreunui Dumnezeu. Noi? . . . Noi mai puțin încă sămănăm cu îngerii călători; eu mai cu samă m'aș fi spânzurat dacă cineva ar fi îndrăznit să mă iee drept inger; și totuși închipuirea mea voia cu orice preț să însămne o trăsătură de unire între măreția legendară a trecutului și micimea schiloadă a timpului de față. Și cine știe pe unde ar mai fi cutreerat gândul meu, dacă foamea, pârdaľnica de foame, nu l-ar fi atârnat greu spre pământ. Părintele Ionică veni să ne poștească la masă. Ce pitorească era masa părintelui Ionică! În mijlocul unei mese rotunde de tei, cu trei picioare, stătea nemișcată o mare mămăligă frumoasă ca aurul, din care aburii suri și fierbinți se rădicau drept în sus, ca din jertfa lui Abel; iar împrejurul mămăligii, străchinile nouă, smălțuite cu albastru și roș, pline cu borș de oaie și, numărate pe căciuli, stăteau fiecare alătura cu câte o lingură albă de lemn de asemenea nouă.

— Binecuvântează, părinte, zisei eu, așezându-mă la masă.

— Binecuvântată fie împărăția tatălui și a fiului . . . și sfârșitul binecuvântării, adică sfântul duh, se pierdu în gâtul adânc al părintelui Ionică.

Cu cruce fără cruce, începurăm a sorbi din borșul fierbinte, cu iuțea potrivită foamei fiecăruia dintre noi, rădicând sprincenile și încreșind fruntea. N'aveam furculiți și prin urmare căutam a da mămăligii forma cea mai nimerită spre a luneca pe gât. Sorbiturile și înghițiturile se urmau cu o cadență regulată și monotonă. Eram sătui. Ne scularăm

dela masă: era și timpul, căci pleoapele noastre de plumb ne cădeau fără voie peste ochi; sângele nostru leneș începuse a circula greoi și somnul ne doboră la pământ...

Et misit soporem in Adamum.

Atâta numai, că la deșteptare nu era să găsesc lângă mine o Evă în plus și o coastă în minus.

Și deși toată casa părintelui Ionică îmi era pusă la îndemână cu toate poclăzile și lăvicerile sale, mă hotărâi totuși să dorm afară. Am câteodată porniri molatice de Sibarit; decât aceste porniri îmi vin de regulă tocmai atunci, când le pot împăca mai puțin...

Astfel, în locul așternutului moale de foi de trandafir, mă mulțămii cu o pătură groasă de iarbă mirositoare, cosită în ajun; înlocuii stofa moale de Bytinia prin o albă și curată pocladă de lână țigae făcută de însăși mama preoteasa; iar sub cap pusei o pernă vârtoasă de lână cu horbotă pe margini și înfățată chiar atunci. Mă învălii cu altă pocladă și, spre a-mi fi mai cald, aruncai pe deasupra cerul cu stelele. N'avui timp să mă îmbăt de priveliștea măreață a sării aceleia. Luna și stelele, care înotau în negrele și depărtatele adâncuri ale nemărginirii, mă priveau cu atâția ochi de foc cu gene de umbră... dar ce-mi păsa mie de toate acestea? Mie-mi era somn și adormii. Dormii dus. Noaptea trecu într-o clipă de ochi.

HĂLĂUCA

În zori, a doua zi, eram gata de drum. Așa dar, aproape din picioare, făcurăm cinste unui borș nr. 2, dres cu lapte acru și însoțit de obișnuita și zdravăna mămăligă. De astă dată însă carnea din borș era cam crudă, ceea ce totuși nu ne împiedeca de a o lua drept fiartă. Ospătarăm și luându-ne rămas bun dela părintele Ionică, ne îndreptarăm către înălțimile sumețe ale Hălăucei.

Greul călătoriei noastre începea de aici; lăsasem acum calea cea mare și bătută și ne îndrumam, pe o rețea încăl-cită de potoci înguste și fără număr, tăiete de pașii mun-tenilor pe coamele și coastele ierboase ale Hălăucei. Dimi-neața era măreață . . . geana de foc a unui soare curat înce-pute a se aprinde după piscurile înalte ale munților râpoși din stânga Ozanei; neguri fumegânde pluteau în văzduhul adânc al văilor, iar din lumina, cu care răsăritul începuse a inunda nemărginirile, cel mult dacă mai ajungeau până la noi câteva raze strălucite. Mergeam tăcuți și cu noi tăcea întreaga fire. Nici un murmur de pârău, niciun ciripit de pasăre, nicio șoptă de vânt, niciun clătinat de frunze nu turbura liniștea adâncă a pădurilor ce străbăteam. Fagii înalți cu trunchiuri albe și cu creștetele lor stufoase, neclin-tiți și rari, treceau pe lângă noi. Prin păturile groase ale generațiunilor de foi îngrămădite de vremuri unele peste altele, cel mult dacă pe ici colea își mai rădica sfios capul

câte un fir de iarbă roșietică și sălbatecă sau câte o floare spărioasă rătăcită în singurătatea fermecată a pădurilor... Nicăiri poate mai mult decât aici, nu e dat cuiva să vadă aievea hotarale dintre viață și moarte...

Tăcuți așa dar, suiam cu pași rari cătră cele de pe urmă înălțimi ale Hălăucei. Nu știu pentru ce muntele acesta se numește astfel; știu însă că e destul să zici « Hălăuca » spre a-ți trece prin minte ceva deșirat și colosal. Soarele se înălțase de o suliță peste cele mai înalte vârfuri ale munților dintre răsărit și meazăzi, și împreună cu el ieșisem și noi din regiunea pădurilor, care îmbracă cele dintâi trepte ale Hălăucei. Și dacă corăbierii, părăsind țărmurile, au dreptul să spună că au ieșit la largul mării, tot cu același drept am fi putut zice și noi că ieșisem la largul Hălăucei; cel puțin aceasta e simțirea ce ți-o deșteaptă pleșuva ei prive-liște, nemărginita ei întindere verde și nenumăratele ei valuri de coline.

Nu mai știu cărui jidov i s'a arătat oarecând o scară în vis, răzămată cu un capăt de ceruri și cu altul de pământ, și pe care îngerii Domnului se suiau și se coborau... mie însă, fără să fiu înger, îmi fu dat să urc spre ceruri o scară aievea... Căci ce altă se poate socoti Hălăuca, dacă nu o nemăsurată scară aruncată de însuși Dumnezeu între cer și pământ?

N'ași putea, în adevăr, spune cu câte picioare eram deasupra norilor; dar de-aș fi întins mâna, aș fi prins stelele! și cu toate acestea Hălăuca se uita la mine tot de sus în jos. Eram de mult în împărăția mușchiului și colinele, ce mai aveam încă de urcat, se confundau în o geană de verdeață și azur pe adâncul cerurilor. Dincolo de această geană a ochiului lui Dumnezeu, închipuirea mea nu mai găsea niciun punct de razăm; necunoscutul mă sorbea în imensitatea sa; poate că pașii mei îndrăzneți călcau acum pe răscrucile pământului și, prin o halucinație acustică, îmi

părea că-i aud scârțâitul greoi pe osia sa. O cascadă de aer subțire și răce se revărsa de pe cele din urmă înălțimi apusene ale Hălăucei și se arunca în adâncurile depărtate ale văilor din răsărit.

Urma vântului tăia brazde adânci și mișcătoare în iarba rară și sălbatecă, ce acoperea întinderea pustie a colinelor; un glas săc, răgușit și nemărginit îmi înflora auzul în răstimpuri. Vencam din regiunile fericite ale frumoaselor noastre văi, unde la fiecă pas șoapta pădurilor și-susurul apelor îmi mângâiasă auzul; mă răsfățasem atâtea în flori și în lumină, și sufletul meu se îmbătase de atâtea visuri sub înaltele umbre ale pădurilor!... și cu toate acestea călătorul nu-și poate stăpâni sufletul de a fi cuprins câteodată de farmecul contrastului... De câte ori, și mai cu samă eu, într'o câmpie înflorită sau pe malul unui pârau cu murmur dulce, nu m'am simțit expatriat? și iarăși de câte ori pustiul din suflet nu găsește un bun prieten în pustiul din natură! și sufletul meu era pustiul și inima mea era obosită...

Te salut, bătrână Hălăucă! Glasul de peire al vântului tău de gheață, fășâitul sec și aspru al sălbatecelor tale ierburi, nemărginitul deșert al friguroaselor tale înălțimi, tălmăceau atât de bine lunca sufletului meu!... Te salut, te salut, bătrână Hălăucă! Cine știe, cugetam eu, oprindu-mă și îmbrățșând cu privirea deșertul spațiu; cine știe dacă bătrânul meu picior va mai călca vreodată în această împărăție înaltă a vulturilor și a frigului etern! Cine știe dacă îmi va mai fi dat să însuflețesc cu gândul și cu simțirea mea aceste lăcașuri ale morții! Și... cine știe dacă o lacrimă n'a curs din ochii mei atunci!

Temperatura capului meu însă e schimbătoare de tot.

— Cine știe, cugetai eu zâmbind, dacă mie nu-mi lipsește o doagă! A te sui, în adevăr, deasupra nouriilor și a nu te alege mai la urmă decât cu un zâmbet de milă din

partea capetelor rotunde, pentru toate aceste prostii adunate cu primejdie în regiunile seninului etern; a te entusiasma înaintea unei flori răsărite pe margini de prăpăstii; a rămânea petrificat sub farmecul melodiilor văzduhului şi a codrilor frământaţi de vânturi; a plânge cu roua care cade din ceruri şi a întona imnuri dumnezeieşti cu pâraiele care murmură, — toate acestea sânt desigur lucruri de mare preţ. Nu e însă mai puţin adevărat, că se găsesc şi destule frânghii de legat pe oamenii de soiul meu; fără îndoială că mie-mi lipsesc câteva doage, mă gândii eu, convins în cele din urmă.

Lumea de sub picioarele mele se frigea sub mezul înflăcărat al zilelor de Iuliu, mie însă pe Hălăuca îmi clănţneau dinţii ca în Decembrie. În zadar mă înfăşurasem în mantaua mea largă, în zadar trăsesem peste urechi marginile largi ale pălăriei mele, vântul subţire străbătea pretutindeni şi junghiurile frigului începuseră a mă cerca pe la subţiori. Cât despre tovarăşul meu, el se făcuse mic cât un ghem şi, zgribulindu-se, avea aerul că vra să se ascundă sub cozorocul chipiului său... Bietul meu tovarăş! El niciodată nu şi-a putut da samă ce căuta pe Hălăuca; eu însă, cu toată străşnicia împrejurărilor, făceam haz în vreme ce el bombănea mereu şi mergea iute înaintea mea.

— Ce dracu, zise el la un moment dat, oprindu-se şi întorcându-se iute către mine; ce dracu! n'o să mai ajungem nicăiri la vr'un adăpost, la vre-o stână undeva? Am înţepenit de frig.

Şi dinţii îi clănţneau în gură, iar nasul lui cel mare i se învineţise într'un chip îngrozitor.

— Pentru Dumnezeu sau pentru dracu, te priveşte scumpul meu; ai însă aerul de a crede că eu sunt părtaş la toate năzdrăvăniile ziditorului acestei lumi. Nu cumva crezi că s'a sfătuit poate cu mine, când a rădicat de pe pământ

această nemăsurată scară la cer? Ş'apoi, cine te-a pus şi pe tine să-ţi vâri gingaşa ta persoană sub acest chipiu şi sub această venghercă soldăţească? N'ai ştiut, se vede, că bătrânul crivăţ nu e învăţat să facă la cocardă şi să stee smirună înaintea unui galon de fir. Cred, cu toate acestea, că o să ajungem undeva, dar pe înserate; se poate chiar să n'avem acest noroc; atunci aşi fi de părere să coborîm în cea mai apropiată vale, unde să găsim cel puţin cu ce îngheba un foc, spre a ne apăra pielea împotriva acestor îngheţate sărutări ale vântului.

— Se vede că dumneata eşti alcătuit numai din piele; pe mine însă m'a înzestrat Dumnezeu şi cu stomac.

— Felicitările mele, scumpul meu, pentru acest dar preţios, de care trebuie să fii foarte mândru, mai ales în timpul de faţă. Află însă că nu se vorbeşte de foame acolo unde n'ai ce mânca; nu pierde totuşi nădejdea... Bunul Dumnezeu al părinţilor tăi a umplut cu apă limpede şi răce vinele munţilor săi şi a sămănat cu îmbelşugare tot soiul de ciuperci în calea drumeţului flămând... Ce pacat că jirul nu e copt; jirul... O! jirul!...

— Te rog, zise el întrerupându-mă, n'am chef şi nici nu mă simt în stare să ascult, la vremea asta şi pe vârful Hălăucei, apologia jirului; păstrează-o pentru dumneata sau, măcar, pentru vremuri mai bune.

— Imi pare rău, scumpa mea scrumbie cugetătoare, că tocmai la jir te-ai supărat, deşi sunt incredinţat că de-ai scurma în străvechea ta genealogie, ai găsi neapărat şi vreun mistreţ printre iluștrii tăi strămoși; mai mult încă, s'ar putea prea ușor...

— Mă rog, zise tovarășul meu, tăindu-mi vorba, auzit-ai vreodată de moara lui Tudoran cea pustie?

— Nu; dar ce e cu moara lui Tudoran cea pustie?

— Și de bătea de nu bătea vânt, ca tot se învărtea.

— Foarte bine! Iată o moară plină de înțelepciune și de mare folos pentru netrebnici ca tine; căci de când moara

aceasta se învârtește, bag de samă că dinții nu-ți mai clănțnesc, ba mi se pare că chiar nasul tău și-a mai venit în fire și deocamdată n'ar mai putea îndeplini cu cinste însărcinarea de ciuhă pentru spăriet vrăbiile în vreo țarină de mălai...

Și gura ținea de vorbă pe stomac, care-și uita de foame.

Soarele călca acum pe hotarale dintre amurgul nostru și zorile altor lumi; iar lumina razelor lui nu mai poleia decât cele mai înalte piscuri ale munților, care se desfășurau sub picioarele noastre. Pe stânga, Ceahlăul, cu nenumăratele sale turnuri de stânci, săpate pe adâncul cerului, se înălța în aer ca un fantastic castel de aur zidit de mâna fermecată a vreunui vrăjitor din povești. Vântul nu mai sufla și glasul răgușit al ierburilor aspre și sălbatece amuțise; o solemnă tăcere domnea în cer și pe pământ; numai zgomotul surd al pașilor noștri turbura în cadență această tăcere. S'ar fi zis că noi singuri mai respiram în mijlocul acestei lumi, răsărite ca prin minune sub puternicul *fiat* al lui Dumnezeu: și cât pe ce să lunec pe povârnișul unei melancolice fantazii; dar nu era vreme, căci grija vieții reale mi se impunea fără voie și, oricât de răbdător ar fi cineva la asprimile unei călătorii de felul acesta, vine totuși vremea, când trebuie să te supui poruncilor nevoii. Trebuia deci să mă supun și eu. Imi era frig și foame... iată pentru ce-mi întorsesem mintea dela tot ce mă înconjura și căutam cu ochiul și cu urechea să străbat adâncimile văilor, spre a deosebi o formă sau un sunet, care să vădească ființa omului în această singurătate. Noaptea inundase văile și amurgul creștetele munților. Mergeam grăbiți și fără țintă sub pintenul ascuțit al foamei și al frigului, și grăbiți — după cum eram — nu prinserăm de veste decât într'un târziu că potica de sub picioarele noastre dispăruse și că o moale saltea de mușchiu o înlocuise: rătăcisem! Această convingere îmi trecu prin inimă ca un fier aprins; bietul

meu tovarăș pierduse și puțința de a cugeta; eu cel puțin eram deprins cu asprimile vieții rătăcitoare; el însă pentru întâia oară le încerca.

Inoptase de tot; și fiindcă nu mai aveam, în întunerecul prin care înotam, nicio cârmă pentru pașii noștri, ne hotărîrăm a ne încredința mersul la înțelepciunea întâmplării; și cu atât mai mult făcui aceasta, cu cât întâmplarea era una din vechile și iubitele mele cunoștințe; cu ea m'am înțeles totdeauna bine, căci numai ea — când am fost în cumpănă — mi-a întins o mână prietenească. Această hotărîre îmi răcori capul, în care mi se părea că se învârtește vijălios o roată de foc și-mi redădu limpezimea cugetării.

Un nou curaj și o nouă putere începuseră să circule în vinele mele. Mi se părea că nu-mi mai este nici foame nici frig și așa fi început să şuier, dacă auzul meu, ocupat cu recunoașterile, n'ar fi avut nevoie de liniște. Trecuse din noapte un ceas plin de grijă și nedumerire. Obosiți și flămânzi, începusem a scobori la vale spre a găsi un adăpost în dosul vreunei stânci sau în fundul vreunei văgăuni mai apărate de vânt. Sînt încredințat că tovarășul meu își număra în gând pe toți strămoșii în ordine cronologică și-i blăstăma pe rînd. Eu mergeam cu îngrijire, despicînd cu ochiul întunerecul nopții, iar cu urechea adâncimile depărtărilor răci, deșerte și întunecoase. Eram poate aproape să ne așezăm pentru noapte în vreună din îndoiturile mai tănuite ale Hălăucei, când mi se păru că un lătrat de cîne îmi atinge auzul; mă oprii locului și ascultai. Era în adevăr un lătrat aidoma de cîne și încă nu așa de depărtat, după cât puteam măsura cu auzul. Dacă cea mai dumnezeiască muzică m'ar fi deșteptat din visul cel mai fioros, nu mi s'ar fi părut mai dulce și mai prietenească. Fără să mai stăm pe gânduri, ne îndreptarăm pașii într'acolo. După un pătrar de oră, zărirăm o lumină și forma unei așezări omenești; era o stână; dar tocmai pentru acest cuvânt, rămaserăm cîtva în cumpănă dacă

trebuie sau nu să ne apropiem; atât câinii cât și înfățișarea noastră la asemenea oară în mijlocul ciobanilor erau poate atâtea cuvinte, care să ne oprească un moment pe loc. După un scurt consiliu, ne hotărîrăm a înainta.

Când furăm ca la o zvârlitură de băț aproape de stână, câinii simțiră și unul câte unul începură a se răpezi, lătrând, de pe locurile lor. Cât te-ai șterge la ochi, furăm împresurați din toate părțile de o mie de colți gata să ne sfășie. Planul nostru de luptă era însă mai dinainte hotărît; potrivit acestui plan, ne puserăm deci spete la spete și, cu vâjnoasele noastre bețe de drum, începurăm a descrie cercuri de apărare amețitor de repezi; mărimea primejdiei ne dădea puterea și agerimea trebuitoare; un duel în adevăr original se încinsese în întunerecul nopții, sub lumina stelelor Hă-lăucei între câinii întărâtați cu colții lor de fier și între animalul cu două fețe înjghebat în pripă de noi; dar în tot timpul acestei lupte desnădăjduite, noi nu încetărăm de a ne apropia lăturiș de stână. Ciobanii, nedumeriți asupra ce putea să fie, stăteau ciotcă în ușa stânii cu ciomegele în mână. Erau poate gata să se răpeadă în ajutorul câinilor; dar nu mai fu trebuință, căci noi eram acum lângă dâșșii. Înfațișarea noastră îi liniști, pe cât înțălesc, căci ei singuri începură să alunge câinii, care în scurt se ostoiră.

— Bună vremea, flăcăi, zisei eu, intrând în stână urmat de tovarășul meu.

— Bun venit la oameni buni, ne răspunse un baci bătrân, mai murdar decât un derviș și înfășurat într'un chimir lat de-o palmă domnească.

— Fii pe pace, moșule, de buni sântem ca pânea cea bună, dar de necăjiți sântem ca niște draci pe care-i botezi în aghiazmă. Uite, continui eu, așezându-mă turcește înaintea celor doi tăciuni, ce fumegau în mijlocul stânii; uite, venim azi din Pipirig dela părintele Ionică. Nădăjduiam să trecem muntele cu lumină și să scoborim în Sabasa.

Dar noaptea ne-o apucat și iată-ne, pentru astă sară, oaspeții dumneavoastră. Noi sântem dela Piatră; eu sânt dascăl și dumnealui este recrut: o suit Hălăuca în brânci și era să moară de frică; ce mai soldat are să fie și el!

— Frică? și de ce, întrebă baciul cel bătrân.

— Să nu-l mânânce jivinile de pe Hălăuca și să-i rămâie chipiul fără stăpân, răspunsei eu.

Tovarășul meu se uita chiorș la mine și nu-i venea să creadă că cineva mai poate glumi în asemenea împrejurări.

Eram flămânzi ca niște lupi; într'o stână însă nu moare cineva de foame. Comarnicul gema sub greutatea unor cași rotunzi și gălbii. Albeața bulgărilor mari de urdă râdea parcă de negrul scândurilor afumate pe care stăteau. Un mare ceaun de stână, plin cu jântiță, aburea într'un colț. Dealtmintrelea, necurățenia domnea nesupărată ca în toate locurile, unde e multă grăsime și puțină apă. Mirosul caracteristic de oae, amestecat cu cel de brânză, străbătea până în creeri. Intr'un colț mai retras al stânii, un teanc de piei mițoase de oi pierite slujea desigur unui popor întreg de checheriți drept caldă și moale locuință. Ciobanii, cu plete lungi și unsuroase, cu staturi de urieși, se găseau foarte bine în cămeșile lor impermeabile. Dintre toți, baciul cel mai bătrân era și cel mai murdar. Imi închipui că toate lucrurile propășesc în țara aceasta; singură stâna trebuie să fie acciași astăzi ca și pe timpul păstoriei dacice.

— Moșule, zisei cu însfârșit adresându-mă către baciul cel bătrân, toate ca toate, dar n'am putea mânca ceva la dumneata? sântem istoviți și de foame și de oboseală.

— Cum nu, domnișorule, cum nu? numai să vă mulțămiți cu ce avem.

— Da' ne mulțămim cu ce-a fi, numai să fie; și până una alta, ia să cinstim câte un pahar de rachiu, zisei eu, scoțând din boccea șipul cu rachiu. Rachiul și tutunul sânt,

în munte și pe la ciobani mai cu samă, cele două lucruri înaintea cărora ușile se deschid și mesele se întind.

Astfel, mă îngrijisem să am întotdeauna cu mine rachiu și tutun. Paharul merse împrejur, începând cu baciul cel bătrân și sfârșind cu tovarășul meu.

Peste jumătate de ceas, masa fu gata. Doi din ciobanii cei mai tineri întinseră jos, în stână, niște foi late de brustur; iar de jur împrejur așternuse piei de oaie, cojoace și sarici. O mare mămăligă oacheșă, ieșită din tiparul fierbinte al unui ceaun, se răsfăța fără pudoare sub ochii noștri, și toate produsele laptelui, sub toate formele, se înșiraseră cerc împrejurul ei.

Tot timpul cât se pregătise masa, tovarășul meu stătuse dinaintea focului și-și prăjise pe toate fețele cele două picioare lungi ale sale; apoi, așezându-le într'un unghi deschis, își răzămase coatele pe genunchi și nu înfățișa căldurii focului decât palmele sale late cu degetele răsfirate; iar în intervalul dintre ele și pe același plan își vârîse mica lui figură... numai nasul lui colosal și roș înainta, în formă de virgulă uriașă, afară din planul neted al palmelor. Sta nemișcat, cu ochii ținți în flăcările focului.

— Hei! prietine, strigai eu, ia mai lasă cea gura sobei și vino să mâncăm; o să ai după aceea destulă vreme să urmărești în limbile de pară ale focului chipurile fantastice de smei și de balauri.

Fără să zică ceva, se sculă, se întinse de-i pâriiă toate încheieturile și veni de se așeză la masă.

Cina fu scurtă, frugală și tăcută.

— Acuma, bătrânul meu visător, îmi zise el aprinzându-și o țigară și răsturnându-se molatic pe una din pieile mițoase de oaie, acum îmi poți înveseli izihia cu vr'o întra-iurea din lumea ceialaltă; am destulă vreme ca să te ascult.

— Nu cred, scumpul meu, să ai vreme tocmai în deajuns, deoarece sânt încredințat, că peste puțin ai să te svârcolești

ca în focul nestâns al iadului sub mușcăturile însetate ale unui întreg popor de checheriți, ce trebuie să fi mișunând prin pădurea deasă de mițe ale blănilor de oi moarte, pe care te-ai tologit așa de molatic!

N'apucasem să sfârșesc bine vorba, și tovarășul meu sări ars de pe blănila pe care stătea lungit!

— Dar atunci, zise el scuturându-se, parcă, de checheriți, unde o să dormim? Imi vine să cred, că dumneata nu te îngrijești de nimica și că iei în glumă toate lucrurile, oricât de serioase ar fi ele.

— Ești de o rară pătrundere, tânărul și frumosul meu Adonis, zisei eu neurnindu-mă de cum stăteam lungit pe una din sarici. Astfel te încredințez că, de ne-am afla în vremurile mai de demult, m'ași lăsa bucuros în voia gusturilor mele idilice și o noapte întreagă aș boldi ochii la stele; și aceasta cu atât mai mult, cu cât aici nu ne aflăm tocmai în împărăția somnului; dar așa!... Totuși, dacă te gândești cu tot dinadinsul, la somn, apoi vom căuta vreun cotlon afară. Avem la îndemână atâta mușchi, încât ai putea să-ți înjghebezi din el perne și saltele mai moi decât ale regelui Solomon; te asigur însă că, cel puțin noaptea aceasta, regina din Saaba nu te va vizita.

Mă sculai și rugai pe baciul cel bătrân să ne găsească vr'un loc mai potrivit pentru noapte. Baciul însă, om cu socoteală, ne îndemna să rămânem în stână, trăgându-ne luarea aminte asupra frigului de afară și chiar asupra lupilor ce rătăceau câteodată prin părțile locului. Toate stăruințele lui însă rămaseră zadarnice; checherițele ni se păreau mai de temut decât lupii și decât gerul. Ne duse deci, depărtare ca la o sută de pași, la o veche șandrama, din care nu mai rămăsese decât vreo patru scânduri deasupra și vreo două sau trei pe lături. Aici fusese stâna altădată; de un timp însă se mutase devala, mai la adăpost.

Cât ținu lumina unui chibrit, cercetarăm locuința noastră de noapte. Când rămaserăm prin întunerec și după ce, mai cu samă, baciul ne dori noapte bună și se depărtă, începui a mă gândi cu tot dinadinsul la ce ni se putea întâmpla peste noapte. Gerul, ca gerul, dar lupii baciului mă cam nelineșteau. Cât despre tovarășul meu nu-l vedeam și, prin urmare, nici nu știam ce face; sânt sigur însă că și pe dânsul îl frământau cam tot aceleași gânduri.

Niciodată, în tot cursul acestui drum, nu-mi aduc aminte să fi fost mai îngrijit decât atunci. Vântul de gheață ce ne însoțise de-a stânga mai toată ziua, începuse din nou cu o furie indoită și, tăindu-se în scândurile rare ale șandramalei noastre, gemea în răstimpuri a lugubru și a pustiu; nemărginita singurătate de pe treptele înalte ale văzduhului sporea și mai mult fiorii de groază, cu care strășnicia stării noastre de față ne umpluse inimile; și, deși în regiunea stelelor, noaptea era totuși așa de oarbă, încât la doi pași formele lucrurilor dispăreau.

Mă hotărîi să mă culc. Imi așezai boccea într'un colț al șandramalei, îndesai pălăria pe cap, legându-i cu o batistă marginile peste urechi, mă înfășurai strâns în mantaua mea lungă și largă, pusei capul pe boccea și iată-mă în una din cele mai bune condițiuni spre a păși spre lumea visurilor.

— Noapte bună amice, eu m'am culcat, tu ce faci? întrebai eu pe tovarășul meu, despre a cărui existență numai urechile îmi mai puteau da oarecare lămuriri.

— Și eu caut să mă culc, dar cum și unde?

— Ca mine și pe sânul dulce al mamei comune.

— Am cînte să-ți spun că, de astădată, dau dracului și mamă comună și tot.

— Eu scumpul meu, nu dau dracului nimic, și sânt hotărît a rămîne aici; tu însă, dacă nu găsești destul de moale sânul propriei tale mame, atunci poți îndrepta o rugăciune către atotputernicul Dumnezeu al strămoșilor tăi, ca să

aibă o mai de aproape grijă de gingaşa şi nobila ta persoană. . .

Dacă tovarăşul meu n'a turbat atunci de sigur că nu va mai turba niciodată. Mormăi nu ştiu ce-şi, bojbăind prin întuneric, veni să se așeze lângă mine.

După câteva mișcări comune tuturor animalelor care se pregătesc pentru somn, găsirăm echilibrul trebuitor pentru a dormi. Corpurile noastre elastice se adaptară destul de bine terenului accidentat, ce ne sluzea de așternut; iar boccelele noastre se schimbă în niște perne minunate. Vântul, numai vântul nu înceta de a geme cu o furie nebună și de a zgudui desnădăjduit șubredul nostru adăpost. Totuși, somnul începu a se furișa pe sub genele noastre, iar închipuirile lumii reale a lua proporțiile și formele fantastice din lumea visurilor. . . Mi se părea că pământul se scurge în haos și că un nemărginit deșert se deschide sub mine; sau mi se părea că, dintr'un punct cât un atom imaginar de mic, niște negre și vaste cercuri concentrice se desfac și-și lărgesc cuprinsul până peste marginile nesfârșitului; că se nășteau din punctul lor generic, și tot din el se desfăceau aceste cercuri cu o răpeziciune atât de amețitoare, încât închipuirea mea, târîtă de jocul acesta fantastic, îmi lăsa în creeri urma vie a unui vârtej. . . forme de ființi bizare se infiripau pe fundul orb al ochilor mei; sgriptori cu gheare colosale, grifoni înaripați, basilisci cu ochii de jăratec, crocodili cu râțul de porc și cu pumnale în loc de dinți; apoi un furnicar mișcător de ființe mici, cu ochii în trei colțuri, cu boturi lungi, cu trei picioare, cu labe de mătă, cu nasuri sucite, cu coarne urieșe, cu ghimpi, cu păr, cu pene, cu catalige. . . și toată această lume de fantasmе, produs al unei închipuiri scăpate de sub stăpânirea adormită a rațiunii, ca într'un danț infernal se învărtea vijelios. Treptat însă, tabloul se depărta, coloritul se ștergea, formele bizare se topeau una în alta; și apoi, în perspectiva depărtării, un

punct numai palid, mic, imperceptibil, se mai putea deosebi pe fundul unui haos de întunerec fără margini. . .

Adormii.

N'aşi putea spune hotărît, dacă în timpul somnului mi-a fost frig sau cald, sau dacă lupii m'au mâncat; pot însă spune cu încredinţare că, trezindu-mă, îmi revizuii persoana, spre a vedea dacă nu-i lipseşte ceva: era neatinsă.

Vântul încetase şi tovarăşul meu încă dormea.

— Hei! Domnul sibarit, strigai eu, împingându-l cu piciorul, ia urneşte-te puţin de pe această saltea moale de puf de lebedă şi de pe aceste perne moi umplute cu zefir.

Se întinse, mormăi ceva, se sculă pe jumătate şi voi să se culce iar. Nu-i dădui însă răgaz, ci împingându-l din nou cu piciorul:

— Hai, iute, şi cât te văd; raniţa 'n spate, stânga 'nprejur, pas gimnastic şi înainte, marş!

Zis şi făcut. În câteva minute furăm gata.

Ne abăturăm pe la stână, unde ne răcorirăm faţa cu apă rece, ne luarăm rămas bun dela ciobani şi plecarăm.

Vântul de cu noapte măturase norii de pe cer şi numai din văile adânci, ce se deschideau sub picioarele noastre, negurile, deşteptate de întâile raze ale dimineţii, începeau să se înalţe, ca fumul pornit dintr'o jertfă colosală a Naturii către Ziditorul său.

— Ia te uită, frumosul meu Telemac, cu ce privelişte măreaţă te dăruşte, pentru astăzi, bunul Dumnezeu al părinţilor tăi, zisei adresându-mă către tovarăşul meu. Dar ce naiba tot scurmi cu ochii în pământ, nu cumva ți-ai pierdut nasul?

— Fii pe pace! Dacă l-am pierdut şi nu-l voi găsi n'am să cer împrumut dela dumneata; ştiu că n'ai de unde să-mi dai. Până atunci însă ai face bine să-mi arăţi marşrutul pentru astăzi: încotro mergem şi unde o să ne oprim? n'aş dori să mai păţim ca asară.

— Nimic mai ușor, scumpa mea antiteză; încotro vom vedea cu ochii și încotro ne vor duce picioarele. Și dacă asară n'a fost bine, cred că va fi mai rău desară; precum vezi, ai perspectiva unei compensații negative; cui cu cui se scoate!

— Foarte bine, dar cu socoteala asta are să ne rămână ciolanele pe dealuri.

— Iată, zisei eu, pufnind de râs, un om, pe care l-a prins prea de vreme mila de ciolanele lui; ei bine liniștește-te ilustrele scoboritor al tuturor Faraonilor; vom lua toate măsurile trebuitoare, pentru ca nobilele tale ciolane să fie culese și așezate în piramida funerară a familiei; ce mai vrei? mă însărcinez eu cu aceasta. Mai ai ceva de întâmpinat?

— Nimic, numai, cum mă voi vedea în valea Bistriței, mă sui pe plută și mă duc la Piatra.

— Primo: nu poți fi sigur, că nu te va lua dracu 'nainte de a ajunge în valea Bistriței; secundo: dacă te sui pe plută fără mine, te îneci de sigur; tertio: sub această îmbrăcăminte te leagă burduf și te duce cu călărași la suprefectura cea mai apropiată. Cred că o să luăm împreună o baie în undele Negrei-Șarului.

— O să vedem.

— De sigur că o să vedem; iată singura vorbă cuminte ce ți-a ieșit din gură, de când călătorim.

Ne aflam acum pe înălțimile cele din urmă ale Hălăucei. În depărtare răsăritul imens ardea în valurile de foc ale zorilor, iar soarele, ca o colosală sprinceană de aur curat, se rădica de după linia neagră și ondulată a munților vapo-roși. Umbrele se grămădeau în apusul încă în amurg și grăbite se aruncau în haosul altor lumi. Din văi, negurile adormite, începeau să se înalțe, trezite de întâile raze ale dimineții; ici-colea, din adâncuri, coloane sure de fum se îndreptau spre ceruri, topindu-și creștetele lor în văzduhul

luminos și limpede. La dreapta, văile pline de lumină ale Ozanei, la stânga văile neguroase ale Sabasei, Borcei și Bistriței se deschideau adânci și prăpăstioase sub picioarele noastre. Noi mergeam spre cele din urmă pe o potică tăetă, poate, de rarii pași ai fiarelor sălbatice, în mușchiul verde și rourat. Incepusem a coborî la vale. Ne trebui mai bine de două ceasuri, până ce să ieșim din regiunea mușchiului. Când intrarăm în pădurile tinere de fagi și de mesteacăn, ce îmbracă văile mai de jos ale Hălăucei, soarele inundase cu lumina sa munții din stânga și din fața noastră. Căldura începuse a se simți și dimineața ne vestea o arzătoare zi de Iuliu. Cu cât înaintăm, scoborînd în păturile mai dese ale aerului din văi, cu atât mai grele ni se păreau boccelele noastre. Mergeam a lene și tăcuți. Nicio privești nu se mai deschidea ochilor noștri, căci eram de toate părțile împresurați de pădurile posomorite ale poalelor Hălăucei. Potica, pe unde mergeam, se deschidea la vale lungă și dreaptă. Tot pe aceeași potică, venind din altă parte, intrase și mergea, ca la o svârlitură de băț înaintea noastră, un băietan care ținea pe cap o putină; și fiindcă era cu spetele spre noi, nu ne văzuse și nici simțise, poate, că cineva se află în urma lui; mergea deci scoborînd încet și șuerând o arie de munte; era înalt și zdravăn; putina de pe cap îl mai lungea încă, iar mâinile lui aduse în formă de torți spre a ținea putina, îi dădeau înfățișarea unui ulcior cu picioare.

— Ei! flăcăule, strigai cu cătră dânsul; ia stăi oleacă!

Se întoarse. Era, în adevăr, un flăcău zdravăn și înalt ca un brad; ne privi puțin, lăsă putina în mijlocul drumului și se făcu nevăzut în pădure.

— Dar asta? zisei eu, vorbindu-mi singur.

Ajunserăm lângă putină, — o putină cu lapte acru, în adevăr, ne uitarăm în toate părțile dar nu văzurăm pe flăcău nicăiri. Ne puserăm la umbră pe marginea poticii, și

aprinserăm câte o țigară. Un foșnet de frunze îmi trase luarea aminte. Intorsei capul și zării pe flăcăul nostru tupilat și privindu-ne dintre niște tufe dese și apropiete. Fără să fi băgat el de samă, scosei revolverul, și-l întinsei spre locul cu pricina.

— Stăi că trag, strigai eu.

Flăcăul încremeni pe loc. Mă sculai cu revolverul tot întins, mă apropiai de tufișul în care stătea ascuns, și îl sili să iasă la lumină; era galbăn cum îi ceara și tremura ca varga.

— Ia șezi colea jos, flăcăule, zisei eu, lungindu-mă cel întâi pe iarbă. Nu îndrăzni și rămase în picioare.

— Șezi, când îți zic; nu face marafeturi; n'am obicei să poruncesc un lucru de două ori.

Se lăsă mai mult să cadă, decât să se așeze lângă noi.

— Ce ai în puțină?

— Lapte acru.

Și nu-ți venea să crezi, că un glas așa de moale, de tremurător și de sfios, poate să iasă dintr'un piept al unui voinic cât brazii munților lui.

— Lapte acru, în luna lui Cuptor? cui spui tu prujituri, mă?

— Zău boierilor, lapte acru pentru gloată.

— A! vra să zică voi sunteți oameni cuprinși, aveți și gloată?

— Nu zău, nu, boierilor, tata-i beteag și mama-i vadană.

— Cum vadană mă-ta, flăcăule? da' tată-to nu-i bărbatu' mă-tii?

— D'apoi că nu-s luați cu cununic.

— Ș'apoi! da' tot nu-i vadană, că are bărbat, măcar că-i fără cununie.

— Tata șăde la vite și n'o dat de zăce ani pe-acasă; îi beteag de picioare.

— Dar mă-ta nu se duce pe la el?

— Nu se duce niciodată; cică-i departe.

— Ei bine, fie și cum zici tu. Dar spune-mi, însă drept să-mi spui, cam ce ne socotești tu pe noi!

— Eu... mă rog de iertare... eu nu socotesc nimica, cuconașilor.

— Nu umbla cu fleacuri; ți-am spus că n'am obicei să poruncesc un lucru de două ori; spune-mi, când ne-ai văzut, cam drept ce ne-ai luat?

— Mă rog de iertare, zise flăcăul tremurând, am chitit că sânteți niște... boieri.

— Bine mă, mai văzut-ai tu boieri cu opinci în picioare și cu boccelele 'n spinare ca noi?

— Eu... n'am văzut, da' spun oamenii...

— Că boierii poartă opinci și boccele?

— Nu... da' că...

— Că?...

— Că...

— Haide, spune-odată, sau... și făcui o mișcare amenințătoare.

— Că... zise flăcăul, ferindu-se mecanicește într-o parte, că boieri ca dumneavoastră mai trec câteodată pe la noi.

Și sudori cât bobul de mazăre curgeau de pe fruntea răce și palidă a bietului flăcău.

— Și nu știi tu numele vreunuia din ăcești boieri, despre cari ai auzit? Dacă spui drept, n'o să-ți fac nimic.

— Spune tata de... Gheorghe a Nastasiei, de Profir, da' eu nu știu.

— Ei bine, zisei eu, dumnealui e Gheorghe-a Nastasiei și eu sânt Profir. Uită-te bine că e tuns, chiar acum a scăpat din Pângărați.

Flăcăul se uita lung și țință când la tovarășul meu și, pe măsură ce se uita, fața îi venea la loc și spaima ce-l cuprinsese părea că se împrăștie.

— Ei, și, adică, ce te uiți tu așa la noi, flăcăule? Poate ți 'nchipui că nu sântem cine ți-am spus?

— D'apoi că nu sânteți 'neavoastră Profir și Gheorghe-a Nastasiei. . .

— Și de unde aflași tu așa de iute, măi băiete?

— D'apoi spune tata că Gheorghe-a Nastasiei are niște musteți galbene și lungi pân' la urechi, și pe Profir l-o 'm-pușcat jandarii, când îl duceau la gros. De geaba, nu mă spărieți; știu eu că nu sânteți 'neavoastră potlogari ca de-alde dâșii; 'neavoastră se cunoaște, că sânteți dela târg. . .

— Ce zici, tovarășe? Fiindcă flăcăul vra numai decât să fim dela târg, hai să fim cum zice el. Ei bine, fie cum zici tu, sântem dela târg, zisei adresându-mă flăcăului, și fiindcă tu ai făcut o descoperire așa de mare, apoi ești dator să ne îndrepti, pentru desară, la vreo gazdă în satul tău. Cred că ești din Sabasa?

— Da' poftiți, mă rog, la noi, avem unde vă găzdui și cu ce vă ospăta.

— Bucuros, flăcăule, răspunsei eu: îți mulțămim; desară sântem oaspeții tăi; uită și tu năcazul ce-ți făcurăm.

— Să-ți spun drept, cucoane, că m'ai vârit în spărieți cu pistolul dumitale și, dacă nu-l întindeai spre mine, când m'ai zărit în tufe, o luam la sănătoasa prin pădure.

— Și cred că am făcut bine; altfel unde era să mânem noi în ias-noapte? Ia să plecăm.

Flăcăul se sculă de jos, luă putina pe cap și formând iarăși ulciorul cu două picioare, mergea la o mică depărtare înaintea noastră. Soarele, pășind peste hotarele de foc ale meridianei, începuse a cumpăni spre apusul din stânga noastră.

IN VALEA SABASEI

Erau două ceasuri după amiază, când sosirăm în pitoreasca vale a Sabasei.

La spatele noastre, Hălăuca, cu nenumăratele sale trepte verzi, se rîdica în depărtare ca un nemărginit amfiteatru, care închidea cercul înalt al vederii despre răsărit. În faţă, pe stînga şi 'n dreapta noastră, munţii Sabasei, Borcei şi Fărcaşei se întindeau pînă dincolo de hotarele ochilor, ca o mare încremenită de valuri violete cu nuanţe de aur; iar peste această privelişte neîarmurită, arşiţa de cuptor aruncase o reţea subţire de aburi fumurii, care dădeau întregului înfăţişarea unei mări de opal. Căldura era covârşitoare şi întreaga natură părea că răsuflă greu.

Intrasem pe prundul Sabasei, un pârâu limpede, care purcede din fundul munţilor Fărcaşei, se furişează răpede pe sub umbra pădurilor întunecoase, ce încununează înaltele sale maluri de stînci calcarice şi se aruncă în Bistriţa drept Borca.

— Nu mi-ai putea spune, frumosul meu Adonis, ce mână binefăcătoare a umplut cu rouă această cupă de mozaic? zisei, adresându-mă tovarăşului meu şi arătându-i cu degetul spre pârâu.

— Nu ţi-aşi putea spune hotărît lucrul acesta, răspunse el foarte serios; dar tot cu aceeaşi nedumerire, ca şi dumneata, te-aş putea ruga să-mi spui, cam ce minte nesăbă-

duită a aşternut cu pietre aşa de ascuţite cărările acestor munţi, fără să se gândească cel puţin că opincile mele vor călca odată pe aici şi că, rupându-se, mi se vor beşica tălpile şi voiu rămânea olog? Ia uită-te.

Şi cu o îndemânare, de care nu l-aşi fi crezut destoinic, rădică talpa piciorului său lung ca un catarg până la înălţimea nasului meu; opinca lui era, în adevăr, ferfeniţă.

— Cele mai din inimă ale mele păreri de rău pentru actualele tale opinci şi pentru viitoarele tale picioare oloage; totuşi nu te împuţina cu sufletul; opinci cred că vom găsi la casa flăcăului nostru, cât despre picioare, o să îngrijim de altă păreche, îndată ce vom întâlni în drum vreo turmă în care, afară de oi, să mai fie şi... capre, spre pildă... Până atunci însă eu aşi fi de părere să ne scăldăm.

— Cum? aşa înfierbântaţi şi asudaţi cum sântem?

— Da!... Nu cumva te iei, din greşală, drept Alexandru Machedon ori Frederic Barbă Roşie şi te temi, prin urmare, să nu mori de friguri sau de apoplexie? Hai să ne scăldăm.

— Flăcăule! strigai eu către băetanul, care mergea înaintea noastră, vreun loc mai bun de scăldat nu ştii tu pe-aici?

— Da' cum nu, răspunse el oprindu-se şi întorcându-se către noi; uite, o ţă' mai la vale este un loc bun de scăldat.

După un pătrar de oră sosirăm la umbra unei stânci enorme de calcar, unde pârăul făcea un cot limpede şi adânc. Mesteacăanii bătrâni şi pletoşi cu trunchiuri netede şi albe, uitându-se parcă în apa de sub stânca pe care se născuseră, atingeau cu vârful celor din urmă ramuri crestele fugătoare ale undelor. Ai fi zis că te afli sub una din acele bolţi de umbră şi verdeată, pe care o nimfă pudică o alcătueşte, la loc tainic, pentru oara misterioasă a băilor sale.

— Iată-ne, junele şi graţiosul meu Faun, zisei adresându-mă tovarăşului meu, sosiţi la locul unde nimfele acestor păduri obișnuiesc a-şi desvăli, câteodată, comorile lor de graţii; desfă deci cununa de iederă şi lăuruscă ce încinge

fabuloasele tale tâmpile, leapădă această pele de leu, care acopere jumătatea de moale alabastru a corpului tău, aruncă departe bățul tău încovoiat şi nodoros, şi hai să cercăm dacă aceste unde de cristal răce şi curgător mai păstrează încă urmele îmbălsămate ale vreunei nimfe spărioase cu sânuri crude şi sălbatice.

— Ştii, răspunse el, că nu-mi plac parfumurile; prin urmare, hărăzesc mai dinainte nasului dumitale orice soi de miresme ar fi lăsat, în undele acestea de cristal răce şi curgător, nimfele dumitale cu sânuri crude şi sălbatice.

După o jumătate de ceas, răcoriţi şi întremaţi, ne urmaram drumul înainte. Soarele sta să apună, când sosirăm la casa părinţilor flăcăului nostru. Mama lui vitregă ne ieşi întru întâmpinare; era o femeie naltă, bine făcută, cu ochi negri şi mari, cu gura mică, cu nasul drept şi potrivit; în toată înfăţişarea ei, femeia de ţară se amesteca cu cea de târg.

Curat îmbrăcată într'o fustă de cit şi o cămeşă de subţire şi albă pânză de casă, vrăstată cu borangic, avea părul cu îngrijire pieptănat şi adus pe tâmpile cu oarecare cochetărie; iar pe creştet era strâns în concii şi străpuns cu un ac de păr, cu gămălia de sticlă roşie. Când intrarăm în ogradă, ea şedea pe un lăvicer aşternut pe prispă şi împletea la un colţun.

— Apoi, dragă jupâneasă, zisei eu de departe, cu voie fără voie, bucuroşi sau nebucuroşi, iată-ne oaspeţii dumitale pentru noaptea asta; cel puţin flăcăul dumitale, după ce i-am tras o spaimă ţapănă, s'a hărăzit să ne găzduiască.

— Bucuroşi, poftim, zise femeia, sculându-se şi venind să ne întâmpine. Bine ai făcut, Ioane; poftiţi! — Ce face tată-to? zise ea, adresându-se către flăcău.

— Tot cum îl ştii, răspunse Ion, punând putina pe prispă.

Până ce să lepădăm din spete boccelele noastre, femeia intră în casă şi mai aduse vreo două lăviciere curate, pe care le aşternu afară pe prispă.

Un băieţel ca de opt ani, îmbrăcat în cămeşuţă şi izmene de pânză de casă, ca ghiocul de albe, încins peste mijloc cu un chimir mic şi cu părul în plete lungi lăsate pe spete, după obiceiul muntenilor noştri, şedea pe prispă mai de-o parte şi, mirat, se uita la noi cu ochi negri, nevinovaţi şi mari.

— D'apoi bine, Vasilică mamă, îi zise femeia cu un glas în care duioşia nu lipsea, tu nu gândeşti nimica?

Fără să zică ceva, băieţelul se sculă, intră în casă şi ieşi cu o cofiţă; apoi plecă cu ea la un şipot din apropiere, de unde se întoarse iute, aducând-o plină cu apă răce. Tot el se duse în casă şi veni cu două pahară, pe care le umplu cu apă. Ni se aduse zahar şi ni se făcură, astfel, întâile onoruri ale ospitalităţii.

— Şi de unde veniţi astăzi? ne întrebă gazda noastră, luându-şi din nou colţunul şi aşezându-se pe prispă aproape de mine.

— Astăzi venim de pe Hălăuca, dragă jupâneasă, unde am mas peste noapte; în drum am întâlnit pe Ion al dumitale şi, fără multă vorbă, iată-ne în gazdă la dumneata. Cam pe neaşteptate, nu-i aşa?

— Cum socotiţi, da' oaspeţii nu se prea îmbulzesc, şi când ne vine câte unul, sântem bucuroşi; să poştiţi ca la dumneavoastră acasă.

— Ba poate şi mai bine, căci la noi acasă nici dormim pe ostenite nici mâncăm pe flămânzite; ia numai cât încurcăm lumea de geaba. De câţi ani să fie Vasilică al dumitale?

— De opt pe nouă; opt o 'mplinit la Simedru; da' aşa-i el rădiche, nu creşte.

— A fi semănând tată-so, căci dumneata te văd naltă şi voinică; dar pe omul dumitale nu-l văd, se vede că dă rar pe-acasă?

— Or hi vr'o zece ai de când nici nu l-am văzut; i-o căzut un butuc peste picioare şi l-o lăsat olog; şăde la vite şi eu nu mă pot duce să-l văd, că-i departe.

— Vra să zică Vasilică nici nu cunoaște pe tată-so; d'apoi bine, moș Vasilică, zisei întorcându-mă către băiet, un flăcău așa ca tine de opt ani să nu vadă pe tată-so de zăce, se poate? D'apoi atunci cine ți-o cumpărat ție chimirul ista așa de frumos?

— Mama, răspunse băietul, fără să se gândească.

— Și nea-ta! zise femeia sculându-se și făcându-și treabă, d'apoi cum să-l vadă, dacă l-am făcut după ce-o plecat tată-so?

— Uite nevastă, la asta nu mă gândeam; ș'apoi mi se pare că vreau și eu să știu cam multe deodată.

— D'apoi așa sânteți dumneavoastră, târgoveții, vă place să iscodiți toate.

— Și să năcăjim lumea; uite, cum te năcăjesc eu pe dumneata; dar, mai la urmă, mi se pare că am dreptate; Vasilică a dumitale e un băiet frumos ca o floare și curat ca un ghioc.

— Ai să-mi diochi băietul, zise femeia cu un soi de mânie glumeață în glas. Vasilică mamă, ia du-te de vezi ce face frate-to? și zi-i să prindă vreo doi pui, să gătim ceva pentru gustare; ajută-i și tu.

— Parcă ți-o ieșit un porumb din gură, dragă jupâneasă. Când ai ști cât sântem de flămânzi! Tovarășul ista al meu, pe care-l vezi că șade cu nasul în jos, e rușinos ca o fată mare, dar la altele se pricepe ca o catană bătrână; o să-l vezi la masă, cum întoarce capul când înghite și cum se șterge cu mâneca la gură când bea, ca să nu se cunoască c'o băut; dar bea al dracului, nu vezi ce nas roș are? Și, de lumeș, niciun vrăbioi nu-l întrece.

— O începi bine, zise tovarășul meu, răsturnându-se într'un cot pe prispă.

— Dă... răspunse femeia la vorbele mele, dă... cui i-i foame mânâncă, cui i-i sete bea și cui i-i somn doarme.

— Și câte altele n'or mai fi, dragă jupâneasă!

— D'apoi or hi, de ce să nu hie? răspunse femeia roșindu-se puțin.

Tocmai atunci Vasilică se ivi de după colțul casei, ținând, spânzurați de picioare, doi pui care se zbăteau în mâinile lui.

— Vasilică, mamă, ia fă-te 'n coa' mai iute, strigă femeia cătră băiet, mai mult spre a schimba vorba, decât de nevoie, căci Vasilică, dela sine, venea spre mă-sa.

— Ține-i bine, Vasilică, că zboară cu tine, adăogai eu; mi se pare că mai de grabă te-au prins ei pe tine decât tu pe dânșii.

— Pe-aista l-am prins eu, zise băietul cu aer victorios și rădicând mai sus un cocoșel vânăț, care se zbătea mereu în mâinile lui mici, și se lipi de mă-sa cu un soi de îngerească nevinovăție.

— Bravo, Vasilică, tu ești uliu ori vindereu?

— Și 'neta! ce tot îmi năcăjești băietul? Ți-am spus c'ai să-l diochi, zise femeia; și apucându-i capul între palme, îl sărută cu duioșie în creștet.

— O să stângem trei cărbuni în apă neîncepută și are să-i treacă.

Soarele dispăruse acum după munții Borcei și numai câteva raze împrăștierte aveau încă cu aur marginile rupte ale norilor care, în straturi lungi și viorii, se întindeau deasupra apusului; geana de azur limpede a cerului depărtat părea acum că se pleacă și se unește cu geana de umbră a pământului. . . S'ar fi zis că abisul închide porțile sale aeriene, așezate pe hotarale dintre noapte și zi, sau că natura își pleacă, pentru odihnă, ochiul său înflăcărat. Amurgul sării sosise pe înălțimi, iar din văi se rădica noaptea cătră adâncurile largi ale văzduhului; niciun glas nu se mai auzea, nicio mișcare nu se mai simțea. Firea întreagă își pleca spre odihnă capul său.

Cu privirea pierdută în albastrele deșerturi ale cerului, stăteam pe prispă răzămat pe un cot; iar sufletul meu, ca discul mai greu al unei cumpene, se pleca pe nesimțite din lumea reală spre lumea visurilor și a contemplațiunii.

Sânt momente, când ființa noastră se moaie, se topește, se împrăștie și se pierde în nemărginitul tot al lucrurilor; când sufletul nostru străbate până în cele mai ascunse și tainice fibre ale materiei inerte; când natura moartă, galvanizată parcă de curentul viu al propriei noastre cugetări, pare a se înfiripa și a trăi, în mod înconștient, viața scurtă a unui vis sau a unei colosale fantasmagorii. Tăcerea îmi țiuia în urechi, iar privirea scânteetoare a milioanelor de stele mă ținea amorțit sub imperiul unei estaticе contemplațiuni.

— Ei, bătrânule fachir, strigă tovarășul meu într'un târziu, în Brahma sau Nirvana te-ai cufundat? Ia trezește-te puțin și nu mai visa în limba sanscrită pe care n'o înțelegi, nici te mai strămuta cu închipuirea în umbra pagodelor, pe care nu le-ai văzut. Ai face mai bine să îngădui un moment macar de îngrijire și păcătoasei vieți de toate zilele. . . Mie mi-i foame și mi-i somn.

— Ești totdeauna ridicol, scumpul meu. Ai aerul de a mă lua drept bunică-ta, îi răspunsei eu cam supărat că mă trezise din visurile mele; dacă ți-i foame, vrei să-ți dau țâță, și dacă ți-i somn, vrei să te legăn? Mânâncă și te culcă pur și simplu, sau du-te la dracu și mie dă-mi pace!

— Iată ceea ce nu pot face pentru moment, răspunse tovarășul meu, răzămându-se cu spetele de perețele casei, cu țigara în gură și picior peste picior. Ce vrei? Am și eu gusturile mele. . . da, am gusturile mele și chiar nostime câteodată; în astă seară, spre pildă, mi-am pus în gând să-mi fie dor de bunică-mea. — Sărmana mea bunică! dacă n'ar fi murit prea de timpuriu, nu m'ar fi lăsat de sigur să plec fără ea în această lungă și primejdioasă călătorie, și n'ar fi îngăduit să încredințez nobila mea persoană fantaziei dumitale vagabonde. Ea m'ar fi însoțit până la marginile pământului, m'ar fi ținut pe palmă și m'ar fi apărât de lupi de care, în paranteză vorbind, mi-i grozav de frică.

Și cine știe cât ar fi urmat între noi acest dialog banal, dacă femeia de gazdă n'ar fi trimis pe Vasilică să ne cheme la masă. Era o masă în regulă, cu farfurii, cuțite, linguri, furculiți, pahare, solniți și chiar cu șervete și față de masă. Nu mă înșelasem, când presupusesem, necăjind pe Ion în pădure, că părinții lui sunt oameni cuprinși. Curățenia era desăvârșită și, ca pentru locul unde ne aflam, luxul și îmbelșugarea se întâlneau pe această masă țărănească. Căci e o adevărată îmbelșugare și, mai la urmă, chiar un lux, să mânânci în Valea Sabasei brânză cu smântână, scrob cu unt proaspăt, borș de pui dres cu ou și cu smântână, pui fripți și, dacă nu e ceva neobișnuit, e cel puțin de mirare, ca toate aceste să-ți fie gătite și puse înainte de o femeie curată. Curățenia e o virtute, pe care o întâlnește cineva foarte rar la muntenii noștri. Cina fu scurtă și presurată cu glume. Vasilică, de pildă, se pusese la masă între mine și mă-sa și, deși copil de țară, mânca totuși foarte sistematic și cu multă chibzuială.

— Bine moș Vasilică, zisei eu copilului, când începurăm a lua din borș, da' tu mânânci borșul pe dos; bine, mai văzut-ai tu pe cineva să vâre întâi mămliga în gură ș'apoi să soarbă borșul? Întâi borșul ș'apoi mămliga!

Copilul își opri lingura la jumătate calea spre gură și se uită lung la mine; și în privirea lui se cetea o neîncredere așa de nevinovată, încât și lingura mea se opri la jumătatea drumului dintre farfurie și gură. Stăturăm un moment uitându-ne unul la altul și nu știu, dacă râdeam eu de Vasilică ori Vasilică de mine. Oricum însă, fie din greșală, fie după sfatul meu, Vasilică sorbi întâi borșul și când să vâre mămliga, scăpă borșul din gură; toți izbucnirăm de râs, singur Vasilică, rușinat și cu ochii înotând în lacrimi, se înroși și rămase nedumerit.

— Dacă ești prost, îi zice mă-sa, ștergându-l la gură și pe dinainte; nu vezi că te năcăjește și vra să-și rădă de

tine? Vezi ce pățești dacă nu te gândești la ce-ți spun oamenii? Cată-ți de mâncare și ia sama cum mânânci.

În zadar căutai să mai înșel pe Vasilică: el nici nu se mai uita la mine, ci-și căuta de mâncare cu băgare de samă.

Incheiarăm cina sculându-ne și făcându-ne cruce. Dintre toți, Vasilică nu-și făcu cruce, ci se trase mai la o parte și se părea că așteaptă ceva.

— Dar bine, moș Vasilică, zisei, adresându-mă băiatului, pe când cei de casă strângeau masa; bravo! se vede c'au mâncat cățeei crucea.

Și cu mânila la spate, mă uitam la el de sus în jos; el se părea că nici nu m'aude; de când cu borșul devenise dușmanul meu de moarte.

— Iar te-ai apucat să-mi năcăjești băietul? zise femeia trăgând cu Ion, la locul ei, masa din mijlocul casei; dă-i pace, că știe el socoteala lui.

— A! vra să zică dumneata, moș Vasilică, ești om cu socoteală? Bravo!

Vasilică însă nici nu gândeă să bage în samă vorbele mele.

Trecură câteva momente cheltuite în banalități cu tovarășul meu de drum. Când întorsei capul, văzui pe Vasilică îngenunchiat în mijlocul casei, cu fața spre răsărit, cu mânila împreunate, cu marii săi ochi pironiți în văzduh, zicând cu glas tare o rugăciune de mulțămire către Dumnezeu. . . Și avea Vasilică niște ochi așa de mari, de limpezi și de nevinovați! Și acești ochi umbriți de niște gene lungi și negre, erau pironiți atât de adânc în sânul unui Dumnezeu necunoscut! În liniile de marmoră ale feței sale de o ideală frumusețe, așa de întipărită era extazul credinței! Îmi încru-cișai mânila pe piept și, fără voie, întorsei fața spre răsărit.

— Bravo! moș Vasilică, zisei eu băiatului care, după ce-și mântuise rugăciunea, sărutase mâna mă-sii și rămăsese lipit de dânsa. Bravo! . . . dar ia spune-mi tu, cine te-a învățat

să te rogi așa frumos? Drept răspuns, copilul se lipi și mai tare de mă-sa, privindu-mă pe sub gene, fără a-și rădica fața. De când cu borșul, Vasilică devenise dușmanul meu de moarte.

— Eu, răspunse femeia, uitându-se la copil de sus în jos și depărtându-i cu mâna părul ce-i căzuse și-i acoperea fruntea.

— Atunci aş putea să te întreb și pe dumneata cine te-a învățat?

— Eu sânt din Folticeni, și-am învățat la școală...

— Cu alte cuvinte dumneata știi și carte?

— Câtă n'am uitat-o, o mai știu și eu.

Nu mersei mai departe cu cercetările în această privință. Mă mulțamii a rămânea foarte mirat. De altfel această descoperire mă bucură fără să știu pentru ce.

— Și de mult ai schimbat Folticeni cu valea Sabasei?

— Or hi vreo unsprezece ani.

— Va să zică, când ai venit în Sabasa, aveai pe Ion cu dumneata? Ai fost măritată în Folticeni?

— Eu n'am fost măritată niciodată și nu sânt nici amu. Pe Ion l-am luat odată cu tată-so, îmi răspunse femeia roșindu-se puțin și făcându-și treabă prin casă.

Știam mai mult decât trebuia: o gospodărie ca multe altele între țărani noștri, o mică aventură de amor între o fată săracă dela târg și un văduvoi bogat dela țară; iar, ca încheiere, un concubinaj, pe care un pârdaľnic de butuc venise să-l turbure puțin: omul trăia olog la vitele lui, iar femeia cu picioarele întregi la casa omului. De altfel, Vasilică era totdeauna față spre a mărturisi că femeia nu-și pierduse tocmai în zadar cei 28 de ani, ce părea că-i are. Fu un moment când crezui că Ion se uită la mine cam chiorăș și că privește cam aprins pe mama lui vitregă; eram pe punctul de a crede cine știe ce; iute însă mă desamăgii.

— Poate-ți odihni oleacă, zise femeia; îți fi obosiți?

— E și vremea, dragă jupâneasă, îi răspunsei; eu, unul, m'ași culca afară, dar s'a cam înorat și noaptea poate să aducă ceva.

— Dar nici nu-i nevoie, se grăbi a-mi răspunde ea; trei paturi sunt de ajuns pentru trei oameni.

— Dar suntem patru cu Ion.

— Ion se culcă afară, numai iarna doarme în bordei.

Și în timpul acestui dialog, Ion se și duse să se culce. Un fior răce îmi străbătu tot corpul. Făcui câțiva pași prin casă, fără a zice nimic.

— Mai la urmă culcă-ne cum vrei și unde vrei, adăogai eu; pentru noaptea asta suntem ai dumitale.

Femeia începu să aștearnă pe paturi.

— Mă rog, zisei eu, urmărind cu ochii pe femeie care trebăluia, nu mi s'a întâmplat să văd pe la țară, niciodată; paturi așa de late; ar putea, pe paturile dumitale, să doarmă doi alătura în voia cea bună.

Femeia se uită țintă la mine, fără să zică nimic.

— Dacă vrați să vă culcați, zise ea peste puțin, iaca, paturile sânt gata...

Și când deschise gura spre a vorbi, zării strunga dintre dinții ei de deasupra... pe câmpul alb era însemnată cărarea neagră a păcatului...

Cerul prevestea o noapte furtunoasă; prin întuneric ajungea până la noi fâșâitul colosal al vântului, care se scurgea ca o mare aeriană printre frunzișul ascuțit al codrilor de brazi. Zigzagul de lumină al câte unui fulger rar, tăia brazde de foc în întunerecul adânc, iar în răstimpuri hurelul depărtat al unui tunet străbătea creștetele înalte ale munților pierduți în noapte.

Pe cele trei paturi erau făcute acum trei așternuturi; câteva poclăzi care, împreună, atingeau grosimea unei saltele, erau curat acoperite cu câte o prostire, iar la căpătăi erau puse câte două perne, atunci chiar înfățate. Fără

multă ceremonie, tovarășul meu se descălță, se desbracă și se trânti în pat cu fața la părete. După un sfert de oră, până ce să mă desbrac și eu, fericitul meu tovarăș fosăia ca o cucuveică sub streșina unei biserici.

— Ostenit trebuie să fi fost cuconașul ist tânăr, observă femeia, privind pe tovarășul meu cum dormea de adânc.

— Când tot sui și tot scobori, cum o făcut el astăzi, nu-i de mirare să fii ostenit; doar n'a fi cumpănă de fântână, căci numai ea nu ostenește, deși veșnic suie și scoboară...

— Vasilică, mamă, închide ochii și dormi, zise femeia băietului care, după ce se suise în pat, se și culcase la părete. Băietul închise ochii.

Cam pe-o parte, cam cu fața 'n sus se culcă și femeia la margine lângă băiet, aducându-și mâna stângă sub cap, iar cu dreapta acoperindu-și picioarele cu fusta.

— Dar dumneata nu te culci? mă întrebă ea fără să se uite la mine. Eu trăsesem, în adevăr, masa lângă pat, pusesem lumânarea pe masă și scosesem câteva foi de hârtie pentru a scrie.

— Mi-a fugit somnul deocamdată, nevastă dragă, dar o să mă culc și eu mai acuș.

— Hm! făcu femeia și nu mai zise nimic.

Se făcu liniște.

Intr'un târziu mă culcai și eu... Dormii somnul omului fericit...

Când mă sculai adoua zi, cerul era limpede și soarele sus. Tovarășul meu se sculase mai înainte și posomorit stătea afară pe prispă, plecat asupra unei opinci, pe care o tot suceea și o tot învârtea și pe o parte și pe alta.

— Cu ce ți-a greșit biata opincă de-o tot sucești așa, amice? îl întrebai eu.

— Cu ce greșesc toate opincile universului; s'a rupt și uite ce spărtură mare tocmai în talpă!

— Dragă jupâneasă, zisei eu gazdei noastre, care tocmai atunci se ivise în prag, gătită spelcă, nu cumva Ion al d-tale o fi având vreo păreche de opinci de prisos? cu plată bine înțales.

— Da' cum să nu aibă, răspunse femeia.

Peste un ceas, tovarășul meu se afla încălțat cu opinci nouă de piele de porc, întocmite de Ion cu multă măiestrie pe tălpile late și lungi ale tovarășului meu. Ne luarăm rămas bun dela gazdă, dela Ion și dela Vasilică, și plecărăm.

Tovarășul meu o apucă înainte cu toată iuteala pașilor săi largi și a picioarelor sale lungi; și toată silința ce-mi dădui ca să-l pot ajunge, rămase zădarnică. Il strigai, dar nu mă auzi, sau se făcu că nu mă aude... Așa ceva nu se întâmplase încă între noi. Poate că voia să ajungă mai repede la Bistrița, să se suie pe plută și să plece la Piatra, după cum îmi dăduse a înțelege încă de pe Hălăuca; poate... dar tovarășul meu era fricos ca un iepure și nu-mi venea să cred că va îndrăzni să străbată el singur inima pădurilor până la Borca, și cu atât mai puțin să înfrunte primejdiile unui drum pe plută până la Piatra; și cu toate acestea zbură ca o săgeată, fără să-și arunce macar ochii în urmă, spre mine. Când văzui, în sfârșit, că toate străduințele mele, spre a mă ținea de el sunt de prisos, rării pasul și-l lăsa să se tot ducă.

— Ce naiba să fi pățit tovarășul meu? mă întrebam eu nedumerit, din când în când. Parc'o dat strechia 'ntrînsul! Mi se pare, totuși, că gazda noastră din Sabasa e de vină; poftim! dracul i-o șoptit să se uite la mine mai galeș decât la dânsul?

Mersesem numai vreo două ceasuri și mă simțeam obosit ca după o întreagă zi de drum. Mă hotării să poposesc undeva la umbră, spre a-mi îmborsăta puterile. Mă abătui din drum și intrai în pădure; întâmplarea mă duse sub un pâlă de mestecăni, unde pământul era așternut cu o pajiște

deasă și moale; îmi luai bocceaua din spete, o așezai în chip de pernă la rădăcina unui mesteacăn, îmi desfăcui opincile și mă lungii cu fața 'n sus și cu capul pe boccea...

— Ce dracu să-l fi apucat pe tovarășul meu?

Incepea să-mi fie somn... Scosei carnetul și trimisei tovarășului meu din depărtare următoarea scrisoare în versuri:

*Nu poți să-mi spui, amice, cam unde o s'ajungi
Pe drumul ars de soare cu pașii tăi cei lungi?
Te du... la revedere și nu fii amărît,
Bocceaua ta din spete să-ți fie de urît!
Iar când te-a 'nvinge drumul și nu vei mai putea,
Lungește-te ca mine, cu capul pe boccea,
Desfă-ți dela picioare opincile uscate
Și 'n umbră de mesteacăn, întinde-te pe spate.
Și dacă ai, ca mine, poetice simțiri,
Înalță-te la ceruri prin crengile subțiri...
Eu chiar acum avut-am, în depărtatul cer,
O tainică 'ntâlnire cu vechiul Jupiter...
Și poate vrei, și fie, să-ți spun ce-am sfătuit?
Să-ți spun: Bătrânul Zeus e foarte amărît;
E veșnic dus pe gânduri, cu capul între mâni,
De când l-au lăsat Grecii și s'au făcut păgâni.
La cine, nu mai are, sărmanul, să-și încrunte
Cum și 'n crunta odată sprincenele-i cărunte
Și-asupra cui nu are sărmanul să trimeată
Vr'un fulger de urgie, cum trimetea odată;
Și stă plecat și gârbov pe ruginitu-i sceptru,
Cum stă 'n Carnac, la lună, un palid rege spectru;
Și 'n suflatu-i nu are decât un singur dor:
Să moară; dar nu poate, căci e nemuritor.
Sărmanul, cu basma — căci are și basma —*

Ștergându-și de plâns ochii, Olimpu mi-arăta
Cu slăbănogu-i deget. Pacat că nu am timp
Să-ți spun cu deamănuntul tot ce era 'n Olimp.
Să-ți spun, doar, că Junona se dă cu suliman,
Că Marte se întrece cu Venus în cancan,
Că Ganimed, ștrengarul, își pune toată verva
Să scoată din sărite pe pudica Minerva;
Că Hermes bate ceardaș cu Apolon din pinteni,
De nici n'ating pământul, atâta sunt de sprinteni!
Că Baccus e Egumen, Silen Mitropolit,
Că Proserpina trage pe Aides la chit,
Că cele nouă Muzе un dinte n'au în gură,
Și că Vulcan la toate le-a făurit dantură;
Că ambrosia-i rară, nectar nu se găsește,
Că Poseidon în ceruri e negustor de pește,
Și că, de când vaporul ieșit-a la iveală,
Naiadele fugit-au în cer cu pelea goală;
Că Pegaz e o gloabă, ce țace de răpciugă;
Că Faeton l-înhamă de trage la cotiugă;
Că și-a pierdut Diana și arcul și ogarii,
Ș'acum descultă mână la pășunat măgarii;
Că tot, precum odată, ș'acum Endimion,
Lungit la umbră, doarme ș'a'mbătrânit în somn;
Că Cerber e o javră cu coada între vine;
Că Hebe-i tot frumoasă și mă 'ntreabă de tine;
Că Momus sta deoparte și, când a auzit,
A răs, a răs, sărmanul, a răs pân'a pocnit! ...
Ș'acum, fiindcă Zeii s'în doliu după Mom,
Li las ca să-l jelească și eu mă culc să dorm ...

Și cred că cel din urmă vers îl scrisei horăind ... Atât
îmi era de somn ... Adormii. Și cine știe cât aș fi dormit,
dacă prin vis nu mi s'ar fi arătat o fiară îngrozitoare, ce-și
deschisese de departe gura-i plină de colți și venea asupra

mea, gata să mă'nghită. Sării ars drept în picioare... Un câne, care muşluse pe la capul meu în timpul somnului, fugea spre pădure, spăriet de năpraznica mea deşteptare...

— Dar dacă cânele era lup, mă gândii eu, aşa-i că existenţa nasului şi a urechilor mele ar fi devenit foarte problematică?

Umflai bocceaua în spete şi mantaua pe umeri şi plecai. Soarele era drept la amiază şi razele lui perpendiculare ardeau ca nişte săgeţi de foc; arşiţa era covârşitoare şi sub umbra deasă a pădurilor, vântul părea că adormise; nici o frunză nu se mişca; cel mult dacă o foaie de plop, fără echilibru, se clătina repede şi fără pricină pe o ramură înaltă.

În pajiştea, ce mărginea drumul, câţiva rari cosaşi sau greeri ţârâiau a arşiţă. Tot încotro mergeam eu, curgea şi Sabasa cu unde răpezi şi clare; privind-o numai cum se strecoară iute şi murmurătoare pe sub umbra deasă şi tăinuită a pădurilor, îmi pricinuia o simţire de dulce răcoare sub arşiţa caniculară a verii. Mă aşezai pe un bolovan la umbră şi, dus pe gânduri, priveam nemişcat apa care fugea. Pe cursul ei neoprit, mi se părea că fuge şi sufletul meu; şi o melancolie neaşteptată mă cuprinsese...

Peste câteva minute, îmi urmai drumul pe valea strâmtă şi lungă a Sabasei.

Munţii păduroşi, ce se rădicau deoparte şi de alta, formau o alee pitorească de mestecăni blonzi şi de brazi posomorîţi; pe alocurea, o stâncă enormă de calcar alb se ivea dintre negrul-verde al brazilor nemişcaţi; ici-colea, din câte un unghi mai adăpostit al păretelui de stâncă, răsărea, ca în familie, dintr'un strop de ţărână, un smoc de flori albastre cu corola ca un păhăruţ de azur. S'ar fi zis că e o sărutare fragedă a naturii, depusă pe sânul sterp şi dezolat al morţii... Cine ar crede că dintr'un sentiment de milă nu m'am atins de una, măcar, din aceste flori? Nu erau

ele oare singura podoabă, singura mângâiere a stâncii pe care crescuseră?

Sosisem acum la gura Sabasei, la vărsarea ei în Bistrița; mă aflam, cu alte cuvinte, la Borca. Potopul lui Noe n'ar fi putut îngrămădi într'un singur loc atâția butuci, câți erau sămănați fără regulă, și unii peste alții, pe prundurile Bistriței și ale Sabasei. Păduri întregi, abătute la pământ, se scoboriseră din munți în vale și nu așteptau decât să intre pe dinții ascuțiți ai fereastrăului, care țipă de foame pe malul drept al Bistriței, la gura Borcei.

Mă uitai în toate părțile ca să văd pe tovarășul meu, dar nu-l văzui; întrebai pe niște plutași de pe mal, care-mi spuseră că un tânăr, așa cum întrebam eu, se află la crâșmă. Trecui podul de pe Bistrița și urcai la crâșma din deal. Tovarășul meu rodea un covrig și sorbea dintr'un pahar cu vin.

— Bun'ajunsa, amice, zisei luându-i paharul de dinainte și vărsându-i-l; am întâmpinat, urmai eu, multe secături în viața mea; mi-a fost, însă, dat, în cursul acestei călătorii, să fac cunoștința celei mai desăvârșite...

— Secături, mă întrerupse el; foarte bine, de secătură, secătură, da' vinul de ce mi l-ai vărsat?

— Fiindcă ai obiceiul de a te îmbăta și fără să bei... Mă rog, n'ai putea să-mi lămurești ce fuse asta?

— Aveam de gând să mă sui pe plută și să plec la Piatră.

— Ei, și ce te-ai oprit? Nu cumva crezi că era să mor de dorul tău?

— Tocmai fiindcă lucrul acesta era să se întâmple, de aceea m'am răzgândit!

— Foarte rău te-ai răzgândit; de plecai, aveam pe cap o belea mai puțin.

— Și pentru ca să ai o belea mai mult, de aceea am rămas... Băietel... o garafă de vin.

Peste puțin, un băietan murdar, vârit în niște ciobote unse cu dohot și croite dintr'o vacă întreagă, ne puse dinainte o garafă cu vin, de pe care zoile se prelingeau în toate părțile, câțiva covrigi uscați și pătați de muște, și două păhare, copii în dreptate ai gărăfii cu vin...

Băurăm, plătirăm și plecarăm.

PE ȘEȘTINA

Pentru a merge din Borca la Șarul Dornei, ținta călătoriei noastre, am fi putut ținea sau drumul înainte, pe la Broșteni, și de aici pe valea Negrei, sau puteam face baza triumghiului, tăind deadreptul peste Cerbul, pe potica de picior a muntenilor; cel dintâi mai lung și mai ușor, cea de-a doua mai scurtă și mai anevoioasă. Ne oprirăm la umbra unei sălcii de lângă o fântână și ținurăm sfat. Tovarășul meu era pentru drumul pe la Broșteni, eu pentru cel de peste Cerbul. Părerea mea izbuti, cu condiție numai ca să luăm cai, de oarece opincile noastre erau aproape fărâșite și, prin urmare, tălpile noastre în primejdie.

Peste drum de fântâna, lângă care sfătuiam, se afla o casă țărănească cu o înfățișare curată pe dinafară. Sărirăm un pârleaz și intrarăm în ogradă. După primirea obișnuită, pe care ne-o făcură doi câni hărțăgoși, ne ieși sprinten înainte de după casă, o femeie tânără, subțirică și nu tocmai înaltă.

— Bine-am găsit, nevastă, — zisei eu — bucuroși la oaspeți?

— Bine-ați venit, bucuroși, poftim, îmi răspunse ea, cu glas ascuțit și mlădios.

— Poftim pe-aici, repetă femeia, cu același glas; și apucând înainte, ne duse sub o șandrama, în dosul casei. De-o parte fumega un foc pe sfârșite, iar de alta ședea bărbatul pe un scaun lung de țară cu patru picioare, înaintea

unei mese rotunde. O mămăligă răsturnată chiar atunci și o strachină cu borș de fasole și perje verzi alcătuiau ospățul frugal al acestei părechi de oameni.

— Bine-am găsit și poftă bună, zisei intrând sub șandrama și adresându-mă românului.

— Foarte mulțămim, și bine-ați venit, ne răspunse el, abia urnindu-se de pe scaun. Poftim, ședeți și ne arată o laviță.

— Mult n'o să stăm, că ne grăbim.

— Poftim de hodiniți și, dacă nu vi-i cu supărare, poftim de gustați ceva cu noi. Ia mai dă două linguri, Axinio, pentru dumnealor și caută ceva de șezut, zise românul femeii lui.

Nici mămăliga și nici borșul românului nu mă prea ispiteau; totuși mă așezai la masă pe un scaun cu trei picioare, care slujea la amestecat mămăliga. Tovarășul meu se puse pe scaunul Axiniei, iar Axinia pe o cofă cu apă.

— Și 'ncotro mergeți? mă întrebă românul.

— Spre Șarul Dornei, răspunsei, și ne-ar trebui niște cai ca să putem tăia peste munte, în valea Negrei.

— Vreți să mergeți prin Șeștină?

— Nu cunoaștem locul; dar prin Șeștină sau pe altunde, destul că voim să fim în Șar pe potica cea mai scurtă.

— Atunci peste Cerbul și prin Șeștină; scoboriți în Neagra la Mârcu, ș'apoi apucați valea spre Dârmocs, Pălnaci, Păltiniș și ieșiți în Șar.

— Și cai unde-am putea găsi? întrebai eu.

— Dacă vă trebuie numai decăt, avem și noi.

— Atunci treaba merge de minune; cât o să plătim?

— Câte cinci franci de cal, ca să vă ducă până 'n Neagra Șarului.

— Plătim cinci franci; dar ce facem cu caii acolo?

— Apoi merge Axinia cu dumneavoastră pe jos.

— Atunci ne-am înțales; când putem pleca?

— O să zăboviți numai pân'om prinde caii de pe deal; pân'atunci îi hodini o țară 'n casă.

Ne scularăm dela masă. Axinia plecă la deal după cai, noi intrarăm în casă și ne culcarăm, românul rămase afară.

Dormirăm două ceasuri bune. Când ne scularăm, erau patru ceasuri după-amează; iar caii gata înșeuai.

O tarniță de lemn acoperită cu o pocladă subțire, strânsă cu o curea de piele adusă pe sub pânțele calului și înodată la o parte, alcătuiă ceea ce noi am numi o șea. Până ce să cercetăm noi caii, până ce să mai punem câte o pernă peste pocladă și până ce să închingăm caii din nou, Axinia se duse sub șandramaua de dindos, intră apoi în casă și, când ieși în pragul ușii gata de plecare, cât pe ce să n'o mai cunoaștem. Se spălase, se pieptănase și se îmbrăcase. Era o femeie ca de douăzeci și cinci de ani, cu fața lungăreață și trăsături foarte regulate; nasul, mai cu samă, drept și proporționat, îndeplinea ceea ce lipsea ochilor ei prea mici, dar negri, vii și scânteietori; gura mică, părul negru, trupul sprinten... Pe vârful capului, înodat cu oarecare neîngrijire și cochetărie, avea un tulpă undelemnă și nou de tot; gâtul îi era încărcat cu mărgelile de toate fețele și o cămeșă vrâstată cu borangic îi îmbrăca jumătatea de sus a corpului său; dela brâu în jos, două fote se scoborau până deasupra gleznelor; picioarele îi erau goale dar curate; iar cruciș peste umăr, atârnată la șoldul stâng, purta o geantă de lână vârgată cu negru și roș; astfel Axinia era gata de drum. Plătirăm 10 lei românului, încălecarăm și plecarăm.

Erau cinci ceasuri după amiază.

Cât-colea, Axinia țesea iute din picioare și sânurile-i tari săltau în cadență sub cămeșă-i albă și subțire.

Muntele Cerbu începe drept în loc; și aproape-mi strâmbam gâtul, uitându-mă spre vârful lui. Suisem atâtia munți călare sau pe jos; îmi venea totuși greu să-mi dau samă,

cum era să urcăm noi pe spetele Cerbului. Caii de munte însă, au ceva din firea caprelor: cu piciorul subțire și nervos, cu unghia fină și sensibilă, deștepți din fire, cumiți din împrejurări, caii de munte sânt un dar neprețuit. Fără să-i cârnești din frâu, ei aleg singuri potica cea mai bătută. Totuși, niciodată n'am înțales pentru ce caii aceștia merg pe marginea despre prăpastie, când drumul e tăiat în coasta muntelui; e adevărat că oarecare fiori îți răcesc inima, când te uiți în jos; poți însă, fi pe deplin încredințat că niciodată calul de munte nu va călca greșit.

Cerbul e un munte urît. Prea înclinat, ploile torențiale i-au săpat coastele, și mâncături, adânci de lut galbăn cu gingini verzi și sărăcicioase îl brăzdează din creștet până 'n poale; iar potica de suit șerpuiește, de regulă, pe fundul adânc al acestor mâncături. Lut la dreapta, lut la stânga, tufe de mesteacăni nevoieși deasupra capetelor noastre, nicio priveliște pentru ochi, niciun orizont pentru suflet... toate acestea făceau drumul nesuferit. Strâns între tovarășul meu, care mergea înainte pe roaiba lui mică și slabă, și între Axinia care se acățase de coada calului meu, mă simțeam arestat. Fu un moment, când crezui că mă duc pe spete; poteca suia prea pieptiș și Axinia atârându-se prea greu de coada calului meu, bietul dobitoc se lăsă pe picioarele de dinapoi.

— Bine, Axinio, fată hăi, o să cădem și eu și calul peste tine, ș'o să-ți fie cam greu, zisei eu, cumpănind calul înainte.

— Nu te teme, cucoane, nu te teme că nu cazî; numai ține-te bine, că e cam cheptiș.

— Da' lasă-te de coada calului, c'ai să mă dai de râpă, du-te mai bine și te ține de coada iepei, că boierul cel tânăr îi mai ușor.

Acest argument convinse pe Axinia care, trecând iute ca o suviecă pe lângă mine, se acăță de coada iepei tovarășului meu fără ca el să bage de samă. Rămăsei puțin în urmă. Tovarășul meu, lung și subțire, și cu picioare lungi,

se ținea plecat înainte și ghebos pe roaiba lui mică și slabă. Axinia, silită de natura drumului și de mijlocul ce-și alesese ea pentru a urca la deal, mergea plecată înainte, iar trupul ei rotund și învălit în fotele-i strâmte, sucindu-se când la dreapta, când la stânga, urma în mișcare și cadențat, mecanismul picioarelor.

După un ceas și jumătate de un mers anevoios ieșirăm deasupra Cerbului. Și de unde credeam că vom întâlni vreuna din acele așezături limpezi, ce de regulă se deschid pe vârful munților, ne trezirăm în față cu o nesfârșită încurcătură de potici înguste și cotigite, care șerpuiau, se încrucișau și se pierdeau pe sub tufele dese de mesteacăn, ce ne împrejmuiau mersul. Axinia, care poate să fi avut ceva din firea stâlpului de foc, ce călăuzea pe Maghii din răsărit, apucă înainte pe una din potici și dispăru în desimea mesteacănișului mărunț din calea noastră; iar ochii noștri nu se deslipeau de capul ei, care ne slujea de cârmă în această mare de frunziș numai atâta de adâncă pe cât era și Axinia de înaltă.

Tulpanul ei undelemniu ne făcea o mulțime de șotii: aproape de aceeași față cu frunzele de mesteacăn, de multe ori îl perdeam din vedere; și, lunându-ne atunci după clătina frunzelor, care putea fi pricinuită de vânt, apucam câte o cărare greșită; Axinia însă avea grijă să se uite înapoi din când în când.

— Nu pe-acolo, nu pe-acolo! striga ea, când ne vedea că apucăm rău; faceți după mine.

Și când noi căutam capul Axiniei la dreapta, glasul ei răsărea la stânga. Ciuda noastră și necazul cailor, care trebuiau să taie deadreptul prin tufe, nu erau proaste.

— Bine, Axinio, fată hăi, zisei eu, când putui fi mai aproape de dânsa:

*Cine dracu ți-o șoptit
Tulpan verde ți-ai făcut?*

Nu vezi că cuconașul ist tânăr te prăpădește din ochi prin mestecănișul ist broticiu ca și tulpanul tău? Batâr, de te făcea mă-ta mai naltă, ca să-ți răsară părul și ochii tăi negri deasupra frunzișului! Dar așa? Pare-că ești un buratec, fa, la cap; el verde, frunzele verzi; mestecăanii mărunți, tu numai cât dâșii... O să ne rătăcim, fată hăi!

— Las' că mă uit eu înapoi și vă strig, când îți apuca rău.

— Ba să strigi tu pe naiba; cu strigătul tău ne bagi prin toate tufele. Ia să faci bine să nu te deslipești de botul calului, ori te leg la oblânc! Ce dracu, parcă ești o suveică.

— Haide, hai, că înoptăm în pădure și ne mânâncă ursu', zise ea iuțindu-și pasul și fără a se uita îndărăt.

Și, după cum pământul era de undulat, tot așa și ea, acum se cufunda în frunzișul ca o apă, acum numai capul i se arăta pe deasupra.

— Mare lucru, să nu fi dat strechia peste tine, Axinio, zisei eu ținând calul și căutând a mă ținea cât mai aproape de dânsa.

Ea își căuta însă de drum, țăsând iute din picioare și lunecând ca o svârlugă pe potica strâmtă și cotigită, ce șerpuia pe sub mestecăniș. Înțelesei că cu Axinia n'o poate cineva scoate la capăt așa de ușor... Mă mulțămii, deci, a căuta să mă țin cât mai aproape de dânsa. Câtcolea tovarășul meu înota și el prin desișul verde cu roaiba lui mică și slabă. În cele din urmă, ne ajunse și el.

— Ufff!... făcu Axinia, scoțând din geantă o basma albă cu horbotă groasă pe margini și ștergându-și fața de sudoare; uf, ce zăpușală! Și se lungi pe iarbă sub o tufă de mestecăni.

— Vezi, dacă țâși prea iute, suveica dracului, c'ai ostenit? zise tovarășul meu, descălicând.

— Ei, și pe 'neata te-o pălit *nila*; parc'ai să faci pânză cu mine.

— Pânza ca pânza, vi'ți înțelege voi mai pe urmă, Axinio, zisei descălecând și cu; dar pân'atunci, n'ai face rău să-mi spui unde-o să mânem noi în ias' noapte?

— Unde? La Avrum în Șeștină, răspunse ea cu siguranță.

— Și, mă rog, ce mâncare-i Avrum al tău din Șeștină, despre care îmi spui ca de un om, pe care toată lumea e datoră să-l cunoască?

— Da' ce? 'Neata nu știi? Avrum din Șeștină, crâșmariu.

— Da' cum să nu-l știu! Mi se pare că sânt chiar o leacă de cimotoie cu el.

De altmintrelea, întrebarea mea era de prisos și răspunsul putea fi dela sine cunoscut. Cine zice, în satele și localitățile noastre de munte, Avrum, Ițic, Leiba, Burăh, Șloim, zice crâșmar, adică un fel de paingăn, care-și țase pânza lui la locul cel mai prielnic, pentru a-i cădea în mreajă tot felul și, pe cât se poate, mai multe insecte; și precum paingănul stă la pândă în mijlocul pânzei sale, tot așa Avrum sau Ițic pândesc pe trecători dela umbra crâșmei lor.

— Și mai avem mult până la Avrum al tău?

— A mai hi pe jumătate cât am mărs.

După câteva minute de odihnă, încălecarăm și plecarăm.

Soarele cumpănise acum după dealuri și nu mai poleia, cu cele din urmă raze ale sale, decât piscurile munților din răsăritul ce se întindea la spetele noastre. Pe nesimțite, însă își stânse și apusul lumina sa și liniștea amurgului cuprinse nemărginitul ocean de munți, ce ne înconjura din toate părțile. Axinia își vârăse în geantă basmaua sa albă cu horbotă groasă pe margini; tovarășul meu începuse să-și încheie, cu îngrijire, la piept, vengherca lui soldățească; eu îmi aruncasem mantaua pe umere; sudoarea se uscăse de pe cai...

În munte, radiarea nocturnă se face repede și răcoarea nopților senine e cu atât mai mare, cu cât ziua a fost mai călduroasă.

Când părăsirăm mestecănișul spre a intra în Șeștină, înoptase de tot și frigul se făcuse simțitor. Luna plutea slobodă în depărtările umbroase ale spațiului deșert, împrejmuiuându-și chipu-i mort și palid cu o fantastică ramă de întunec și lumină. Înaintea noastră, lungă, largă și pleșuvă se întindea Șeștina ca un luciu de apă, încremenită sub o rețea de umbră; ai fi zis că o iarnă prea timpurie aruncase un giulgiu de brumă peste umerii goi și pustii ai Șeștinei!...

Sub razele piezișe ale lunii, umbrele înalte ale ierburilor închipuiau figuri întunecoase și nemăsurat de lungi pe întinderea sură a câmpiilor; iar vântul ușor, clătinând alene aceste ierburi, pricinuia un joc fantastic de umbre bizare.

După două lungi și friguroase ceasuri de mers sub întunerecul nopții, descălecarăm dinaintea crâșmei lui Avrum din Șeștină. Avrum însă se culcase și crâșma, sau — mai bine zis — cocioaba lui de scânduri, dormea dusă și ea, sgribuindu-se de frig și înghemuindu-se, parcă de frică, în umbra uneia din îndoiturile mai apărute de vânturi ale Șeștinei.

— Ei, și acum, zisei descălecând, unde e Avrum al tău, Axinio?

— S'a hi culcat lifta cea jidovească, da' las' că mă duc eu amu și-l scol.

Și, în adevăr, până să legăm noi caii de câte un par al unui gard de răzlogi, Axinia se și duse la ușa crâșmei, fără a se îngriji de câinii cu care, pe cât înțăleserăm, avea o destul de veche cunoștință.

— Domnu' Avrum, domnu' Avrum! auzirăm noi pe Axinia strigând și bătând cu pumnul în ușa crâșmei.

Niciun răspuns.

— Domnu' Avrum, domnu' Avrum!...

Acceași tăcere.

— Pârli-te-ar para focului, perciunatule!... Domnu' Avrum, domnu' Avrum!...

Și pumnul Axiniei mic și nervos izbea repede și puternic în ușa hodorogită a crâșmei.

Un glas gros și somnoros păru că se aude din lăuntru.

— Eu, eu Axinia din Gura Borcii; deschide!

Același glas din lăuntru rădică diapazonu-i răgușit și somnoros.

— Da' deschide, că-s cu doi boieri și n'au unde mânea.

— Hiii? Da' ce caută boierii pe vremea asta aici? Du-te, nu deschid, răspunse el cu accentul particular jidovilor din Galiția, care deabia rup românește.

— Jupâne Avrum, zisei eu bătând în ușă, cu dosul a două degete, deschide, sântem oameni buni, am înopțat aici și n'avem unde mânea; deschide, te rog, să ne dai ceva de-ale mâncării și vre-o odaie de mas; plătim.

— Eu nu zic că nu sânteți oameni buni, răspunse el din lăuntru cu același accent, da' eu nu văd noaptea și n'am unde să vă primesc; să vă duceți dumneavoastră alătura să mâneți.

— Da' ce? este vre'o casă alătura, Axinio? întrebai eu pe femeie.

— ... Cornu' lui cel jidovescl I-auzi spurcatu' dracului, vă trimite alătura să mâneți cu țiganii, răspunse ea scoborînd glasul.

— Cum cu țiganii?

— Doar alătura sânt niște lăeși, care s'o așăzat aici cu cortu' de potcovesc, vara, caii omenеști.

— Ș'or fi potcovind și pe oamenii care le cad la îndemână?

— D'apoi?

Înțalesei că vorba de « boier » nu prea fermecase auzul lui Avrum, și până într'atâta nu-l fermecase încât ne trimetea să mânem alătura cu țiganii...

Aș fi trecut ușor peste disprețul ce arăta Avrum pentru toți « boierii » concentrați de astădată în una și singura mea persoană și chiar aș fi închis gura amorului meu propriu

jignit, dacă cel puțin pârdaľnicul de stomac nu s'ar fi împotrivit! . . .

— Domnule Avrum, deschide, te rog, numai să cum-părăm ceva și ne ducem, zisei, fără a schimba bătaia în ușă și fără a rădica gľasul.

— Nu văd noaptea, nu deschid, mă rog să vă duceți de-aici.

— De dus ne-om duce, d'a de deschis trebuie să deschizi și de vândut trebuie să vinzi; aprinde lumânarea și deschide, zisei bătând cu pumnul în ușă.

— Hiii? . . . Da' ce? Parc'am să deschid de frică? Da' dumneavoastră sânteți boeri, mă rog?

— Frică-nefrică, boieri-neboieri, deschide, ori stric ușă. Și izbeam cu pumnul în ușă de se zguduia cocioaba întreagă.

— Hiii? Sură!

— Vuus! se auzi întrebând din fundul crășmei un gľas de femeie spăriet.

— Bate la ușă, vra să strice ușă! Aprinde lumânarea! Iaca, deschid.

Când pășirăm pragul, o duhoare alcătuită din toate mires-mele pământului îmi străbătu până 'n creieri; nu te pricepeai dacă miroase a pământ, a ouă clocite, a grăsime rancedă, a pește sărat, a piele nedubită, a brânză iute, a curechi murat. . . nu mirosea a nimic din toate acestea, dar mirosea a toate aceste la un loc. . . Trebuie să recunosc nasului meu, însă, gloria de a fi înfruntat cu un adevărat eroism această duhoare ciumată, fără ca totuși să se strâmbe câtuși de puțin.

— Buna vremea, domnule Avrum, zisei intrând; se vede că nu-ți prea plac mușteriii de noapte, de te culci așa de vreme?

Jidovul, înmărmurit de spaimă, stătea nemișcat și nu răspunse, deocamdată, nimic. Tăiat pe fundul de lumină

roș palid al lumânării somnoroase de său, pe care Sura o ținea în mână la spetele lui, Avrum rămăsese ca trăznit sub înfățișarea mea.

Ș'apoi, peste urmele ce spaima întipărise ființei sale întregi, întâmplarea mai aruncase o păreche de « neexprimabili » *couleur Isabelle*, o cămeșă ce bătea în floarea unui roș spălăcit, niște papuci de teletin și niște ațe ce-i spânzurau de toate părțile. . . Cu mâinile în aer, cu trupul plecat spre dreapta, ca și cum s'ar fi ferit de-o lovitură, cu picioarele desfăcute larg, Avrum avea aerul unui sămn de întrebare; iar deasupra tuturor, răsărea capul lui Avrum înzestrat cu toate podoabele tipice ale rasei sale: cu fruntea înaltă și acoperită de-o pele subțire și des încrețită, cu ochii mici ce se mișcau iute și neastâmpărat în dosul unor pleoape pleșuve și îmbujorate, cu nasul uscat și coroiat, cu fața lungă și înfășurată într'o barbă sălbatică și terminată în furculiță, dar mai ales cu nelipsiții săi perciuni care în șuruburi lucioase, tremurătoare și pline de puf, se scoborau dela înălțimea tâmpelor până în josul urechilor.

Dealtmintelega, Avrum avea tot dreptul să facă cu mine pe sămnul de întrebare; și nu numai Avrum, dar orice muritor ar fi rămas nedumerit asupra soiului de om ce putea să se ascundă sub o manta lungă și largă, sub o pălărie vastă, cu revolver la stânga, cu un ciomag în dreapta, cu ranița 'n spete și cu opinci la picioare. Mai pune pe lângă acestea o față posomorită, o barbă grozavă, niște ochi încruntați și, deasupra, ceasul târziu de noapte la care noi băteam desnădăjduit în ușa lui Avrum, și oricine înțelege că toate Surele și toți Avrumii pământului datori erau să simtă fiori de groază prin oasele lor. . . Și când te gândești că mie nu-mi era decât foame și că nu jucam, poate, această comedie decât pentru un covrig uscat și trei masline sbârcite sau pentru o sușăniță de păstramă, cu care la nevoie mi-aș fi putut cârpi opincile rupte! . . .

— Putem găsi la dumneata ceva de-ale mâncării, domnule Avrum? zisei așezându-mă pe un scaun de lemn unsuros, ce se afla lângă tejghea, în partea despre ușă.

Jidovul păru că-și vine în fire.

— Da', mă rog, cine sânteți dumneavoastră și ce vrați dela mine?

— Deocamdată, domnule Avrum, nu suntem decât niște oameni flămânzi, și vroim să cumpărăm ceva de-ale mâncării; cred că cu parale o să ne dai.

Și pusei pe tejghea o piesă de 5 lei.

— Doar ți-am spus eu, domnule Avrum, că dumnealor sânt niște boieri dela oraș și dumneata te-ai spăriet de geaba, zise Axinia, amestecându-se în vorbă.

— Da' eu nu m'am spăriet, numai n'am știut cine sânt dumnealor, răspunse desmeticindu-se Avrum, ai căruia ochi recăpătase privirea lor vicleană și lacomă la sclipirea pe care piesa de 5 lei o arunca sub flacăra lumânării de său așezate de Sura pe tejghea.

— Domnu' Avrum are dreptate, Axinio; acum însă, când ne cunoști cine sântem, domnule Avrum, poți să ne dai ceva? cu parale, bine înțales; sântem cam flămânzi.

— Poftim, mă rog, ce vrați ca să vă dau?

— Mai întâi câte un păhăruț cu rachiu și câte un covrig; da' rachiu să ne dai de cel care bei dumneata Sâmbăta.

— Bucuros... Sură, adă garafa cu rachiu din dulap.

— Și altceva? întrebă Avrum, răzămându-se cu amândouă mâinile pe tejghea și plecându-și spre noi jumătatea persoanei sale, care răsărea de după aceeași tejghea întocmai ca a unui orator de după tribună.

— Apoi multe am vra noi; dar dă-ne și dumneata, deocamdată, ce ai mai bun în crâșma dumitale.

— La mine este tot bun... Am pastramă bună, am brânză bună, am ghedem tare bun, am masline, am scrumbii la puțină, am sardele de cutie tare bune...

— Sardele de cutie? Ai sardele de cutie, domnule Avrum? ia să-ți vedem sardelele.

— Sardele proaspete, tare bune. Sură, zise el femeii lui care pusese pe tejghea o garafă cu rachiu verde de mintă, adă cutia cu sardele.

Și până ce să bem noi câte un pahar de rachiu verde cușăr și până ce să mușcăm odată din câte un covrig fosil, Sura, o femeie clorotică cam de 30 de ani, cu o cămeșă cum numai la jidoafce se poate vedea, cu o fustă lustruită de slin pe la șolduri și cu picioarele goale, se duse, scotoci prin rafturile întunecoase ale crâșmei, găsi, scoase, aduse și puse pe tejghea o cutie în adevăr cu sardele.

Nu știu dacă regii egipteni mâncau sardele de cutie; sânt însă încredințat că cutia, pe care Sura o pusese pe tejghea, ar fi putut prea bine figura în orice muzeu de antichități, ca o piesă arheologică din timpurile faraonice; și de nu mi-ar fi fost prea foame, cine știe, pe lângă atâtea frigări luate drept săbii dace sau romane, pe lângă atâtea hârburi de oale rădicate la gloria de vase grece sau troiene, pe lângă atâtea bolovani ciopliți de fantazia întâmplării și pedepsiți pe sfânta dreptate să reprezinte epocile preistorice, pe lângă atâtea trențe cărora li se acordă rara glorie de a fi învălit oare când coapsele eroice ale vreunui antic cuccrator de popoare, — cine știe, zic, dacă printre toate acestea n'ași fi strecurat și eu cutia mea cu sardele? Imi era însă prea foame, și trebui deci să las văduve toate muzeele de o piesă în adevăr unică și de o reală valoare arheologică. De altmintrelea, celebra cutie cu sardele a lui Avrum din Șeștină purta pe fruntea ei toate semnele caracteristice și distinctive ale unei adânci antichități.

Mai mult lungă decât lată, șoarecii sau gândacii, ce locuiau cu drepturi de prescripțiune în crâșma lui Avrum, roses cingătoarea de hârtie tipărită din jurul ei și crâmpeie numai de litere se mai puteau deosebi din inscripția aproape dis-

părută; ar fi trebuit pătrunderea unui mare arheolog, ca să reconstruiască acest document insultat de vremuri... Iar trântiturile, pe care biata cutie le mâncase, poate, în lunga ei viață, precum și încercările celor ce în deșert căutaseră s'o deschidă în deosebite timpuri, atâtea urme lăsase pe amândouă fețele ei, atâtea împunsături în lung și în lat, atâtea creștături pe margini, încât nu te pricepeai, dacă această cutie a putut avea cândva o formă. E de prisos să mai spunem că deosebite generații de muște și țânțari ce trăiseră și muriseră sub acoperământul ospitalier al lui Avrum, făcuseră din ea albumul lor!...

— Și alte sardele n'ai, domnule Avrum? zisei eu privind cutia pe toate părțile.

— Numai asta a mai rămas; dar sânt tare bune.

— Cred.

Scosei cuțitul meu și până ce să tai, cu vai nevoie, capacul de deasupra, Sura aduse o farfurie și două furculițe ruginite. Când răsturnai cutia și vărsai sardelele pe farfurie, o duhoare grea de untură de pește mă izbi în nas.

— Dacă faci cură de untură de pește, amice, zisei adresându-mă tovarășului meu, iată, ai prilejul de a n'o întrerupe nici chiar pe Șeștină; îți hărăzesc și partea mea. Tovarășul meu luă farfuria și o duse la nas.

— Ți-i foame, Axinio? zise el adresându-se femeii; dacă ți-i foame și vrei să mânânci, iaca; și-i întinse farfuria; cere pâne și mânâncă.

Femeia, mirosind-o de asemenea:

— Da' nu mânânc eu, cucoane, pește putred cu undelemn împutit zise ea scuipând; n'am mâncat de-aista de când sânt.

— Și numai sardele ai, domnule Avrum? Altăceva nu mai ai? ia dă-ne altăceva.

— Poate-ți vra o bucățică de pastramă, ori brânză bună, ori ghedem tare bun, ori scrumbii de puțină, tare bune.

— Ia să-ți văd pastrama.

— Sură! *bring aran dus ghite dar flaiș.*

Peste câteva minute, nelipsita Sură se întoarse din fundul crâșmei, cu o şușeniță de carne uscată, neagră-verde, și cu vine gălbii pe deasupra. Fără să mai iau în seamă marafeturile nasului meu, tăci cu cuțitul o bucată și o creștai în felii subțiri. Ni se dădu o pâine neagră și uscată și făcând masă din tejgheaua unsuroasă a lui Avrum, isprăvirăm în câteva minute cina de sară de pe Șeștină.

— Acuma, domnule Avrum, de mâncat ne-ai dat; da' de culcat, o să ai unde să ne culci? Plătim cât vrei numai să dormim oleacă.

— Hiii? Sură? făcu Avrum, uitându-se interogativ la clorotica lui jumătate.

Sura își preumblă iute ochii săi albicioși pe toată întinderea persoanelor noastre și, după un răpede și neobservat studiu psihologic, propriu numai femeilor, se uită la Avrum și-i spuse ceva jidovește.

— Iacă, aveți odaia din fund ca să vă culcați și am să ieu numai 5 lei pentru Dumneavoastră.

— Mai ieftin nici că se poate! Iacă, poftim, domnule Avrum, zisei, împingându-i piesa, pe care dela capul locului o scosesem pe tejghea. Jidovul o luă, o întoarse, o suci, o sună pe tejghea, o cercetă aproape de para lumânării; și după ce se încredință că nu e nici ștearsă, nici de plumb, îi dădu drumul în cizmigea, unde căzând trezi din somn pe o mulțime de franci și gologani, care, sărind spărieți de năprasnica ei sosire, scoaseră un ușor țipet metalic; și apoi din nou căzură în somn adânc, împreună cu noua sosită.

— Da' eu oare unde m'oi culca, madamă Sură? întrebă Axinia pe evreică.

— Da' ce am eu cu dumneata, jupâneasă Axinie? culcă-te unde știi, răspunse jidoafca cu mânie și răutate.

— Da' n'ar putea să se culce și femeia aici în casă, unde deva? întrebai eu.

— Da' unde să se culce? N'arc unde să se culce, răspunse Sura; poate dumneei să doarmă afară.

— Apoi afară îngheață femeia de frig.

— Da' ce am eu dacă îngheață?

— Cum «ce am eu»? da' moare femeia de frig, jupâneasă Sură.

— Da' ce am eu, dacă moare?

— D'apoi îmi găsesc belcaua cu bărbată-so: mi-a dat-o vie și să i-o dau moartă?

— Da' ce am eu, dacă ai să i-o dai? eu n'am treabă.

— Du-te, Axinio, și regulează caii, ș'apoi vino să te culci jos, în odaie cu noi, zisei eu, fără a mai lua în samă nepăsarea răutăcioasă a jidoafcei!

— Da nu se poate să se culce în odaie, n'are unde, nu se poate. . .

— Cum n'are unde? Dacă n'a avea loc jos, o culc alături cu mine; ei, cum n'are unde? am plătit cât ați cerut; pentru noaptea asta odaia-i a mea, și am să culc pe Axinia cu mine.

Se încinse între Sura și Avrum un dialog foarte viu, în limba lor. . . Ai fi zis că mai de grabă se sfădesc; fără îndoială că era în joc culcatul Axiniei.

— Du-te, Axinio, și vezi de cai ș'apoi întoarce-te să ne culcăm, că-i târziu, zisei eu, ne mai luând în samă jidoveasca lui Avrum și a Surei.

Până ce să se ducă Axinia să împiedece caii și să le deie drumul în Șeștină, până ce s'o așteptăm noi să se întoarcă, Sura dispăru. Peste jumătate de ceas, Axinia se întoarse. Trecurăm prin cuibul de pupăză al lui Avrum și intrarăm într'o odaie mică, în care abia te puteai învârti.

O masă de lemn înaltă și îngustă pe care ardea o lumânare de său într'un sfeșnic de alamă, lângă masă un scaun de brad și lângă scaun un pat cu capătul la o fereastră mică,

jumătate de sticlă jumătate de hârtie, alcătuiau toată îmbrăcămintea noului nostru culcuș. Pe de altă parte Sura, folosindu-se de lipsa noastră din odaie, pe când așteptam în crâșmă întoarcerea Axiniei dela cai, luase de pe pat salteaua, de va fi fost vreo saltea, și lăsase numai un lăvicer spart, care avea toată bunăvoința să acopere goli-ciunea celor patru scânduri, așezate pe trei capre, ce-și arătau cu nerușinare de sub pat picioarele lor desfăcute, iar ca odihnă capului nostru, lăsase și trei perne mari, desfățate, unsuroase și roșii ca pieptarul lui Avrum. În colo, ai fi putut prea bine învărti o mătă de coadă și n'ar fi avut de ce se prinde.

Fără să mai stau la vorbă, luai una din perne, o așezai la perete în curmezișul patului, lipii de pat și în direcția pernei scaunul cel de lemn, rădicai gulerul la manta în care mă înfășurai, și mă lungii cu capul pe pernă și cu picioarele pe scaun. Trebuie să mărturisesc că la voiaj sânt de un egoism revoltător; în nicio altă împrejurare a vieții nu mă slujesc, mai mult decât la drum, de maxima:

«Fiecare pentru sine și Dumnezeu pentru toți».

— O! o! zise tovarășul meu, văzându-mă chiar culcat; ai prins jumătate din odaie, ai luat și scaunul și acum râzi de mine și de biata Axinie, pe sub pălărie.

Imi trăsesem, în adevăr, pălăria peste ochi, ca să nu mă bată lumina.

— De loc, scumpul meu, am simțit numai că-ți puseseși ochiul pe scaun și că ai fi avut poftă să-ți întinzi cataligele pe el; de aceea am apucat să-mi instalez eu mai înainte opincile pe dânsul, spre a vă ținea de urît, ție și Axiniei, de cumva veți avea gustul să faceți priveghi în ias' noapte.

Și până ce tovarășul meu să se mai învâртеască prin odaie chibzuindu-și locul de dormit, Axinia, care adusese înlăuntru pernele și poclăzile dela cai, își așternu în ungherul de după ușă una din poclăzi, își așeză pernele căpătâi, se culcă,

se făcu ghem, își trase fotele pe picioare, se învăli cu cealaltă pocladă și nu mai zise nimic.

Bietul meu tovarăș rămăsese stâlp în lumânare și, ciupindu-și o musteață închipuită, plănuia, cu mintea și cu ochiul, un loc unde să-și poată și el așeza imensa sa persoană. În cele din urmă, păru că ia o hotărîre: ca și mine, așeză și el perna la părete în curmezișul patului și se culcă; dar patul era așa de îngust și picioarele lui așa de lungi, încât îi fu peste puțină să-și găsească echilibrul de dormit.

— N'ai să ieși la niciun capăt, amice, zisei eu, tot sucindu-te așa. Cel mai bun lucru era să-ți fi închipuit, pentru această călătorie, o altă păreche de picioare. Părinții tăi, când au ridicat planul persoanei tale, s'au luat, pe cât se pare, după urieșii din poveste și nu s'au gândit că vor veni și vremuri, când va trebui să mai dormi și pe cele patru scânduri ale lui Avrum din Șeștină. Înțelegi, prin urmare, că pentru timpul de față picioarele tale îți sânt o adevărată nenorocire. Totuși, fiindcă năcazul tău îmi face milă, apoi îți pot da un sfăt prielnic de tot: cere o pocladă Axiniei, ia-ți perna și te culcă jos; să stîngi, însă, lumânarea.

Și mă întorsei cu fața la părete, spre a dormi.

— Când n'ai de primit, răspunse el, bag de samă că ești foarte meșter în a da sfaturi altora.

— Orice băgări de samă ai mai avea de făcut, adresează-le, te rog, opincilor mele; eu te las și plec în împărăția trandafirilor a visurilor.

Câteva minute încă, simții în mod vag pe tovarășul meu mișcându-se prin odaie; apoi totul intră în liniște. . . Adormii.

Dimineța, când mă sculai, tovarășul meu dormea încă lungit jos la pământ și cu fața în sus pe poclada, cu care Axinia se învălise de cu sară.

— Ei, amice! Axinio! ia sculați-vă să plecăm, că-i ziuă albă, strigai eu, dându-mă jos de pe pat și împingându-i cu piciorul pe rînd.

Axinia se sculă iute, își îndreptă fotele pe ea, se frecă la ochi, își întocmi tulpanul pe cap, umflă pernele și po-clada ce-i slujiseră de așternut, și ieși din casă fără să zică nimic.

Tovarășul meu se întinse de-i pârliau încheieturile și-i ajunse capul în ușă, iar picioarele sub masă; se sculă pe jumătate, se frecă la ochi. . .

— Că rău am mai dormit, zise el, căscând și întinzându-se, spre a-și trezi mușchii adormiți.

— Te cred, cu singura deosebire că ești foarte meșter în a primi sfaturile, când nu poți să le dai.

— Ei, nu cumva ai fi vrut să-mi pun picioarele 'n cui ca să mă pot culca pe pat?

— Bine, bine, când cineva nu se poate ascunde după deget, se ascunde după picioare . . . ia să plecăm!

Caii erau gata.

Când puneam piciorul în scară pentru a încăleca și a pleca, Avrum eși din crâșmă și-și scrisese în privazul ușii somnoroasa sa persoană. Cu perciunii în neregulă, cu barba și părul ninse de puf, cu ochii îmbujorați, mici și leneși, cu mâinile la spate și cu pânțelele înainte, își desfăcuse compasul picioarelor formând cu pragul de sub ele, un triunghi cu totul original. Stăteam nemișcat și nu mă puteam sătura de privit pe Avrum, cât se ținea el de țațoș și de mândru de clasica lui murdărie . . .

— Ei, bătrânule Fachir, auzii deodată pe tovarășul meu strigându-mi dela spete, ia să plecăm; nu vezi că biata Axinia a înlemnit de frig, și eu . . .

— Și tu, preacinstită Pasifae, îl întrerupsei eu, care te-ai făcut scoabă de frig, ai dori, pe cât se pare, să guști încă odată plăcerile de a te prăji în pânțelele de aramă al taurului dela Creta. Sub mângâerile înghețate ale acestui Iuliu de contrabandă, gustul tău e tocmai la timp; nu pierde însă nădejdea; soarele, care împarte viață și căldură tuturor

jivinelor deopotrivă, cred că peste puțin va răsări și pentru sărmanele tale spete.

Plecarăm.

Dimineța era răce de tot și munții urieși din urma noastră făceau față soarelui, care trebuia să fi fost răsărit pentru locuitorii din șesuri. Un vânt pătrunzător de răce adia din meazănoapte; peste întinderea moartă și fără hotar a Șestinei, răsuflarea vapoasă și nemăsurată a văzduhului de noapte aruncase un lințoliu sur de rouă fină; iar subt greutatea acelorași bobițe de rouă, negara cu paiul subțire își mlădia dulce și molatic spre pământ spicu-i rar și violet; drumul nostru părea tăet pe un covor moale de azur bătut cu mărgăritare.

— Și, serios, zisei, urmând drumul la vale și adresându-mă tovarășului meu, nu te mișcă de loc senina și nemărginita priveliște, ce se deschide ochilor tăi? Ia privește colo, între apus și miazăzi, fruntea pleșuvă a Călimanilor, cum se rădică limpede și mândră în văzduhul fără nori; ia privește cum se ascund, în negura depărtării, pietrele roșii și cum Panaghia Ceahlăului, ca o săgeată de aur, spintecă deșerturile albastre și fără fund ale cerului! Roua de noapte ți-a așternut covoare de mărgăritare sub pașii tăi, iar depărtatul apus și neguroasa meazănoapte a mânat în grabă pe cele mai mângâioase dintre vânturile lor, spre a desmerda și a săruta fața mândră a blondului Adonis.

— Fără îndoială, răspunse el, că toate acestea mă mișcă peste măsură; decât dumneata, domnul meu, care cugești lucrurile cu capul unei generațiuni dispărute și care ești un anacronism de carne și de oase, îmbrăcat pe deasupra cu o manta cât toate zilele, poți prea bine privi lucrurile numai pe partea lor poetică; eu însă, care am cinstea de a fi om din timpul meu, cu o simplă venghercă de doc pe spete, am nevoie de ceva mai substanțial pentru a-mi hrăni

cugetărea. Dumneata te poți mulțumi, spre pildă, cu nectar, cu flori și cu raze de soare, și poate că n'ai da o bobită de rouă pe una de mărgăritar; toate saltelele cele moi ale regelui Solomon n'ar prețui, poate, la dumneata, cât mușchiul cel plin de gândaci al Șeștinei, pe care te-ai întinde mai oriental decât molatecul amant al reginei din Saaba; murmurul apelor și suspinul frunzelor te-ar răpi, poate, mai mult decât cele mai sublime melodii omenești; — știu eu, în sfârșit până unde te-ar mai duce acest amor desfrânat pentru tot ce e din lumea închipuirii? Cât pentru mine, eu rămân în cercul strâmt al lumii mele... Iată pentruce, bătrânul meu visător, în loc de rouă aș fi preferat să fi fost iarba stropită cu leșie, numai caldă să fi fost! căci, mai la urmă, nu înțeleg ca copitele iepei și opincile mele să prindă reumatism, numai pentruca fantazia dumată să se poată da de-a tumba în lungul și în latul întregii creațiuni...

— Și eu te las în cercul strâmt al lumii tale, cu singura condiție de a te îngriji puțin și de opinca ta dintre umere, care, pe cât se vede, e serios atinsă de reumatism.

— Te salut! Te salut! izbucni deodată tovarășul meu într'un monolog inspirat, fără a băga în seamă vorbele mele. — Te salut, soare sfânt, făclie aprinsă de însuși Dumnezeu în adâncurile răci și neguroase ale spațiilor sale! Foebus, Apollon, Osiris, Brahma, Ormuz, oricine ai fi tu, te salut! Ție, ca unui idol de foc, mă închin, și depe această Șeștină, altar imens rădicat de însuși Dumnezeu, spre a se înălța de pe el fumul de jertfă al negurilor către ceruri, îți aduc prinosul inimii mele!

Soarele își rădicase, în adevăr, geana înflăcărată a discului său deasupra liniei albastrii a munților Sabasei și ai lui Petru-Vodă; iar lumina lui, încă răce, poleia pieziș Șeștina, acest pustiu imens și verde, suspendat de Dumnezeu însuși în larga înălțime a văzduhului... Incepusem a scobori

la vale spre Neagra Broștenilor. Soarele se rădicasese de-o suliță și razele lui binefăcătoare spintecau seninul depărtat al unei dimineții fără de nori. Șestina își desfășura înaintea noastră nemărginita ei întindere verde și rourată; dincolo de hotarile ei, negurile plutitoare, ca o mare frământată de vânturi, umpleau cupa imensă a adâncului; mai departe, creștetele vapoare ale munților Transilvaniei tăiau o dungă violetă și dulce ondulată pe adâncimea cerului albastru; iar dincolo de această linie, — și însuflețit, poate, numai de ochiul lui Dumnezeu, — se deschidea nesfârșitul gol și tainic... și în el neînfrânata mea închipuire se pierdea, târînd în urma ei întreg sufletul și inima mea...

Soarele era la amiază și razele lui cădeau aproape drept peste capetele noastre. Căldura începuse a fi covârșitoare. Căi mergeau în voie și a lene pe poteca îngustă, tăiată cotigrit în iarba înflorită și adâncă a Șestinei; nicio adiere de vânt nu răcorea văzduhul înflăcărat; cerul era limpede și aerul părea încremenit. Pe întinsa față a scânteietorului ocean de flori, zefirii obișnuiți ai locului nu mai săpau nicio undă, nicio încrețitură. Mica noastră Axinie se înecase în noianul de verdeață și înțelepciunea cailor noștri era singura busolă, după care ne cărmuiam în încurcata rețea de potoci ce se ascundea sub iarba deasă și înaltă a Șestinei. Totuși, la o cotitură a poticii, dădurăm peste Axinia lungită la pământ, răsuflând greu și ștergându-se de sudoare cu vestita ei basma.

— Bine, sfârleaza dracului, îi zise tovarășul meu, iar a 'ncălecat Aghiută pe tine? Ce-o împungi așa de fugă, fa, și ne lași singuri? Ori vrei să ne rătăcim pe meleagurile aiste?

— Da 'mnetă, răspunse ea neturburată și fără a se urni de jos, nu poți merge mai răpede? Nu vezi c'are să ne-apuice ploaia? Și de adăpostit n'avem unde, fără cât la Mărcu pe Neagra? Ș'avem mult de mărș pân'acolo.

— Da' de unde, naiba, vezi tu c'are să ploae, suveica lui Scaraoschi? pe la voi se vede că plouă fără nori; ori poate că ai tu vr'un calendar al tău, care scrie ploaie pe ziua de azi?

— Eu nu știu ce spui 'mnetă, fără numai c'are să ne apuce furtună și ploaie mare, cum a scăpăta soarele de-amează; nu vezi 'mnetă cum se 'nouează la Cornul Caprei?

— Ce capră, visezi tu, fa Axinio?

— Ia colo la Cornul Caprei, hăt, departe, zise Axinia sculându-se și arătând cu degetul ei mic un punct spre meazănoapte.

Privirile noastre se îndreptară pe linia degetului Axinici; la punctul arătat de ea, zărirăm marginile de aur ale unui nour mic și conic, care răsărea de sub orizont și-și lărgea temelile în văzduhul depărtat.

— Și crezi tu, Axinio, că nourul acela, care de-abia a plecat dela marginile lumii, are să ne calce înainte de-a ajunge noi la Mărcu?

— Ei, d'apoi 'mnetă nu știi că nourii vin călare pe vânt? Cum a scăpătat soarele de amiază, are să ne răstoarne furtuna la pământ și are să ne mureze ca pe niște șoareci. Ia mai bine să plecăm, că poate om avea noroc să ajungem înainte de ploaie într'un loc unde știu eu că este o târlă părăsită; de n'or fi stricat-o, avem să găsim o țâ' de adăpost.

Axinia apucă înainte, tovarășul meu după ea și eu rămăsei mai în urmă. Axinia lăsase de astă dată ceva din firea ei de sfârlează și mergea cuminte la trei pași înainte de botul iepci tovarășului meu; și, deși nu pășeau tocmai unul pe urmele altuia, părea totuși că se născuse în noi ceva din firea Peilor-Roșii; — atâta mergeam de tăcuți și atâta călca de ușor și om și cal.

— Și mai avem mult până la târla ță, Axinio, întrebai, rădicând glasul pe deasupra tovarășului meu.

— Ajungem amu; iaca, ia, se vede colo în adâncătura cea, răspunse ea, arătând cu degetul înainte.

Și avea Axinia un așa fel de arătat cu degetul că parcă tot ce arăta, răsărea la vârful degetului ei. La o depărtare în adevăr nu tocmai mare, se vedea o adâncătură plină cu bălării înalte, dar nimic mai mult.

Legiuni de nouri cu forme fantastice, rădicându-și unul de după altul fruntea lor tivită cu aur, cuprinsese acum toată partea cerului dintre apus și meazănoapte; alți nouri răsăreau dela celelalte margini ale cerului și, parcă grăbiți, veneau pe aripi de vânturi să-și deie întâlnire deasupra capetelor noastre, cu tovarășii lor din apus; și, deși pentru noi soarele mai păstra câteva din razele sale, deși natura din jurul nostru nu se deșteptase încă din încremenirea sa, totuși umbre prevestitoare de rău învăluiseră și un vuiet surd și nehotărît frământa depărtările zărilor. Eu am fost întotdeauna amantul nestrămutat al marilor priveliști ale naturii și, deși eram încredințat că nu voi avea niciun punct de razim împotriva deslănțuirii nebune a puterilor văzduhului, simțeam totuși în sufletul meu o neînțeleasă mulțămire. Nu cred să fi moștenit mare lucru din firea vreunui erou antic; știu însă că cumpăna sufletului meu e atât de simțitoare, încât e de ajuns să arunci pe unul din discurile ei un grăunte de siguranță, oricât de mic spre a hotări precumpănirea curajului asupra fricii; și când te gândești că, de astă dată, mă adăposteam sub o manta, care de atâteaori înfruntase biruitor potopurile cerești; când te gândești că mă umbream sub o pălărie, care-și râdea și de ploaie și de soare, — înțelege oricine că colosala tragedie a naturii, pe care stihiiile se pregăteau s'o joace pe imensa scenă a văzduhurilor, scăzuse în ochii mei, la treapta unei drame ordinare și nu așteptam decât ca cortina să se rădice.

Descălecarăm.

Cotigirăm la stânga și intrarăm în infundătura sau, mai bine zis, în ceea ce Axinia numea o târlă părăsită.

De părăsită, părăsită era ea, căci cucuta, brusturul și urzica moartă creșteau în voie, și cu bună înțelegere domneau peste locul acesta. Intrucât se atinge de existența de altădată a vreunei târle, cel mult dacă un colț arheologic al vreunei opinci rupte mai rădica glasul din gunoiul animal, în care stătea înmormănată până la gât; mai deoparte, un par al vreunui gard dispărut avea pretenția să-ți deștepte în suflet amintirea vreunei vechi coloane de templu, cruțate încă de timpuri; un cerc desfăcut răsărea pe jumătate din mormanele de gunoi heteroclit și se părea că cheamă încă odată, în brațele sale, bărbința de brânză, pe care odinioară o strânsese la piept.

Un vânt de meazănoapte ne călcase grăbit și suflarea lui vijelioasă săpa valuri adânci cu fețe schimbătoare în fânețele înalte și înflorite ale Șeștinei. Pe sub soarele, care numai la depărtate răstimpuri se mai arăta, nouri de plumb își târau, cu o iuțeală nebună, umbra lor pe pământ. Vântul își îndoise furia și nicio pată de lumină jos, nicio pată de azur sus nu se mai zărea. Puterile adâncului trăsesese în fața cerurilor perdeaua lor de neguri...

În depărtările pline de umbră, stăteau munții încrămeniți și un fulger iute brăzda, ca o cordea de lumină orbitoare, frunțile lor posomorite... un tunet mai apropiat și câteva mari bobite de ploaie hotărîră pe Axinia și pe tovarășul meu să-și ia măsurile convenite. În câteva minute caii fură deschingați, tarnițele cu pernele lor puse la pământ; iar pe ele, ca pe niște scaune, se așezară fiecare deoparte și fiecare câte cu o pocladă în spete. Axinia ce făcu, ce dresă, se strânse ghem și, mică cum era, dispăru aproape toată sub pocladă. Tovarășul meu sub ploaia care se îndesă, căuta cât mai iute să-și adăpostească și el imensitatea persoanei sale sub poclada prea scurtă și prea îngustă pentru dânsul;

trudă zădarnică: — când își acoperea spetele, i se dezvăleau genunchile; când o trăgea pe dreapta, stânga-i rămânea goală... și ploaia se îndesea. Desfăcui repede tafturul calului meu, luai poclada și i-o aruncai peste lipsurile celei dintâi.

— Și acum, defunctul meu amic, zisei eu, cu cine vrei să mai împărtășesc simțirile adânci, pe care mi le deșteaptă în suflet sublima frământare a naturii? Cine ar crede că sub porcoiul acesta de poclăzi vărgate își doarme somnul său de veci vlăstarul cel mai gingaș din vița blondului Apollone? Tot așa îmi închipui că trebuie să se fi întâmplat și cu divinul tău strămoș, sub ploile Arcadiei când se tocmise văcar la regele Admet.

Niciun răspuns.

Rămăsesem singur în picioare cu calul de frâu; și fu de ajuns ca, între mine și tovarășii mei de drum să se întrepună o pocladă, pentru ca, în mijlocul nemărginirii frământate de furia elementelor deslănțuite, să mi se umple sufletul de iluziunea unei desăvârșite singurătăți...

Furtuna se schimbase în vijelie și pe mii de glasuri fantastice șuera, se tânguia și gemea a pieire și a pustiu.

Fulgere lungi de lumină frântă și orbitoare spintecau adâncurile, fără răgaz; clocoteau văzduhurile de tunete fără răstâmpuri, iar piscurile depărtate ale munților păreau că se prăbușesc sub trăsnetele cerești; și ploaia, cu picături dese și mazărate, biciuită de vijelie, ca o pânză fără sfârșit, se depăna pieziș din ceruri pe pământ. Axinia și tovarășul meu stăteau înghemuiți sub poclăzile lor vărgate și apa ciuruia depe dâșii în toate părțile. După un ceas de frământare nebună a firii întregi, ploaia începu a se rări și vijelia a-și ostoi furia ei; numai din depărtare se mai auzea glasul răzleț al câte unui tunet; zăbranicul de neguri se rărise, iar printre petele mari de azur ale cerurilor soarele începuse iarăși a trimite pământului razele sale. Ca o armată de fan-

tome urieșe, umbrele nourilor, grăbite și ușoare, se strecurau din meazănoapte peste Șeștina și se pierdeau în meazăzi; boabe mari de ploaie limpede atârnav pe firele de iarbă și, sub razele soarelui, Șeștina lua înfățișarea unui verde și înflorit covor bătut în diamante; o răcoare fragedă și curată împrespăta întreaga fire.

Ploaia contenise de tot și vântul se potolise.

— Axinio, zisei eu femeii, care ieșise de sub pocladă, murată ca un șoarece, ia vezi de pune șelele pe cai și să plecăm, că n'aș voi să ne apuce noaptea uzi și flămânzi. Mai este mult până la Mârcu?

— Ia a mai hi ca pe jumătate cât am mârș, da' o s'ajungem iute, că scoborîm la vale.

În câteva minute caii fură gata. Incălecarăm și plecarăm.

În mai puțin decât credeam, furăm la Mârcu, în valea Negrei Broștenilor.

JUPÂNEASA ZAMFIRA

Mârcu e un han așezat pe valea Negrei, cam la jumătate calea dintre Șarul Dornei și Broșteni.

Eram la 18 Iulie, cu două zile adică înainte de iarmarocul dela Fălticeni și prin urmare o mulțime de care țărănești, încărcate cu de-ale vânzării, se opriseră aici din drumul lor spre iarmaroc. În mic, se putea vedea tot comerțul și toată industria muntelui: oale, străchini, mangal, doage, cofe, putini, piei de oaie, sucmane, țesături groase de cânepă, pânză de bumbac, ștergare de burangic, lăvicere, țesături mai subțiri de lână vărgată, opinci nelucrate de pele de porc, linguri grosolane, scăfiți, coveți, știubee de salcie, chersine și alte câteva produse ale unei industrii cu totul primitive.

Așa, călare cum mă găseam, stătui un moment să privesc cu deamănuntul la toate acestea.

— Ei, și ce-ai rămas ținut în drum? auzii deodată pe tovarășul meu, strigându-mi dela spete. Nu cumva ai de gând să te faci negustor de opinci sau de doage?

— Și de una și de alta, scumpul meu spectru; de opinci spre a-ți pregăti cataligele pentru călătoria pe lumea cealaltă; de doage, pentru a meremetisi, pe cât cu puțință, bărbânța hodorogită dintre umerele tale; cine știe? poate vei fi nevoit să duci lui Pluto puțin lapte acru ca plocon, spre a-ți face și ție loc în al optulea cerc al iadului, lângă

Tais, vechea ta amantă, care — pe cât am aflat — face de două mii de ani o baie, care nu miroase tocmai a parfum de roze.

— Fără să te măgulesc, trebuie să-ți mărturisesc, zise tovarășul meu, că — din câți cunosc — dumneata ești cel mai tare în anacronisme; de astădată, însă, o să-mi dai voie să restabilesc puțin ordinea cronologică a faptelor: despre Tais, Lais, Phrinea și alte Aspasii, vom sfătui *pleno ventre*; nu bagi de seamă, se vede, că am devenit străveziu de foame?

Descălecarăm la ușa crâșmei, lăsarăm frâele cailor în mâinile Axiniei și intrarăm înlăuntru. Un miros de rachiu mă izbi în nas. Crâșmarul, un român, de astădată, răsărea ca de obicei, pe jumătate de după teighea și, c'o îndemănare vrednică de cel mai desăvârșit Avrum, mânuia un întreg popor de păhare și de gărăfi. Toate curcubecele păreau că-și dăduseră întâlnire și se vâriseră, pe colori, în sticlele cu rachiu ale crâșmarului dela Mârcu. Cei câțiva dulapi unsuroși, așezați în chip de mese, pe câte patru picioare bătute în pământ, erau cuprinși, pe toate părțile, de bărbați și de femei cu măsurii și cu păhare de rachiu dinainte. În munte vinul nu are trecere; se pare însă, că s'a făcut un fel de învoială între vin și rachiu: rachiuul să se bea, iar vinul să-i împrumute păharele; și după modul cum Românul din munte măsoară din cap până 'n picioare litrul de rachiu ce i se pune dinainte, s'ar părea că o singură părere de rău i-a mai rămas — aceea, adică, de a se fi înlocuit patriarhala oacă a lui Cuza, printr'o blăstămăție nemțească pe care și el, de ciudă și pentru a mai mări cuprinsul măcar în gând, a botezat-o cu numele de « chilă »; și iată-l deci pe Românul nostru din munte bând rachiu, nici cu stamboala, nici cu merța, ci numai cu chila. Și se face la noi, în toate zilele și pe toate drumurile, un foarte hazliu patriotism: se strigă și se scrie că crâșmarul jidan otrăvește populația noastră

rurală; și pe tema aceasta se tună atâta, încât ai crede că ultimul cuvânt al regenerării noastre naționale trebuie căutat în fundul șipului cu rachiu al lui Ițic sau Șloim. E o greșală. Badea Ion, crâșmarul nostru național, are tot atâta de puțini Dumnezei, dacă nu chiar mai puțini, decât cel mai perciunat Avrum; păpușoiul, găina, oul, lăvicerul, năframa, cojocul, sucmanul nimeresc tot așa de bine drumul spre Badea Ion, ca și spre jupânul Ițic; singura deosebire ar fi poate aceea că otrăvitoarele dresuri ale rachiurilor, în loc de a fi jidovești, ar fi în cazul celălalt curat românești; și deși lucrul acesta ar fi, în adevăr, un mare pas făcut pe calea regenerării, ar trebui totuși să se considere că Românul, sceptic cum e, dă foarte puțină însemnătate faptului că otrava de care moare, e jidovească sau curat românească.

Și deși spre cea mai mare glorie a neamului românesc, țăranul nostru se pare înzestrat cu un stomac de tinichea, aceasta nu împiedecă, totuși, ca bărbații de munte să aibă fața arsă și îmbătrânită, iar femeile să pară ca niște capre cu picioarele etice și cu sânuri lungi, ascuțite și sălbatece. Mi s'a întâmplat să întâlnesc, de multe ori, babe purtând în brațe copii mici.

— Al cui e copilul, mătușă, o întrebam eu, dorindu-i cale bună. — Al cui să hie? ia a meu, răspundea ea cu glas subțire și înțepat, lăsând să se întrevadă o raghilă ruginită de dinți, în dosul a două buze albe cu pete roșii-vinete. — Prea cu puțință, ziceam eu în gând, căci și copilul însuși e bătrân...

— Noroc bun, zisei intrând în crâșmă, urmat de tovarășul meu și adresându-mă crâșmarului.

— Foarte mulțămim, răspunse el mecanicește și urmând a deșerta gărafi și a umplea păhare și măsurii de rachiu pentru numeroșii săi mușterii.

Imi era, în adevăr, foame; dar nu mă ispiteau de loc cei câțiva cârnați lungi, colbăiți, subțiri și cu pânțele lipit de

spete, ce atârnav pe cuie deasupra tejghelei; ai fi zis că lor înșiși le era foame; atâta erau de costelivi!... Oricum, tovarășul meu îi măsura cu ochi scânteietori și lacomi și era cât pe ce să întindă mâna și să înhațe unul.

— Puțină răbdare, zisei eu, dându-i mâna la o parte, hămesitule antropofag; ia seama că ceea ce vezi înaintea ochilor tăi nu sânt decât toate rudele tale înșirate pe ață și spânzurate pe cuie în crășma dela Mârcu.

Tovarășul meu mârâi ceva printre dinți, dar se stăpâni.

— Jupâneasă, jupâneasă, zisei eu, strigând pe femeia crășmarului, care umbla de colo până colo, slujind pe mușterii; jupâneasă, ia poftim o leacă 'ncoace.

Și femeia se apropie de mine. Crășmarul se părea că-și caută de treabă.

— Mă rog, zisei eu, când femeia fu lângă mine, am voi să mâncăm ceva; venim de departe și sântem osteniți și flămânzi; n'ai vreo odaie mai de-o parte?

Crășmarul însă, care auzise întrebarea mea și care cu o răpeziciune de maestru cântărise câștigul ce i se înfățișa, zise femeii lui:

— Du pe dumnealor în odaie, Zamfiră, și vezi ce poftesc. Ne scularăm și urmarăm pe crășmăreasă.

Sânt dator să înșămn în treacăt că Zamfira lui Ilie Filipoiu, crășmarul dela Mârcu, se deosebea mult de Sura lui Avrum, din Șeștină: statura mijlocie, sprincene negre îmbinate, păr castaniu, ochi căpriei, nasul drept, gura mică, fața ovală, câte o gropiță în fiecare obraz când râde, vârsta 25 de ani... Și dacă mai adaugi că viața sedentară și bunul trai îi păstrase toată plenitudinea, rotunjimea și frăgezimea formelor femeiești, dacă mai adaugi tonurile trandafirii care răsăreau de sub pielea albă și curată a feței și a brațelor ei, apoi cu drept cuvânt te-ar fi prins mirarea și n'ai fi putut să-ți dai socoteală, cum de se rătăcise această mieluță țigaie printre atâtea capre fără barbă.

— Jupâneasă Zamfiră, zisci intrând în odaie și adresându-mă crâșmăresei, nu căuta că sântem așa prăpădiți; ia pârdaľnica as'de ploaie ne-o apucat pe Șeștină și ne-o murat ca pe niște șoareci; dumnealui, îl vezi? și arătai la tovarășul meu, e căprar în armata lui Vodă, și eu sânt revizor de drumuri; călătorim pe socoteala stăpânirii și, fiindcă norocul ne-a adus în casă la dumneata, apoi dă-ne ceva să mâncăm; plătim oricât, numai să fim mulțămiți.

— Da' ce-ți pofti dumnevoastră? ne întrebă ea.

— Asta-i asta, jupâneasă Zamfiră; doar știu că n'o să ne dai borș de ochi căprii și friptură de obraji trandafirii; ia dă-ne și dumneata vr'un scrob, vr'un borș de pui, niște brânză cu smântână, dă-ne ceva, că sântem așa de flămânzi, încât de mai stai mult cu noi te mâncăm cât ai clipi.

Și o strânsei ușor de obraz cu dosul a două degete.

— Da'ți aștepta o țăără? mă întrebă ea zâmbind și dându-mi jos mâna cu o lovitură ușoară.

— Da' om aștepta și două, numai cât mai de grabă, că tovarășul ista al meu are obicei de moare cum apune soarele și n'aș vrea să moară flămând, sărmanul.

— Indată, încheie Zamfira noastră, ieșind iute și trăgând ușa după dânsa.

Peste puțin Axinia intră în odaie.

— Da' neavoastră, mă întrebă ea, îți rămânea aici ori merem înainte?

— Da' tu, Axinio, unde crezi că e mai bine de mas? Prin pârlouge ori la jupâneasa Zamfira din valea Negrei Broștenilor?

— Cum îți vra 'neavoastră.

— Foarte bine, mânem aici. Du-te și cere să-ți dee să mânânci; cere să-ți dee și vin, dacă bei; pune-te bine la cale și, dacă nu-i avea unde dormi, vino aici în odaie.

Axinia păru că vra să zică ceva, dar se răsgândi, ieși, și se duse.

Tovarăşul meu se lungise cu faţa 'n sus pe unul din cele două paturi ce se aflau în odaie şi stătea nemişcat, cu ochii în podele şi cu ceafa răzămată între degetele încheştate ale amânduror mânilor sale, în loc de pernă. Mă lăsaşi şi eu într'un cot pe celalt pat; mă simţiam obosit. Peste puţin, uşa se deschise şi jupâneasa Zamfira intra cu ceea ce s'ar putea numi tacâmuri. Trase masa de lângă fereastră în mijlocul casei, aşternu pe ea ceva care sămăna a o faţă de masă şi puse două tacâmuri alcătuite fiecare din câte două talgere, unul întins şi altul adânc, care se înrudeau cu furfurile prin formă, iar cu străchinile prin florile lor din smalt albastru şi gros; furculiţele şi cuţitele, deşi cam ruginite, erau totuşi cuţite şi furculiţi; lingurile de tisă, cu coada în formă de şarpe săpat în lemn, dovedeau munca stăruitoare a vreunui călugăr; iar deasupra tuturor, domnea câte un gros şi mare şervet de cânepă strâns în patru.

— Bravo! jupâneasă Zamfiră, zisei eu, privind pe crâşmăreasă cum pune masa, şi fără a mă urni de pe cotul pe care stăteam răzămat, bravo! pe cât văd, dumneata ai de gând să ne ospătezi ca pe nişte feciori de Domn. Vezi dumneata pe tovarăşul ista al meu, care stă lungit ca o tânjală? Să ştii că, până acuma, el o şi suflat cu gândul o mămăligă întreagă şi-o oală cu borş; pentru el prin urmare, şi fiindcă sântem, cum s'ar zice, la Sf. Ilie, să n'aduci la masă decât două mere, da' ştii dumneta de cele sântilieşti, pe-o parte gălbii şi pe alta trandafirii şi, dacă fragii nu s'au trecut, n'ai face rău să-i aduci vr'o doi, că-i plac straşnic.

— Ei, dumitale nu ţi-e foame, zise ea roşindu-se uşor şi sfârşind de pus masa.

— Cam ai dreptate, jupâneasă Zamfiră, eu sânt de cei care se satură cu lumina luceferilor de sară.

— Ai să mânânci trântea delă Badea Ilie, zise tovarăşul meu, întorcându-se pe o parte şi cu faţa 'n casă.

Crâșmărița ieși și, după câteva minute, intră cu o femeie după ea, amândouă încărcate cu de-ale mâncării. Ni se puse pe masă o coșcogea mămăligă pe un fund de lemn, un scrob la care se părea că luase parte găinile unui sat întreg, o mare strachină cu caș frământat chiar atunci și o strachină și mai mare încă plină cu un ocean de borș. Tovarășul meu se sculă iute, se puse la masă și începu să mânânce cu o lăcomie și o furie vrednică de un sălbatec.

— Bine, jupâneasă Zamfiră, zisei așezându-mă și eu la masă, pe cât văd, dumneata îți bați joc de noi; am uitat, ce-i drept, să-ți spun că dumnealui e Flămânzilă din poveste, care numai pe-o măsea pune nouă cuptoare de pâne și nouă ialoviți fripte; și dumneata ne 'ncurci c'o lingură de borș și c'un strop de brânză? Ia stăi numai o leacă, ș'ai să vezi cum o să sufle într'o clipă și scrob, și brânză, și borș, și mămăligă.

— Și dumneata, ce nu-i dai pace? Dacă i-i foame, cum n'are să mânânce?

— A! vra să zică pe dumneata, jupâneasă Zamfiră, te-a pălit mila de dumnealui! Bine, am să te așăz la Badea Ilie.

— Ei! Parcă Badea Ilie altă grijă n'are.

Și răspunsul acesta atât de simplu mă lăsă pe gânduri. . .

— Hm! cugetam eu, pișcând din mămăligă și sorbind subțire borșul de pe vârful lingurii; mi se pare că jupâneasa Zamfira are ochi destul de căprii și, dacă cerurile s'ar hotări să-și amestece cu mărire culoarea și adâncimea lor, ar trebui să se ieie puțin după ochii sprintenci jumătăți a lui Badea Ilie de pe valea Negrei Broștenilor; nu știu însă, în cazul acesta, cu ce lumini tainice și cu ce viață arzătoare ar însufleți ele moarta lor adâncime. . . Și în ochii jupânesei Zamfirei e atâta taină și atâta viață arzătoare! . . . Sânt atât de mici gropițele din obraji ei când râde! . . . Am văzut în viața mea atâtea sprincene îmbinate și, totuși, niciunele din ele n'au avut darul de a-mi strânge ființa atât de puter-

nic în arcu lor fermecat, după cum găsiră cu cale s'o facă într'o clipă sprincenile jupânei Zamfirei. Toți trandafirii pământului s'ar vesteji de ciudă, dacă s'ar uita la gura mică și înflorită a crâșmăresei. . .

Și nu băgam de samă că duceam la gură limba deșartă și că, în mod inconștient, luam de două ori din mămăligă și niciodată din borș. Și poate că aveam dreptate; căci, mai la urmă, cine pusese pe jupâneasa Zamfira să stee înfiptă în fața mea și, mai ales, cine poftise pe sfântul soare care apunea, să se strecoare prin fereastră și să amestece nuanțele de aur antic ale razelor sale cu tonurile albe și trandafirii, care răsăreau de sub pielea fină a femeii acesteia?

— Mă rog, jupâneasă Zamfiră, zisei eu lăsând limba, punând mâinile în buzunări și răsturnându-mă în cumpănă pe speteaza scaunului, mă rog, nu crezi dumneata că soarele, acest Făt-Frumos din poveste, a pierdut urma Ilenei Cosinzene și că s'a vârit pe fereastră la dumneata, ca s'o caute? Eu te sfătuiesc să tragi perdeaua, că tare mă tem să nu te väd zburând pe fereastră călare pe-o rază de lumină. . .

— Ei! . . . zise ea c'un fel de cochetărie proprie oricărei femei, ia lasă-mă 'n pace! Și un fel de mânie prefăcută se citea în ochii ei.

Strânse iute de pe masă și ieși.

Peste puțin ușa se deschise și Axinia intră.

— Da' . . .

— Da', bine, sfârleaza dracului, zisei eu luându-i vorba din gură, alt drum nu era de mers la Șar?

Axinia se uită lung la mine, neînțelegând de ce-o luam așa de răpede.

— Cată-ți treaba, Axinio, zise tovarășul meu bătând-o ușor pe umăr; nu te spăria; ia, jupâneasă Zamfira nu-ș' ce-o făcut, nu-ș' ce-o dres cu ochii dumisale cei în floarea fuiorului de cânepă, că l-o săgetat prin inimă. Nu cumva știi tu să descânți de săgetătură?

— D'apoi să-i descânte cine l-o săgetat, zise ea jumătate glumind și jumătate mușcată de un fel de gelozie înăscută oricărei femei.

— Mă rog, zisei eu pe un ton de o seriozitate silită; n'o să sfârșești cu fleacurile? Du-te, Axinio, și zi cuiva să ne aștearnă ceva pe paturi să ne culcăm, că eu cad de somn. Tu unde te culci?

— Da' m'oi culca și eu undeva.

— Foarte bine, numai să nu te culci cu nasul la stele, să te gălesc mâni dimineață cu fluer de argint între dinți; nu de alta, da' n'aș vrea să-ți văd iepele și pe coconașul ăst tânăr bocindu-te.

— Lasă, nu purta 'neata grijă de asta, zise ea roșindu-se ușor și ieșind din odaie.

Peste puțin, jupâneasa Zamfira și cu Axinia intrară cu de-ale așternutului. Puseră pe fiecare pat și la căpătâi câte o pernă mare și vârtoasă, iar în lung câte două poclăzi una peste alta, una ca prostire și alta ca oghial. Ni se puse pe masă un sfeșnic de lut cu o lumânare de său și câteva chibrituri.

— Iaca așa, jupâneasă Zamfiră, zisei eu uitându-mă la paturi, nici Impăratul turcesc nu cred c'o să doarmă noaptea asta mai bine decât noi. Un lucru numai: cu poclada asta — și arătai pe cea cu care era să mă învălesc eu — s'a mai învălit cineva?

— D'apoi ne-am învălit noi, răspunse ea, uitându-se lung la mine și neînțelegându-mi rostul întrebării.

— Nu glumești?... Chiar dumneata singură, jupâneasă Zamfiră?

— Ei, zise ea ca înțepată de întrebarea mea, dumitale ți-i de glumit, nu ți-i de dormit.

— Ba de loc, jupâneasă Zamfiră; eu n'am glumit de când sânt.

— Ba, jupâneasă Zamfiră, întrerupse tovarășul meu, ia să-ți spun eu una și bună: vrei să n'auzi la noapte trăznind pe acoperământ și hodorogind prin pod? Unge ferestrele

cu usturoi și pune cruce de ceară galbănă pe borta cheii; altmintrele, toate bufnițele și toate cucuveicile, de pe unde-or fi, toate-or să se strângă în preajma casei dumitale; ș'ai să vezi steclind toată noptica lumini albastre pe la ferești. . . Trebuie să știi că dumnealui îi lunatec și noaptea stă la sfat cu strigoii, cu bufnițele și cu liliecii.

— Da' poate că n'o mai hi tocmai așa cum spui dumneata, zise ea cam în bătaie de joc.

— Vra să zică. . .

Și tovarășul meu își puse mânila la spate și privi pe crâșmărcasă drept în ochi.

— Vra să zică, zisei eu apucându-l de vârful urechii și făcându-i vânt, vra să zică stânga 'n prece. . . jur și la culcare. . . marș!

Amândouă femeile ieșiră din odaie râzând cu hohot.

Când ne scularăm dimineața, soarele încă nu răsărise; caii erau dinaintea crâșmei și Axinia-i înșeuase. Badea Ilie și jupâneasa Zamfira erau sculați și trebăluiau prin crâșmă.

Plătirăm și ieșirăm să plecăm.

— Apoi mai rămâneți sănătoși, zisei încălecând și cârnind calul spre drum.

— Să mergeți sănătoși și drum bun, ne doriră într'un glas Badea Ilie și jupâneasa Zamfira, — și mai poștiți când v'îți întoarce, adăogă aceasta din urmă.

— Bucuroși, să vă găsim sănătoși.

Plecarăm.

Pentru întâia oară, poate, în zilele mele mergeam pe un drum de munte în o strălucită dimineață de vară, fără să-mi dau samă de frumusețea locurilor ce străbăteam . . . Gândurile mele rămăseseră departe de mine . . . Și cine știe cât aș fi mers astfel, dacă tovarășul meu nu s'ar fi însărcinat să mă smulgă dintr'un soi de toropeală sufletească . . .

— Ei! bătrânule Isac Lachedem, il auzii deodată strigând dela spetele mele, ei! legendarule jidov rătăcitor, ia pri-

vește și-mi spune, te rog, dacă sub cerul veșnic de primăvară, care plutește peste fericitele văi ale Cașmirului dumitale asiatic, unde închipuirea a așezat raiul pământesc, ai văzut un răsărit de soare sau o privesc mai măreață decât pe valea Negrei Broștenilor noștri? Oare Himalaele și Hinducușii misterioasei dumitale patrii își înălțau mai mândri spre cerul limpede piscurile lor aeriene? Și aurul idealizat al razelor de soare poleiește acolo mai fermecător decât aice creștetele lor neguroase? Oare e acolo mai molatec și mai cu măestrie țesut din ceață și luminează vâlul străveziu și imens aruncat de Dumnezeu peste adâncuri? Oare spiritul care suflă peste ape în zorile creațiunii, era mai dulce și mai lin decât adierile depărtatului nostru apus? În ce pârau de răce și curgătoare rouă a pus natura un suspin mai adânc de dureroasă dragoste decât în glasul Negrei Broștenilor noștri? Și dacă față de toate acestea, rămâi încă nepăsător, dacă idila biblică a lui Booz și Ruth nu-ți înflorește închipuirea, dacă din zarea veacurilor nu-ți răsar în suflet ochii negri ai Indianei Tamar, dacă nu întrevezi sub alba stolă asiriană chipul fermecător al Chaldeiane Rachel, dacă în sfârșit sufletul dumitale mai rămâne, față de toate acestea, lăntuit în sânul crâșmăresei cu ochii în floarea fuiorului de cânepă...

— Dacă toate acestea se întâmplă sau nu se întâmplă, îl întrerupsei eu, tu rămâi totuși cea mai mare secătură din univers...

— Tocmai când...

— Tocmai când și destul, ori te umflu de urechi.

— Foarte bine; iată un argument în fața căruia trebuie să-mi plec capul și...

— Să taci...

ION RUSU

După un ceas de drum, ajunserăm la gura Dârmocsului un pârau care-și face drum prin cotiturile de meazăzi ale munților și se varsă, pe dreapta, în Neagra-Broștenilor; iar în unghiul pe care-l formează Dârmocsul cu Neagra, se află așezată crâșma. O singură grindă înalt suspendată, rămasiță a vreunui pod desființat de vechime, unea cele două maluri ale Negrei, ca un fel de punte aeriană. Noi tăiarăm prin apă, suirăm malul drept și ne îndreptarăm spre crâșmă; iar Axinia, deși apa nu era mai adâncă decât până la genunchi, împinsă de natura ei de veveriță, găsisese nimerit să treacă pâraul pe punte; și când ne uitarăm noi îndărăt, o văzurăm prin aerul înalt, străbătând cu pas ușor și sigur grinda îngustă de peste Neagra.

— Bine, custura lui Scaraoschi, îi zise tovarășul meu, când ea ne ajunse din urmă, dar dacă te duceai de-a tumba în apă? Adică tu nu poți trece peste Neagra decât numai prin văzduh? Ori vrei să nu-ți vadă lumea picioarele? Să-mi fi spus, că te luam călare.

— Ia dă-i pace, îl întrerupsei eu; Axinia a făcut, se vede, multe pacate și se deprinde, de pe lumea asta, ca să treacă peste cele nouă vămi ale văzduhului din lumea cealaltă. Nu-i așa, Axinio?

— A hi, răspunse ea înțepat.

Descălecarăm dinaintea crâșmei.

Până ce Axinia să vadă de cai, noi ne așezarăm la un fel de masă, sub umbra unui mesteacăn. În crâșmă, tot la o masă, chefuiau câțiva țărani. Mai de-o parte, ca la o svârlitură de băț, o mulțime de femei erau strânse ciotcă și făceau nu știu ce. Axinia luase șelele de pe cai, îi legase la gard, le dăduse puțină iarbă și se întorsese unde eram noi.

— Ia vezi, fată hăi, dacă putem găsi ceva de-ale mâncării la crâșma asta.

Axinia se răsuci într'un picior, plecă și dispăru în crâșmă. Peste câteva minute se întoarse.

— Vai de mine! zise ea spărietă și cu mâna la gură, vai de mine! Ion Rusu i-aici...

— Ei, și ce te apucă, fa? ce-i cu Ion Rusu al tău? o întrebai eu.

— Ion Rusu din gura Dârmocsului...

— Foarte bine, din gura Dârmocsului; dar în sfârșit, cine-i Ion Rusu al tău, de parcă te-au apucat toate năbădăile?

— D'apoi 'neata știi? să te ferească sfântu' de el, când îi cu chef; se leagă de toată lumea ș'un sat întreg n'are ce-i face.

— Ei, și de asta te-ai spăriet?

— D'apoi?

— Bine, bine, o să vedem; pân'atunci, ia vezi, nu ne mai aduce ceva să mâncăm?

— Iaca vine.

În adevăr, crâșmarul, un Român cam de patruzeci de ani, venea cu de-ale mâncării.

— Bună ziua, prietine, îi zisei eu, când fu lângă noi.

— Mulțămim dumneavoastră! ne răspunse el scurt, punând fără altă vorbă dinaintea noastră o pâine uscată, o bucată de cârnaț și mai uscat încă, niște brânză într'o strachină și o legătură de ceapă verde.

— Da' vin îți pofti? ne întrebă el.

— Deocamdată să ne dai apă răce; sântem înfărbântați de drum; vinul o să-l cercăm mai pe urmă.

Și nepăsător ne lăsă și, cu pași greoi și largi, se întoarse în crâșmă.

— Ia cearcă-ți dinții în cârja ias' de corn a bunică-to, fa Axinio, zisei eu, dând femeii o bucată de cârnaț; uite pânc, uite ceapă, uite brânză, mânâncă, sfârleaza lui Sca-raoschi, până ce nu dă Rusu cu crucea peste tine. Auzit-ai tu de Ivan Turbincă? Ei bine, să știi tu că acela era tot Rus și-l chema tot Ion, ca și pe Rusu tău; și avea o tolbă blagoslovită de Dumnezeu, în care vâra pe toți dracii. Pe cât am aflat, și Ion Rusu din gura Dârmocsului are o tolbă, în care s'a hotărit să te vâre și pe tine, cu dracii tăi cu tot.

— Ei, 'neatale ți-i a pruji, da' neata știi pe Ion Rusu? Las' c'ai să vezi.

— Cine ți-a spus că nu-l știu, fa? D'apoi eu nu-s Rus?

— 'Neata Rus?...

— Ba încă de cei cu coadă, Axinio.

— Ei las'... zise ea uitându-se la mine cu un zâmbet de ironică neîncredere și oprind la jumătate cale spre gură o ceapă, din care mai mușcase odată.

Sfârșisem aproape de mâncat, când îmi arunca, din întâmplare, ochii spre crâșmă. Un Român de o înfățișare athletică care, deși în crâșmă, se părea totuși acasă la dânsul, umpluse golul negru al ușii și, cu picioarele desfăcute în compas pe pragul de desubt, stătea și se uita ținând la noi; cu o mână la spate și cu alta răsucindu-și o musteață stufoasă și galbănă, părea că plănuiește ceva; de sub cămeșa lui albă și scurtă până deasupra genunchilor, de sub brăul verde și lat ce-i încingea șelele, de sub ȋțarii lui creți și curați, răsărea o musculatură sculpturală, care ar fi făcut gloria unui statuar; un cojocel scurt fără mânici, aruncat cu neîngrijire mai mult pe un umăr, se silea să acopere niște spete pe care, ca și pe umerii antichului Atlas, s'ar fi

putut răzăma cerurile; o frunte netedă și largă se iveau în trei pătrimi de sub căciula lui mare și neagră, care cu greutate se ținea în cumpănă cam pe ceafă, cam pe-o ureche; iar peptii albi ai cămeșii lui, întredeschise la gât și dinainte, păreau prea strâmți pentru sânurile lui puternice... Să fi avut patruzeci de ani.

— Nu cumva acela-i Rusu tău, Axinio? întrebai eu pe femeie, arătându-i-l.

— Ba el, uci...

— Taci că te-aude și te vără 'n tolă, prâsnelul naibii.

— Iaca vine, zise ea spărietă și voi să plece.

O apucau de mânecă și o ținu pe loc, fără a zice nimic. Ion Rusu părăsise în adevăr privazul ușii, și, cu pași greoi și legănați, se îndrepta spre noi. Din chipul cum mergea și cum se ținea Rusu, înțălesei răpede că nu era beat, ci numai cu chef, adică cum îi șade Românului mai bine, dar și cum era mai de primejdie, după spusa Axiniei. Și cu tot gustul de bocluc și de gâlceavă, ce se citea pe fața lui, nu mă putui totuși opri de a mă simți atras către acest om plin de viață și cu tot sufletu-i vesel în ochi și pe figură. Mă hotărîi să-i iau apa dela moară.

— Bună ziua, Rusule, îi zisei când fu la câțiva pași de noi.

Rusul nostru se opri pe loc și, cum era el cu mâinile înfipte în brâu în loc de buzunare, răzămat mai mult pe piciorul stâng și cu dreptul înainte și puțin cam slobod, mă privi un moment fără a-mi răspunde, după obicei, la bunaziua mea.

— Mulțămesc dumitale, zise el în sfârșit, scoțând dreapta din brâu și răsucindu-și musteața stângă; da' adică de unde mă cunoști dumneata, cocoane, de-mi zici așa deodată pe nume, mă întrebă el cam răstit și privind-mă țintă.

— De un'te cunosc? Bravo, Rusule! zisei eu sculându-mă, apropiindu-mă de el și bătându-l ușor peste umăr; da' cine nu cunoaște pe Ion Rusu din gura Dârmocsului?

Oare este un Român mai verde și mai chipeș, pe toată valea Negrei-Broștenilor, decât Ion Rusu din gura Dârmocsului? Doar cred că satul de frica lui știe și nu de-a buhaiului popii; și mi se pare mie că fetele și nevestele se cam sfădesc după mustețile tale cele galbene și stufoase; uite, biata Axinia numai cât te-a văzut ș'a și apucat-o tremurul lui Cain.

— A! haaa! Axinia din gura Borcei, zise el făcând un pas spre femeie și privind-o scânteietor; ia mai stăi tu, fa, să-ți sucesc eu gâtul ca la șopârle, amu; ce cauți tu aici? Axinia, sprintenă cum era, o rupse de fugă.

— Ia ascultă, Rusule, zisei eu apucându-l de braț, las' că i-i suci gâtul mai pe urmă.

Și cum se uita Rusu după Axinia care fugea, dădu cu ochii de grămada de femei strânse ciotcă mai deoparte, împrejurul a nu știu ce.

— A! ha! zise el, iar o venit aici cotoroața de vrăjitoare.

Și pe cât îi îngăduia starea lui de ameteală, se smulse din strânsoarea mea și se îndreptă răpede spre grămada de femei.

— Ia mai stați să v'arăt eu amu, amenință el de departe.

— Iaca Rusu! iaca Rusu! auzii strigând spăriet pe o femeie din grămadă.

Toate femeile întoarseră capul și, când văzură pe Rusu venind, iute se sculară ș'o împunseră de fugă care încotro. O babă, care părea că formase centrul grupului de femei, se sculase și ea, strânse repede nu știu ce și, pe cât îi îngăduiau bătrânele ei picioare, o luă și ea la fugă spre Neagra, își ridică fusta până la genunchi, intră în apă și, luptându-se cu răpegiunea curentului, se silea să ajungă cât mai iute la malul celălalt. Nu cunosc obiceiul cânilor de vânat, dar îmi închipuiesc că tot ca și Rusu trebuie să fi rămânând pironit un ogar care vede o sută de iepuri țâșnind deodată

din toate părțile și nu știe după care să se iee. Și Rusu, mândros și rușinat, poate, de neizbânda sa, se întorcea mai încet decât se dusesese.

— Da' ce-i, Rusule, zisei eu, când fu lângă noi, ce te-ai apucat de spăriet femeile satului?

— Ce-i? . . . D'apoi că doar n'oiu da eu cu crucea peste spurcăciunea cea de cotoroanță, zise el arătând spre baba care trecea Neagra prin vad; și o sudalmă, care dovedea că Rusu nu era în termeni tocmai excelenți cu crucile, cu Dumnezeii, cu icoanele și cu tămâia, căzu ca o grindină pe capul babei, care trecuse apa și se depărta răpede pe drum la vale. Am să-i descânt eu de baghiță unde-o miruit-o cu lapte acru popa ei cel țigănesc.

— Da' ce ți-a făcut baba, Rusule, de-o tămâiezi așa?

— Hei! d'apoi că doar asta-i Marula, vrăjitoarea din Păltiniș; după ce poartă toată noaptea pe Sarsailă după gât, vine de 'ncheagă apa prin sate.

— Las'o la pârdaľnica, dacă-i vrăjitoare, măi Rusule, că ți-a face vr'o farmazonie și te-i trezi într'o bună dimineață din om neom.

— D'apoi că doar nu mă tem eu de farmazoniile ei; eu ăi cântărit în ziua de Paști și nu se prind de mine drăcoveniile ei.

Și-mi închipui că Rusu trebuia să fi fost cântărit și în ziua de Crăciun; căci îmi făcea impresia unui om care era în stare să svârle cu barda și în Dumnezeu și în dracu.

— Hei! Axinio, fată hăi, hai vino 'ncoace, zisei strigând pe femeie, care sta lungită pe iarbă mai încolo, la o depărtare anume aleasă în vederea Rusului; hai, vino 'ncoace, că Rusu s'a hotărit să-ți sucească gâtul mai târziu.

Axinia se sculă și, cu băgare de seamă, se apropie de noi pe la spete.

— Ia du-te și spune crășmarului să vie cu socoteala, îi zisei întorcându-mă la ea.

Axinia făcu un ocol larg și chibzuit pe la stânga Rusului, dela care nu-și luă ochii până ce nu se simți în afară de sfera primejdiei și, apropiindu-se de ușa crâșmei, strigă pe crâșmar fără a intra înlăuntru. Acesta veni numaidecât, plătirăm și ne scularăm să plecăm.

— D'apoi că doar n'îți pleca 'neavoastră fără să vă opriți pe la palaturile Rusului, zise acesta înfigându-și provocător amândouă mâinile în brăul său verde și lat.

« Rândul nostru », cugetai eu . . .

— Nici nu rămâne vorbă, Rusule, să trecem noi prin gura Dârmocsului și să nu vedem palaturile Rusului, se poate? Numai să mergem mai răpede că ne apucă noaptea și trebuie să fim în iastă sară la Șar.

— Da' ce-așa mare grabă, mă rog? Doar Șaru' n'o să fugă peste graniță: tot acolo o să-l găsiți și mâni dimineață.

— Așa-i, Rusule; dar, vezi tu, noi sântem cu trebi de ale stăpânirii și nu putem întârzia.

— D'apoi că, de, nu-i hi dumneata ingineriu care croiește şușaua?

— Ba, de nu ți-ar fi cu supărare, Rusule, chiar eu sunt cel cu şușaua; uite; și arătai la tovarășul meu, dumnealui e storăș la suprefectura dela Broșteni și are de dus niște porunci la primăria din Șar.

Rusu se uită lung și bănuitor la tovarășul meu.

— Mă! . . . izbucni Rusu deodată, făcând un pas spre tovarășul meu care, în fața acestei explozii de o familiaritate îndoioasă, făcu și el un pas îndărăt. — Mă storăș, mi-ți tămâia și parastasu . . .

Și nelăsându-l să mai adauge a cui, anume, tămâie și parastas:

— Iai ascultă, Rusule, zisei eu, am luat pe storășul aista dela suprefectura din Broșteni, cu chezășie c'am să-l dau înapoi cu ciolanele nerupte; și tu, fiindcă n'ai sucit gâtul Axiniei, ai voi să-mi vâri storășul în spărieți? I'ii cuminte

și ia, mai bine, hai să vedem palaturile Rusului din gura Dârmocsului.

— Mă storăș...

— Hai Rusule, hai, zisei apucându-l de mânică și trăgându-l mai mult cu sila după mine.

— Da' de unde gășiși dihania asta cu mustețile roase de molii? zise el aruncându-și încă odată ochii spre tovarășul meu și lăsându-se a fi mai mult târit decât să meargă de bună voie.

— Bravo, Rusule! d'apoi de ce-a mai lăsat Dumnezeu molii pe pământ? Ia, ca să mai roadă și ele câte-o leacă de musteți, pe unde gălesc. Ș'apoi doar nu-i fi vrând tu să aibă toată lumea musteți ca tine; a cui e vina, dacă tu te-ai dus cel întâiu, când a împărțit Dumnezeu musteți oamenilor pe pământ?

— Hm! făcu el răsucindu-și cu mândrie musteața-i galbănă și stufoasă.

Și cât pe ce s'o pățească tovarășul meu din pricina mușteților.

Ajunserăm la palaturile Rusului. Nu e vorbă, aceste palaturi nu erau împrejmuite cu ziduri, metereze și bastioane tocmai medievale; în schimb însă un gard de răzlogi, veșnic beat, de abia se ținea pe picioare și, cutrierând locuința Rusului, șovăia și se cumpănea cât de cât să cadă; pe alocurea chiar vacile și porcii, cu un dram de îndrăzneală, ar fi putut sări neopriți pe domeniile Rusului; se vede însă că nici cucuta, nici brusturul, nici urzica moartă și nici hreanul porcesc nu ispитеau fie foamea unora, fie lăcomia altora. Și, deși am fi putut tăia deadreptul spre locuința Rusului, prin una din miile de spărturi făcute de vechime sau putrejune în gardul de răzlogi al despotului dela Dârmocs, avurăm totuși înțelepciunea de a intra pe poarta de onoare; sărirăm, cu alte cuvinte, peste un pârleaz cu două trepte înțepenite fiecare, pe câte doi țăruiși înfipți în pă-

mânt, și fiecare treaptă străbătând prin gard deoparte și de alta; și mi'nchipui, că Rusul nostru trebuia să fi numărat printre strămoșii săi vreun Oleg sau Rurik, de oarece izba sau, mai bine zis, cocioaba lui nu se depărta de loc, de tipul patriarhal al primelor locuinți slavice; cel mult dacă vechimea îi dăduse o brâncă și, hâind-o într'o parte, îi hâise, în același timp și în sens oblic, liniile odată perpendiculare ale ușii și ale ferestrelor sale; așa încât acestea, ca o gură și doi ochi de un alt gen, apucate parcă de spasaturi, se strâmbau la trecători. Și dacă Rusu nu avea femeie și copii, avea cel puțin o familie: un purcel, cu o rămășiță de murdărie pe sfârcul râului, răsări de după casă și, cu gâtul întins, veni grohăind până sub genunchile noastre. O găină și un cocoș scurtau mai deoparte, ca pe propriile lor domenii, gunoiul heteroclit din jurul unci cotește sparte, iar din când în când, câte o rândunică, venind la cuibul său, se înfigea ca o săgeată în capătul înegrit al grinzilor de brad, ieșite afară de sub vechiul acoperământ de sovar.

— Bravo, Rusule! zisei eu, îmbrățișând cu privirea tot coprinsul lui domestic; știi că-mi plac palaturile tale?

— Hm... făcu el răsucindu-și eterna-i musteață stufoasă și galbănă; ia poftiți și'ți sta o țără; și ne arată prisma jerpelită a cocioabei lui.

— Mult n'om sta, Rusule, zisei așezându-mă pe prispă, că ne grăbim; ia, cât om face o țigară; tu fumezi? Și-i întinsei tabacherea.

— Mulțămesc dumitale. Eu nu beau *tiutun*.

Și se puse și el pe prispă între mine și tovarășul meu.

— Mă!... izbucni el deodată, întorcându-se răsărit la tovarășul meu, care se mulțami de astădată să tresară și să scape cât pe ce, dintre degete, țigara pe care se pregătea s'o aprindă.

— Bine, Rusule, zisei eu, apucându-l cam de după gât, da' dacă mi-i spărie storășul și l-a apuca frigurile, cu cine

mă duc eu pân' la Șar? Ia lasă-l și spune-mi, stai tu singur în palaturile aiste?

— D'apoi? și, după un moment de gândire uitându-se țintă la mine, — mă rog, zise el, dumneata ești chiar ingineriul cu șușaua?

— D'apoi doar ți-am spus odată, Rusule. Ce? vrei să ți-o spun de două ori?

— Apoi, dacă-i așa, când îi veni cu linia pe-aici, să pui să taie colțul ist de deal, că se năruie peste mine, zise el, arătându-mi cu degetul spre drum și drept în fața cocioabei lui.

În unghiul răpede ce făcea drumul dela apus spre mează-noapte, intra în adevăr, înalt și amenințător, piciorul unui deal cu povârnișul sfărâmat, sămn că dealul se lăsa încet la vale pe pătura lunecoasă de lut ce-i slujea de temelie.

— Bucuros, Rusule, zisei, uitându-mă la piciorul cel de deal și dându-mi aerul, că mă gândesc asupra lucrului; după aceea scosei carnetul și trăsei cu creionul câteva linii fără înțăles. — Bine, Rusule, continuai eu, cu aerul celui mai desăvârșit inginer; bine, îți făgăduiesc c'o să caut să nu se năruie dealul peste tine; dar ia să plecăm că ne apucă noaptea; când m'oi întoarce, o să trec iar pe-aici, Rusule; am prins dragoste de tine și pace.

Rusu își răsuci de astădată amândouă mustețile sale cele galbene și stufoase și se păru că rămâne un moment cu ochii în pământ și gânditor; apoi, repede:

— Să mai așteptați numai o țără, zise el, sculându-se, îndreptându-se spre ușa cocioabei lui și intrând în lăuntru.

— Mă storăș... zisei eu cu glas înădușit și simulând un ghiont către tovarășul meu; mă storăș... mi-ți tămâia și parastasu...

Tovarășul meu se mulțami să-mi întoarcă o pereche de ochi, sub fulgerile cărora s'ar fi topit piscurile de granit ale Horebului, și era pe punctul de a formula un răspuns, sub

trăznetul căruia s'ar fi zguduit din temelie turnul Faselus; dar nu avu timp; Rusu apăru în cadrul strâmt al ușii cu amândouă mâinile strălucind de un fel de unsoare și aducând ceva rotund și învălit între două frunze de brustur.

— Ia na colea, mă storăș, zise el punând, fără multă ceremonie, boțul în mâinile tovarășului meu, că doar nu-ți pleca cu mâna goală dela palaturile Rusului, continuă el, așezându-se iar între mine și tovarășul meu.

— Cu mâna goală? . . . cugetai eu; nu cumva, Rusu dracului ne ia drept cerșetori?

— Și cu ce ne dăruiești tu, Rusule? ce-ai pus în frunzele cele de brustur?

— Ce să pun? ia o țâ' de unt dela oițele mele. He, hei! parcă ce? crezi dumneata că Rusu-i așa numai cu degetu'?

Și la un moment dat, ne trezirăm, și eu și tovarășul meu, cu labelle unse ale Rusului, căzând greu și în toată lățimea celor cinci degete răsfirate ale lor, pe spetele noastre, ca semn al unei familiarități, la care Rusul binevoise a se scobori până la noi dela înălțimea darului princiar înfățișat prin boțul de unt de oaie. . . Și pecetea de unsoare a Rusului, tipărită pe spetele noastre, rămase neștearsă; iar surtucele noastre păstrând-o ca amintire, trăiră și muriră cu ea.

Apoi trăgându-mă spre el cu acea căldură de dragoste spontanee, ce se naște la unii oameni sub imperiul băuturii:

— Mă. . . ingineriu. . . zise el, vârindu-și fața lui mustăcioasă până sub nasul meu; mă ingineriu. . . mi-ți tămâia și parastasu. . . și scrâșnind din dinți își înfipse ochii lui albaștri și ușor injectați până 'n fundul ochilor mei.

— Bine, Rusule, zisei eu cu răceală, proprie mie în împrejurări grele, ia să lăsăm tămâia și parastasele pe sama popii; deocamdată, și fiindcă mă grăbesc, adăugai sculându-mă în picioare, spune-mi lămurit pe unde vrei tu să tai linia drumului? Să tai dealul, sau mai bine să fac un zid țăpăn de piatră, care să oprească năruirea dealului?

— Ba să tai dealul.

— Bine; și scoțând carnetul mă făcui că însămn cu îngrijire dorințele Rusului.

Tovarășul meu, folosindu-se de încurcătura mea cu Rusul, o ștersese; sărise pârleazul și încălecaser. Când Rusu băgă de samă că tovarășul meu se și suise pe cal, un fel de furie îl apucă; mă lăsă pe mine, se răpezi și sări pârleazul. Tovarășul meu, însă, dete călcâie iepei și o rupse de fugă.

— Mă storăș... Mă storăș... crucea și icoana... și se luă după el ca să-l prindă.

— Rupe-o de fugă peste deal, Axinio, zisei femeii, încălecând și eu răpede.

Axinia zbură.

Arsei calul peste șale cu varga și el înțălese că, de astădată, trebuia să-mi pună la îndemână toată iuțeala picioarelor sale; plecai în goană. Rusu care-și luase nădejdea dela tovarășul meu, auzind în urmă-i tropotul calului meu, se întoarce și se așează în drum așa, ca să-mi poată apuca din fugă calul de dârlogi; când crezui însă potrivit, cârnii puțin calul la stânga și trecui ca vântul; iar Rusu, în loc să apuce de dârlogi, îmi apucă urma.

— Mi-ți tămâia și parastasu, îl auzii strigând în urma mea; și-mi închipui că trebuie să se fi luat în goană după mine toate crucile și toate icoanele; eram însă prea departe ca să mă ajungă.

Și când mă gândeam că o singură nesocotință a tovarășului meu dăduse lucrului o întorsătură așa de caraghioasă!...

— Bine, râsul moliilor, îi zisei ajungându-l din urmă, dracu te pune să pleci fără știrea Rusului? Mi-ai zădărnicit toată iscusița mea diplomatică.

— Eram grăbit, răspunse el cu seriozitatea cea mai desăvârșită, căci am de dus dela suprefectura din Broșteni niște porunci la primăria din Șar.

— Bine, mă storăș, da' de m'apuca Rusu la bătaie?

— Aș fi sacrificat pe altarul umanității 25 de parale și aș fi pus pe Axinia să te frece cu rachiu și cu sare; și, mai la urmă, o bătaie n'ar fi fost tocmai lucru de mirare, de vreme ce orice luptă de fineță diplomatică se sfârșește de regulă cu păruială, când mai ales e și Rusul la mijloc.

— Și untul?

— I l-am lăsat pe prispă ca să-l trimeată Majestății Sale Împăratului tuturor Rușilor, spre a-și unge ciobotele cu el.

— Bine, și acum, pentru toate aceste isprăvi, care vor forma una din paginile strălucite ale cavalerismului modern și, în lipsa yreunei Dulcinee de pripas, îți permit să săruți în bot pe năzdrăvana ta Rosinantă, care a știut cu atâta pricepere să scape din primejdie pe Don-Chiotul său.

Un șuerat puternic și ascuțit sfâșie aerul în urma noastră. Când întoarserăm capul, văzurăm pe Axinia scoborînd iute și sărind ca o țarcă peste bolovănișul dealului sfărâmat, răsărind acum întreagă din îndoiturile lui adânci, acum numai tulpanul ei undelemniu zărindu-i-se pe deasupra: ai fi zis că se luptă cu înecul împotriva unor valuri, care se trudeau s'o înghită.

— Ș'ai scăpat cu gâtul nesucit, șopârta naibii? îi zisei eu când fu aproape de noi.

— D'apoi, zise ea gâfâind, parcă mă tem eu de Rusu? . . . și roșie ca un rac fiert, — uff. . . făcu ea, ștergându-și sudoarea de pe frunte cu basmaua ei groasă cu horbotă lată pe margini.

— D'apoi de cine, dracu, te temi tu, fa? Când tu ești în stare să te mistui din ochi ca argintul viu, parc'ai avea chitia lui Aghiuță pe cap? Doar numai Ochilă și Lungilă din poveste să-ți poată veni de hac, cât de iute scaperi tu din picioare!

— O! Pârli-l-ar para focului, mustăciosu' dracului; nu v'am spus eu?

— De spus ne-ai spus tu; dar tot mi se pare că mustețile Rusului te cam gâdilă pe la inimă. . .

— Da' ducă-se pocnitului cu mustețile lui cu tot, și să gâdile cu ele pe cine-o mai gâdilit. Las' să se mai lege el de mine, că de nu-l fac alb! . . . și roșie ca racul fiert și ștergându-și într'una sudoarea de pe frunte cu basmaua ei groasă, țasea iute din picioare, mergând alătura cu noi.

— Da' știți 'nevoastră că n'ajungem în ia'sară la Șar? zise ea într'un târziu.

— Ei bine, ne-om opri undeva; mai este vr'un sat pân' în Șar?

— Mai trecem prin Păltiniș și prin Panaci.

Soarele scăpăta spre apus și umbrele lungi ale munților din stânga noastră înaintau încet pe cave în spre munții dimpotrivă, trăgând pe pământ o nesfârșită și caprițioasă linie de umbră frântă, tivită cu lumină. Peste înălțimile aeriene din dreapta noastră, frământate de văi adânci, ca peste o mare cu valuri încremenite, se întindea feeric și fără sfârșit o rețea imensă și fin țesută din flăcările roșietice ale apusului. Un vânt ușor legăna molatec coamele despletite și plângătoare ale mesteacănilor blonzi cu trunchiuri de argint. În iarba înaltă și de un verde gingaș, aceeași suflare săpa unde fugătoare și înflorite; pe nota domoală și adâncă a unei orgi colosale, se ridica de pretutindeni, în văzduhuri, și se pierdea în depărtările albastre, un murmur tainic și neînțales. Pe calea-i lungă și fără sfârșit, Neagra luneca pe lângă noi cu undele-i grăbite și etern murmurătoare. . . Și cel mult dacă o rază rătăcită din apusul înflăcărat mai aruncă un strop de lumină peste luciul ei cuprins de umbră. . . Mergeam tăcuți, iar umbrele noastre, însoțindu-ne pe dreapta, îngânau, cu pași de urieși, cadența leneșă a mersului nostru. Și cine știe, dacă însăși sufletele noastre nu se molipsiseră de o simțire mai cucernică. . . Cel puțin Axinia, își strânsese basmaua în geantă, mișcărilor ei iuți se

domoliseră, privirile ei neastâmpărate lunecau larg pe împrejurimi și, cu amândouă mâinile ei mici încleștate pe bacra de dinainte a gencei, cu pasul ei mărunț și fin, se conforma, în mod inconștient, după mersul meditativ al cailor noștri. . .

— Cale bună, Bade Gheorghe, o auzirăm noi strigând deodată către un român, care tocmai trecea pe lângă noi, mânând boii din carul deșert.

— Mulțămim dumatăle, jupâneasă Axinie; da' 'ncotro?

— Ia până 'n Șar cu 'mnealor. Da' lelea Catrina a hi acasă?

— Apoi acasă, că n'am mai luat-o.

— Da' 'ncotro Bade Gheorghe?

— Ia până 'n iarmaroc să prefac iști bouleni.

— Da' ori ne-a primi lelea Catrina să mânem la 'mneaci în ia'sară?

— D'apoi v'a primi că doar sântem oameni. . .

— Foarte mulțămim, Bade Gheorghe, zisei eu; când ne-om întoarce, o să dăm iar pe la dumneată, cred că te-om găsi acasă.

— Pofțiți când îi vra, și noroc bun, zise el îndemnând boii și plecând.

— Foarte mulțămim și drum bun răspunsei, despărțindu-ne.

UN POPAS

Pe înopstate, ajunserăm în Păltiniș. Casele, rar sămănate pe amândouă laturile drumului, începuseră a dormita în mijlocul ogrăzilor largi împrejmuite cu garduri de răzlog în zig-zag; iar pe lângă focurile aprinse mai de-o parte, și ale căror flăcări roșietice jucau caprițios în întunerecul împrejmuitor, stăteau cei de casă, pregătind cina de sară. Aninat de o cuibă înaltă, atârna nemișcat, deasupra focului, ceaunul negru într'o baie de flăcări; un câne cu urechile ascuțite și istețe, conștient de locul ce-l ocupa în familie, stătea și el culcat în apropiere, cu botul pe labe și cu ochii țintă la foc; un copil cu un băț lung, mai mult de joacă, scormolea de departe jăraticul, și o puzderie de scânteii se ridica, topindu-se în văzduhul înalt și întunecos...

— Jupâneasă Catrină, jupâneasă Catrină! auzirăm deodată pe Axinia strigând.

Când întorsei capul, o zării prin întuneric, acățată de un gard de răzlogi și suită pe el ca pe o scară.

— Jupâneasă Catrină, jupâneasă Catrină! și cu pumnul ei mic bătea repede într'un răzlog, care răsuna înădușit; jupâneasă Catrinăăăă!...

— Da' cine mă strigă? auzirăm noi un glas de femeie întrebând în întuneric, fără a se apropia.

— Eu, jupâneasă Catrină, Axinia din Gura Borcii. Duc pe doi boieri până 'n Șar, ș'am înopstat aici; ne-am întâlnit

în drum cu Badea Gheorghe, ș'o zis să venim să mânem în ia'sară la 'neata.

— D'apoi că vi'ți duce 'neavoastră, jupâneasă Axinie, în altă parte, că eu n'am unde să vă culc, răspunse ea scurt, întepat și mânios.

— Nu te supăra, jupâneasă Catrină, zisei eu, că nu-i nime de vină; ia, Badea Gheorghe al dumitale o crezut c'are să-ți fie urit singurică în ia'sară; pacat că nu ne primești; când ai ști ce oameni de treabă sântem!...

Drept răspuns auzirăm o ușă trântindu-se.

— Ei, sfârleaza dracului, ai pus-o de mămăligă cu Badea Gheorghe și cu lelea Catrina ta! Unde, dracu, mânem noi în ia'sară?

— Da' las c'om găsi noi...

— Da', adică de ce nu ne-a fi primit, fa Axinio?

— Da' mânca-o-ar jermii; parcă crezi 'neata că doarme singură, când nu i-i omu'acasă?

— Da?... Atunci să mergem în altă parte.

Cârnirăm caii și intrarăm într'o ogradă, care deocamdată părea pustie; înaintând însă puțin, zărirăm la o parte un masiv de umbră. Era o casă. O lumină slabă țâșnea din loc în loc prin pereții ei și, dacă această lumină ar fi fost mai puternică, ai fi crezut că arde casa pe dinlăuntru. Un câne se însărcină să vestească pe cei din casă, despre sosirea noastră. Ușa se deschise largă, și un flăcău voinic se arătă în privazul ei luminat.

— Bună vremea, voinicule, zisei eu apropiindu-mă; bucuroși de oaspeți?

— Mulțămim dumneavoastră, bucuroși, poftim, răspunse el alungând cânele.

Descălicarăm.

Eu și tovarășul meu intrarăm înlăuntru; Axinia rămase la cai.

Pe o vatră mare, plină de jăratec, sub un horn grosolan, așezat pe un pop de stejar, un flăcăuan cu pieptul gol și

puternic, cu fața rumână și plină de sudoare, pălea o mămăligă urieșă. Un capăt de lumânare de său, înfipt într'un poponeț de lut, și cu mukul mai înalt decât flacăra, mijea pe o masă asemenea unui trunchi de căsăpie; de jur împrejur pe lângă păreți, goale, unsuroase și așezate pe picioare de lemn bătute în pământ, se întindeau niște lăviți înguste. Bârnela de brad, din care erau durați păreții fără ferești, își arătau pe alocurea goliciunea lor rotundă și afumată de sub o lipitură coșcovită de lut galbăn, mânjit, odată, cu var. În cotlonul dintre horn și păretele despre ușă, un teanc scorojit de pici mișoase de oaie stătea înghemuit și umplea casa de un miros pătrunzător de stână. Când mămăliga fu gata, flăcăul o răsturnă fierbinte pe o masă mai mică și rotundă, ce se afla în mijlocul casei. Celălalt flăcău scoase de sub laviță niște ceapă, ucise pe masă cu un pietroi niște sare, aduse nu știu de unde o scafă de lemn plină cu brânză și, postindu-ne și pe noi, începurăm a mânca. Fără multe marafeturi, făcurăm cinstea cuvenită cinei frugale a flăcăilor; iar Axinia, intrând cu tarnițele și cu poclăzile dela cai tocmai la timp, putu și ea să nu rămâie de căruță.

Cina fu scurtă. Greul însă începea de aici înainte: erau unele probleme de călătorie, foarte încurcate, pe care însă tovarășul meu le deslega cu o iuteală și o îndemânare fără samăn: așa, de pildă, fu de ajuns ca somnul să-i facă chip pe la gene, spre a-l vedea, numai decât, așezând în lung o tarniță pe una din lăviți, potrivindu-și în scobitura ei, plină cu o pernă vârtoasă, capul său mic și țuguet, întinzându-și ca o râmă, firul subțire și lung al persoanei sale pe lavița prea lată pentru dânsul, acoperindu-se până peste nas cu una din poclăzi, și într'o clipă adormind. Tovarășul meu era o alcătuire fericită în puterea cuvântului. Axinia umflă și ea o pocladă și o pernă fără să zică nimic, ieși din casă și se făcu nevăzută. Cât despre mine care, când e vorba de somn, am de împăcat o sută de ochi, chibzuiaș un loc pentru acest

soi de moarte vremelnică. Lăvițele erau prea înguste pentru mine și mă hotării, deci, să mă culc jos la pământ.

— Măi băieți, întrebai eu pe flăcăuani, da' oleacă de fân nu s'a găsi pe la voi?

— Ba s'a găsi, cucoane, cum să nu se găscască?

Și fără altă vorbă, ieși din casă unul din ei și, peste câteva minute, se întoarse cu coșcogea sarcină de fân. Desfăcui fânul în o pătură groasă, jos în mijlocul casei, pusei și eu o tarniță drept căpătăiu, mă lungii pe mirositorul meu așternut, mă învălii cu poclada rămasă, închisei ochii mei și chemai somnul. Cei doi băietani se și lungiseră cu fața în sus și cu piepturile desfăcute pe locurile de pe lăviți rămase sloboade.

Stânsesem lumânarea de mult, și somnul, cu ameteitoarele lui mângăieri, căuta să amortească și să închege cursul din ce în ce mai încet al gândurilor mele. Eram, poate, pe punctul de a păși în adâncă liniște a somnului, dar mă opri o clipă zgomotul îndesat și răgușit, ce-l făceau niște picături, parcă de ploaie, ce-ar fi căzut de sus, rar și îndesat pe poclada, cu care eram învălit. Poate că afară plouă în adevăr și, de prin acoperământul spart, picură înăuntru. Se poate... În tot cazul, scosei mâna de sub învălitoare și, pipăind căutai să mă încredințez... nici urmă de udeală... și, totuși, picăturile nu încetau de a cădea peste mine din ce în ce mai des... Poate că vechimea lucra și noaptea la desființarea coșmoagei, în care mă adăpostisem, și lutul din coșcovituri cădea peste mine în mici fărâməturi... Se poate. Scosei mâna de sub învălitoare și căutai să mă încredințez... Nicio urmă zgremțuroasă!... Și, totuși, micile fărâməturi nu încetau de a cădea peste mine din ce în ce mai des. O beldie mai îndrăzneată din fânul, pe care mă culcasem, mă înțepă, parcă, la ceafă; întorsei mâna, mă scărpinai și impresia înțepăturii dispăru. N'apucaii bine să-mi așăz mâna la locul ei sub învălitoare, și înțepături

simții sub genunche și pe la subțiori... Aproape în același timp, altele mă arseră în spate, pe piept și după ureche... Și ar fi trebuit să am o sută de unghii, spre a-mi putea apăra părțile atacate. Ca culme, simții pe lungul nasului și pe curmezișul frunții mele, urma gâdilitoare a unui mers ușor și grăbit... — O călătorie pe nasul meu? Iată, în adevăr, ceva cu totul original, cugetai eu. Și nu mă dumeam, deocamdată, care să fi fost natura ființelor silfice, ce lunecau atât de ideal pe căile fără de urmă ale frunții și ale nasului meu... Sării ars și aprinsei capătul de lumânare...

Priveliștea ce se înfățișă ochilor mei, îmi deșteptă în suflet și groaza și admirația. Intreg păretele din preajma culcușului meu dispăruse sub negre și nesfârșite legiuni de ploșniți late și pânticoase care, în pas de voie, urcau la deal drumul bagdadiei; și, de oarece ploșnițele trebuie să fie mai vechi decât omenirea, mi'nchipui că meșteșugul și înțelepciunea lor războinică trebuie să fi slujit de noimă măestritelor alcătuiți ale armatelor omenești. În adevăr, aproape de bagdadie, câțiva din ploșnițoi cei mai iscusiți erau trimiși în recunoaștere și, pipăind drumul, deschideau marșa neguroasei armate; în frunte și pe flancurile legiunilor, se țineau alți ploșnițoi negri, grași și pânticoși, care păreau că se bucură de înalte grade erarhice; iar duiumul armatei, în lungi, tăcute și negre șiruri, urca la deal încet și cu pas chibzuit; rezervele, care se țineau la urmă, erau alcătuite din tineretul blond și roșietic al națiunii, înșiruit, și el, după vârstă, așa încât la coada urdiei furnica iute și neastâmpărat o sumedenie de ploșniți mici cât gămălia boldului, prin a căror piele subțire transpira sângele roș și nemistuit încă, pe care-l supseseră cu o zi mai înainte. Ajunse la bagdadie și în dreptul poclăzii mele, ploșnițele, cu o neînchipuită iscusință, păreau că calculează perpendiculara și, cu o preciziune matematică, dându-și drumul de

sus, cădeau drept peste învâlișul meu. Numai atunci îmi putui da sama de picăturile îndesate, ce căzuseră din pod asupra mea, și nu-mi rămăsese decât admirațiune pentru iscusința, cu care acești mici, negri și crânceni dușmani de noapte știuse să lese drumul anevoios al culcușului meu de fân, pentru drumul strategic al bagdadiei... Oricum, umflai tarnița și poclada și ieșii afară... Iar «visătoarea nopții regină», care în drumul său etern plutea pe sâninul adânc al cerurilor, avu de astădată prilejul să mă privească, din înălțime, în haina pe care nimeni n'o poate lua omului din spete; iar cănele de gazdă, drept pe picioarele de dinainte, se uita la mine când cu un ochiu, când cu altul, neputându-și da samă pentru ce-mi vânturam eu așa de desnădăjduit bulendrele în aer... Mă îmbrăcai și, de nu mi-ar fi fost gândul plin de ploșniți, cine știe dacă nu m'aș fi apucat să fac mărturisiri de dragoste «reginei blonde a nopților», de oarece prea galeș și prea trist se uita la mine din înalta împărăție a umbrelor. Găsii însă mai nimerit să plănuiesc un loc, unde să-mi pot sălășlui, pentru ce-mi mai rămânea din noapte, zvânturata mea persoană.

— Măi Tărcuș sau Grivei, zisei, adresându-mă cânelui; fiindcă tu ești singura ființă din univers, care cunoști nefe-ricirile mele din noaptea aceasta, fă bine, te rog, și-mi arată drumul spre vreo căpiță de fân oarecare, de vreme ce tu trebuie să ții un catastih în regulă de toate culcușurile mai călduroase din ograda stăpânilor tăi. Și blând îl netezii pe cap; iar el, scheunând ușor, dădu repede din coadă și părea că se silește să priceapă înțălesul vorbelor mele. Cum însă nu știam niciunul limba celuilalt, nu ne puturăm înțelege și căutai, deci, să ies singur din încurcătură. Mă îndreptai așa dar spre un masiv rotund de umbră, care părea a fi o căpiță de fân. Nu mă înșelasem. Fără să mai stau pe gânduri, dădui brânci căpiții și-o răsturnai.

— Ho, boală! auzii deodată, de sub fânul răsturnat, un glas subțire și spăriet.

Și într'o clipă, Axinia răsări drept în picioare în mijlocul vrafului de fân.

— Ptiu! ucigă-te crucea; da' aici ai fost, sfârleaza dracului?

— Da 'neta ai fost? zise ea, scuturându-și repede de pe cap și de pe umeri fânul ce se acățase de ea; am chitit că-i v'o boală de jită.

— Bine, bine, c'ai chitit, șopârlă nebotezată; acum, însă, fiindcă nu-s nici boală, nici jită, ia să împărțim căpița 'n două și să dormim.

— Da' ghine, 'neata nu te-ai culcat înuntru?

— Din lăuntru, — în lăuntru m'am culcat eu; dar m'am răsgândit și, în loc să dorm cu ploșnițile în casă, mai bine dorm în fân afară, alătura cu tine.

Nu mântuisem încă de regulat noul meu culcuș și când mă uitai Axinia și dispăruse sub o pătură groasă de fân.

— Fa Axinio, zisei eu, culcându-mă și trăgând fânul peste mine, să nu cumva să horăești, că te-asvârl din fân, de nu te zărești.

Și fânul de peste Axinia tresări ușor sub mișcarea de echilibru, ce căuta să și-o dea ea pentru dormit.

— Da' ce? ai și adormit, diavol împelițat.

Nicio mișcare, niciun răspuns...

Nu răsărise încă soarele, când intrai în casă și aprinsei lumânarea. Tovarășul meu și cei doi flăcăuani dormeau încă duși, fără a se fi urnit de cum îi lăsasem de cu sară. Nu știu ce se va fi fost petrecut sub poclada tovarășului meu; în schimb, însă, pe piepturile desfăcute ale celor doi flăcăuani și pe fețele lor aburite de somn, mii de ploșniți negre și cu pânțelele sătul stăteau nemișcate și mistuiau în tihnă cina lor de cu noapte. Când lumina le atinse ochii lor obosiți, poate de nesomn, începură a se urni încet și

greoi și a se îndruma, într'o nesfârșită urdie neagră, către tăinuitele lor chilli de sub coșcoviturile lutului depe păreți.

— Hei! scumpul meu, zisei apucând pe tovarășul meu de un picior și trăgându-l jos; ia deșteaptă-te din somnul tău de veci, căci trâmbița învierii a doua a sunat demult.

Se sculă pe jumătate, se frecă la ochi și, când văzu lumânarea:

— D'apoi că doar n'o fi ieșit bunică-mea din groapă să horhăesc eu pe dealuri cu noaptea 'n cap.

Și fără să mai zică ceva, se trânti furios înapoi, trase poclada pe el, se întoarse cu fața la părete și se pregăti din nou de dormit.

— Te înșeli, scumpul meu, zisei zmuncindu-i poclada de pe dânsul; bunică-ta a ieșit din groapă de mult, și cel ce judecă viii și morții a și trecut-o în ceata sfintelor capre de pe ceea lume; hai, scoală-te să plecăm.

N'avu ce face. Cu o resignare de martir se sculă pe jumătate și rămase un moment ca buimac pe marginea patului, cu picioarele jos.

— Mă rog, zise el desmeticinindu-se și scărpînându-și cu dreapta iute și îndesat umărul stâng, mă rog, ce vra să zică asta?

— Asta vra să zică, scumpul meu, că eu țin cu orice preț să mai rămână câteva, macar, din picăturile sângelui tău și pentru negrii tăuni din fundul tartarului, către care în curând vei pași.

— Breee! . . . Da' de dimineată a mai început a se'nvârti moara lui Tudoran cea pustie! . . .

— Dimpotrivă, eu cred c'a început prea târziu: ia privește.

Și apropiind lumânarea, arătai spre piepturile desfăcute și negre ale celor doi flăcăuani.

Rămase ca trăznit; apoi, iute și fără să mai zică ceva, o rupse de fugă pe uș'afară. Iar după câteva minute, dădui

peste el după casă, făcând ziua ceea ce cu făcusem noaptea... și tot în prezența lui Tărcuș.

Axinia înșeuase caii, flăcăuanii se sculară și noi eram gata. Voi să plătesc ceva pentru găzduire.

— Mulțămim dumneavoastră, zise flăcăuanul cel mai mare neprimind banii, să mergeți sănătoși și mai poștiți când v'ați întoarce.

— Mulțămim dumneavoastră, flăcăilor, zisei eu încăle-când; mai rămâneți sănătoși.

— Să mergeți sănătoși, răspunseră amândoi într'un glas. Plecarăm.

Dimineața era răce și o pătură groasă de rouă argintie acoperea împrejurimile verzi. O liniște și o tăcere solemnă stăpânea întreaga fire. Neguri albe se rădicau spre văzduhuri din văile depărtate și adânci; iar sub răceala aerului de noapte, respirația vie și călduroasă a apelor Negrei aburea iernatic, trăgând o brazdă sură de ceață mișcătoare între malurile ei curate de prund cu multe fețe.

Tovarășul meu mergea zgribulit și cu gulerul dela venghercă rădicat peste urechi; Axinia sprintenă ca o țarcă și improspătată de răcoarea dimineții, de-abia atingea pământul cu pasu-i grăbit și ușor. Cât despre mine, potriyit felului meu, și adăpostit sub mantaua mea binecuvântată, dădusem frâu slobod ochilor și gândului spre a rătăci în sânul imensei nemărginiri, aurite de întâile raze curate ale unui soare tânăr.

Soarele era la prânz când ajunserăm în Panaci. Nu ne oprirăm aici, sub umbra unui fag de pe marginea drumului, decât spre a mai răsufla caii. Când fu soarele de amiază, sosirăm în Neagra Șarului sau Dorna românească, ținta călătoriei noastre; Aici întâlnirăm pe Halunga.

— Da...? zise Halunga văzându-ne; și restul întrebării îl înlocui prin cele câteva semne ale ochilor, ale sprințelor și ale degetului său cel cu inel de aur.

Căci, în paranteză vorbind, Halunga era omul cel mai monosilabic din câți există pe pământ; la dânsul o silabă plătea cât o frază, și un semn al arătătorului său cu inel de aur cuprindea de multe ori, întreaga lui gândire. Trebuia să fi trăit cu dânsul mult, ca să-l înțelegi... Eu îl înțelegem, căci trăisem mult cu dânsul.

— Dela Piatra peste munți, răspunsei eu aproape în același stil.

— Hai!... și plecă înainte, făcându-ne sămăn să-l urmăm.

Peste un pătrar de ceas furăm la prietinul nostru comun, un negustor din Piatra, așezat vremelnic în Șar. Trei zile stăturăm pe loc, și oricine își poate închipui că în aceste trei zile învățai dela Halunga tot rostul, toate chițibușurile și toate șiriclicurile plutăriei.

Și fiindcă Halunga era acel care jucase hora Unirii în mijlocul Bistriței cu apa până la brâu, tot el acela care înfințase în Piatra, cu *Te-deum*-uri și aghezyme, pitării și căsăpii naționale, tot el acela care pusese temeliile societății, tot naționale, de exploatare a pădurilor sub foarte naționalul nume de «Plutașul», — urmează deci că tot lui Halunga avea să i se întâmple o foarte hazlie, dar totuși foarte națională nenorocire.

Era într'o Duminică; și, fiindcă locul de petrecere și de adunare în zile de sărbătoare e crâșma, și mai ales fiindcă crâșmarul din Șar era Român și nu jidan, urmează că, împins de curiozitate și îndemnat de Halunga, mersei și eu la crâșmă, desigur nu pentru a bea, ci pentru a vedea adunată la un loc țărănimea muntelui. Și cine nu cunoaște pe Halunga în Șar!

— Noroc bun, bade Filipe, zise Halunga intrând urmat de mine, la crâșma plină de țărani.

— Foarte mulțămim, domnule Halunga, răspunse crâșmarul, un Român cu ochii mici și vicleni.

Și Halunga, uitând de mine, se legă numai decît în vorbă, cînd cu unul, cînd cu altul; iar eu, cu mînila la spate și neștiind tocmai hotărît ce să fac cu persoana mea, schimbam piciorul de rază cînd pe dreapta, cînd pe stînga, și căutam să-mi dau o înfățișare pe cît se poate mai puțin ridiculă; și oricît făceam eu pe importantul, totuși țărani, deștepți și ironici cum sunt ei, mă trăgeau cu coada ochiului și-și căutau înainte de băut rachiul lor prost din păhare mari de vin . . . La un moment dat, ușa se umplu cu pîntecele și pieptul unui fel de Goliat care, intrînd înăuntru și înaintînd printre țărani, părea că înoată cu umerii în afară peste un furnicar de cămeși albe și de chimiruri late. Ras chiar atunci, cu musteața neagră și puternică, rumăn la față, cu ochii negri, vioi și isteți, era tipul Românului în floarea vîrstei și a frumuseții . . . Acesta era vestitul Ilie Marcu, al căruia cal bea rachiul, rodea păstramă și cunoștea geografia amănunțită a muntelui mai bine decît un autor de cărți didactice; cel puțin calul lui Ilie Marcu ducea, necărmuit, pe stăpînul său la toate stănele, la toate cherestelele, la toate tîrlele, la toate primăriile, și, mai ales, la toate crășmele muntelui, cuvînt pentru care lua parte la toate campaniile geodezice și de triangulație.

— Bună ziua, Marcule, îi zise Halunga, cum îl văzu intrînd.

— Foarte mulțămim, domnule Halunga, răspunse Marcu. Și o strîngere de mână verde și românească se schimbă între amîndoi. Această strîngere de mână îi fu fatală lui Halunga.

— Măi Filipe, zise Marcu crășmarului, o ocă de rapciu. Până ce crășmarul să aducă la îndeplinire porunca, Halunga mă făcu cunoscut lui Ilie Marcu. Aceeași strîngere de mână și aceeași nenorocire mă pîndea.

Rachiul se aduse și trei păhare mari se umplură.

— Ia poștiți, zise Marcu, dîndu-ne, fiecăruia cîte unul, și-ți cinsti cîte-o țâ' de rapciu.

Și te împingă păcatul să nu primești cînstea Românului...
Și bietul Halunga, care nu punea rachiul pe limba lui să-l fi tăiet, fu nevoit să ia păharul.

— Bine-am găsit, Marcule, zisei ciocnind păharul cu el și cu Halunga.

— Bine-ați venit, răspunse el; și dădu păharul de dușcă.

Eu și Halunga ne mulțămiram a ne muia buzele în rachiul din păhar, ca într'o adevărată infecție; dar Marcu nu înțelegea lucrurile astfel: cu «ia mă rog», cu «bine-ați venit», cu «bine-am găsit» și eu și Halunga furăm siliți să golim păharele până la fund. Și în timp ce Ilie Marcu se părea că bea apă, nouă ni se părea că înghițim flăcări.

Când mă uitai la Halunga, cât pe ce să mă bufnească râsul: roș ca un rac fiert, cu ochii bulbucați, strălucitori și înotând în lacrimi, părea că înghițise o stamboală de jărat; voia, parcă, să spună ceva, dar din lapidar, cum era, devenise cu totul monosilabic și, oricât de obicinuit eram cu crâmpielele lui de cuvinte, mă simțeam, de astădată, în neputință de a-i înțelege silabele despărțite prin reticențe; avea parcă aerul să-mi facă mie și lui Ilie Marcu o lecție de silabisire.

Tocmai lucru mare nici eu nu plăteam, mai la urmă; totuși, mai tare decât Halunga, îmi păstram întrucâtva, victorios, perpendiculara persoanei mele pe pământul, care mi se părea că se îmbătase și, într'un danț fantastic, se învârtea cu mine, cu Ilie Marcu, cu Halunga, cu țărani, cu tejghele, cu uși, cu ferești, cu pastrama de pe cuiele corzilor și cu un motan, ce dormea colac într'un colț, la picioarele unui sac cu făină.

«Ce dracu, cugetam eu, cuprins de vârtejul rotațiunii universale, oare să fi scăpat de Ion Rusu, numai ca să dau peste Ilie Marcu? Oare Dumnezeu n'a avut altă grijă, decât să umple văile munților săi cu musteți, cu șipuri, cu rachiul și cu stomacuri de tinichea?».

Și în ciuda și în desgustul meu pentru toate crâșmele naționale cu rachiu patriotic, îmi venea să iau pe Halunga de picioare și să dau în capul lui Ilie Marcu; găsi însă mai nimerit să-l apuc cam de după spete și să ies cu dânsul afară, spre marea indignare a lui Ilie Marcu, care băgă de samă, în cele din urmă, că-și pusese boii în plug cu niște netrebnici. Trebnici sau netrebnici, lăsarăm pe Ilie Marcu la crâșmă cu părerea lui cu tot; iar noi, cam pe două drumuri, ne îndreptarăm spre casă.

Cum ajunserăm acasă, gazda noastră, o târgoveată foarte drăguță, ne legă la cap cu câte o grimea albă muiată în apă răce și porunci să ni se deie câte o cafea neagră fără zahar. Un somn de câteva ceasuri ne readuse la starea de mai înainte. A doua zi trebuia să plecăm, și tovarășul a cărui deviză era « non bis in idem » se puse cu picioarele în prag și declară că, cu niciun preț, nu se mai întoarce pe unde venise.

Eu însumi, de altmintealea, aș fi dorit să mă întorc pe plută. Timpul însă fiind secetos, Bistrița trebuia să fie mică și drumul pe apă, prin urmare, greu și primejdios. Totuși față cu hotărîrea nestrămutatului meu tovarăș, trebui să înclin pentru drumul pe apă; dar fiindcă dela Dorna nu mersesem niciodată cu pluta pân'la Piatra, cerui oarecare lămuriri dela Halunga în privința greutăților și primejdiilor, ce le-aș fi putut întâmpina.

— Hm! făcu el după un moment de cugetare ... greu ... la Colțul Acrei ... apă mică ... Hm ... pe clește nu ... la Chei ... la Toance.

Și deși înțălegeam perfect ceea ce voia să-mi spună Halunga, totuși el în dorința lui, de a nu lăsa nimic nelămurit în mintea mea, scoase basmaua din buzunar, o răsuci într'un ciuciulete pe care-l întinse în toată lungimea lui pe masa din mijlocul casei, și:

— Neagra Șarului, arată el străbătând toată lungimea ciuciuletelui de basma cu arătătorul lui cel cu inel de aur.

Scoase din buzunar un carnet și-l puse perpendicular pe capătul dela vale al basmalei răsucite, mai adăugând la lungimea carnetului său și lungimea unui creion.

— Bistrița, zise el, așezându-le frumos și în linie dreaptă cu degetele-i albe și iuți de scamator.

Și până ce să-mi răsucesc eu musteața, zâmbind față de chipul intuitiv cu care Halunga se silea să vâre în capul meu firea lucrurilor, până ce să-mi pun mânila la spate și să mă dau mai aproape de masă, prefăcându-mă că urmăresc lămuririle date de el cu mare băgare de seamă, Halunga își smulse din picioare botinile și colțunii.

— Colțul Acrei, zise el, așezând curmeziș, în raport cu vârful creionului, unul din colțuni. He, hei!... trebuie plutaș; pe clește... te duci.

Și celălalt colțun, întins în linie dreaptă, arată o parte din mersul drept și slobod de orice primejdie al Bistriței...

— La Chei... continuă el, așezând la capătul colțunului din urmă amândouă botinele paralel una lângă alta și lăsând între ele un spațiu îngust... — numai deamează se vede soarele.

Iar la o mică depărtare de vârful botinelor și drept înainte își puse pălăria.

— Toancele... iac'ășa... iac'ășa... zise el frământând aerul cu mânila spre a-mi arăta cum, adică, fierbe, se sfarmă și se pulverizează apa în lupta sa cu stâncile crescute din pământ până peste luciul ei.

Și înhățându-mi fără veste pălăria din mână...

— Aici-s Chetroșii, zise el așezând-o la locul cuvenit.

Inhățai și eu depe pat mantaua mea cea mare și trecând iute la spetele lui Halunga i-o aruncai în cap, îl înfășurai repede în ea și îl cuprinsei puternic în brațe...

— Săriți! oameni buni, săriți că s'a înecat Halunga! Începui eu a striga câtu-mi lua gura, cutreerând odaia cu el în brațe.

— Mă... Mă... Mă... nebunule, îl auzeam strigând de sub manta cu glas răgușit.

— Săriți! continuai eu și mai tare, nelăsându-l din brațe.

Deodată ușa se deschise și drăguța noastră gazdă năvăli repede în odaie.

— Da' ce e? Ce s'a întâmplat? întrebă ea spăriată.

— Săriți! că s'a înecat Halunga.

— Da?

Și un hohot de râs o apucă, când văzu ivindu-se de sub manta picioarele goale ale lui Halunga.

— Mă, nebunule!... zise Halunga, când scăpă de sub manta cu părul vâlvoi... Mă, nebunule!

Și repezindu-mă la masă începui a lua iute și pe rând lucrurile de pe ea și a le trânti la pământ la picioarele gazdei noastre, care-și ștergea cu batista lacrimile râsului.

— Na, ziceam eu la fiecare trântitură. Na! iaca Colțul Acrei, iaca Toancele, iaca Cheile Bistriței, — cât despre Chetroși, care erau închipuiți prin pălăria mea, îi lasai în pace, aninându-i în cui.

— Da' bine, ce-ați pățit creștinii lui Dumnezeu? întrebă încă odată gazda noastră cu fața înflorită de râs.

— Mă, nebunule... repetă Halunga... și, culegându-și lucrurile depe jos, se puse pe un scaun și începu să se încălze...

A doua zi suindu-ne pe plută plecarăm la Piatra.

IN MUNȚII NEAMȚULUI

FLORICICA

De astădată, mă hotărîi să plec călare, și, fiindcă era asupra iarmarocului dela Duminica-Mare, rugai pe prietenul meu Tasache Crăcăuanu, cel mai vestit hipolog sau, mai bine zis, geambaș de pe vremuri, să-mi închipuie un cal potrivit pungii mele și țintei ce urmăream. Astfel, spre sara mai sus pomenitei sfinte Duminici, numai ce-l văd pe Tasache al meu intrînd în ogradă și ducînd de dârlogi un soi de dihanie, pe care cu un prisos de bunăvoință ai fi putut-o lua drept cal.

— Bine, măi Tasache, zisei eu ieșindu-i înainte și de abia stăpînindu-mi rîsul, da' de unde dracu ai prins tu dihania asta și mi-o vâri în ogradă cu atîta ifos?

— De unde? Ia din iarmaroc, după ce am dat 50 de lei unui român dela munte.

— Puteai să te duci dracului cu românul și cu muntele tău cu tot; da' ce vrei să fac eu cu mîța asta, bre?

— Cu mîța asta? Ai s'o pui pe grăunțe și pe săceală și, în două săptămîni, n'ai s'o mai cunoști. E o iapă de rasă, din soiul lui popa Gheorghe dela Călugăreni.

— Poate o mîță de soi, măi Tasache! mi se pare că românul dracului te-a legat la ochi și, în loc de iapă, ți-a vîndut o mîță.

— Mîță, nemîță, ai să vezi, numai mersul ei face mai mult decît am dat.

— Ei, și adică ce așa de strașnic mers are, de crezi tu că face mai mult de 50 de lei?

— Merge la gebea, de poți să dormi pe ea și să duci pe palmă păharul cu apă.

— Bine, măi prăpăditule, nu cumva crezi tu că eu m'am hotărît să-mi strămut domiciliul pe spatele unei mățe sau să duc de pe pământ apă sfântului Ilie din cer? Și, mai la urmă, ce mâncare-i gebeaua aceea a ta?

— Gebeaua? gebeaua e un fel de mers armenesc, adică împrăștiat și legănat: merge fără să salte; rar cai merg la gebea!

— Bine, am priceput; acum vino de stăi la masă cu noi, ș'apoi te poți cărăbăni cu toate gebelele tale.

Și iată cum, în sfânta zi de Duminica-Mare mă trezii stăpânul în regulă a unei iepe mici și slabe, care mergea la gebea și care urma să fie tovarășa odiseii ce plănuiam.

Oricum, dar Tasache al meu avusese dreptate; după două săptămâni de grăunțe și de săceală, Pisicuța — așa o botezasem pe iapă — reintrase în deplinătatea formelor alese și drăgălașe, pe care i le înșămnase soiul, din care hipologul meu Tasache zicea că se trage. Parc'o văd ș'acum: castanie peste tot, cu botul mic și cu nările largi, cu capul fin și tăiet pe niște linii dulci și bine hotărâte, cu ochii negri, mari și vioi, cu coama bogată, cu gâtul gros, și puternic, cu pieptul lat, cu trupul sprinten și subțire, cu șoldurile largi, cu piciorul fin și nervos, cu copitele mici și ușor înclinate. Pisicuța mea avea mai mult înfățișarea unui lucru de artă, decât a unui cal de ham. Și, de unde ar fi crezut că greutatea unei pene ar fi fost de ajuns ca să-i frângă mijlocul în două, nici măcar nu se îndoi când eu îmi așezai pe spetele ei volumul respectabil al persoanei mele cu întreg tarhatul meu de drum... Ce voiți? era iapă din soiul lui popa Gheorghe dela Călugăreni...

Plecai.

Muntele Pietricica, făcând pe stânga față răsăritului, ținea învăluit încă, în umbra-i colosală, orașul adormit. Cel mult dacă, în aerul limpede al dimineții se înălțau, ca deșteptate din somn, sub întâile raze ale soarelui, crucile cu fețe sclipitoare ale bisericilor; iar valurile de lumină ale răsăritului depărtat, lunecând pe deasupra creștetului stâncos al Pietricicăi, întindeau, peste adâncul văzduhului, o punte aeriană de pulbere aurită, care mergea să-și razăme capătul dimpotrivă de negurile sure, în care se păreau cufundate până la gât piscurile viorii ale munților din apus. . .

... *Tacito solo e senza compagna.* . . .

Mersesem trei ceasuri fără oprire și Pisicuța îmi adusesese aceasta la cunoștință gemând și strănutând. . . era obosită. Descălecai sub un plop bătrân și stufos de pe marginea drumului, luai șeaua din spatele Pisicuței, o frecai la ochi, o trăsei de urechi, o mângâiei pe obraz și o sărutai drept în mijlocul botului; ea, măgulită de această neașteptată dragoste, întinse capul ei drăgălaș și-l răzămă pe umărul meu. . . Iată pentruce-i învoi să pască slobodă patlagina, troscotul și chirul colbăit de pe marginea drumului; iar cu desfăcui și întinsei pe iarbă, mai deoparte, mantaua mea imensă, cu care aș fi putut acoperi întregul nostru emisfer; aprinsei o țigară și mă lungii pe spete, ca un alt Prometeu, la umbra stufoasă a plopului. . . Atât numai, că pe Prometeu îl ciupeau de pânțece și de nas vulturii cu pliscuri de fier ai lui Zefs, în timp ce pe mine mă pișcau de spete și de ceafă o întreagă republică de furnici, peste a căror țară se abătuse — se vede — o margine din poalele nesfârșit de lungi ale mantalei mele; și aceasta tocmai atunci când priveam mai inspirat, prin rețeaua frunzelor plopului, albastrul adânc și limpede al cerului, când sufletul meu era gata să străbată, pe o rază de lumină, taina lumilor nevăzute, când inima mea începuse să bată sub pîntenul dureros sau dulce al amin-

tirilor, când strălucita mea închipuire era să mai adauge, în sfârșit, o nestimată, încă, la cununa nemuririi mele!...

Cuminte însă ca întotdeauna, îmi căutai de treabă; lăsaî cerul în pace să-și cearnă azuru-i adânc în picături albastre prin rețeaua deasă și mișcătoare a frunzelor de plop, razele de soare să se topească, în tonuri de aur, pe fundul vioriu și depărtat al munților, vântul amăgitor să sărute florile și să fugă, iar florile înșelate să plece în urmă-i capul și să plângă cu lacrimi de rouă... și-mi umflai mantaua de-o aripă, o târîi până dincolo de țara neagră a furnicilor cu dinții de crișă, o scuturai așa de puternic, încât stârnii o groaznică vijelie pân' în depărtare și surgunii din sânul dulce al patriei, în țări străine și necunoscute, o sumedenie de furnici îndărătnice, care se acățaseră de mantaua mea, hotărîte să mă urmărească cu război chiar dincolo de hotarele lor!... Și fiindcă buna cuviință cere, când te afli în largul naturii, să cugeți cât o ploșniță cel puțin, mă mulțămii, doar, să găsesc cusur frunzelor de plop, că fac prea mare gălăgie de geaba și fără cuvânt, că adică la înălțimea la care se afla, fără ca o adiere cât de ușoară să le bage în samă, ele totuși se clatină cu zgomot, lovindu-și unele de altele discul lor lat și greoi, aninat, fără cumpăneală, de o coadă lungă și subțire... N'aș putea spune tocmai hotărît, dacă, în timp de vreo două ceasuri lungi, am stat deștept și am visat, sau dacă am dormit și am cugetat, după cum iarăși n'aș putea lămuri, cam ce hotar ar putea fi între vis și aieve; atîta știu, că la deșteptare mă trezii cu sfântul soare acățat de vârful plopului.

Din albastrul șters al cerului adânc, soarele alb de fierbinte ce era, ploua cu foc peste capetele noastre; nicio suflare de vânt nu mișca aerul învăpăiat; în fânețe niciun fir de iarbă nu se clătina; chiar plopul neastâmpărat se liniștise și, de pe verdele gingaș al foilor lui încremenite, lumina soarelui se răsfrîngea în văzduh ca de pe mii de

mici oglinzi aeriene. Intreaga fire răsufă greu. . . Cel mult dacă cosașul răgușit, locuitor nevăzut al miriștii uscate și greerul de câmp, negru și sprinten stăpânitor al umbrei din împărăția îmbălsămată a florilor, mai țârlăiau a arșiță! . . .

După alte două ceasuri de gebea sau, mai bine zis, de înot al Pisicuței mele prin marea de flăcări, ce se revărsa peste pământ în mezul arzător al zilelor de vară, cârnii la dreapta și intrai deadreptul triumfal, prin porțile larg deschise, în ograda caselor de țară, unde locuia un vechi prieten al meu. — Stăpâna de casă, în haină albă de dimineață și cu capul slobod învăluit în o grimea tot albă și cu turturi mici de mărgelile roșii pe margine, trebăluia nu știu ce prin cerdacul larg din față. Când văzu de departe pe cineva intrând călare, făcu repede unghi drept din brațu-i alb, rotund și gol până la cot, puse iute despre soare cu palma-i diafană o mică perdea trandafirie privirii, se răzămă cu celălalt braț săpat în marmură vie de balustrada cafenie a cerdacului, se mlădie puțin înainte, rămase neclintită și se uită țintă. . . O mai frumoasă și mai desăvârșită cariatidă nu se putea închipui. . . și, în o clipă, dispăru și se mistui, ca înghițită de privazul întunecos al unei uși întredeschise. Cu atât mai rău sau. . . cu atât mai bine pentru cine n'a văzut stele căzătoare în plinul mez al zilelor de Iuliu; și încă și mai bine pentru acel, căruia privirea nu i s'a întunecat aievea sub închipuirea, că o rază — și cea mai luminoasă — s'a rupt din soare și s'a mistuit, ca înghițită. . . fie chiar de privazul întunecos al unei uși întredeschise! . . .

Pisicuța se opri la scară și, înainte de a descăleca, o femeie trimisă întru întâmpinarea mea, mă pofți în casă, din partea «duducăi» — Eu, care, când îmi vine la socoteală, iau vorbele după slova lor, făcui chip Pisicuței cu frâul la dreapta, ca și cum ași fi avut de gând să urc scara călare și să intru în casă cu Pisicuța cu tot. Pisicuța care nu șovăia între glumă și între frâu, și puse una din copite pe întâia treaptă.

«Iul» făcu femeia, țișând spărietă; și răpede fugi în casă. — Auzii din lăuntru un hohot de râs femeiesc din toată inima, ce nu putea fi decât al stăpâncii de casă, care de mult îmi cunoștea apucăturile.

Descălecai și dădui pe Pisicuța spre îngrijire unui argat de ogradă, iar eu suii scara, aruncaî mantaua pe balustrada cafenie a cerdacului și intrai în casă. Femeia, pe care o spăriasem, mă scutură de colb cu o perie, privind în pământ și deabia stăpânindu-și râsul, cu palma la gură: mi se dădu apă, mă spălai, mă ștersei, mă slujii de degete în loc de pieptene și trecui în altă odaie mare și curat îmbrăcată unde, până ce să vină cineva, mă răsturnai pe o canapea și aprinsei o țigară, cu privirea pierdută în podele ca în adâncul cerului.

Mare lucru, să nu fi fost fermecate podelele casei aceleia! Altfel nu mi-ași putea da samă pentru ce, fără să-mi fi fost somn, ploapele-mi căzură peste ochi și, în loc de întunec, o puternică lumină îmi inundă privirea. . . iar închipuirea mea se strămută, într'o clipă, în alte lumi, în alte timpuri. . . Strânsei pleoapele mai tare, ca să văd mai bine. . . Un mare oraș, așezat între dealuri verzi, se întindea înaintea mea și, pe străzile-i albe, largi și pline de soare, lume multă foia în toate părțile. Eu, cel de altădată, istovit de nevoi, cu ochii stânși, cu obrazul îngropat, cu musteața bătrână înaintea de vreme, cu pantalonii scurți până la glesne, de se vedea guma sărăcăcioasei mele încălțăminte, cu haina roasă la un cot și cârpită la celălalt, pe cap cu o pălărie în stil « acordeon », scoboram la vale pe o stradă lungă, largă și dreaptă, cu capul plecat și plin de gânduri, la o subțioară cu un teanc de cărți ponosite, iar sub cealaltă cu. . . un mare și rotund harbuz turcesc. . . Intrai în ograda unei mari clădiri din coastele unei biserici și un stol de fete între opt și zece ani, în fuga mare, se răpeziră înaintea mea: una, mică cât o lingură și iute ca o picătură de argint viu, le întrecu pe toate, îmi sări în gât, mă sărută, sau mă mușcă de obraz sau de ureche,

sări răpede jos, înapoi; luă harbuzul mai greu decât ea, îl trânti de pământ de se desfăcu în o sută de bucăți, luă pe cea mai mare și prinse a-i roade mezul, înmormântându-și în el, până la sprincene, fața-i mică de copil. Din când în când, arunca spre mine, peste marginea de deasupra a cojii de harbuz, ochii ei mari, negri și plini de o nevinovată bucurie; zeama roșie îi picura de pe barbă pe pestelcă și de pe pestelcă pe pământ... Când ridică capul spre a-și mai lua suflet și a vedea în ce parte mai are de lucru, era mânjită până la urechi și o sămânță de harbuz neagră și lată îi rămăsese lipită pe vârful nasului. O singură dată în viața mea am simțit părerea de rău că nu sânt pictor...

Apoi iute ca o svârlugă se răpezi și îmi sări drept în brațe; cu o mână îmi prinse o musteață, iar cu cealaltă mă luă pe după gât, de-mi ajunse coaja de harbuz drept dinaintea gurii.

— Mânâncă, bădie, și mata; să vezi ce bunu-i!... zise ea. Și-mi potrive la gură partea, unde mai rămăsese ceva mez.

— A! tare-i bun! zisei mușcând. Se cunoaște, Floricico, că pe-aici a mers botișorul tău de trandafir și dințișorii tăi de șoricuț.

Și c'o îndemânare de *cow boy*, svârli coaja roasă până la verde în ceafa unei fete; mă lăsă de musteață, mă împresură cu amândouă mânilor pe după gât, își vârî capu-i mic sub marginile pălăricii mele și mă sărută cu zgomot pe frunte.

— Bădie, tare-mi ești drag! zise ea lăsându-se puțin pe spete, răzămătă de amândouă brațele mele și privindu-mă drept în ochi cu un fel de extaz nepotrivit cu cei opt ani ai ei. Așa-i că și eu ți-s dragă?

— Dragă, Floricico, dragă, zisei eu, strângând-o în brațe; dragă ca o floare mititică și nebunatică ce ești, fiindcă pe lumea asta numai tu, draga bădiei, te mai gândești la mine.

Un zâmbet amar îmi trecu pe buze, mi se umezise ochii și glasul mi se înodă în gât.

— Iar plângi, bădie?

— Nu, Floricico, mă bate soarele 'n ochi. . .

— Spui minciuni, bădie, soarele te bate în spete; te doare ceva?

— Să-ți spun drept, Floricico, mă doare capul.

Cu amândouă mânilor ei mici, și ude încă, mă netezi pe frunte moale și drăgălaș și. . . șterse ea singură și. . . pentru totdeauna, locul unde mă sărutase cu atâta nevinovăție.

Deschisei ochii, dar nu mai văzui nimic din ceea ce fusese. . . Atâta doar, că mă aflam într'o casă de țară, într'o odaie mare și curat îmbrăcată, răsturnat pe o canapea, cu țigara 'n gură și cu privirea pierdută în podele ca în adâncul cerului.

Mare lucru să nu fi fost fermecate podelele casei aceleia! . . .

Pe unde intrase, nu-mi putui da samă. . . poate că pe aceleași scări ale văzduhului, peste același râu larg și vijelios al timpului, peste care și închipuirea mea, făurind spre trecere o punte de lumină, legase între ele cele două capete depărtate ale vieții mele. . . Poate că intrase chiar, cu un pas mărunț, ușor și nesimțit, prin ușa întredeschisă a odăii. . . Se poate. Când pleoapele mi se ridică de peste ochi și recăpătai simțul realității, stăpâna casei îmbrăcată într'o rochie neagră de mătăsă ușoară, încinsă peste mijloc cu un colan lucrat în solzi auriți, stătea în picioare dinaintea mea și mă privea nemișcată. De sub horbota neagră și subțire a mânelor ei stângi, dimprejurul alb al brațului ei, mijeau cu scânteieri palide-roșii, boabele mari ale unei brățări de mărgean; iar din noaptea negrei rochii, cu răsfrângeri mișcătoare și molate de lumină mută, răsărea gâtul ei de alabastru viu și capul ei sculptural de Venere antică. Pare c'o văd ș'acum. . . Câte vieți, câte inimi, câte suflete n'ar fi putut găsi mormântul lor de veci în taina adâncimii fermecate a ochilor ei negri! . . .

O privii drept în față. . . Pe nas nu mai avea lipită nicio sămânță de harbuz neagră și lată. . .

Pe fruntea mea, nicio urmă de nevinovată sărutare! . . . Imi întinse amândouă mânilor ei albe și mici; eu i le sărutai pe amândouă, fără să-i dau măcar bună dimineța și fără să mă urnesc de cum stăteam răsturnat pe canapea.

— Foarte frumos, domnule bădici, zise ea în sfârșit, desfăcându-și ușor mânilor din strânsoarea mea și așezându-se pe un scaun aproape de mine; — foarte frumos! Va să zică dumneata vii la mine să dormi, nu să mă vezi?

— Mă iartă, cuconiță Floricico, zisei eu foarte serios: mai întâi află că eu nu dorm niciodată, fiindcă visez totdeauna; al doilea, nici n'am nevoie să te văd, fie acasă la dumneata, fie oriunde, deoarece, când mă aflu singur, prea ai meșteșugul de a mi te vâri nepoftită în suflet, prin fundul pălăriei și a-mi stârni fel de fel de vedenii cu farmazoniile dumitale. De când crezi dumneata, că umblu eu după o vrăjitoare, care să-mi descante de-a scăpării? Ia te poftesc, caută în creții dela spate ai rochiei dumitale celei cafenii, cu care erai îmbrăcată la Dumbravă acum o lună și ai să vezi că le lipsește o bucățică tăiată cu cuțitașul; ce vrei? mi-a spus o vrăjitoare să-i duc ceva de pe dumneata, și am să-i duc.

— Nu glumești? Mi-ai tăiat rochia mea cea cafenie? zice ea cu glas de spaimă glumeată; și punându-și mâna la gură cu o nespasă drăgălășie, dată numai femeilor, mă privi o clipă, cu zâmbetul pe față, drept în luminile ochilor. . .

— Ar trebui să fiu o mare secătură, ca să m'apuc de glumit cu o fermecătoare ca de-alde dumneata; cel mult dacă umblu să-mi răscumpăr sufletul din o robie mai grea decât a Turcilor și a Tătarilor! . . .

— Rochia mea cea cafenie, pe care mi-a cumpărat-o Ștefan dela București?!

— Ei, da! . . . Rochia. . . dumnetale. . . cea cafenie. . . pe care. . . etc., etc., și ce poștești?

— Uf!... bădie, tare-mi ești urît... fugi de-aici!... zise ea acoperindu-mi și împingându-mi ușor fața cu toate cele zece degete moi, calde și răsfirate ale amânduror mânilor sale mici, — ești un sălbatic și un original, cum n'am mai văzut!...

— Nu cumva, mititica mea, cuconiță Floricico, vei fi crezând dumneata, că tare-mi ești dragă? Te înșeli!... Sălbatic și original!... Of!... ce mare descoperire ai mai făcut!... Oricum însă, zisei eu răsghândindu-mă, tot e mai mare decât a doua cămeșă dela raci și nu știu a mai câtea prostie dela scoici, descoperite de mustăciosul, bălbăitul, gușatul și... favoritul dumitale învățat dela București.

— Bădie, iar începi cu...

— Prostiile... Se poate. Decât să faci bine să nu mă mai pui în față cu favoritul dumitale învățat; ce vrei? Nu pot suferi mutrele roșii și bălbăite!...

— Și va să zică dumneata, domnule bădie, nu mă mai iubești de loc? zise ea cu un ton, pe care se silea să-l facă amenințător.

— De loc.

— Și nu mai poți suferi mutra mea?

— Nu.

— Și n'ai să vii să mă mai vezi niciodată?

— Niciodată.

— Și-ți sunt urîtă tare?

— Tare urîtă!...

Iute ca fulgerul își puse și își îndesă pe gura mea dosul moale și cald al amânduror mânilor sale albe și mici...

— Sărută, să te iert!...

Chemai în ajutor tot stoicismul sângelui meu și, cu zâmbetul în ochi, rămăsei nesimțitor.

— Bine, am să te părăsc lui Ștefan că nu mă mai iubești, zise ea cu fața înflăcărată de o drăgălașe mânie și cu ochii aprinși de ura unei iubiri înădușite...

— Ei și?... Nu cumva Ștefan al dumitale o să mă facă să-mi fii dragă cu deasila, odată ce-mi ești urâtă foc?...

Zâmbind și neclintită, mă privi o clipă drept în ochi.

— Știi ce una, bădie?

— Ce, cuconiță Floricico?

— Hai să ne împăcăm.

— Hai... da' ce-mi dai?

— Ce să-ți dau?...

— Unghiua matala dela degetul cel mic.

Cu o mișcare mlădioasă și ageră, vrednică de cea mai ageră și mlădioasă pisicuță, își lipi răpede de buzele mele unghia degetului celui mic dela mâna dreaptă... Ce să săruți din o unghie mică, chiar caldă și trandafirică de-ar fi fost!... Totuși răsună în văzduh zgomotul puternic al unei pătimășe sărutări!...

Ștefan, bărbatul Floricăi, era cel mai bun prieten al meu din copilărie.

Ea... mai presus decât Ileana Cosinzana, din cosiță floare-i cântă sau decât Trestiana, fiica dumnezește greșită a vreunui Statu-Palmă-Barba-Cot.

— Dar, în sfârșit, zisei eu schimbând vorba, ce e cu leneșul dumitale de Ștefan, de nu se mai arată? Nu cumva doarme ș'acum?

— De undă? Ștefan e dus de eri la Galați cu de-ale moșiei.

— A... va să zică, mititica mea cuconiță Floricico, o s'avem cinstea și plăcerea de a prânzi între patru ochi?

— Ba, cu voia matala, domnule bădie, o s'avem cinstea și plăcerea de a prânzi între douăzeci și patru; toate surorile și verile mele au năvălit săptămâna asta, peste mine de pretutindeni.

— Ce păcat, că n'a năvălit, săptămâna asta, peste dumneata și învățatul dumitale dela București!... Am fi avut

atunci cîntea și plăcerea de a prânzi între douăzeci și cinci de ochi!... Am auzit că învățatul dumitale, uitându-se prea de-aproape la un răc mare și viu — știi că e scurt de vedere — racul l-a apucat cu foarfeca piciorului de lumina ochiului, și l-a chiorît. . .

— De mă mai necăjești așa, bădie, să știi că mă mîinii foc.

— O! cît îmi place să mă cerți
Cu-adînci-ți ochi și mari!
De-ai ști tu 'n urmă, cînd mă ierși,
Cît de frumoasă-mi parîl...

Mă lovi ușor cu palma peste gură și, sculându-se repede de pe scaun, se duse de apăsă cu arătătorul elastic pe butonul de lângă ușă al unei sonerii.

Dureroasa fericire ținuse o clipă!...

În depărtare, răspunse apăsării un lung țârâit metalic, care luă în urechea mea înfățișarea puternică a zgomotului de prăbușire înaltă și năpraznică a unei vechi clădiri. . . Ceva se prăbuși, parcă, în inima mea și, în o clipă, mi se păru că am trăit o viață întreagă. . . Sângele mi se scurse din față și numai ochii mei umezi de lacrimi și pironiți în podele mai rămaseră vii pe chipul meu de mort. . .

— Iar. . . zise ea, uitându-mi-se în față și scuturându-mă ușor de umăr — iar? . . .

— Nu. . . mă bate soarele 'n ochi. . .

— Spui minciuni, bădie. . . unde vezi soare? Ce-ți este? . . .

— Drept să-ți spun, mă. . . doare. . . capul. . .

Nu zise nimic, se lăsă mai mult să cadă, decât să se așeze pe scaun, cu mâinile încrucișate pe genunchi și cu capul plecat. Cine știe? . . . Poate că și ea trăi în o singură clipă o întreagă viață! . . .

— Ah! . . . izbucni ea deodată, rădicînd și încleștîndu-și în văzduh, ca spre rugăciune, mâinile ei. — Ah! bădie, tare sunt nefericită. . . Doamne! Doamne! . . .

Și nodul lacrimilor îi tăie glasul.

Cu ochii umezi și pierduți în deșert; cu mâinile împreunate și rugător îndreptate spre o putere nevăzută, avu o clipă de încremenire.

Chipul durerii desnădăjduite, chemând asupra-i îndurarea cerului, n'ar trebui să fie altfel săpat în marmură.

— Nu fii copilă! zisei eu sculându-mă răpede de pe canapea și netezindu-i ușor amândoi obrajii. — Nu fii copilă!... Nu se pot înfrânge hotărârile soartei; pe căi deosebite suntem meniți a ne duce fiecare crucea până în vârful Golgoței. . . — Nu fii copilă!...

Mă privi rătăcit cu ochii plini de lacrimi.

— Nu fii copilă pentru Dumnezeu!... Liniștește-te!...

Și apucându-i capul între mâni, o sărutai ca pe un copil, în părul ei negru și bogat.

Iși desfăcu mâinile și molatec le lăsă să cadă pe amândoi umerii mei. . .

— Bădie, tare-mi ești drag!

Și cu o ușoară strângere nervoasă, mă trase puțin spre dânsa.

— Așa-i că și eu ți-s dragă?... zise ea privind-mă adânc în ochi.

Ii apucaî amândouă mâinile ei mici în mâinile mele tremurătoare.

— Dragă Floricico, dragă dela sămânța de harbuz lipită acum douăzeci de ani pe vârful nasului tău de copil, și până la alunica neagră ce doarme dusă și fericită pe brațul tău de femeie, în umbra trandafirie a culcușului său de fulgi auriți!...

... Și niciodată n'am întinat pe această femeie în noroiul murdar al simțurilor, și n'am târit niciodată în vârtejul de dragoste pângărită a sângelui ce clocotește în vine stricate și păcătoase pe acest inger nefericit, icoană desăvârșită a dumnezeității frumuseți. . .

Totuși...

— Destul!... zisei eu cu glas inecat și răgușit, desfăcând și aruncând răpede și brutal, mânilor ei din mâinile mele. — Destul, Floricico!...

Iute ca o svârlugă, mă împresură pe după gât cu brațele ei și... mă sărută sau mă mușcă de obraz sau de ureche...

Și trupul meu cuprins de fiori nu se mlădie sub greutatea amețitoare a trupului ei...

... În ograda unei mari clădiri din coastele unei biserici... mică cât o lingură... iute ca o picătură de argint viu... oare timpul și uitarea nu așternuse încă, peste icoana vie a unei vieți de altădată, lițoliul lor nestrăbătut?...

Femeia, pe care o speriasem, intră cu apă și dulceți.

— Lasă, Anică, tablaua pe masă, zise ea femeii, și vezi, dacă duduile-s îmbrăcate, poștește-le încoace; spune-le c'avem musafiri dela Piatra.

Femeia ieși.

— Apropo! zise ea, venindu-mi în față și punându-și o mână pe umărul meu, nu ți-am spus că Magda...

— Ei, ce e cu Magda?

— Ghici!...

— Și-a scrântit fără îndoială vr'un picior, dându-se de-a tumba pe vr'o căpiță de fân...

— Nu.

— Atunci se vede că, din nebunatică, drăgălașă și mincinoasă cum era, s'a făcut înțeleaptă ca un vițel de trei ani?

— Nu, găci!...

— Apoi atunci, Floricico, rogu-te să te faci lingurăriță, căci țigancă ești; pune-ți în părul tău negru ghioci în loc de fiori, ca să am de unde lua unul, spre a-ți găci.

— Ei, nu, zise ea nerăbdătoare și vârîndu-se în sufletul meu.

Drept răspuns o sărutai ușor pe frunte.

— Ei, nu, găci... și se auzi pe dușamea bătaia ușoară și poruncitoare a piciorului său mic.

— Nu cumva, zisei eu zâmbind cu înțales și răsucindu-mi vârful musteții, — nu cumva frumoasa noastră Maria de Magdala — așa îi ziceam eu Magdei — și-a vândut vila sa din Erusalim și, cu prețul aurului de pe ea, a cumpărat miresme scumpe, spre a le vărsa pe picioarele vreunui Isus de contrabandă și a i le șterge, în urmă, cu părul ei negru și bogat?

— Tocmai!... Tocmai!... Magda se mărită, e aici și...

— « Viitorul » dumisale?

— Da! o să-l vezi, o să-i faci cunoștința și ai să-mi spui cum ți se pare.

— Cu alte cuvinte, ne aflăm în deplină Cana Galileei... Foarte bine!... Magda e o vițică proastă.

— Și pentru ce, mă rog?

— Pentru că nu-mi place, când vin la voi, să pun frac și mănuși albe; știi că eu sunt cam necioplit; putea să mai aștepte Magda cu marafeturile prezentațiilor și ale reprezentațiilor sale matrimoniale, măcar până ce treceam eu Bistrița și avea în urmă destul vreme să se îndoape, cât poatea, cu rățoielile nesărate ale cine știe cărui vânător de gologani... De sigur că-l cheamă sau Georges sau Jean... Știu eu că voi toate aveți gusturi franțuzești; adu-ți aminte, cât sânge rău ți-am făcut, până ce să te desbăr de a mai zice lui Ștefan al tău « Etienne »; dar în sfârșit, cum îl cheamă pe viitorul tău cumnat?

— Georges...

— Destul, că mă sgării în ureche.

Un ropot de alergătură răpede și o mare gălăgie de glasuri femeiești, care vorbeau tare și râdeau în același timp, se auzi prin cerdacul larg din față și cât ai clipi, privazul ușii se umplu de ochi veseli și de fețe înflorite și iarăși, cât ai clipi, mă simții apucat de mâni, de brațe, de umere, de cheotoarea surtucului...

— Bine ai venit, bădie!

— De unde vii, bădie?

— Ne-a spus Florica c'ai să vii. . .

— Așa-i c'ai să mai stai la noi? . . .

— Azi mergi cu noi la Dumbravă. . .

— Iiii! . . . Ce bine-mi pare c'ai venit! . . . zise Emilia, sărind în sus prin casă și bătând în palme de bucurie. . .

— O să-mi devastați persoana, Tătari ce sânteți! . . . zisei cu în sfârșit, cuprinzând în brațe atâtea capete câte putui și sărutându-le pe fiecare drept în creștet. . .

— Bine v'am găsit! . . .

Și nu știu pentru ce potopul acesta de bucurie, izvorât din atâtea inimi curate, nu era în deajuns să înece un fel de dureroasă întristare, ce-mi stăpânea sufletul și inima. . .

Florica, cu ochii în podele, stătea răsturnată pe canapea în locul unde șezusem eu și, învârtind pe deget o cheie mică legată de capătul unei cordele roșii, părea dusă pe gânduri și străină de ceea ce se petrecea în jurul ei. . .

Oare podelele casei aceleia nu erau fermecate și pentru dânsa? . . .

— Dar, în sfârșit, mai lipsește ceva, zisei eu apucând pe Magda de vârful amânduror urechilor și privind-o drept în ochi.

Se uită un moment la mine nedumerită și întrebător, apoi iute se înroși.

— Ia te rog să mă lași în pace, zise ea dându-mi jos mâinile cu o lovitură ușoară; și, întorcându-se răpede și oarecum supărată, se duse de se opri dinaintea unei oglinzi, unde se prefăcu că-și îndreaptă și-și mai resfiră legătorea lată dela gât, întocmită sub bărbie într'un mare fiong auriu-închis.

. . . Femeia e, fără îndoială, gâcitoarea cea mai grea de deslegat. . . Vădit jicnită de aluzia mea, Magda se dusesese, totuși, să întrebe oglinda, dacă e destul de frumoasă! . . . Are, se vede, femeia ceva și din firea paingânului: prinde în mrejele sale tot ce-i cade, dar se desfătează, mâncând

numai ce-i place... Și Magda era un paingăn cu gusturi foarte subțiri!...

Un miros ascuțit de piele rusească mă izbi în nas; întorsei capul!...

— Domnul Georges... îmi zise Florica, făcând cu stânga mișcarea reglementară de recomandare: «Bădia», domnule Georges; și cu dreapta făcu spre mine aceeași mișcare.

— Incântat! Domnule Georges.

Și fără obișnuita încovoiere de mijloc, strânsei verde și scuturai și mai verde cu dreapta mea cam rustică, dreapta grăsulie și rotundă de femeie cochetă a domnului Georges. Mi se păru că strâmbă puțin din nas; dar suferi cu eroism felul curat românesc al sălbaticiei mele strânsori...

Și domnul Georges, care stătuse doisprezece ani la Paris, nu mirosea numai a piele rusească... Nasul meu avu până în sară minunatul prilej de a se desfăta pe lângă domnul Georges, când cu mirosul dulceților de smeură, când cu acel al dulceților de fragi sau de căpșune, când, în sfârșit, cu mirosul mult mai prețuit, pe vremuri, de «Patchouly». Oricum însă domnul Georges era «ireproșabil»: scurt, gros și pleșuv, avea totuși părul după urechi adus cu măiestrie pe amîndouă tâmplele; fața-i rotundă și brunată era străjuită din josul fiecărei urechi de câte o mică pingea de păr castaniu, rămășiță din niște favoriți odată întregi, dar chinuite mai târziu de foarfeca glumeață a vreunui bărbier parizian. Vârful gălbui și ascuțit al musteților sale resfirate pe buze, se arcuia perfect de simetric deasupra nărilor largi ale unui nas deșelăt; buzele cărnoase, umede și roșii che-mau, parcă, spre ele mâncările grase și sărutările calde: ochii, spălăciți și leneși, vădeau o minte somnoroasă; sub bărbia cu îndoituri proaspăt rase și pudruite, țipa, de-ți ametea privirea, fiongul imens al unei legături roșii; pe pantecele-i rotund și plin, stătea frumos și rotund îmbumbată jiletca fără încrețituri; din jocul pantalonului strâns

pe glesnă, ieșeau și se întindeau, lipite pe dușamea, botinele roșii, lungi, înguste și cu bot de rață ale domnului Georges; iar de pe zarea lustruită a creștetului său pleșuv, ochiul luneca în văzduh ca de pe luciul sterp și gol al unei ape adormite. . .

— Cu toate acestea, domnule Georges, zisei eu, să nu crezi că mă cheamă « Bădia »; ia, stolul acesta de caragațe, pe care-l vezi dumneata aici, a găsit de cuviință să mă boteze după legea lor; și aceasta pentru singurul cuvânt că, nu știu câți ani vor mai fi de-atunci, le luăm pe toate la subțioară ca pe o testea de linguri, și alergam cu ele cât era ograda de mare; ai fi dat mult să le fi văzut atunci cum se înroșeau, cum holbau ochii de sub subțioara mea, cum scoteau limba și cum țipau, de frică să nu le scap. . . Și câteodată le scăpam înadins. . . Ia, vezi dumneata pe domnișoara cea dela oglindă, care se prefacă că-și îndreaptă fiongul de sub bărbie? — și arătai spre Magda — și care astăzi nu știe ce să mai facă cu ochii dumisale cei mari și negri? . . . O vezi? . . . m'a mușcat odată de nas, de-am purtat o lună de zile urma dințișorilor dumisale celor mici și ascuțiți. . . te pot încredința că mușcă rău și adânc, deși de altfel e un inger din ceruri în călătorie de plăcere pe pământ. . .

Magda întoarse capul și se uită la mine peste umăr.

— Vrai să te mușc iar, bădie?

— Nu, Magdo, nu; păstrează-ți dinții, c'o să-ți trebuiască mai târziu.

Mă privi lung, fără să-mi răspundă.

— Mare parte din toate acestea, zise domnul Georges, le știam de mai nainte; un singur lucru nu știam. . .

— Că Magda e un inger?

— Nu. Că. . .

— Mușcă rău și adânc! . . .

— Cam așa ceva, zise el privind spre Magda cu cea mai spălăcită dulceță din lume. . .

— Nu face nimic, de cumva ai prins de veste că e un inger, desamăgirea n'o să fie așa de mare, când la urmă, vei afla că e un simplu cățel. . .

Se stârni un hohot de râs colosal; singur domnul Georges rămase scandalizat de metafora mea și . . . în gândul lui, mă făcu mojiu.

— Fiindcă dumneata, domnule bădie, m'ai făcut cățel, zise Magda, apropiindu-se de mine și prinzându-mă metodic de cheotoarea surtucului, — apoi te condamn să-mi scrii spre pedeapsă, chiar acum, pe albumul meu, versuri galante care să mă îndrepteze în ochii dumitale personal! . . .

— Mi-i foame, Magdo, și știi că, pe nemâncate, nu plătesc nici două parale.

— Bine, îți amân pedeapsa pe după prânz.

— După prânz . . . bine.

Florica se sculă de pe canapea și ieși.

Emilia mă luă de braț și mă târî după ea în grădină. Peste câteva minute sosiră toate celelalte, cu Magda în frunte și cu domnul Georges în coadă.

Magda veni drept la mine, mă apucă de celalt braț și mă îndreptă pe o cărare dinspre fundul grădinii, care dădea în câmp.

— Magdo, știi că . . .

— Te rog să mă lași în pace, zise ea gâcindu-mi gândul.

— Cu toate acestea . . .

— Te rog să mă lași în pace; nu vezi ce nas deșelat are?

— Dar . . .

— Și ce ochi spălăciți?! Ce pânțece mare?! Gura! . . . buzele! . . . uf! . . . parcă-s doi cârnați umbriți de nările nasului, ca de două aripi de vultur răsfirate în aer! . . .

— Ești tare în comparații, totuși ascultă, Magdo . . .

— N'ascult nimic și te rog să mă lași în pace; după prânz ai să-mi scrii versuri pe album, dar să fie galante de tot.

— Mă trudes, Magdo, să te pricep și nu pot; pentru ce, adică, să mai deștepți tu zulia bietului domn Georges și să-l mai umilești, odată ce-ți e indiferent sau, mai bine zis, nesuferit?

— Treaba mea...

— Cum «treaba mea»? adică vrei să faci din mine topor de oase?

— Treaba mea. Să-mi scrii versurile pe album, dar să fie galante de tot.

— Și dacă nu ți-aș scrie?...

— Serios, domnule bădie? zise ea cu glas de miere și uitându-mi-se în față cam pieziș și de jos în sus, — n'ai să scrii Magdei versuri pe albumul ei?...

Mă învinse și tăcui ca un vinovat.

— Bietul domnul Georges! cugetai eu, cuprins de o adevărată milă.

Nu știu, dar a fi iubit pe acest diavol de Magda și a nu fi fost iubit de dânsa, trebuie desigur să fi fost o mare nenorocire.

Imi făcui cruce.

— Ce-ți faci cruce, bădie? zise Magda, uitându-se întrebător la mine.

— Cum să nu-mi fac cruce, când la dreapta am un diavol împelițat?

— Da? ... Socoteam că-ți faci cruce, fiindcă o să ne punem la masă!

Avea ea răspuns la toate.

Ne chemă la masă.

Florica se puse în capul mesei, eu la dreapta, domnul Georges la stânga, Magda lângă mine, Emilia lângă domnul Georges... Ilenuța, Antonia, Ana, Frăsinica etc., etc. ...

Biata maică-mea — Dumnezeu s'o ierte — de câte ori nu m'a plesnit cu lingura peste mână și peste gură, numai ca să mă învețe să mânânc frumos!... Aș!... ți-ai

găsit!... Și astăzi când mânânc ouă moi, mă mânjesc pân'la urechi!... Ei bine!... Domnul Georges le mânca cu atâta măiestrie!... Degetele sale albe, grăsulii și ascuțite la vârf mânuiau furculița sau cuțitul cu atâta îndemnare în autopsia oului, încât rămânea așa de lucie ca și pe dinafară... și nicio pată de ou pe șervet, pe farfurie, pe cuțit, pe furculiță sau pe mustețile domnului Georges!... Și dacă în viața mea vreo părere de rău mi-a ros inima, apoi aceasta a fost părerea de rău, că n'am stat și eu măcar doisprezece ani la Paris, spre a învăța cum se mânâncă ouăle moi!... O căpiță de brânză cu smântână, foarte artistic clădită de domnul Georges pe farfuria d-sale, însoțită de mămliguța caldă corespunzătoare, dispăru metodic în adâncul pântecului său, printre crăpătura transversală a buzelor sale groase, întocmai cum o colină de deal ar dispărea în crăpătura adâncă a unui cutremur de pământ!... Fu însă un moment, când admirațiunea și — ași putea zice — chiar respectul meu atinse culmea... Aceasta fu la puiul cu smântână... Cine, dracu, mai poate scăpa cu obraz curat din fața unui pui cu smântână?!... Eu, cel puțin, n'am putut niciodată mânca, în chip cuviincios, acest blăstămat soi de mâncare; și tocmai la acest soi de mâncare, am căpătat dela biata maică-mea, — Dumnezeu s'o ierte, — cele mai multe linguri peste mână și peste gură!... Ei bine, domnul Georges era un om în puterea cuvântului genial!... Altmintrelea, cel puțin, nu mi-ași fi putut da niciodată socoteală, cum de un întreg cimitir de pui să pășească din lumea aceasta în cealaltă lume din pânțele domnului Georges și să nu lese, ca amintire despre dâșii, decât doar ciolanele lor lustruite și, anume, frumos și foarte sistematic înșirate pe marginea, ca și ele de albă, a furfuriei domnului Georges?... Și nu știu cum făcea: prindea cu mult meșteșug gâtul de pui între vârful cuțitului și fundul farfuriei, iar cu

unul din coarnele ascuțite ale furculiței scotocea carnea de prin încheieturi, de nu rămânea din gâtul de pui, decât o lungă, nodoroasă și încovoiată «mâța popii», care mergea sburlită să-și ia la rând locul lângă celelalte oase smerite de pe marginea farfuriei... Și pe fundul farfuriei, nici un strop de smântână, cuțitul și furculița ca din testea, șervetul virgin, mustețile domnului Georges, resfirate sub nas și arcuite deasupra nărilor, ca ieșite proaspăt din oficina celei mai moderne frizerii!... Și când mă uitam la blăstămăția de pe farfuria mea, când mă gândeam că șervetul meu nu mai poate să stee cu cinste a doua oară pe masă, și când mai cu samă zăpseam pe domnul Georges, că mă trage din când în când, ironic cu coada ochiului... Ei, bine, atunci mă simțeam umilit! Noroc numai că cei de casă erau toți și demult deprinși cu tot felul meu de stângăcii și noroc, mai cu samă, că Floricica nu mi-ar fi îngăduit nicio-dată să cioplesc vreunul sau vreuna din cusurile și sălbătăciile mele... Avea și Floricica gusturile ei necioplite.

— Ce ți-i și cu țivilizația asta, cugetam eu, privind pe domnul Georges cu câtă eleganță desfăcea carnea de pe un picior de pui fript, sau coaja de pe un măr domnesc!... Și avea domnul Georges un așa meșteșug la ținut păharul și la turnat vinul!... Și vinul gălbui așa sclipea de frumos din păharul străveziu, printre gratia fină de alabastru însuflețit a degetelor sale!... Și, după ce-l bea, i se umezea buzele roșii de o așa de trandafirică rouă, care iute dispărea sub o ușoară apăsare cu șervetul, fără bine înțales nicio daună pentru mustețile sale!... Hotărit că Magda își pierduse mințile... Să fi fost eu în locul Magdei! Mie să mi se fi pus la picioare o asemenea comoră de însușiri!...

— Sărut mânușița matală, cuconiță Floricico, zisei sculându-mă de la masă și sărutând dreapta stăpânei de casă, — sărut mânușița, și cine-a dat azi să dee și mâni.

— Merçi, M-me, zise domnul Georges cu o frumoasă reverență și sărutând aceeași mână.

— Merele le-am adus eu dela Iași, zise Magda punându-mi pe gură și fără multă ceremonie, dosul alb al mâinii sale mici...

Ni se aduse cafeaua în «salon».

Eu îmi luai locul de dimineață în colțul canapelei și liniștit îmi sorbeam cafeaua și îmi fumam țigara.

Magda ieși iute și se întoarse și mai iute.

— Domnule bădie, te poftesc să-ți faci pedeapsa, zise ea, punându-mi pe genunchi un mic album legat în catifea vișinie cu monogram aurit.

— Mai întâi, Magdo, n'ar fi nici tocmai o pedeapsă nici tocmai greu de a-ți scrie ție versuri; căci n'ar fi silit cineva să-și cheme muza prea de departe, decât...

— Decât să faci bine să nu lungești vorba, domnule bădie. Și-mi dete și un creion mic.

— Atunci cu o condiție: am să-ți scriu ceva și am să iscălesc dedesubt; ce-ți voi scrie, poți citi oricui; iscălitura însă, n'ai s'o știi decât numai tu.

— Adică cum?

— Adică cum, adică necum, o condiție ca toate condițiile.

— Bine, primesc.

După vr'o zece minute, albumul Magdei, plin de toate prostiile, se mai înavuți și cu următoarea:

Maria din Magdala, de sfânt amor cuprinsă,
Imbrățișa cu lacrimi genunchii lui Isus...
Și fulgera de patimi privirea ei aprinsă...
Ce fericiți, acuma, sunt ei în ceruri, sus!...
Tu, poate, să râzi, Magdo, de aceste amintiri
Din biblicele vremuri. — Ol știu că ești pe dos!...
Deaceea, n'ar fi bine, prin schimb de însușiri,
Să fiu eu Magdalena și tu să fii Hristos?...

Și iscălind dedesubt pe domnul Georges, dădui Magdei albumul și creionul.

Ea aruncă o privire răpede pe foaia scrisă, se duse într'un colț al odăii, limba îi fulgeră roș pe vârful arătătorului drept, șterse ceva, scrise ceva și iute închise albumul.

— Da' nouă, duduca Magdo, nu ne-arăți ce ți-a scris bădia pe album? ziseră toate într'un glas.

— Nu-i voie de văzut iscălitura; dar dacă bădia mă desleagă de condiție...

— Și dacă te-ași deslega, ai arăta? zisei eu, neînchipuindu-mi ce schimbase ea în album.

— De ce nu?

— Ei bine, te desleg, zisei eu, voind s'o pun într'o încurcătură, din care nu-mi trecea prin minte, cum are să scape.

Dete albumul Emiliei care citi cu glas tare versurile scrise.

— Citește și iscălitura, zisei eu, când ajunse la sfârșit. Deodată Emilia bufni de râs.

— Ce râzi, Emilio? citește!...

— Ci-chir-me-za... silabisi Emilia râzând cu lacrimi. Cichirmeza era un tip caraghios din copilăria lor, și bietul domnul Georges fusese înlocuit de Magda prin Cichirmeza!...

Ce vrei! Cu fetele e greu s'o scoți la capăt!

Peste puțin, trebuia să plecăm la Dumbravă, unde urma să luăm masa de sară și unde Florica avusese grija de a trimite mai dinainte toate cele trebuitoare.

— Hai gătiți-vă de plecare, zise ea, adresându-se la toți; am spus să pună caii.

— Să știi, Florico, zise Magda, ținându-i calea și vârandu-și fața până sub nasul Floricăi — să știi, că eu și cu bădia mergem călare la Dumbravă; eu pe Pisicuța și bădia pe Burbachi al lui Ștefan; zi să pună șelele.

Și venind răpede dinaintea mea și atârându-se ușor în jos de amândouă clapele surtucului meu:

— Așa-i, bădie, că mergem călare la Dumbravă? zise ea, vârandu-și nebunatic și pieziș, până sub nasul meu, nutra-i veselă, deșteaptă și întrebătoare.

— Mai rămâne vorbă?! Cu mutra ta ești în stare să faci pe cineva să înghită cuie de potcoavă.

Inhăță pe Ana și pe Antonia de după gât și ieși cu amândouă buluc pe ușă.

După ea domnul Georges și apoi toate ceilalte.

Florica a rămas la urmă.

— Floricico, n'ai să râzi de-o rugămintă ce am să-ți fac?

— Bădie, zise ea cu un fel de durere în glas, și cu o des-nădejde galeșă în ochi, — chiar dac'aș voi să râd, n'am să pot, orice rugămintă mi-ai face.

Așa n'o văzusem pe Floricica niciodată. Ii prinsei capul între palme, ca unui copil și îndreptându-i fața spre mine, o privii... avea ochii painjeniți de lacrimi.

— Floricico, zisei eu privind-o în ochi și urmând a ține între palme fața-i îndreptată spre mine; Floricico, mă tem să bănuiesc pricina stării tale sufletești; totuși, mi se pare că Magda e nebună și tu o proastă...

— Bădie!... zise ea cu glas tremurător; și molatec își lăsă fruntea să-i cadă pe pieptul meu.

— O sărutai ușor în creștetul capului.

— Floricico, Floricico! din toată gama dragostei noastre curate, senine și dumnezești, o singură notă mai lipsea... N'ai putea să-mi spui tu care?...

— Gelozia!... zise ea rădicând răpede fruntea și privind-mă înflăcărat, — gelozia!...

— Nu, Floricico, te înșeli... Prostia...

Și pentru întâia și cea din urmă dată în viața mea strânsei în brațe pe această femeie, sărutând-o cu patimă pe amândoi obraji... Era așa de frumoasă!...

— Și ce rugămintă era să-mi faci? zise ea atârându-mi-se de gât cu ochii înrouați.

— Pentru ziua de azi să nu schimbi nimic din îmbrăcăminte ta.

— Așa-i că ți-s dragă? zise ea ștergându-și ochii cu dosul amânduror mânilor; așa-i că mă iubești?

— Nebuno ce ești!

Și apucând-o de vârful urechii, mă prefăcui că-i fac vânt pe ușa.

— Nebuno ce ești!... să nu schimbi azi o iotă din îmbrăcămintea ta.

Ieși.

Și când rămăsei singur, nu știu dacă durerea, desgustul de viață sau împietrirea, ce însoțește un trai fără de nădejde, năvăliră fiecare în parte sau dacă toate deodată puseră stăpânire pe sufletul și inima mea...

— Adică, mă gândeam eu, de ce soarta vitrigă, dacă ne-a îndrumat viața pe cărări deosebite, n'a sfârâmat tot ea, încai, și legăturile neîndurate dintre două suflete nefericite? Sau poate voiește soarta să afle dela mine și dela Floricica, dacă, în cumpăna vieții, trag mai greu întocmirile omenеști decât cele dumnezeеști?

— Doamne, Doamne!... cugetai ca încheere — pentru ce, în rostul adânc al înțălepciunii tale, ai mai zămislit pământul cu puterea cuvântului tău? Și dacă l-ai întrupat din nimica, oare, în largul nesfârșitului tău fără de margini, nu găseai un alt adăpost pentru casa de nebuni?...

Până ce tot și toate să fie gata de plecare, luai albumul Floricicăi, care se afla din întâmplare pe masă, mă răsturnai în colțul știut al canapelei, îl deschisei...

Aș vrea să smulg din suflet icoana feții tale
Și-a ochilor tăi rază să-mi pară că s'a stins!...
Să uit că vreodată te-am întâlnit în cale...
De te-am iubit... să-mi pară că te-am iubit în vis!

Noianul veșniciei aș vrea să se deschidă
Imens, fără hotare, cu negre adâncimi,
Și'n brațe de 'ntunerice aș vrea să mă cuprindă
Pe veci...

Magda intră pe uşă ca o vijelie.

— Gata, bădie, hai!... şi mă înhăţă de mână.

— Du-te, te rog, Magdo, de spune femeii să-mi scoată mantaua pe cerdac, că viu şi eu îndată.

Magda ieşi răpede.

Pusei albumul pe masă la locul lui.

În o trăsură mare de casă se suiră toate fetele; într'un docar mic cât o găoace de nucă, tras de un cal bătrân numai cât un şoarece, se suiră Floricica cu domnul Georges; Magda pe Pisicuţa băieţeşte, eu pe Burbachi bărbăteşte. Trăsurile apucară înainte, eu cu Magda încheiam mersul.

— Să rămânem, bădie, mai în urmă, că mă înecă colbul, zise Magda strunind pe Pisicuţa.

Burbachi îşi măsură dela sine pasul după al Pisicuţii.

— Magdo, azi n'ai fost cuminte de loc, zisei eu privind înainte, fără a întoarce capul.

— De ce, bădie? întrebă ea răpede, făcând pe şea o mişcare, ca şi cum ar fi voit să se așeze cu faţa spre mine.

— Pentru cuvântul că azi, toată ziua, ai fost un diavol împeliţat.

— Ei, şi?

— Ai supărat pe Floricica...

— Mai întâi, Floricica n'are nicio treabă cu mine, şi al doilea, dacă s'a supărat, ei bine, am s'o muşc la Dumbravă de vârful nasului şi am s'o dismânii.

— Aşa te împaci tu cu lumea?

— Aşa mă împac eu cu Floricica.

— Şi cu mine, dacă aşi fi supărat, cum te-ai împăca? Simulă spre mine o muşcătură în aer, fără să zică nimic.

— Eşti pur şi simplu, un căţel primejdios, Magdo...

— Da' inger nu-s?

— Şi chiar dac'ai fi, eu vrei să ți-o spun asta?

— Şi de ce nu?

Hotărît că acest diavol de Magda își bătea joc de mine; totuși căzui pe gânduri și până la Dumbravă nu mai schimbaram nicio vorbă.

Când ajunserăm în poaina Dumbrăvii, caii erau deshamăți pe lângă trăsuri; mai de-o parte masa albă întinsă pe iarbă verde; iar prin fânațul înflorit al poienii, cuprins de umbra înaltă a stejarilor, fetele, care încotro, cu capetele goale, alergau după flori și după fluturi albaștri și galbăni de sară. . . Mi 'nchipui, că n'ați văzut niciodată un nebunatec stol de fete într'un fânaț înflorit. . . bine: atunci n'ați văzut niciun fânaț de două ori înflorit. Și zâna florilor și toate zeitățile femeiești ale apelor și ale pădurilor, plăzmuite de închipuirea păgână a celor vechi, au trebuit să răsară din înrudirea fermecată dintre floare și femeie. . . Totuși acest cadru zugrăvit cu atâta măiestrie de mâna întâmplării era mânjit de. . . o pată de untdelemn! Cel puțin domnul Georges se hotărîse de astădată să nu fie, nici mai mult, nici mai puțin, decât untdelemn! În tot cazul, pardesiul dumisale lung sau, mai bine zis, scurt dela ceafa-i roșie până aproape de ciobotele dumisale tot roșii, bătea în floarea verzie a untdelemnului de masline grecesc! . . . Cel mult, dacă de sub mâneca pardesiului scotea capul la iveală marginea sfioasă a «manchetei» sale de un alb fără cusur; iar din «manchetă» se arătau mânilor grăsulii ale domnului Georges, ocrotite împotriva mușcăturilor soarelui, vântului și ale țânțarilor, de niște mănuși «Bismarc», adică tot roșii. . . Și fiindcă diavolițele de fete fugeau, de nu le zăreai, după fluturi în toate părțile; și fiindcă rotunzimea scurtă și grăsulie a domnului Georges era clădită pe roate, apoi stătea și ea, înfiptă în mijlocul poienii și, cu o mână ce se silea să pară îndemânatecă, cerca să vâneze, cu o baghetă fină de abanos fluturii din aer. . . La rădăcina unui stejar, aproape înmormântată în iarbă înaltă și înflorită, Floricica, în rochia-i neagră de mătăasă ușoară, stătea cul-

cată cu capul răzămat pe mână. . . Un gând dureros pe fruntea veselă a naturii! . .

Descălecai.

Magda se duse călare până lângă Floricica și, de călare, îi vorbi nu știu ce; Floricica se sculă și Magda căzu deodată de pe Pisicuța, drept în gâtul Floricăi. . .

— Iu! auzii deodată pe Florica țipând. . .

Și iute duse mâna la nas. . .

Mă buși un răs nebun și râzând mă dusei lângă Floricica; Magda se și amestecase printre celelalte fete după flori și după fluturi.

— Bădie, Magda a 'nebunit; mă roagă să-i ajut să descălece și după ce descălecă, se răpede la mine și mă mușcă de nas. . . Și, mă rog, de ce râzi? . . .

— Râd, fiindcă niciodată Magda n'a fost mai cuminte decât acum.

— Ce fel de cuminte, dacă mă mușcă de nas?

— Tocmai fiindcă te-a mușcat de nas! I-am spus că te-a supărat purtarea ei de azi și s'a hotărît să te muște de nas, ca să te dismânie, și te-a mușcat; mai cuminte, ce vrei?

— Putea să mă sărute.

— Magda mușcă, nu sărută, zisei cu sentențios.

Un vânt, care se iscă din senin și câțiva nori adunați în pripă la sfat deasupra capetelor noastre, ne grăbiră masa și ne scurtară șederea în Dumbravă, pe care de altmintrelea ne hotărîsem s'o mănăm până noaptea pe lună. . . Dușmani ai poeziei vieții se găsesc, de multe ori, și în aer!

Cu aceeași regulă ca la venit ne întoarserăm de vreme acasă. Sara ceai și sindrofie.

Domnul Georges, cu o vădită iscusință, și mândru oarecum de îndemânarea și desăvârșita-i destoinicie, înjghebase cu fetele jocuri «de societate», pe care le vrâsta, din când în când, cu câte-o boscărie cu o batistă, cu un gologan, cu cărțile de joc. . . și mai ales cu cărțile de joc! . .

Magda, cuprinsă de o melancolie prefăcută şi ghiduşă, de te umfla râsul, se aşezase dinaintea pianului şi « Scherzando, andante, staccato, veloce, con brio... » se alinta cu degete uşoare pe clapele albe şi negre ale pianului, şi din gamele-i nebunaticе şi stâlcite, simţirea nu lipsea!... Magda era tipul desăvârşit al femeii, care sub forme uşoare şi nestatornice, ascunde înţălesuri temeinice şi adânci!...

Florica plecată, sub lumina lămpii, pe o catifea vişinie, îşi cosea pe dânsa gândurile cu fire de aur...

Eu?... Eu stăteam răsturnat şi liniştit în colţul ştiut al canapelei şi, prin norii viorii ai fumului de ţigară, mă sileam să pătrund în adâncul depărtat al lumii de gânduri, ce frământa, poate, atâtea capete vesele şi înflorite sau melancolice şi visătoare...

... Acelaşi cap îl pleci şi-acum
Pe mâna-ţi de copil:
Şi 'ntipărit e 'n umbră-acelaşi
Dumnezeesc profil!

Şi-acum din visu-ţi te deştept
Cu-aceleaşi sărutare;
Ş'acelaşi rumân trandafir
Pe faţa ta răsare!...

Cugetam eu privind pe Florica cum stătea plecată şi cum, pe fundul de lumină, era săpat în linii de umbră profilul ei dumnezeesc!...

Cu toate acestea cum era ea de cufundată în acul şi aţa ei... mi se părea că văd pe Venera împletind la colţun...

— Unde ţi-e albumul, cuconiţă Florico, întrebai eu de departe — te rog să mi-l dai, că am să-ţi scriu ceva pe el; cine ştie, dacă voi avea prilejul de a-ţi mai face versuri de-acum înainte; mâni plec pe coclauri, şi...

— Şi ai să te întorci iar pe aici, zise ea oprindu-şi acul la mijlocul unei împunsături şi întorcând capul spre mine.

— Dacă nu mă ia dracu, poate...

Magda se și sculase repede dela piano, luase albumul de pe masă și mi-l pusese pe genunchi împreună cu un creion mic.

— Numai te rog, zise Floricica, să faci bine să nu-mi scrii vr'o ghidușie, cum ai totdeauna obiceiul de a-mi scrie pe albumul meu.

— Nu, nu! de astădată m'am hotărît să fiu foarte serios...

Magda își reluă locul la piano, Floricica sfârși împunsătura începută și-și urmă lucrul, domnul Georges scotea cordele pe nas, fetele căscau gura, eu... făceam versuri...

IDEAL PIERDUT

Ai, de sigur, ochii negri, gura mică, nasul fin,
Ș'un oval tăiat cu artă de vr'un maestru divin!

Mersul tău, înfățișarea, trandafirii de pe buze
Mi-amintesc pe cea mai dulce dintre cele nouă Muze.

Tot ce vede ochiul, gândul, în cereasca ta făptură,
Mai presus mă 'nfiorează, decât tot ce e 'n natură!

Ah! Aș pune firmamentul sub picicare-ți pedestal...
Și să fac — aș vrea — din tine strălucitu-mi ideal!

Și așa cum te-ar încinge nimbul tău dumnezeesc,
O întreagă veșnicie aș voi să te privesc!...

Decât spinul, Floricico... crește veșnic lângă roză,
Poezia schiopătează și se schimb'ades în proză...

Ești frumoasă, Floricico. O minune 'ntre minuni!...
Lasă dracului andreaucă... Nu cârpi sara colțuni!...

Magda citi cu glas tare și strofei din urmă îi dădu o intonație așa de naturală, și la:

«Nu cârpi sara colțuni»

dădu cu dosul mâinii o așa de măiastră lovitură peste catifeaua Floricăi, încât zbură biata catifea tocmai în fundul odăii.

Se stârni un colosal hohot de râs, iar bietul domnul Georges rămase la mijlocul unei boscării începute.

— Vezi, bădie, că iar mi-ai scris ghidușii pe albumul meu? Dacă-s eu nebună și ți-l dau!...

A doua zi dimineată și eu și Pisicuța apucărăm drumul muntelui.

SPRE NICHIT

... A doua zi, dimineață, când porțile ce străjuiau intrarea din câmp în ograda Floricicăi se închiseră, scrâșnind în urma mea cu neunse și hrentuite încheieturi de fier ruginit, mi se păru că ceva ascuțit mă înțepă în suflet, sau că ceva greu și înalt îmi cade pe spete, și că răsună a sec din lumea aceasta tocmai în lumea cealaltă!...

Și cum măsuram eu sau, mai bine zis, cum măsură Pisi-
cuța, la gebea, drumul plin de colb de pe care soarele, de o
suliță înalt pe ceruri, nu sorbise încă umezeala dimineții, —
toate lucrurile sub ochii mei luau înfățișările aiurite din
lumea cealaltă. Soarele ce plutea în albastrul adânc și pain-
jinit de ceață al bolșilor cerești, se uita, parcă, chiorăș la
mine cu înțepenirea lucie și stecloasă a unui ochi de mort
înfîpt și încremenit în umbra depărtată a orbitei sale vinete
și răci; arborii rari de pe marginea drumului, în neclintita
lor însuflețire, trimeteau parcă din înălțime, cu șoapte de
frunze și de vânt, ultimul « rămas bun » celui ce călca pen-
tru cea din urmă oară hotarale așezate între cele două lumi;
adierile răcoroase și ușoare din răsărit îmi atingeau fața și
treceau pe fruntea mea ca fâlfăitul răce și fioros de aripă
fantastice ale unui stol de lilieci cu zbor negru, iute și tăcut;
florile câmpului mă priveau cu atâția ochi roșii ai duhurilor
pustiului. Pisiucuța, străbătând parcă drumul înalt al celor
nouă vămi, mi se părea că merge pe o cale îngustă numai

cât o muche de cuțit și, hipnotizat de eterna legănare a pasului ei, așteptam pe fiecă minut să mă prăbușesc în noianul gol și fără fund de sub picioarele mele. . . Ființa mea se topise, se idealizase și, cu un fir de ață fără sfârșit, mi se părea că sufletul meu se deapănă lung în urma mea. . .

— Sărmane om, sărmane lut netrebnic și pieritor! . . .
cugetam eu mergând la gebea. Pentru ce, adică, cel ce te-a plăsmuit, a mai înveninat atomul nimicniciei tale cu năzuinți vecine cu nebunia? . . . Și dacă, din noroiul în care te-a înmormântat până la gât, ți-a îngăduit să rădici capul și să îndrepti, arare, ochii tăi spre ceruri, pentru ce lângă o clipă de sublim a așezat o eternitate de ridicol? Pentru ce, cu descântece și cu vrăji dumnezeiești, să se sape prăpăstii fără fund și fără de margini între două sărutări: și pentru ce, încă, între două inimi îndrăgostite, să se rădice ca un zid de oțel, o ieftină formulă sacramentală? Și, mai la urmă, pentru ce? . . .

Intorsei capul și privii îndărăt. . .

Prin cerdacul larg din față, stăpâna de casă nu mai trebuia nimic. În haină albă de dimineață și cu capul slobod învăluit în o grimea tot albă cu țurțuri mici de mărgele roșii pe margine, făcuse unghi drept din brațu-i alb, rotund și gol până la cot; cu palma-i diafană pusese spre soare o mică perdea trandafirie; cu celălalt braț, săpat în marmură vie, stătea răzămată de balustrada cafenie a cerdacului și, nemișcată, privea în zarea depărtată a drumului. . . O mai frumoasă cariatidă nu se putea închipui. . . Și din soare nicio rază nu se mai desprinsese, și de pe ceruri nicio stea nu se mai mistui. . . Cel mult dacă depărtarea sôrbea treptat în adâncurile sale chipul alb al Floricicăi, desprins încă de pe zare și încremenit în aureola de lumină țăsută în jurul ei de razele de aur în pulbere ale soarelui curat de dimineață. . . Rădicai în aer imensa mea pălărie neagră și de trei ori o închinai, ca pe un steag cernit, în spre apus. . . Din

cerdacul larg din față fâlfâi ca răspuns și de trei ori se închină spre răsărit, cu nestatornice forme de vânt, faldurii molatici și roșii ai unei batiste subțiri. . . și depărtarea zmulse soarelui o rază și golul înghiți cerului o stea. . . Iar între apus și răsărit, o adâncă mare de întunerec se lăți. . . Dincolo de marginile răsăritene ale acestei mări, se întindea taina nesfârșită a lumii celeilalte. . .

— Sărmane om, sărmane lut netrebnic și pieritor! . . . cugetam eu legănându-mă la gebea prin lumea subțire a umbrelor. — Pentru ce adică? . . .

Și drumul de sub copitele Pisicuței răsună a sac și a hodorogit. . . Intrasem pe un pod ce tăia deacurmezișul peste Bistrița. Nu știam nici ce pod era acesta și nici încotro ducea. Deoarece însă marșrutul îl lăsasem cu totul pe sama Pisicuței, nu căutai să mă desmeticesc unde mă aflu; mă mulțămii, doar, să opresc la mijlocul podului statua mea equestră și, din aerul înalt, să-mi las și gândul și privirea să alunece un minut pe cursul fugător al undelor. . . Și dacă niciodată n'ai avut, fie bărbăția, fie fantazia de a-ți scutura de pe suflet și de pe inimă prostiile omenești, după cum un arbore, la suflarea vântului, își scutură foile sale netrebnice și săci, atuncea de sigur că n'ai rămas întotdeauna decât ceea ce ești: o păcătoasă «ființă superioară», un nemernic «Impărat al Făpturii. . .». Și nu te-ai simțit prin urmare, nici topindu-te sub o rază de soare sau o mângâiere de vânt, nu te-ai putut nici întrupa în norul alb, ce plutește pe înalte și albastre aripi de văzduh. . . Nu te-ai simțit, cu alte cuvinte, o clipă macar, trup din trupul și suflet din sufletul larg al naturii! . . . A sta suspendat în aer și neclintit deasupra unui curs de apă, ce lunecă grăbit sub picioarele tale, a porunci cu puterea voinței tale gândului să-ți încremenească în suflet și sângelui să-ți înghețe în vine, a opri în sânul tău bătăile pripite ale ceasornicului inconstient ce-ți socotește neîndurat clipele scurte ale vieții,

a te prefăce în cremene însuflețită sau în ființă de cremene, a pricepe cu simțul potențat al urechii tale susurul colosal și nehotărît al imensului curs de viață ce însuflețește vinele lucrurilor, a sta tu singur neclintit în universală lunecare a totului către nesfârșit...

— Cât e de dulce — cugetam eu — să ai din când în când, câte un minut macar de sublimă nebunie!

Și cum stăteam eu pironit cu privirea pe spetele goale și fugătoare ale unei șagalnice unde, ce se scălda cu o nerușinată nevinovăție în razele soarelui, deodată totul se opri. Firea încremeni pe loc și statua mea equestră, cu pod cu tot, o luă la goană pe cursul Bistriței la deal! Clipa neclintită a eternității mele se topi în văzduh, izvorul de viață vie deveni putrejun, hlamida dumnezeirii îmi căzu de pe umeri... Iar la capra dimpotrivă a podului, un individ cu fața îmbujorată de somn, răsărit în calea mea dintr'un fel de coteneală de scânduri, cu un soi de obraznică oficialitate în mișcări, îmi făcu semn să mă opresc și, fără nicio « bună dimineata » sau « cale bună », întinse în spre mine o mână ruginită și-mi ceru 12 bani.

— Pentruce? — îl întrebai eu — și de ce numai decât 12 bani?

— Brudina, cucoane; câte doi bani de fiecare picior de vită, îmi răspunse el scurt și hursuz.

Și după ce mă încredințai, numărând cu îngrijire, că eu și Pisicuța, la un loc, aveam tocmai șase picioare de vită, scosei 15 bani și, dându-i somnorosului meu individ:

— Ține, prietine; iaca 15 bani; n'am 12 potriviți. Trei bani rămân ca plățiți pentru un picior și jumătate de vită, pe când m'oi întoarce.

Lucrul se păru de tot firesc omului meu care, abătând cu o veche obișnuință clapa degetelor peste bieții mei gologani, îi înmormântă iute în fundul ruginit al palmei sale și, fără nicio ceremonie sau « drum bun », îmi întoarse spetele, intră în culcușul său și trase după sine, cu zgomot

hodorogit, ușa de scânduri uscate a coteștei sale. Eu dădui călcăie Pisicuței și-mi căutai de drum.

Și fiindcă ideile mari au la rădăcina lor, mai totdeauna lucruri mici:

— Ce nesocotință — mă gândeam eu foarte serios — pe capul cârmuitorilor noștri!... De le venea lor în minte să așeze biruri nu numai pe câte capete, ci mai cu seamă pe câte picioare de vită sunt în țara aceasta, ce nesăcate izvoare de aur ar fi mai curs în visteriile largi ale scumpei noastre Patrii!...

Și legănat, cu desagi cu tot, ca o limbă de ceasornic, de eterna gebea a Pisicuței, scrutam încet și fără țintă drumul către necunoscut... Iar de prin îndoiturile posomorite și adânci ale imensului amfiteatru albăstrui al munților din dreapta, negurile albe se rădicaseră și se mistuiseră în văzduh și, în locul lor, o nesfârșită și subțire rețea viorie de aburi aurii se așternuse peste marea frământată, parcă de valuri, a brădetului negru-verde, ce umplea cercul vederii de jos, dela pământ, până la hotărăle sânine din înaltul cerului... Din vale și de pe stânga se furișau până la mine sclipirile scurte și fugătoare ale Bistriței, ce luneca grăbită când răsăfășându-și goliciunea sub razele, acum iuți ale soarelui, când aruncându-și peste umeri haina țesută din umbra tainică a luncilor tinere de sălcii și de arini.

Mersesem trei ceasuri fără oprire și, atât eu cât și Pisicuța, simțeam nevoie de odihnă. Și fiindcă Pisicuța, iubitoare de singurătate ca și mine, descoperise sau alesese, poate înadins, un drum pe marginea căruia nici casă nici crâșmă nu se pomenea, mă hotărâi a petrece ceasurile de arșiță ale zilei și a-mi face popasul obișnuit în nenumăratele adăposturi de umbră verde și tănuită, pe care singuraticile împrejurări mi le puneau la îndemână. Cărnii la stânga și scoborii în umbra adâncă a unei tinere lunci de arini de pe malul Bistriței.

Intr'o poiană mică așternută cu o iarbă scurtă, deasă și de un verde gingaș și parcă anume croită în semicerc în desișul arinilor, deasupra și pe marginea înaltă a malului Bistriței, îmi așezai conacul meu de zi. Deschिंगai tafturii Pisicuței și-i luai povara din spete; iar până ce să așez eu șeaua și desagii la rădăcina unui arin, Pisicuța și luă o baie de spete și de coaste în iarbă verde și răcoroasă a poienii; se sculă iute, se scutură plină de mulțămire, și vârîndu-și botu-i negru și fin în iarbă fragedă, începu a paște. Și fiindcă pildele bune trebuiesc urmate, îmi lepădai și eu hainele, mă vârîi în apă și, apoi, fiindcă din anumite împrejurări nu puteam împărtăși cu Pisicuța fragedul ei prânz, desfăcui desagii și mă pusei în cale să-mi stîmpăr și eu foamea care, după baie mai ales, începuse a deveni neîndurată. Băgai de samă însă că desagii mei suferiseră o infrațiune, dar că hoțul, în loc să iee, pusese ceva. Astfel, găsii înlăuntru un mare pachet cu îngrijire-făcut și frumos legat, deasupra căruia sta scris ca motto: « poftă bună ». În pachet pui fripți, ouă răscoapte, prăjituri, pânișoare mici și rotunde de casă; mere domnești... Dintre mere, unul singur era învălit frumos într'o hârtie roșie, subțire și legat cruciș cu o îngustă cordea aurie, întocmită deasupra într'un mic și foarte meșteșugit fiong.

— Aș prinde rămășag — îmi zisei în gând — că acest măr e pus de diavolul de Magda!

Și nu mă înșelai: când deslegai cordeaua și desfăcui învălitorea, găsii înlăuntru un mic și cochet patrat de hârtie albă pe care sta scris: « dela Magda... ».

— Hotărît — îmi zisei eu — că acest diavol de Magda nu mă slăbește nici în lumea aceasta...

Și mușcai cu furie din măr...

Iar în lumea aceasta, mi se păru că aud pe Magda țipând tocmai din lumea cealaltă.

De câte ori închipuirea nu întrupează nălucirile deșerte ale sufletului!

Și nu știu pentru ce, cum mâncam eu ouăle răskoapte, mi se păreau că-s moi și căutam, prin urmare, să ies la capăt cu ele după metoda analitică a domnului Georges; cu vârful a două degete desfăceam foarte artistic de pe ciolane carnea de pui fripți, iar ciolanele în mod inconștient, le înșiram pe iarbă, ca pe marginea unei farfurii; tăiam foarte elegant mărul în patru felii și încă și mai elegant despoiam feliile de coajă; ba, fu un moment, când mi se păru că miros a piele rusească, că vârfurile musteșilor mi se suiseră deasupra nărilor și că, în locul sălbaticului meu păr, mi se întinsese pe creștet luciul pustiu și gol al cheliei. Impinsei și svârlii în toate părțile și din toate puterile, cu mâinile și picioarele, coji de ouă, coji de mere, ciolane de pui; ba, cu o îndemănare căpătată de copil, mi se pare că trimisei cu vârful ciobotei, tocmai în mijlocul Bistriței, vr'o două prăjituri și vr'o câteva pânișoare pentru peștii cari, din fundul apei, holbau, poate, flămânzi ochii la mine... Oricum, mâncai, mă săturai și, mai presus de toate, rămăsei cu încredințarea că, așa cum mă găseam, eram totuși destoinic de cea mai aleasă și mai înaltă educație...

— Și, cu toate acestea, de câte ori — mă gândeam eu legând desagii la gură — de câte ori biata maică-mea, Dumnezeu s'o ierte, nu m'a plesnit cu lingura și cu furculița peste mână și peste gură!...

Ca chestie de prevedere, priponii pe Pisicuța de rădăcina unui arin; la tulpina altuia îmi așezai desagii drept pernă, mă înfășurai în mantaua mea imensă, îmi îndesai pălăria peste urechi și mă lungii perpendicular pe cursul Bistriței... E așa de dulce să chemi somnul în murmurul apelor, în răcoarea verde a luncilor, sub mângâierile moi ale vânturilor!... Și totdeauna m'am mirat, cum de n'a trăznit prin minte nici unui rege sau împărat, să cerceteze cam unde ar găsi cheia tuturor fericirilor!?... Ce frumos ar fi înlocuit ei atunci coroanele lor de nestimate cu o largă și

neagră pălărie colbăită; ce lin n'ar fi străbătut ei poate la gebea pe spatele vreunei Pisicuțe meleagurile pustii ale bunului Dumnezeu; cu câtă dărnicie nu le-ar fi pus dă-tătorul de toate, la îndemână, ciupercile munților și apa limpede a pâraielor; ce dulce nu s'ar fi legănat ei în visuri fericite cu capul pe bolovani sau pe desagi; ce saltele moi de iarbă verde nu și-ar fi așternut ei spre odihnă! . . . Decât vezi! când te umflă prostia în spete, las' pe ea, că te suie până și pe treptele cele mai de sus ale cârmuirii popoarelor! . . .

Și cum mijeau ochii mei painjiniți și pe jumătate aco-periți de pleoapele-mi grele de somn, mi se părea că Bistrița curgea pe sub marginea rășfrântă a pălăriei mele și, curgând mi se părea, în fantasmagoria dintre vis și aievea, că mă târăște, cu mal cu tot, pe cursul ei la vale . . .

Ol dac'ași ști că un destin
Spre-același țel ne mână,
M'aș arunca 'n al vostru sân
Ș'am merge împreună . . .

cugetam eu cu privirea ațipită pe lunecarea grăbită a un-delor ei și cumpănindu-mă pe hotarăle dintre somn și trezie.

Pleoapele-mi căzură grele peste ochi ca o perdea neagră cu flori de lumină trandafirică . . . adormii.

Când mă deșteptai, soarele pășise de mult peste meri-diană și umbrele lungi, îpinse de lumina razelor lui, înaintau, lungindu-se încet spre răsărit; căldura zilei era covârșitoare și nu îndrăznii să părăsesc răcorosul meu adăpost de umbră și verdeață; cel mult dacă amândoi, eu și Pisicuța, ne desfătarăm ca doi fericiți, mai bine de o jumătate de ceas, în undele albastrii de cristal răce și cur-gător ale Bistriței; iar în timp ce eu, după baie, ușuram desagii de ultimele merinde, Pisicuța scotocea și ea, pe ici pe colea, iarba rămasă prin îndoiturile mai adâncate și mai umede ale poienii. Când soarele fu la trei părți din

drumul său pe ceruri, și sta să cumpănească dincolo de piscurile depărtate și viorii ale munților *Calului*, arunca șeaua și desagii pe spetele Pisicuții, încălecai, suii dâmbul și apucau drumul de coastă, ce taie spre meazăzi.

Nu știu cum vor fi alții; cât despre mine, știu atâta, că pierd măsura timpului, de îndată ce rămân pe voia slobodă a pornirilor mele de sălbatic, când adică, biruit de dragostea neînfrănată a singurătății, îmi șterg urma dintre oameni și mă mistui, sub îmboldirile ei, în necunoscutul larg al naturii, ca o frunză mănătă de nestatornicia vânturilor. — Și soarele poate prea bine tivi cu aur marginile rupte ale norilor, ce se întind în fâșii lungi deasupra apusului său; poate prea lesne stăpânitorul zilei să dispară în noianul de flăcări, ce se aprinde pe hotarale dintre amurgul nostru și aurora altor lumi; umbrele se pot rădica din adâncuri și pot arunca lîntoliul lor mohorît peste zările fără sfârșit ale răsăritului, chiar vârful pălăriei mele, suit pe picioarele de umbră deșirată ale Pisicuții, își poate trimete chipul său boțit din țara apusului, plină de întunec, tocmai în împărăția trandafiric și depărtată a zorilor... Făptuitorul a toate își poate, mult și bine, învârti ca o sfârlează între degete universul său întreg în golul orb al adâncurilor, toate se pot... Sufletul meu singur nu e în stare să audă și să priceapă gândul fantasmagoric, cu care timpul întoarce, din fundul veșniciei, cheia colosală și ruginită a Făpturii... Iată pentru, cum mergeam eu pe spetele Pisicuții ca un sac umplut cu gânduri, nu prinsei de veste nici când soarele scoborîse treptele văzduhului spre lumea cealaltă, nici când munții de pe dreapta mă înmormântaseră în umbra lor posomorită, nici când luceafărul de sară își ținutise în negrul albastru al cerului chipul său viu de lumină scântietoare, nici când «regina nopții moartă» pe năsalie de nouri albi începuse a pluti pe căile deșerte ale umbrelor înalte... Mă oprii în drum și căutai împrejur... tăcere,

noapte și pustiu... Cel mult, dacă de prin cositură câte un greer rar mai țârlia a noapte și a târziu... Totuși, mi se păru că, de pe dreapta, străbate din desimea neagră a pădurilor, până la mine, pâlpâitul depărtat și roșietic al unei flăcări înghițite în răstimpuri, de întunericul des al nopții... Intr'acolo făcui din frâu Pisicuții chip să apuce, și într'acolo apucă și ea. — După puțin, izbutii să ies pe pipăite din deșisul încâlcit al pădurii în luminișul unei poieni, în care pe cât putui deocamdată deosebi din depărtare, trei oameni trebuiau nu știu ce împrejurul unui foc; un câne se însărcină să-mi vestească sosirea și — sculându-se iute de unde stătea, se vede, lungit — se răpezi, lătrând furios, înaintea Pisicuții și năzui s'o apuce de bot; dar Pisicuța ridică capul și cânele mușcă aierul; încercă s'o atace pe la spate, dar o copită cu măiestrie și la timp îndreptată împotriva încăpățânatului dușman, îl făcu să se rostogolească schielălăind, și cu aceasta să înceteze și ostilitățile. Eram acum lângă foc și lângă oameni, care se pregăteau, poate, să vină în ajutorul cânelui lor.

— Bună vremea, oameni buni, zisei descălecând și adresându-mă în deosebi unui moșneag lung, verde și drept care, stând în picioare, scurgea dintr'un ceaun apa clocotită, în care fierseșe niște drele și niște urechiuși.

— Mulțămim d-voastră, răspunse el scurt, aproape fără a mă privi și rostogolind într'o mare strachină de lut drelele și urechiușile fierte, din care ieșeau aburi fierbinți. — Na, măi Ghiță, și ia vezi și tu de mămăligă, zise el, dând ceaunul unuia dintre flăcăuni. — Și tu, măi Țălică, ia mai închipuie niște uscături pentru noapte.

Și până ce Ghiță să așeze ceaunul de mămăligă pe capătul unei cujbe, într'o baie de flăcări, până ce Țălică să vină târînd după el o întreagă pădure de vreascuri și de uscături, eu luai șeaua și desagii din spetele Pisicuții și o priponii de un țăruș, mai deoparte în largul poienii.

— Iaca așa, moșule, zisei eu, venind lângă bătrân — cu voie, fără voie, dar pentru noaptea asta o să fiu musafirul dumitale.

— Voia la d-voastră, domnișorule, răspunse moșneagul, scoțând din niște desagi, ce stăteau mai deoparte, o căpiță de usturoi și pregătindu-se a-i ucide cățcii într'o scăfiță de lemn, cu piatră lungăreață, groasă și rotundă ca un pisoil. — Dar, dacă nu vi-i cu supărare, încotro mergeți d-voastră la vremea asta și pe locurile aistea, domnișorule?

— Drept să-ți spun, moșule, ași putea să-ți spun de unde vin, dar unde mă duc, mai bine ai putea să știi dumneata, sau Cel de sus.

Moșneagul se opri un moment din curățit cățcii de usturoi și mă privi nedumerit fără să-mi răspundă.

Apoi adresându-se lui Ghiță:

— Ia vezi, măi Ghiță, de cea mămăligă și o fă mai mare; și tu, măi Țălică ia vezi de vreo două brazde zvântate, să facem un așternut pentru dumnealui.

— Mulțămesc, moșule, mulțămesc; o să împărtășesc și cina și o să dorm și pe așternutul d-tale; dar dacă nu te superi, ai putea să-mi spui cum te cheamă și de unde ești?

— Apoi, domnișorule, noi suntem tocmai de pe lângă Orășu și mie-mi zic Alisandru Coșofleață. Am venit aici după o leacă de iarbă pentru vitișoarele noastre, că pe la noi nu s'o prea făcut vara asta, și-i scumpă de tot.

— Și flăcăuanii sunt băieții d-tale?

— Ai noștri, domnișorule, și mai sunt acasă vreo cinci mai mărunței...

— Să-ți trăiască, moșule; d'apoi știi că te ții bine? Ai și mai mărunței?...

— Apoi dă, dacă dă Dumnezeu ce să facem?

— Dumnezeu știe ce face moșule, dă cui trebuie și cui poate.

— A hi, domnișorule, răspunse moșneagul, muncindu-se și izbutind însfârșit să ucidă cu pisoilul un cățel mai

îndărătnic de usturoi. Ș'apoi toate ar hi, cum ar hi, dar ne mânâncă angaralele, că tare s'or mai înmulțit dela o vreme încoace. Ți greu de tot, domnișorule, încotro te întorci.

— Ce să faci, moșule, la lume subțire, nevoi multe!

— C'apoi bat'o pustia de lume, că tot mai bine era mai de demult.

— Cine zice altfel, moșule, decât, vezi dumneata, roata lumii se învârtește și noi cu dânsa.

— He, hei, domnișorule, bine-ar hi dacă s'ar învârti; da' vezi dumneata, că nu se învârtește; o 'mpedecat-o nu știu cine și merge de-a săniușul: cei de deasupra tot deasupra, și cei de dedesubt tot dedesubt, — răspunse moșneagul aducând pe fundul scăfii usturoiul ce se rădicase, la pisat, pe marginile ei. — Ș'apoi bat'o întunericul de roată, zise el sculându-se de jos — că prea te curmă 'n două, când te-apucă dedesubt... Da' dă... Se vede că ce-o orându-it Dumnezeu, minte de om nu poate să facă, încheie moșneagul luând cu degetul din usturoi și gustându-l de sărat.

Pe fundul de lumină, se desprinse din noapte înfățișarea zburlită a unei căpițe de fân, ce părea că merge singură. Când căpița sosi lângă noi și se rostogoli mai la oparte, Țâlică răsări de sub dânsa în picioare, cu pălăria turtită și plin de paie de sus până jos. Ghiță, cu pieptul desfăcut și roș, cu fața dogorită și asudată de căldura focului, răsturnă și el, pe o năframă albă, din ceaunul negru, o mare și fierbinte mămligă oacheșă. Moșneagul se trase mai deoparte, își spală mâinile și le șterse de poala cămeșii; apoi descoperindu-și capul, se îndreptă cu fața spre răsărit, rămase un minut în picioare și neclintiți în bătaia mișcătoare și roșietică a focului, șopti ceva din buze, își făcu trei cruci smerite și mari și, luând strachina cu drele și urechiusi și scăfița cu usturoi, veni de se așeză pe iarbă lângă naframa cu mămligă. Flăcăuanii se așezară și ei împrejur, cu pălăriile pe cap, fără să se spele, fără să-și facă cruce...

Și-mi trecu în o singură clipă, pe dinaintea minții, adâncă prefacere și nestatornicie a lucrurilor...

— Progres... regres... cugetam eu pișcând din mă-măligă și căutând loc și pentru două degete ale mele printre cele vreo cincisprezece, spre a muia și eu o urechiușă în mojdeiul prea sărat din fundul scăfii...

Oricum, dar Ghiță mai ales avea ceea ce s'ar putea numi, în unele împrejurări, «pitorescul mănăcii». Cele patru degete țapene ale drepte sale, abătute și mai țăpăn în jos pe podul palmei, se înfgeau cu îndemânarea unei vechi obișnuinți și, ca un hârleț viu, numai atâta surpau din malul mămligii, cât era de nevoie ca să alcătuiască din dărâmatură, cu tiparul palmei, un gălătuș lung și rotund și destul de gros, pe care, însoțindu-l de câteva drele sau urechiuși muiete în mojdei, îl arunca, făcându-i vânt, în pustiul gurii sale, unde ființa lui se mistuia fără de urmă... Cel mult dacă păreții gâtului se întindeau înainte și se fereau înlături din cale-i, spre a-i deschide drum mai larg spre pânțele adânc al lui Ghiță. Și dacă ochii lui Ghiță lăcrămau sub apăsare și dacă fața lui Ghiță se înroșea sub truda înghițitului, toate acestea nu puteau fi socotite decât ca dovada unei lupte voinicești dintre Ghiță și gălătuș; iar un *gogâlț* înădușit și la răstâmpuri deopotrivă de scurte era singura înștiințare că strâmturile gâtului au fost biruite...

Rupsei o bucată de mămligă ș'o aruncau cânelui, care stătea pe labe mai departe...

— Na, măi Tărcuș, și vezi de te împacă și tu cu Pisicuța. Cine-i de vină, dacă tu vrei numai decât s'o săruți pe bot?

Cănele se uită țință la mine, stătu puțin pe gânduri, apoi luă binișor mămliga și se duse cu ea mai în umbră sub poala pădurii.

Iar când flăcăuanii și moșneagul, fiecare învălit în sumanul său, se lungiră spre odihnă pe lângă foc, mă înfășurai și eu

în mantaua mea și, cu capul pe desagi, mă înmormântai, spre același sfârșit, în căpița de fân, dar mai la oparte din bătaia focului. Și cred că saltelele biblice ale regelui Solomon nu erau nici mai moi, nici mai mirositoare decât așternutul meu de iarbă îmbălsămată și cosită din ajun. Și dacă înțeleptul rege își odihnea privirea lui molatecă pe chipul aievea și mângâios al oacheșei regine Saaba, de ce adică visurile mele să nu fi fost și ele înflorite de chipuri tot așa de dulci și tot așa de mângâioase și de oacheșe ca și al tinerei regine din țara fericită a mirezmelor?

Când mă deșteptai, vârfurile înalte și ascuțite ale brazielor dimprejur răsăreau din umbră și, ca niște săgeți neclintite de aur, spintecau văzduhul limpede... Soarele se ivise de mult pe ceruri. Mă uitai împrejur, moșneagul și flăcăuanii nicăiri... Când mă sculai, îi zării pe tustrei cosind în fundul dela deal al poienii; moșneagul în frunte și băetanii după el. Pusei șeaua, încălecai și mă abătui pe la coșai.

— Bună dimineața, moșule, și noroc bun — strigai eu de departe către moșneag.

— Mulțămim d-voastră, domnișorule — răspunse el cu glas așezat și destul de rădicat ca să-l pot auzi.

Și până ce să mă apropii eu, moșneagul înfipse coporâia în pământ, scoase cutea din tioc și începu să-și ascută coasa pe palmă.

— Tot alba la roată, moșule, tot? zisei eu când fui lângă moșneag.

— Apoi dă, domnișorule, mânjii la praștie, până s'or mai da și ei la ham; așa o lăsat Dumnezeu — răspunse el vârind cutea în tioc — or să ajungă ei și la roate, n'aibă grijă!...

Și scuiپând în palme, se pregătea să vâre coasa în iarbă. Scosei din pungă niște bani.

— Ține, moșule — zisei eu dându-i moșneagului — de cumva ți s'a rupe coasa, să-ți cumperi alta nouă. Și acum

te rog să-mi arăți prin pădure vreo potică de picior, pe unde ași putea merge călare.

— Da' unde vreți să mergeți, domnișorule?

— Ți-am spus, moșule, că știu de unde vin; dar unde mă duc, mai nu știu și nici prea vreau să știu; vorba e să mă duc.

De astădată moșneagul se uită cu totdinadinsul țintă la mine și mă măsură din cap până în picioare, cu Pisicuță cu tot.

— Apoi dă, domnișorule, dacă-i așa, uite, apucă și dumneata pe potica asta la deal; dacă nu-i rătăci, ai să ieși la schit.

Și-mi arată spre deal gura strâmtă a unei potici, ce se deschidea în desișul pădurii.

— Apoi, mai rămâneți sănătoși și cu bine, oameni buni, zisei eu dând călcăie Pisicuții la deal.

— Să mergeți sănătoși, domnișorule, cu bine — răspunseră tustrei într'un glas.

Și intrai pe sub poala pădurii în gura poticii.

« Dacă nu-i rătăci, ai să ieși la schit » . . . Aceste vorbe ale moșneagului îmi răsunau încă în urechi . . . Va să zică mai întâi puteam rătăci, și al doilea, prin împrejurime se află un schit; cu alte cuvinte, una rea și una bună . . . Decât, rătăcește cineva când are o țintă și, greșind drumul, n'ajunge până la ea; pentru mine, deci, care mergeam la întâmplare, cuvântul de « rătăcit » nu putea, prin urmare, să aibă niciun înțeles. Schitul era altă vorbă: de ajungeam până la el, bine; de nu, tot bine; iată-mă dar în regulă cu mine însumi, din toate punctele de vedere. Și cum șerpuia potica la deal, după cum îi venea la îndemână, față de îndoiturile largi ale pământului de sub dânsa, tot așa și Pisicuța șerpuia la pas, suflând des și opintindu-se din greu, când drumul suia mai pieptiș. Brazii suri și neclintiți, cu trunchiuri netede și goale se rădicau încremeniți și drepti

până la înălțimi ametoitoare; iar din bolta ciuruită de umbra neagră-verde, alcătuită de crengile lor îmbrățișate sus de tot, ca prin o sită deasă se cerneau în liniștea largă a pădurilor picături de cer albastru; și fulgi nestatornici de lumină aurie cădeau peste mine de pretutindeni. De jur împrejur, privirea ți se oprea pe fundul pădurii, ca pe un zid de umbră depărtat; ai fi zis că te afli sub o imensă boltă de templu sprijinită de mii de coloane, din înălțimea căreia cu greu mai străbătea înlăuntrul lumina ogivală a cerului. Cheptănușii mici și negri cu gulere roșii și verzi lunecau în spirale tăcute și iuți pe trunchiul arborilor în sus; veverițe negre și roșii, cu cozi stufoase și lungi, din încheietura înaltă a unei crengi își cumpăneau zborul spre copacul dimpotrivă; ciocănituri și ghionoaie cu pliscuri de oțel tocau în arbori și pădurea largă răsuna a sec... Peste creștetul înalt al brazilor luneca vântul ca un râu nevăzut și, tăindu-se în frunza lor ascuțită trimetea până în depărtare tânguioase și prelungi glasuri de orgă. Din toate părțile tăcere solemnă, de pretutindeni liniște sfântă.

... Și dela deal un român, c'o traistă 'n băț, scobora la vale pe potica strâmtă.

— Bună ziua și cale bună, prietine, zisei eu când fu în dreptul meu.

— Mulțămim dumilor-voastre, domnișorule, răspunse el uitându-se cam sfios la mine.

— Da' ce ai în traistă?

— Ia vr'o doi chitici de păstrăv, să iertați, îngăimă el luându-și căciula din cap.

— Și-i aduci de departe?

— Tocmai de pe Asău, domnișorule.

— Și unde-i duci?

— Apoi, dă, unde putem și noi; ia, mai prindem și noi câte o para-două, pentru cele nevoi.

— Va să zică ți-s de vânzare?... ia să-i văd.

Și românul scoase din traistă vr'o zece păstrăvi, tot unul și unul de mari.

— Ce să-ți dau pe ei?

Și fiindcă o manta lungă și o pălărie mare ieftinește, de multe ori, marfa în pădure:

— Apoi dă, domnișorule, cât v'a lăsa inima...

— Nu; cât cei?

Românul se uită lung la mine.

— Ia vr'un leu de parale, dacă vi-i cu voia dumilor-voastre.

Scosei doi lei și-i dădui românului, care rămase nedumerit.

— Acum fă cumva, te rog, și mi-i înșiră pe-o smicea, ca să-i pot duce.

Românul scoase iute un briceag, tăie o crenguță subțire de brad, o curăți, o ascuți la un capăt, și-mi înșiră păstrăvii pe ea, vârîndu-li-o prin urechi la fiecare.

— Apoi, foarte mulțămesc și mergi sănătos, prietine, zisei eu dând călcăie Pisicuței la deal.

— Să mergeți sănătoși și foarte mulțămim, răspunse românul plecând la vale.

Și mergeam ducându-mi prânzul înșirat pe nuia.

Când soarele fu la amiază, chibzuii un loc în pădure mai la o parte și-mi așezai lagărul meu de zi. Cu prilejul acesta, mă încredințai că nu eram tocmai lipsit de oarecare talente culinare: înghebai iute un foc mare, spintecai și curății păstrăvii pe dinlăuntru, îi înșirai pe o țiglă cât toate zilele de lungă și, în mai puțin de jumătate de ceas, prânzul meu fu gata; scosei niște pâne uscată ce mai rămăsese în desagi; sarea și piperul nu-mi lipseau; și, peste altă jumătate de ceas, mai leneș decât un derviş și mai moale decât un boa-constrictor, stăteam lungit la umbră, cu capul pe desagi... E așa de ușor să fii fericit!... cu condiția numai, ca să nu schimbi înțeleapta tă nebunie pe nebuna înțelepciune a celor cuminți.

Toate ca toate, dar încotro apuci când potica se desface înaintea ta ca o caracatiță cu picioarele împrăștiate pretutindeni sub desişul pădurii şi, mai cu samă, ce te faci când soarele, prea grăbit parcă, se pleacă la vale, dincolo de piscurile munţilor dimpotrivă şi te lasă în voia umbrelor, care dau chioare peste tine? . . . Mă oprii la o răspântie, pe un gheb al muntelui şi, după o scurtă chibzuire, apucaii la vale, pe una din potici, care mi se păru mai umblată. Nu înoptase încă de tot, când întâmplarea mă scoase mai la limpeziş şi norocul mă făcu să dau peste o aşezare ome-nească, despre care nu-ţi puteai deocamdată da cu socoteala, cam ce ar căuta şi ce rost ar avea pe locurile acelea. . . O casă mică, cu înfăţişare destul de curată pe dinafară, cu prispă pe dinainte, acoperită cu scânduri, împrejmuită cu un gard de răzlogi şi în ograda strâmtă, pe cât puteai deosebi prin umbră, câteva straturi, fie de ceapă, fie de usturoi, ba şi nişte tufe mai mari la o parte, care puteau prea bine să fie de cartofe. Şi fiindcă dinlăuntru licărea prin fereastră, jumătate de sticlă, jumătate de hârtie, o lumină slabă spre afară, descălecai şi începui a bate cu pumnul într'un răzlog al gardului, care se cutremură şi răsună a săc. Uşa casei se deschise şi, pe fundul de lumină slabă al privazului ei, se zugrăvi răpede, în linii de umbră, chipul mărunţ al unei femei.

— Da' cine-i acolo? . . . Cine bate? — întrebă ea de departe cu un glas stâns, care totuşi se silea să fie ascuţit şi înţepat.

— Cine să fie? . . . Ia eu, om bun, dragă jupâneasă; am rătăcit drumul şi m'o apucat noaptea aice; te rog să mă primeşti să mân la dumneata până dimineată.

Şi fiindcă femeia păru că stă pe gânduri:

— Da' ia poftim, te rog, mai încoace — adăogai eu.

Femeia veni lângă gardul nu tocmai înalt şi, fără să zică nimic, mi se uită în faţă de aproape, lung şi cercetător;

apoi rădică în sus un cerc de gânj, ce îmbrățișa doi pari alăturați ai gardului de răzlogi și împinse în lături și târîș o poartă lungă, tot de răzlogi.

— Bună vreme și bine-am găsit, zisei cu intrînd pe poartă cu Pisicuța de dârlogi.

— Mulțămim dumneavoastră, răspunse ea dînd poarta la loc, numai nu prea avem loc de mas, adăugă ea venind în urma mea.

— Pentru oameni buni este loc, dragă jupâneasă, și într'o găoace de nucă; vorba e să trecem noaptea cum om putea.

Luai șeaua și desagii din spetele Pisicuței și le pusei pe prispă; iar pe ea o legai, deocamdată, de un răzlog al gardului.

Cînd intrai în casă, mă încredințai că, în adevăr, loc de mas nu prea era. . . Toată lungimea păretelui din fund, dacă lungime s'ar fi putut numi, era prinsă de o laviță îngustă care-și arăta pe alocurea goliciunea unsuroasă de sub spărturile largi ale unui lăvicer vechi cu care, chipurile, era acoperită; după ușă o cofă cu apă; dela marginea de deasupra a ferestrei până la încheietura din spre ușă a păretelui, o scîndură scurtă, scorojită și îngustă se cumpănea, în chip de poliță, pe două cuie lungi de lemn; pe poliță câteva hârburi vechi și afumate, iar printre hârburi fărături uscate de mămăligă oacheșă; în colțul dimpotrivă și sprijinit pe un pop de brad se rădica un horn mic cu vatra rece, pustie și fără cenușă, iar pe vatră clipea, mijind, un capăt de lumânare de său într'un poponeț de lut. . .

Ș'atîta tot.

Iar cînd întorsei privirea, ca să fac mai de aproape, și la lumina poponețului, catagrafia mai amănunțită a gazdei mele. . . mă lovi amețea. . . Ce voiți? M'am simțit, întotdeauna, răsturnat cu picioarele 'n sus, cînd am auzit un clapon cîntînd cocoșește sau am văzut o femeie cu musteți. . .

— Nu mai încape îndoială — cugetam eu — că Natura, în iuțea zămisirii, se zăpăcește și ca câteodată. . . Altfel,

cum s'ar putea tălmăci, că se găsesc pe lumea aceasta bărbați spâni și femei cu musteți?

Așa dar, gazda mea avea musteți. . . și când zic aceasta, înțeleg două șfichiuri de păr sure și lungi, care se prelingeau în jos de pe amândouă laturile buzei de deasupra; ceea ce, în alte împrejurări, s'ar fi putut numi față, era de astădată o alcătuire imponcișată de ciolane, peste pudoarea cărora sta așternut un săftian galben, cum îl apucase vremea: boțit pe alocurea, sau întins până la lustru când îl înțepa pe dedesubt vreun ciolan mai ascuțit. . . Și nu știu cine să fi fost tras în lături de cele două șfichiuri de musteți, ca de cele două baiere ale unei pungi, de strânsese așa de ascuțit și în creți așa de mulți și de mărunți, gura rotundă și în formă de smochină zbârcită, a gazdei mele. . . de sub o cârpă murdară și sucită pe cap, țâșnea în toate părțile păru-i aspru, sur și spăriet: de sub strașina întunecoasă și pustie a sprincenilor și de amândouă laturile de deasupra ale unui nas scorojit de vechime, licăreau adânc și tremurător ochii ei mici rotunzi și slab însuflețiți de o lumină umedă, stoarsă și spălăcită. . . Și de n'ar fi fost decât numai o pișcătură de babă, numai cât o șchioapă de înaltă, ai fi zis că duce în cârcă jumătate din globul pământesc. . . Așa de mare și de rotund era ghebul din spetele ei! . . .

— Și stai singură, mătușă, în pustietatea asta? — o întrebai eu.

— Ba nu, dragu' mamei, stau cu hică-mea și cu Gligori. Înțelesei că Gligori trebuia să fi fost feciorul ei.

— Apoi nu văd pe niciunul; sunt duși undeva?

— Gligori-i dus de azi dimineată prin pădure, că-i pădurar; hică-mea trebuie să hie și ea pe-aici, dacă nu s'a hi culcat pe-afară pe undeva.

Ar fi urmat deci să mân singur, cu baba 'n casă. . . Și așa fi făcut aceasta cu atât mai bucuros, cu cât pentru întâia oară în viață mi se înfățișa prilejul de-a mânea între aceeași

păreți cu... Muma Pădurii... Decât lavița era așa de scurtă și de îngustă, lăvicerul de pe ea așa de spart și de plin de bănuieli; pe jos, modălcile uscate de glod așa de dese și de tari; pe sub coșcoviturile de pe păreți atâtea legiuni de ploșniți autohtone trebuia să fi mișuit!...

— Apoi bine, mătușă dragă, zisei eu, în sfârșit, de mas om face ce-om face; vorba e, cum o scoți la capăt, când ți-i foame la vremea asta?...

Trebuie să mărturisesc în treacăt și nu spre cea mai mare glorie a mea, că la drum umbra mea se ține nu se ține de mine, dar foamea nu mă slăbește, cum nu-l slăbește pe crocodil... Și, mai cu samă, să mă culc flămând?... O! aceasta n'aș fi făcut-o nici în ruptul capului, de-aș fi știut că-mi rod baba și rămân fără gazdă...

— Nu cumva ți se întâmplă, adăogai eu, ceva de-ale mâncării la îndemână, măcar cât de cât? Nu de geaba, bine înțales.

— Vai de mine, dragu' mamei, d'apoi ce să-ți deie mama să mânânci? Ia, Gligori când ne aduce de pe unde umblă el, mai îmbucăm și noi câte ceva.

— Bine, da' vreo mână de făină, vreo cartofă, vreo ceapă, ceva nu găsești dumneata pe nicăieri, mătușă dragă?

Și scărpinându-și drept în creștetul capului cârpa, pe care o mai suci o bucată:

— Dă... ba așa, îngâimă ea cu glas trăgănat, poate tot s'a găsi ceva; numai dacă te-i mulțami, dragu' mamei.

— Da' m'oi mulțami, mătușă, cu ce-a fi, numai să fie.

Se întoarce, se înalță pe vârful degetelor și, întinzând ăupă horn o mână uscată și lungă, trase afară o legătură ce părea a fi cu făină și o puse pe vatră; apoi ieșind în ușă:

— Fă, Anișo, făăă... Hei! n'auzi, Anișooo!... începu ea să strige cu un glas de pânză nouă și sclivisită, ce parcă d'ar rupe pârînd.

O pauză, și nicăiri niciun răspuns.

— Fă, Anițooo!... — pauză — darea-ar boala 'n tine! iar te-ai pus cu găinile la dughit... mâncate-ar lupchii să te mânânce!...

Niciun răspuns.

Baba scoborî pragul și dispăru. Peste câteva minute se întoarse și intră înlăuntru; iar în urmă, și priponită parcă de ghebul ei prin firul subțire și nevăzut al unui fluid magnetic, privazul îngust al ușii se umplu cu un fel de dihanie, căreia cu greu i-ai fi putut hotărî un loc pe scara lungă a viețuitoarelor... Ceea ce baba înțelegea sub numele mângâios de « hică-mea » era, de astădată, un soi de *Quasimodo* de gen femeiesc, pentru alcătuirea căruia natura sleise, cu dărnicie, toate comorile sale de monstruoșități... Astfel între niște umeri largi și fără nicio înclinare în jos, lipise, fără mijlocirea gâtului, un cap cât o stamboală de mare, sau mai bine zis o claie de păr negru, aspru și încălțit la un loc cu paie murdare și gălbii ale strohului cald, din care chiar atunci se părea că ieșise; pe aceeași linie cu bolta frunții înguste și sub cele două arcuri negre ale unor sprincene stufoase, zvârlite, ca cu mistria și la întâmplare, două priviri albicioase și holbate, din care o încremenire hipnotică stânsese parcă orice lumină; nasul, tupilat și cu pânțele la pământ, își rădica în aer numai nările sale imense și largi, deasupra unei guri spintecate până la urechi: iar de sub buzele-l groase, veștede, cărnose și răsfrânte una 'n sus și alta 'n jos, înaintau spre afară două raghile rari de dinți ruginiți; căneștii, mai îndrăzneți, încălecaseră peste amândouă încheieturile umede și lucitoare ale buzei dedesubt; pe dreapta și de sub barbă, atârna greu și noduros, până în josul sânelui, o traistă vie de piele caldă cu pete galbene, vinete și roșii... Și de n'ai fi știut că aceea e o gușă ai fi zis că duce în brațe un copil schilod și neisprăvit.

Înțelege deci oricine, că nu suferii pe Anița să se amestece în bucătăria mea; singur așa dar răsei de pe ccaun rămași-

țele de coajă uscată ale unei vechi mămăligi, singur mi-l clătii cu apă, singur mi-l așezai pe cei câțiva bolovani înșiruiți, ca pirostriei, în jurul unui foc atârnat afară de Anița; iar când apa începu a fierbe, tot singur aruncai în ceaun pumnul de făină, ce aveam la îndemână, singur curății și tăiai în fălii subțiri câteva cartofe și o ceapă — ba, dacă nu mă înșel, tot singur hăcuii pe palmă câteva fire de mărar și le aruncai pe toate în apa, care clocotea umflată cu făină cu tot... Și de multe ori stau eu și mă gândesc, cum de-și greșește cineva menirea, câteodată!... Unde-ași fi eu astăzi de mă făceam bucătar!... Iar când răsturnai, pe niște foi late de brustur, mămăliga mea heteroclită și începui a cărăbăni din ea cu o foame de lup, mă încredințai că pot exista descoperiri și mai mari decât ale lui Kepler sau Kopernic... Mâncai și, în loc să-mi spăl mâinile, frecai după legea artei palmă de palmă, iar mămăliga lipită de ele căzu cernându-se în ciuciuleți și uscați și mici, ca un fel de libațiune postumă pentru zeitățile flămânde ale pădurii!...

Până ce Baba și cu Anița să mai trebăluiască nu știu ce, dădui ocol casei spre a chibzui un loc mai potrivit pentru cvartirul meu de noapte și, spre marea mea bucurie, descoperii din dos și la lumina unui chibrit, o poiata de scânduri plină de fân, bine închisă de toate părțile, afară de ușa, care stătea în lături.

Sententia compos voti!... ar fi strigat cu entuziasm Horatiu, dacă și el ar fi avut ca mine prilejul fericit de a fi cal pentru o singură noapte măcar.

Cu greu, nu e vorbă, dar înduplecai în cele din urmă pe baba mea, să-mi îngăduie de a mânca peste noapte în poiata ei cu fân... — Ba că am să-i împrăștiu fânul, ba că Pisicuța era să-i mânânce fânul, ba că am să arunc, cine știe cum, vreun chibrit în fân și o să-i dau foc casei, ba că ce-are să zică Gligori, când s'a întoarce și-a auzi...

— Ian ascultă, mătușă dragă, zisei eu, tăind scurt scânciturile babei mele, mai întâi de toate o să-ți plătesc orice stricăciune și pagubă ți-ași face în fânul dumitale. Cât despre Gligori să-i spui că a trecut silvicultorul pe-aici și că a mas peste noapte în poiata lui cu fân; acum înțalegi?...

— Da... 'neata... ești?...

— Ei da! Eu sânt mai mare peste păduri, altfel ce crezi dumneata c'ași căuta eu pe-aici?...

— Apoi atuncea mâi, mamă, unde vrei și să ne iertați, că, dă, noi nu știm...

— Nu face nimica, mătușă dragă.

— D'apoi n'o să avem ce să vă dăm de așternut...

— Nu te supăra cu nimica, mătușă dragă, am tot ce-mi trebuie; du-te de te culcă.

Baba intră în casă și trase ușa după dânsa. Anița rămase afară și se pierdu în noapte, eu umflai șeaua și desagii și intrai în poiată cu Pisicuța de căpăstru...

Aprinsei, în loc de lampă, fitilul cu benzină al unei mici chibritelniți de buzunar, legai pe Pisicuța într'un colț al poeziei, îi aruncai dinainte un braț bun de fân, închisei și înțepenii ușa pe dinlăuntru cu un par zdravăn, pusei șeaua în loc de pernă și, înfășurat în manta, mă trântii spre odihnă în fânul moale și adânc.

Stânsei lumina.

Cât voi fi dormit nu știu, destul că, într'un târziu mă deșteptai, sau cam așa ceva mi se păru că se întâmplase cu mine... Știu eu?... Poate că nu sfârșisem de visat încă vreun vis îndărătnic ce ținea morțiș la întregimea sa și-și mâna deci, fără sfială, fantasmagoria lui peste hotarale pipăite și aieveja ale treziei mele... Se poate!... Mai știi? Oricum înșă, auzeam sau mi se părea că aud, cel puțin acum din înaltul cerului, acum din adâncul pământului, acum de aproape, acum de departe, o muzică, o orchestră, o fanfară... mă râdicaî într'un cot prin întuneric și ascultai!...

Da! O instrumentație bizară din concertul căreia nu lipsea nici piculina, nici oboiul, nici trâmbița, nici flighehornul, nici contrabasul, nici ocarina, nici flautul, nici toba cea mare și mai cu seamă cimpoiul, care acum se umfla cu țipet înalt de trișcă crăpată, acum se desumfla cu fosăit de găscă sau de cucuveică, ce doarme sub o streșină de biserică... Și nici într'un chip nu puteam prinde cu urechea depărtarea, dela care venea această bizară orchestrație wagneriană... Poate că visam încă... mă pipăii, mă scuturai cu amândouă degetele cele mici în fundul urechilor, ba, mi se pare, că-mi arsei și o palmă prin întuneric... De unde!... Eram deștept după toate regulile!... Și cu toate acestea fantastica simfonie, mănătă când încoace, când încolo, de lunecarea nestatornică a unor valuri de vânt, se juca parcă de-a *prinde-mă* cu zăpăcitul meu auz... Sau poate... Dar ce să caute pe locurile acestea și la vremea asta vreo oaste cu muzică 'n frunte?... Dar dacă?... Și în închipuirea mea, cuprinsă de groază, mi se părea că văd pe babă cu botul mult mai ascuțit, cu părul mult mai spăriet, cu mustețile mult mai lungi și cu doi cărbuni aprinși în loc de ochi, cum sub lumina roșietică și firoasă a lunii diriguește, cu o vargă de alun, un taraf negru de duhuri necurate... Sării ars în picioare, prin întuneric, drept în mijlocul poeziei... Să aprind chibritelnița?... Ar fi lucru necugetat: știu eu ce putea să fi fost afară?... Bâjbâind și tiptil, mă apropiiai de ușă, lipii urechea și ascultai... Sus în aer țipa o trâmbiță cu sunet rupt, în podul poeziei răsună o darabană, din spre pădure sufla un cimpoi cu toate triștele sale, la stânga ciripea o piculină, sub picioarele mele fosăia ceva repede, greu și înădușit... Căutai să mă acăț de ceva, ca să mă sui mai sus... Nu găsii nimic... îmi veni amețală... Nu știu ce făcui, dar făcui ceva... poate că-mi făcui cruce... poate... știu atâta că mă trezii în mână cu chibritelnița aprinsă... *Alea jacta est*... Smuncii parul, deschisei

uşa şi ieşii afară... Şi cred că, în clipa aceea, omenirea numără un erou mai mult... Şi iar ascultai, într'o mână cu chibritelniţa şi în cealaltă cu degetul pe trăgătoarea revolverului... Fanfara se depărtă şi, din concertul infernal, cel mult dacă mai străbătea până la mine, de peste întunericul pădurilor, bâzâitul depărtat şi nehotărît al cimpoiului... Tot nedumerit, dar cel puţin mai liniştit, intrai în poiată... N'apucaî bine să pun mâna pe uşă şi s'o închid, şi fanfara începu de pretutindenî mai îndrăcit... O răzvrătire se produse în toată fiinţa mea, şi furia luă locul fricii... eram pe punctul de a descărca în toate părţile cele şase focuri ale revolverului meu, când, în zăpăceala mişcărilor mele, privirea mi se îngropă în lipsa neagră a unei scânduri din susul peretelui dimpotrivă... Poiata era despărţită în două şi, pentru o clipă cel puţin, mi se păru că pe spărtură izvorăşte diabolica fanfară până la mine! Iute îngrămadîi fân peste fân, Pelionul peste Ossa, mă suii, mă acăţai, mă înălţai şi ajunsei la spărtură... Inaintai chibritelniţa şi vârîi capul... Privii în lături... privii în jos... Şi acum mă mir că n'am rămas petrificat: silită de căldura culcuşului său de paie şi fără teamă de privirile oarbe şi discrete ale nopţii, fără grijă şi cu faţa 'n sus dormea... Aniţa; şi... Şi mă mir şi acuma că n'am rămas petrificat... iar din guşa ei cu umflări şi desumflări ritmice, izvora infernala fanfară...

— Ptiu!... ucigă-te crucea!...

Retrăsei din spărtură capul cu chibritelniţa cu tot şi mă culcai din nou, dar nu mai putui adormi.

Dimineata, până 'n ziuă, dădai babei ce dădai şi apucaî la vale pe potica din pădure.

— Hm! Ş'apoi să mai zică cineva că istoria cu capul Meduzei e o povestelă...

Fără voce, întorsei capul şi privii îndărăt... nu mă urmărea nimeni.

PĂRINTELE GHERMĂNUȚĂ

.... Și o bucată de vreme, botul ascuțit al babei, cu mustețile lui sure și lungi, și gușa nodoroasă a Aniței, cu fanfara ei cu tot, stăpâniră îngrozita mea închipuire; cum însă eram silit de răcoarea și umezeala dimineții, îmi aruncasem peste umeri mantaua mea imensă, de sub ale cărei poale lungi și răsfirate împrejur, cel mult dacă se mai ivea spre afară urechile mici, drepte și ascuțite și botul negru și fin al Pisicuții... Pătrunsă și stăpânită, parcă, și ea de solemna măreție a împrejurimilor, călca cuminte, oarecum, și măsurat, și mergea cu pas mărunt, domol și meditativ. Și, de m'aș fi luat după mișcarea plină de înțelegere și în toate părțile a urechilor ei, ar fi trebuit să cred că auzul ei, cu mult mai mare destoinicie decât al meu, prindea din depărtări nemăsurate, felurite glasuri nehotărâte și că se îmbată și ea de șoptirile tainice și pline de farmec, ce însoțesc de pretutindeni, în faptul curat al zilei, nețârmurita deșteptare a Firii... Pierdut câteodată în larga și neprihănită singurătate a naturii, cine n'a ascultat graiul duios și mistic, în care adierile călătoare ale dimineții își destăinuiesc frunzelor adormite ale codrului, eterna lor dragoste? Al cui suflet n'a întinerit în fața unei picături de rouă, ce îndoiaie, sub greutatea-i răcoroasă și scânteietoare, fruntea încărcată parcă de gânduri a unei flori? Cu măsura scurtă și neîndestulătoare a inimii sale, cine n'a căutat totuși să

socotească nemărginitul adânc al patimii nevinovate, cu care o undă zglobie își lasă strălucioarea-i goliciune în voia desmierdărilor șagalnice ale unei raze de lumină, spre a-și arunca în urmă, peste pudoarea-i parcă jignită, haina de umbră a pădurilor? De câteori, în mijlocul arborilor muți și neclintii, nu ne-am simțit ca în tovărășia unor vechi și buni prietini guralivi! De câte ori nu le-am destăinuit lor durerile noastre și de câte ori mai cu seamă, nu ne-au alinat ei aceste dureri! Din nenumăratele generațiuni de foi putrede și îngrămădite de vremuri unele peste altele, cine n'a văzut cum își rădică fruntea, rar și sfios, o floare albastră sau roșie, și cine, iarăși, n'a înțeles, cum răsare viața din păturile eterne ale morții? . . . Și în fața veșnicei nimiciri, și în fața veșnicei reînvieri, cine nu s'a simțit, el însuși, lunecând pe rostul fatal al lucrurilor spre însăși neînclăturata și desăvârșita sa neființă? . . . Și cine n'a îndreptat atunci, din nestatornicia lumii aceștia, o dureroasă amintire spre lumea de veșnică odihnă a celor ce nu mai sânt?... Și . . . al cui suflet n'a simțit răsărindu-i, fără de voie, o lacrimă caldă la capătul cugetărilor sale?

Și botul ascuțit al babei, cu mustețile lui sure și lungi și gușa nodoroasă a Aniței, cu fanfara ei cu tot, își topiră ființa și se mistuiră parcă în valurile adânci ale unui soi de caldă filosofie melancolică și visătoare; iar de pe depărtările înalte ale pădurilor, un prelung șuer ascuțit și melodic străbătu până la mine . . . Un mierloi saluta — se vede — cu glas prevestitor întâile raze ale zorilor, ce deschideau, în calea soarelui, porțile înflăcărate ale răsăritului . . . Intr'o clipă peste tot cerul din stânga, păinjit de rețeaua rar întrețută a pădurilor, se desfășură și se întinse, din miazăzi spre miazănoapte, o imensă perdea de lumină trandafirie, ale cărei margini de deasupra se topeau, sus de tot, și se pierdeau pe nesimțite în înălțimile limpezi și largi ale văzduhului vioriu de dimineață. De după depărtările um-

broase ale pământului se deschise, ca un colosal semicerc de aur înflăcărat, geana aprinsă a soarelui și, cât ai clipi, trunchiurile neclintite și netede ale brazilor se poleiră de o lumină curată și răce... Iar în solemnă încremenire a firii, nu se mișca, încet și gânditor, decât doar chipul meu tăiat în umbră pe fundul de lumină al adâncului pădurilor din dreapta... De pe pământ la ceruri, tăcerea sfântă de pretutindeni se îndrepta ca un imn de imensă rugăciune a făpturii către ziditorul său... Și fu un moment, când Pisicuța nu mai simți, de sigur, nicio povară pe spetele sale... Sau sunt momente, cel puțin, când «conștiința de sine» desprinzându-se ca o lipitoare sătulă și căzându-ți de pe suflet, întreaga ta ființă se desface, se topește, se împrăștie și, ca un prinos curat și neprihănit, se înalță pe trepte de văzduh și de lumină către Dumnezeuul său etern... Atomul devine imensitate! Te cauți și nu te găsești nicăieri, sau te cauți și te găsești pretutindeni!...

Deodată Pisicuța, ca îngrozită parcă de o vedenie fio-roasă, se opri ca trăznită din mers, începu a sforăi și a se zmunci îndărăt, vădind dorința de a mă scutura jos de pe spetele sale și a mă arunca cât colo, la pământ, cu tot calabalăcul meu sentimental de visătoare filosofie... Toate îndemnurile și silințele mele de a o hotări să-și urmeze calea fură zădarnice; iar când văzui, în cele din urmă, că echilibrul meu e aproape primejduit, descălicai și, târînd-o de dârlogi, cercai a o îndemna să pășească peste stavila nevăzută ce, din senin parcă, se rădicase în fața ei; dar nici în ruptul capului nu se dădu urnită din loc cu un pas măcar înainte; ba, dimpotrivă, ea se încumeta să mă târască pe mine înapoi. O lăsaî un minut să se liniștească; tremura cum îi varga și, sforăind, se uita cu ochii spărieți în toate părțile. Zănatică n'o știam și, prin urmare, nu-mi puteam da cu socoteala, ce se întâmplase cu dânsa... Mă mulțămii deci, deocamdată, să stau locului și să mă lupt cu

zmunciturile ei, spre a n'o scăpa din mâni. Oboseala o mai linişti puţin; mă dădui pe lângă ea, o bătui uşor pe gât, o scărpinaî pe sub bărbie, o mângâiai pe ochi, o netezii pe obraz . . . Ca de obicei, îşi răzămă capul pe umărul meu şi, pentru un moment, om şi cal alcătuiră, în liniştea pădurilor, un grup din toate privinţele vrednic de dalta unui Fidias sau Praxiteles . . . Cum însă n'aveam nici gândul, nici gustul şi nici timpul de a trece la nemurire pe calea aceasta, căutai să-mi tâlmăcesc pricina acestor năzărelî sau, poate chiar marafeturi ale Pisicuţii. Iată pentru ce, cu drept sau fără drept, bănuî că vreo sălbătăciune de lup sau de urs trecuse pe acolo cu puţin mai înainte, că străbătuse deacurmezişul peste drum şi că lăsase, pe urma ei, o dără de miros de aier, pe care nasul Pisicuţii, cu mult mai priceput decât al meu, o descoperise şi peste care, ea, mai puţin curajoasă decât mine, nu îndrăznea să treacă. Imi veni în minte o idee genială: vârîi mâna în desagî şi scosei iute prosopul meu de drum cât toate zilele de lung, al cărui miros heteroclit eram încredinţat că va covârşi şi se va înălţa victorios peste toate mirezmele acre şi sălbatice ale tuturor fiarelor universului . . . Nu degeaba stătuse el, atâta vreme, sub ocrotirea desagilor mei, în strânsă vecinătate cu tot soiul de masline vechi şi sbârcite, cu usturoiul şi ceapa greu mirositoare, ce alcătuiau temelia merindelor mele de drum, cu coşcogea oaie prefăcută în căciulă de vremuri grele şi, însfârşit, cu câte alte opinci neargăsite, cu câte soiuri de brânză cărmizie, cu câte feluri de unsori de ciubote, cu câţi piepteni rari odată şi lungi în dinţi, dar ajunşi acum deşi cu dinţi scurţi de tot! . . . Şi când prosopul meu îşi destinse spre pământ îilava, unsuroasa, boţita şi gălbîa sa lungime mă încredinţai încă odată că pentru întâia oară, în viaţa mea, îmi încolţise în minte o idee genială . . . Iute şi cât ai clipi capul Pisicuţii întreg dispăru sub lungimea întorsăturilor late şi de mai multe

ori ale nesfârșitului meu prosop... Iar când făcui din dârlogi Pisicuții chip să pășească înainte, ea păși, fără frică și fără încăpățănare, peste neînvinsa și îngrozitoarea stavilă aeriană ce, cu o clipă mai înainte, părea că se rădicasese în fața ei. Și iată cum, mulțămită atotputerniciei făcătoare de minuni a prosopului meu, ieșii din o neașteptată și grea încurcătură, și iată pentru ce, încă, în tot lungul drumului nu îndrăznii a atinge, cătuși de puțin, și nu profanai de loc sacrosancta înfățișare a smeritului meu prosop... Cine știe? Poate că-mi era scris în pribegia mea fără de țință, să mă întâlnesc cu felurite dihanii... m'aș fi înfășurat, atunci, cu minunatul meu prosop, după cum se înfășura Iris cu minunata sa cingătoare și, ca sub o egidă de biruință, aș fi străbătut, ca și dânsa, în lung și în lat, lumile largi ale bunului Dumnezeu!... Toate puteau să fie așa; dar, până atunci, nu știu pentru ce mă uitam adesea îndărăt și căutam cu ochii spărieți în toate părțile... Nici vântul, încremenit pe creștetul înalt al pădurilor, nu-și mai cânta frunzelor eterna sa elegie, nici florile mici și sfioase nu-și mai îndreptau ochii lor albaștri și limpezi, din adâncul umbrelor presurate cu nestatornici fulgi de lumină, spre vechiul și credinciosul lor amant... din susurul tăcerii neturburate, glasuri străine și fioroase mi se păreau că se desprind în răstimpuri, și inima mea, ca înțepată fără veste de ceva ascuțit, le însemna pe toate cu bățai pripite și răpezi; în preajma ochilor mei și în oglinda închipuirii mele muncite de vedenii, gheburile crâmpeelor de putregaiuri, acoperite cu ierburi sălbatice, sau șoldurile goale ale unei stânci, cu haina ei de mușchi sfâșietă de vijelie, se înfripau și trăiau viața scurtă a unei năluciri apocaliptice, care mi se părea că se mișcă încet, se târăște furiș, vine, ajunge și întinde spre mine o ghiară flămândă și ucigașă... Mă feream în lături spăriet... era o creangă mai îndrăzneată, care sau căuta să-mi mângâie fața, sau năzuia, chiar, să-mi radă pălăria de pe cap.

Dela o vreme, însă băgai de seamă că, dacă eu mă gândeam cu tot dinadinsul la fel de fel de dihanii, ele în schimb habar n'aveau de existența persoanei mele pe pământ...

N'aș putea spune cât mersesem; atâta știu că, potrivit pornirilor mele, căutai să mă rădic iarăși spre cerurile, din care mă scoborîsem cu puțin mai înainte... Sufletul meu își destinse aripile, ochii mei se înălțară și, prin bolțile din umbră înaltă ale pădurilor, căutară să deschidă gândului meu un drum spre largul limpede al văzduhurilor!... Uitasem însă că soarele nu e alcătuit de cel atotputernic numai ca să-și facă zilnica sa călătorie dela răsărit spre apus, ci că i s'a mai dat și menirea de a însemna, din înaltul tăriilor, prânzul oamenilor de pe pământ și, în popasurile sale cerești, de a se mai opri câteodată, și drept inimă cuiva, fără ceas hotărît... Astfel, când privirea mea pământeană se întâlnește cu el în ceruri, mi-l găsi oprit, drept inimă. Și iată cum, din ceruri mă văzui silit a mă scobori iarăși pe pământ; de astădată, însă, drept în fundul desagilor mei... Sărmanii mei desagi!... ei înșiși erau flămânzi și costelivi, ei înșiși aveau coapsele deșelate și pânțele lipite de spete... Trecuseră frumoasele lor zile de îmbelșugată rotundime, după cum trecute erau și pentru mine frumoasele zile dela... Aranjuez; iar când mă abătui din potică sub o umbră mai deasă și-i luai din spetele Pisicuții, mi se păru că vor să zboare în sus cu mine, cu tot, în loc de a cumpăni spre pământ... atâta erau de ușori!... Li pusei, totuși, cu deasila jos și scotocii cu deamănuntul prin fundurile lor... pustiu, sărăcie și nimic! Și totuși, de câte ori o ceapă, un câțel de usturoi și o coajă prehistorică de pâine nu ți-ar înlesni năluca de o clipă a unui ospăț vitelian!... De câteori două-trei masline zbârcite n'ar trage mai mult, în cumpăna flămândeii desperări, decât ochii negri, umezi și voluptoși ai celei mai molatece Hetaire!... Și degetele mele, cuprinse de frigurile foamei, scotocau tremurând

fundurile adânci ale desagilor și, în închipuirea lor hămesită și oarbă, luau opincile scorjite drept niște imense coji de pâine uscată, ghemul de tărșănă drept o ceapă cât un cap de motan, iar pieptenii mei drept cine știe ce şușăniți de străveche pastramă rămasă de pe vremuri și scăpată, ca prin minune, de furia flămândă a dinților mei... Și când mă gândeam eu că, într-un nimic, nu eram mai prejos de cât toți eroii tuturor odiseelor homerice, și când mă gândeam eu că vicleanul fecior al lui Laerte înghițise, în pribegia lui fatală, atâtea spete de boi grași sau de berbeci cu lână de argint... ei bine, mă simțeam nedreptățit... Cel puțin de mi-ar fi ieșit un urs înainte!... L-aș fi mâncat tot, dela vârful unghiilor până la ascuțișul urechilor... sau, de m'ar fi mâncat el pe mine, ei bine, tot eu m'aș fi ținut cel sătul!... atâtea eram de flămând! și, în fundul desagilor mei, nimica, sărăcie și pustiu... Rămăsei abătut și toată puțința mea de cugetare se scobori din cap în pân-tece... Ce să faci? Să te apuci, ca moartea, de ros smicele tinere de pe lângă rădăcina copacilor bătrâni? Să te înșiri la rând cu Pisicuța și, lăsându-ți gura apă, să ronțăești cu deliciu firile roșietice și rari de chir sălbatic? Să mânânci?... Da' ce să mânânci?... De-ar fi fost, cel puțin, așternută pădurea pe jos cu jir în loc de cucuruzi de brad, calea-valea... Dar așa?... Și, în strășnicia desnădăjduitei mele stări, mă apucă un râs nebun... Ce ți-i cu amintirile câteodată!...

Nu mai știu cu câți ani înainte, dar în tot cazul cam demult, fusesem pe coclauri cu un mare naturalist, mititel și iute ca un titirez și vânjos ca o vargă de oțel; el după buruieni atingătoare de flora Moldovei, în general, și a Ceahlăului în deosebi, eu de teleleu-Tanase; iar, ca apendice, cu cordele și zurgalăi, doamna naturalistă, însoțită de micul și nedespărțitul său Bijucă alb și flocos și cu botișorul dumisale totdeauna răce, trandafiriu și umed.

Plecaseni din zori, cu sloboda, cu gând să ne întoarcem pe la prânz, iarăși la gazda noastră de pe Schit, la Sălăgeanu, vestitul învățător al muntelui pe acele vremuri... Trecuse prânzul de mult și soarele, care n'avea de făcut nicio erborizație cu plaiurile cerești, pășise dincolo de ameză și-și căuta liniștit de drumul său înspre apus...

— Bine, *Alexandre*, întreba din când în când doamna naturalistă cu glas rădicat și ascuțit, — bine, dragă, da' n'o să mai sfârșești odată cu buruienile tale? Uite, e târziu și Bijucă nu mai poate de foame, mititelul; o să trebuiască să-l duc în brațe până la vale; nici nu mai poate merge, sărăcuțul! *Bijou! mon pauvre petit, viens ici!*...

Și Bijucă, care se trezise de mic tot între lume subțire și aleasă și care nu știa prin urmare decât franțuzește, își lăsa de multe ori trebile sale și, în sunet de zurgălăi și în tremurături de cordele roșii, alerga mărunț, cu lăbuțe albe și mici, la chemarea duioasă a stăpânei sale; iar limba lui îi atârna afară din bot, ca o molatică și tremurătoare foaie de trandafir bătută de vânt...

Și *Alexandre*, care n'auzea sau se făcea că nu aude, mic și subțire cum era, și cu picioare subțiri de oțel, pe jumătate acoperit de sarcina imensă a herbariului său de hârtie sugătoare, zbura din buruiună în buruiună, se pleca din când în când, smulgea câte una, se rădica, o privea, o mirosea, o studia o clipă și, sau o arunca cât colo ca netrebuincioasă, sau o așeza la rând cu îngrijire și sfințenie, ca pe o comoară neprețuită, între doctele foi late și lungi ale pântecosului său herbarium de hârtie sugătoare!

— Bine, *Alexandre*, da' n'auzi?

Și *Alexandre* n'auzea.

— Iaca, domnule, îmi zicea de multe ori doamna naturalistă. — Iaca, așa-mi face în fiecare vară; mă ia cu dânsul pe coclauri și mă poartă prin toate prăpăstiile după buruieni... Of! Doamne!... Când ai ști!

Și în acest « of, Doamne! » nerăbdător și nervos și, mai ales, în acest « când ai ști » urmat de o trăgănată și oarecum confidențială și dureroasă reticență, un tâlmăcitor de gânduri omenești ar fi putut citi întreaga istorie a unui suflet desgustat

— Dă, cuconiță dragă, îi răspundeam eu cu glas mângâitor, răce și părintesc; dă, mata ai putea mai la urmă, să lași prea bine pe domnul doctor să plece singur în escursiunile sale științifice; d-sa pe cât se vede e un alpinist fără păreche; și o constituție gingașă și puțin rezistentă, cum e cea femeiască, nu poate răspunde la « tururile de forță » cu care domnul doctor se pare obișnuit. Nu vezi mata, cu câtă ușurință suie și scoboară? parcă-i un titirez de oțel. Eu îl admir și, oricât de deprins mă simt și eu cu asemenea lucruri, m'aș lăsa totuși bătut fără luptă și pe toată linia, de domnul doctor . . . Mă mir că mata ai curajul să-l urmezi; eu, unul, drept să vă spun . . .

— O! Domnule, domnule! zise ea, întrerupându-mă — da' crezi dumneata că vrea să plece singur? zice că-i e urit fără mine; și . . . uite, mă ia așa, pe toate coclaurile fără să vreau.

— Și eu cred, cuconiță dragă, că — dacă lucrul stă așa, apoi doctorul are deplină dreptate.

— Deplină dreptate? . . . Și de ce, mă rog? . . . zise ea cu un glas subțire și prefăcut de ascendentă mirare interogativă.

— Pentru cuvântul foarte simplu că s'ar simți nemulțămît fără tovărășia dumneavoastră de fiecă minut; sânt și lucruri pe care mata nu le înțelegi sau nu știi cel puțin să le apreciezi îndestul.

— Lucrurile, scumpul meu domn, se înțeleg și se apreciază după valoarea și după plăcerea ce-ți pricinuiesc, zise ea, scuturând cu capătul ascuțit al umbrelei ceva imaginar de pe vârful fin și lustruit al unuia din pantofii săi mici ca de copil.

— Tocmai, tocmai! și ar fi prilej, prin urmare, ca mata să te simți foarte măgulită, dacă nu și chiar foarte fericită.

— *Merçi bien... J'en ai assez de ces choses-là.*

— *Si tôt?...*

Și ca și cum ar fi lunecat înadins pe lângă punctul meu de întrebare, se plecă în mod foarte firesc și, cu o măiastră ușurință, rupse un mare și frumos fir de romaniță albă, ce tocmai se întâmplase răzleț în calea ei.

— Sânt așa de frumoase florile de munte, zise ea scoțând un bold — ea știe de unde — și prinzându-și floarea pe sân cu degete subțiri, ușoare și îndemânatic.

O privii zâmbind, fără să-i răspund.

— Nu-i așa? întrebă ea cu glas mădios și stăruitor.

— Frumuseța, cuconiță dragă, e lucru cu totul relativ... și dacă florile, cochete și gingașe, cum sânt ele, și-ar înțelege adevărata lor menire, ar trebui să-și aleagă drept patrie un alt loc, iar nu pământul răce și umbra posomorită și umedă a pădurilor.

— Cred că ele fac aceasta, pentru că să trăiască mai mult.

— Prețuește mai mult o clipă de strălucire decât o eternitate de întunec. . . Dar bieteile flori nu știu aceasta. . .

— Da' *Alexandre... Alexandre...*, zise ea uitându-se în toate părțile cu un fel de spaimă prefăcută, oare ce s'a făcut? N'ai băgat de samă încotro să fi apucat?

— Nu; dar, în tot cazul, cred că la deal.

Incepurăm a urca.

— Dă-mi voie, te rog, să mă sprijin de dumneata, zise ea apucându-mi brațul; — nu mai pot; am presimțirea c'o să-mi sfârșesc zilele în vr'o prăpastie din pricina buruienilor lui *Alexandre*.

— Aceasta ar fi o idilă pe cât de științifică pe atât și de funebră, dragă cuconiță; dar totuși o idilă, ș'apoi... când e în cer atâta lumină, pe pământ atâta umbră, atâta liniște pretutindeni și. . .

— *Bijou! Ah, petit méchant! viens ici!...* Trebuie să știi domnule, că Bijucă al meu e un nesuferit; uite, cum rămâne veșnic în urmă și mă lasă singură...

Și Bijucă, în sunet de zurgălăi și în tremurături de cordele roșii, alerga mărunț la deal cu lăbuțe albe și mici, la chemarea de duioasă muștrare a stăpânei sale; iar limba lui îi atârna afară din bot ca o molatică și tremurătoare foaie de trandafir bătută de vânt...

— Foarte frumos, domnule Bijucă, zisei eu, adresându-mă cățelului, când fu lângă noi — foarte frumos! Te-ai apucat, hoțule, de făcut pesemne idile cu florile și cu buruienile, și-ți părăsești stăpâna; dar dacă vine vr'un urs ș'o mânâncă, vagabondule, cine să dea socoteală? Ia fă bine, te rog, și stăi de pază mai pe aproape.

Doamna naturalistă îmi aruncă o privire ironică și ghidușă, cum numai femeile știu să arunce.

— Așa-i că-s grea?... Așa-i că nu mă mai poți duce?... zise ea, la un moment dat, atârându-se mai simțitor de brațul meu.

— Sânt în lumea aceasta, dragă cuconiță, și greutăți negative care adică, în loc să te atârne spre pământ, te rădică spre cer; s'ar părea atunci că, întocmai ca zeitățile antice, ți-au răsărit aripi la umere și că ai putea să străbați cu ele văzduhurile spre...

— Spre *Alexandre*? nu-i așa? zise ea, întrerupându-mă, spre *Alexandre*?...

Și, ca și cum ar fi stat să cadă, împiedecându-se, își împreună degetele amânduror mânilor, și se atârna mai greu de brațul meu în jos.

Au femeile; câteodată, niște fantazii!...

— De sigur că spre *Alexandre*; decât vezi mata, cuconiță dragă, se poate prea ușor să rătăcești drumul și, în loc să te poți ținea de zborul lui ușor după flori și buruieni, se poate întâmpla prea lesne să te trezești, ca Alexandru Machedon, la porțile Raiului...

— Bine... bine... zise ea privind nehotărît înainte și apăsând pe fiecare vorbă; — bine, dar dacă sfântul Petru, care am auzit că e bătrân morăcănos și hursuz, nu-ți deschide ca să poți intra înlăuntru, așa-i că tremuri de foame și de frig la porțile Raiului?...

— O! o!... de loc, dragă cuconiță; sfărâmi porțile și intri în Rai, rămânând ca sfântul Petru să se burzuluiască în urmă cât a pofti...

— Și ți s'a întâmplat de multe ori să sfărâmi porțile Raiului și să înfrunți mânia prăpăditoare a sfinților săi păzitori?...

— Dacă nu mă înșel, dragă cuconiță, zisei cu uitându-mă la ea de sus în jos, — mata ai aerul de a săpa prea adânc în sufletele omenești; aveți, pe cât se pare, apucături arheologice.

— Uite, uite! zise ea întrerupându-mă și strângându-mă spărietă de braț, — uite *Alexandre* a căzut jos; hai mai iute... s'a întâmplat ceva...

Ca la o svârlitură de băț înaintea noastră, doctorul, alături de pântecosul său herbarium, stătea lungit cu fața 'n jos și, răzâmat pe amândouă coatele, făcea, el știe ce, foarte grav și adânc cufundat, parcă, în ceva de mare însemnătate.

Ne apropiarăm fără să ne simtă; iar când furăm lângă el și ne încredințarăm cu ce se îndeletnicea, ne bufni pe amândoi, deodată și fără voie, un râs nebun...

Nici mai mult, nici mai puțin, doctorul păștea, sau cel puțin, dintr'o rariște de iarbă sălbatică, ciupea pe alese o anumită buruiană în trei foi mici, rotunde și de un verde deschis, cu coada lungă, subțire și roșietică și... o mânca.

Când ne auzi râzând la spețele sale, întoarse capul, ne privi foarte serios un moment; apoi ca și cum lucrul ar fi fost cu desăvârșire firesc, își urmă înainte și cu băgare de samă științifică cina sa fără să zică nimic...

— *Alexandre*... bine, *Alexandre*, ce faci? pentru Dumnezeu! o să te otrăvești... Ce te-ai apucat să mânânci

buruieni pe inima goală? începu să strige ca spăriată doamna naturalistă.

— Imi era sete, Natalie, și am dat aici peste *Oxalis acetosella*, *le pain du bon Dieu*, o plantă de un gust acrișor și foarte plăcut, care taie setea: uite, gustă și tu.

Și zicând aceasta, îi întinse un mic smoc de *Oxalis acetosella*, *le pain du bon Dieu*...

Gustă ea, îmi dădu și mie... și, la un moment dat, ne trezirăm tustrei pe pânțece, păscând foarte conștiincios iarba fragedă a pădurilor...

Iar Bijucă, neclintit și țăpăn pe lăbuțele sale albe și mici, sucindu-și privirea când într-o parte, când în alta, se uita țintă la noi și căuta să-și dea socoteală, cam ce ni se întâmplase... Și limba lui îi atârna afară din bot ca o molatică și tremurătoare foaie de trandafir bătută de vânt...

— Află, doctore, ziceam eu păscând, că de va fi să-mi scriu vreodată amintirile, apoi să știi că am să te rădic cel puțin la treapta de prooroc al Evreilor; căci mai la urmă, nu cred să fi fost întru nimic mai presus minunea marelui Jidov, care a adăpat, în chip miraculos, cu apă de stâncă pe turma însetată a poporului lui Dumnezeu, decât minunea dumitale cu *Oxalis acetosella*. Și mare lucru, să nu se fi încheiat, mai la urmă, dumnezeiasca putere a divinului Moisi în descoperirea, prin pustiile Arabiei, a vreunei burueni de soiul *Acetosellei* dumitale... Mă rog, n'ai putea să-mi spui dumneata, dacă în țara fericită a mireasmelor se găsește *măcrișul iepurelui*... id est *Oxalis acetosella*? Căci, drept să-ți spun, în Pentateuc, pe care l-am citit din scoarță în scoarță, n'am găsit amintindu-se nimic despre așa ceva.

— Fiecare climă cu floarea ei, răspunse el scurt și sentențios, urmându-și neturburat păscutul său.

.....
Era mult de-atunci; dar în oglinda închipuirii se păstrează vii și neșterse unele amintiri ale trecutului; iată

pentru ce, în strășnicia desnădăjduită a stării mele de față, râdeam singur ca un nebun. . .

Totuși dela o vreme se sfârși cu râsul și ochii mei rătăciți căutau în jos spre iarbă. . . Parcă era un făcut: multe din buruienile ale căror nume sucite îmi rămăseseră în minte dela doctor, se înfățișau privirilor mele; numai *Oxalis acetosella* părea că-și pusese pe cap chitia dracului.

Ce-mi folosea mie, de pildă, că *Geum montanum* îmi aținea calea cu florile sale galbene și mari? Ce mă încălzea pe mine că *Potentilla aurea* își răsfăța sub ochii mei florile sale portocalii? . . . În zadar *Campanula abietina* se uita la mine cu ochii albaștri și limpezi; în zadar *Cortusa Mathioli* scânteia roș în calea mea. . . Și dacă *Impatiens nolle tangere* îmi painjinea drumul cu trunchiul său svelt și răsfirat, apoi nu făcea aceasta decât ca să-și bată joc de mine, pentru ca, adică, să-mi arunce în nas toate sămânțele sale, de îndată ce m'aș fi atins de una, măcar, din păstăile ei. . . *Hedysarum alpinum* și *Dryas octopetalla* aveau aerul să-mi dec de veste că mă aflu pe piscuri de munți, vecine cu cerul; iar *Aconitum napellus* și *Aconitum moldavicum*, cu ochi albaștri închiși, întindeau posomorîți parcă spre mine potirul lor cu venin; numai *Papaver alpinum*, cu fața lui albă și oftigoasă, mă îndemna să mă culc și să dorm, având aerul de a căuta să mă încredințeze că somnul ține de foame.

Și de-aș fi fost macar cine știe ce mare filosof grecesc! Aș fi mâncat, fără multă vorbă, cucută sau ceapa ciorii și, scurt, aș fi pășit fie *ad inferos*, fie la nemurire; m'aș fi mulțămît, chiar cu smerita glorie a lui Pytagoras, care mânca bob și născocea table de socoteli. . . dar așa!! . . . Eu, simplu muritor din timpul meu! . . . Cel mult dacă *Athropa belladonna*, aliter *mătrăguna*, își mai deschidea, cu dragoste în calea mea, brațele sale albe de femeie vicleană. . .

Și când mă gândeam eu că, tot împreună cu marele, dar micul și vânjosul meu naturalist și tot cu plâpânda și

eterica sa jumătate, și tot cu Bijucă cel mic, flocos și alb, sub privirile iscoditoare ale lunii pline, ce-și cumpănea, în mez de noapte, mersu-i înalt deasupra văcăriei mănăstirii Neamțului, — mâncase în lipsă de pâine, și cu o foame pantagruelică, sardele de cutie cu mămăligă caldă! Și când mai ales îmi aminteam că, mai pe urmă cu câțiva ani, doamna naturalistă din fundul unui molatic fotoliu de București, mă încredința că niciodată nu ospătase mai cu mult deliciu decât atunci!...

— Ș'apoi, ce odihnă sfântă! adăogam eu cuprins de melancolia părerilor de rău, ce dulce dormeam noi cu toții, înmormântați într'o moale și îmbălsămată căpiță de fân răsfirată ca saltea, sub privirile mângâioase ale stelelor! Cu ce farmec negrăit eram legănați de simfonii tăcerii adânci, întreruptă în răstâmpuri, de țârăitul depărtat al greierilor de noapte!... Și era așa de frig... și era așa de cald!...

— De sigur... de sigur... observa ea rar și gânditor, cu privirile pierdute, parcă, în depărtările altor lumi, — de sigur că trecutul e un frumos apus de soare... și când te gândești că de nicăiri o altă rază de lumină nu va mai veni să dea strălucire norilor posomorâți ai vieții!...

Și, întrerupându-se, rădica spre podele ochii ei adânci și umezi...

— De ce? o întrebam eu cu glas mișcat și cu privirile pierdute în lumea privirilor ei, de ce am jăli numai soarele ce apune, și n'am nădăjdui și în soarele ce va să răsară?.. Oare, dacă o frunză se scutură, o altă frunză mai plină de viață nu răsare la loc? Și dacă o floare se vestejește, oare altă floare nu reînvie mult mai strălucitoare în primăvară?...

Intorcea molatic capul spre mine și mă privea cu zâmbet amar.

— Crezi încă în primăveri și în răsărituri de soare, în frunze care renasc și în flori care reînfloresc? De sigur... de sigur... ești un om fericit!

— Cred cel puțin că, în putrejunea din care suntem alcătuiți, este și ceva etern...

— Și acel ceva?

... Îi sărutam mâna și plecam.

Ei bine, când mă gândeam la toate acestea, mă apuca amețea; și mă uitam în toate părțile, pe jos, după *Oxalis acetosella*, *le pain du bon Dieu* sau, cum s'ar zice, după măcrișul iepurelui; dar măcrișul iepurelui își pusese pe cap chitia dracului.

Mă hotărîi să-mi fur căciula ca țiganul.

Așezai șeaua la rădăcina unui brad, așternui mantaua, mă lungii cu fața 'n sus și mă hotărîi să-mi închipui că nu mi-e foame... Ți-ai găsit! Avea Pisicuța un așa talent la ronțait iarba și la ucis între dinți vârfurile tinere și fragede ale crângilor, încât îți lăsa gura apă.

Deodată, Pisicuța se opri din păscut, și, cu un smoc de iarbă înflorită, ce-i atârna afară din bot, se uită țință și spărietă, oarecum, la deal...

— Vr'o dihanie!... îmi fulgeră mie prin minte, și punând mâna pe revolver, mă sculai iute și drept în picioare.

Un călugăr scobora încet pe potică, la vale, cu o mare și umflată traistă la șold.

«Mântuirea ta prin tine, Israele», cugetai eu întorcând cam pe dos versetul biblic, ceea ce, potrivit împrejurării, însemna că mântuirea mea stătea în traista umflată dela șoldul călugărului.

— Blagoslovește, părințele, și cale bună — zisei eu, când călugărul fu în dreptul meu.

— Mulțămim dumneavoastră, domnule, mulțămim dumneavoastră, Domnul!...

Și, îndreptându-și spre mine fața-i palidă și slabă, mă privi smerit și sfios, strângându-și îngrijit cu degete aspre, nodoroase și tremurătoare, rasa la piept.

— Ii fi ostenit, părințele; vii de departe? Ia mai șezi colea oleacă, de te hodinește.

Și-i arătai spre locul unde șezusem eu lungit cu capul pe șea.

— Mulțămim dumneavoastră, domnule, mulțămim dumneavoastră, îngână el pe o notă oarecare din psaltichie, resfirându-și pe piept degetele ruginite ale stângii sale, iar cu dreapta netezându-și sfios și smerit de sus în jos barba-i sură și încâlcită; — dar ne-om grăbi, că sântem cam de departe, încheie el, înclinându-se cu oarecare evlavie înaintea mea.

— Da' ia șezi; c'un ceas mai de vreme, ori c'un ceas mai târziu, n'o să fie mare treabă; șezi.

Mă pusei jos, se puse și călugărul.

— Vii de departe?

— Tocmai din fundul Ciungului, domnule.

— Ești de pe la vr'un Schit din apropiere? nu-i așa?

— Tocmai dela Nichit, domnule.

— Da' ce? Nichitul e așa de departe de aici?

— Apoi tot a mai fi cale ca de-o jumătate de zi.

— Și după ce-ai fost sfinția-ta tocmai prin fundul Ciungului?

— Apoi după oleacă de bureți; ia mai uscăm și noi pentru iarnă — că, dă, cu de-aiste ne mai ținem și noi viața.

— Ș'apoi tocmai prin fundul Ciungului, după bureți?

— Apoi nu sânt mai pe-aproape, că-i culeg țigancele, de-i duc la târg.

Și umblam cu vorba împrejurul trăistii călugărului, cum umbla vulpea împrejurul gărafii cu mâncare a cocostâr-cului.

— Da' nu mi-i vinde și mie vr'o câțiva dintr'înșii, dragă părințele?...

— Da' mă rog, poștiți; iaca, se grăbi să zică călugărul, scoțând traista din gât și punându-mi-o dinainte; — iaca,

luați cât vă trebuie, că eu mă pot duce să-mi culeg alții, și în altă zi.

Și fața călugărului se însenină de bucurie la ideea că, poate, își răscumpărase pielea cu prețul a câțiva bureți.

Ce bureți!... erau niște hribi arămii, fragezi și mici, de-ți venea să-i mănânci de cruzi.

— Apoi, dacă-i așa vorba, părințele, ia să facem noi colea un foc ca acela și să-i tragem o față de mâncare, să se ducă vestea. Trebuie să știi, dragă părințele, că-s rupt de foame; vin și eu cam de departe, ș'am rătăcit pe meleagurile aistea ale sfinției-tale; de-asa ră n'am pus nimic în gură.

Și în toată această păcătoasă și nevoieșe stare de lucruri, nota epică nu lipsea...

Astfel, când iscusitul meu călugăr, cu un amânar de oțel, în formă de scoabă veche, prinse a scoate din vinele mute și negre ale unei cremene răci, un izvor de scântei luminoase, și când mai ales, din frunzele uscate și îngrămadite peste iasca aprinsă, începu să se rădice în sus fumul negru și înădușit, — mi se păru că stă în fața mea Achates, cel mai mare meșter al vremii în scăpărat cu amânarul și cel mai iute și îndemânat al cătuitor de focuri, din vreascuri și din frunze uscate, al vremurilor de demult... Și cât pe ce să sbor, pe aripele năvălirii mele închipuiri, spre clasice pustiuri arzătoare și gălbii și cât pe ce să înfripez, din stâncile împrejmuitoare mie, o lume de monștri acroceraunici care, din fundul negru al umbrei pădurilor, m'ar fi privit cu ochi încruntați și ar fi rânjit fioros la mine cu gingini vinete și goale!...

Și vreascurile n'apucaseră încă să se prefacă în jaratec, și hribii nu fuseseră puși încă pe rug, și eu mai că suflasem în gând aproape toate ciupercile din traista călugărului...

Și de cumva pe lângă șoaptele tainice și înalte ale vântului cu frunzele, pe lângă murmurul etern al apelor stră-

vezii cu pietrele, peste care curg și trec în calea lor fatală, pe lângă orchestrația aeriană și plină de farmec pe care o alcătuiesc, în miezul înflăcărat al zilei, muzicanții înaripați și fără de număr ai lui Dumnezeu, pe lângă atâtea melodii ale văzduhului, izvorâte de pretutindeni din nevăzute harfe eoliene, mai adaogi și « hangul » unison pe care-l ține, cu glas înalt de trișcă, sfârâitul hribilor pe cărbuni, — apoi vă pot încredința că muzică mai serafimică n'ați auzit!.. Și eu cred că, dacă simfoniștii clasici ai vremurilor noastre n'au atins încă niciunul culmea meșteșugului lor, apoi aceasta nu se datorește decât împrejurării, că niciunul din ei n'a mâncat ciuperci fripte la umbra pădurilor!

Și hribii, așezați pe spete și cu pânțelele în sus, sfârâiau pe cărbuni; iar mărunțul meu călugăr îi presura pe piept cu sare și piper și puneă, în această îndeletnicire, atâta măsură și chibzuială și, fără să-și dea samă, așa își țuguia buzele pe linia întinsă a celor două degete cu care-i presura, încât ai fi zis că vrea să-i sărute pe toți, de rând. Din când în când câte un hrib, mai puțin răbdător la usturimea focului, rădica dintr'un șold, pocnea și, așezându-se iarăși pe cărbuni, sfârâia înainte.

— Gata friptura, părințele? întrebam eu, de departe, cum stăteam lungit cu fața în sus, cu capul pe șea în loc de căpătâi și cu degetele amândoror mâinilor încleștate la ceafă.

— Gata, acmu, numai să se mai frigă oleacă, c'apoi cade greu la inimă.

Și în privegherea diriguitoare și cu multă băgare de samă a acestei fripturi anahoretice, nu rare ori se întâmpla, ca mărunțul meu călugăr să-și tragă iute mâna de pe câte un hrib ce nu stătea tocmai cuminte pe jăratec, să scuipe pripit pe cele două degete diriguitoare și să-și scuture, în aer, mâna de ele, ca și cum ar fi voit să le arunce cât colo, spre a ostoi, cu chipul acesta, usturimea mușcăturii arzătoare a

vreunui cărbune mai îndrăzneţ. Ba, de multe ori, îşi aplica singur un fel de autoflagelaţiune pe partea corpului, care-i cădea mai la îndemână.

— Ia sama, părinţele, ia sama, strigam eu de departe, ori de câteori se frigea călugărul; ia sama să nu mâncăm degete fripte în loc de hribi; azi e sfânta Vineri şi ar fi păcat, macar că degetele de călugăr trebuie să fie de post...

— Nu te teme, domnule, nu te teme; suntem noi deprinşi cu deaistea... Şi scuipa călugărul, de parcă descânta de deochi tuturor stihiiilor dela cele patru vânturi...

Dar însfârşit friptura fu gata.

Şi dacă soarele, ce sta să cumpănească dincolo de ameză, ar fi putut din înălţime să străbată cu privirea prin desişul întunecos al bolţii de umbră ce ne ocrotea de pretutindeni, apoi ar fi văzut întinsă, pe rariştea de iarbă înflorită a pământului, năframa albă-neagră-vânăta a călugărului, soră mai mică în lungime, dar mai mare în curăţenie cu imensul meu prosop; iar pe ea tăbăriţi la întâmplare hribii fripţi, întocmai cum ar tăbări o turmă de oi obosite, în popas de odihnă, pe drumul galbiu şi plin de colb; şi după cum de lâna oilor se acată, în treacăt, curnuţii şi scali părloagelor, tot aşa se acăţaseră cărbunii stânşi ai focului de spetele hribilor mei; şi dacă ceea ce albea pe la subţiorile scorojite ale fiecărui hrib, nu era tocmai sare nemistuită, apoi era cel puţin cenuşă nescuturată, — lucru care, totuşi, nu împiedeca pe mărunţul meu călugăr de a-şi da ifose profesionale de Moschion sau de Labdacus.

Oricum, eu mă dădusem pe lângă năframa cu hribi, îmi însămnasem cele patru puncte cardinale ale persoanei mele cu o largă şi smerită cruce potrivită împrejurării, îmi luasem pălăria de pe cap şi, scuturând, pe cât era cu puţinţă, de cărbuni şi de cenuşă câte un hrib, îi făceam vânt în pustiul întunecos şi flămând al gurii mele.

Și poate că, în scurt, aș fi ajuns cu înghițitul la capătul celalt al năfrămii, dacă nu mă oprea la timp mărunțul meu călugăr.

— Da'ți mai avea oleacă de răbdare, domnule, zise el, mânând înspre dânsul, cu un băț pârlit la capăt, cel de pe urmă hrib, ce mai rămăsese răzleț printre cărbuni; — poate om găsi și vreo fărmătură de pâne.

Și cu vârful pârlit al bățului, făcu hribului vânt pe năframă.

Dela sine se înțalege, că pusei strună flămândeii și prăpăditoarei mele porniri.

Iute și harnic, după cum era și de mărunț, scotoci uscățivul meu călugăr printre hribii rămași în traistă și scoase la iveală o pâne oacheșă, destul de mare, cu gingini strențuroase de amândouă părțile și începută la un capăt; iar când dădui să rup din ea, înțălesei că și o pâne poate avea odiseia și nefericirile sale: fire de lână sure și lungi, luate în hiolă din țăsătura moale a trăistii, stăteau acățate de colțurile uscate, țapoase și ascuțite ale ginginilor pâinii, ca de dinții unui darac; fărmături mărunte și albe de hribi mijeau neclintite de printre adâncăturile rupturii aspre a capătului început; iar când prinsei a bate la spate, spre a scutura dintr'însa pulberea mărunță și albă de hribi, o sumedenie de furnici începură a curge de prin toate ascunzătorile pâinii, ca o ploaie neagră și fină și a fugi spăriete și nedumerite care încotro...

*Si licet exemplis in parvo grandibus uti,
Haec facies Trojae, cum caperetur, erat!...*

Așa de spărieți și de nedumeriți mi'nchipui că trebuie s'o fi împuns de fugă Troienii lui Priamus, când îi luă Achile cu jordia dela spete!....

Sărmanele furnici!... Erau și ele menite să-și ducă de acum înainte, pe țarmuri străine și depărtate, nemângâietul

dor de patrie, le era și lor, se vede, scris să mănânce pânea amară a pribegiei și, cine știe, dacă nostalgia după fundurile Ciungului nu era să pună, sub alte apusuri și sub alte răsărituri de soare, capăt zbuciumatei lor vieții!...

— Da' bine, părințele, zisei eu, bâtând în pâine ca 'ntr'o pernă și sculându-mă de jos, ca să nu mă umple furnicile; bine, te-ai apucat de dus furnici de prăsilă din fundurile Ciungului tocmai în gura Nichitului? Ce? Pe la Nichit, n'aveți furnici?...

— Da', bată-le pustia, domnule, să le bată; parcă te poți feri de ele? Se vără pes' tot locul după mâncare... ia, și ele, ca toate lighioanele lui Dumnezeu: unde văd masă 'ntinsă, hop și ele!...

— Ai dreptate, părințele, ai dreptate! ia să lăsăm noi viii cu viii și morții cu morții și să ne căutăm mai bine de suflet, zisei eu așezându-mă într'un cot dealungu' năfrâmii.

Rupsei pânea, dădui călugărului, îmi oprii și mic și începui a mânca.

— Da' o gură de rachiu nu-ți pofti? mă întrebă călugărul, vârînd mâna în sân și scoțând o stecluță potrivit de mare și plină pân' la jumătate de ceva galben-roș.

— Și două, părințele.

— Poftim.

Și așezându-se și el lângă năframă, îmi întinse stecla.

Era un rachiu dumnezeiesc.

— Da strașnic rachiu, părințele, strașnic rachiu! De unde îl cumperi?

— D'apoi că'l facem noi, domnule, nu-l cumpărăm.

— Mă rog, zisei eu, mai luând o 'nghîțitură, nu mă poți învăța și pe mine cum se face?

— Da' cum nu, domnule: faci ceai rusesc tare, cum se face ceaiul, și după ce se răcește, pui jumătate ceai și jumătate spirt de cel bun, de vin; pui zahar, cât vrei să fie de dulce, pui inipere, izmă creață, anghelică și coji de porto-

cală, dacă ai, și-l lași așa de dospește câteva zile, ș'apoi începi a be din el.

Și, trăgându-i și călugărul un gât, astupă cu îngrijire stecla cu dopul, o vârî în sân, își luă comanacul din cap și, punându-l alături, începu a mânca cu smerenie și cum-pătat, fără grabă, fără pripire, potrivit darului său.

În câteva minute, ospățul nostru de anahoret fu gata.

— Da' de apă ce-om face, părințele? Hribii au fost cam sărați și sărătura face sete.

— Apoi este pârau deval, domnule; mă duc eu acu și aduc apă numai decât.

Și fără să mai aștepte vreun răspuns din parte-mi, își și puse comanacul pe cap, și porni de val, deadreptul prin pădure, cu mâinile goale.

— Ei! părințele, părințele!!... dădui eu să strig; ași!!... călugărul își și mistuise, în desișul depărtat al pădurii, mărunta sa închipuire, iar când, dela capătul privirilor mele, se rupse și se desprinsă petecul îngust și cafeniu al spectelor sale, rămăsei nedumerit.

— Da 'n ce dracu are s'aducă el apă?... În gură... în pumni?... mă gândeam eu, rămas în picioare neclintit și uitându-mă țintă spre desișul încălzit în care se mistuise năluca mărunță și mohorită a călugărului meu. Nu cumva să-mi fi făcut șotia călugărul naibii? Mai știi?... Te-i trezi numai, că i-a trăs-nit prin cap să se tot ducă la Nichit și pe mine să mă lase aici în cât m'a găsit...

Ce să faci? Să te iei după dânsul? Să te-apuci de scotocit prin hălăciuga pădurii o pișcătură de călugăr în floarea umbrelor, care și-ar fi putut tupila, ca o veveriță, întreaga sa făptură după o cioată sau la încheietura unei crengi?

Pisicuța rădică capul și se opri din mestecat un smoc de iarbă înflorită, ce-i atârna, pe jumătate, afară din bot...

Când îmi îndreptai ochii pe linia de privire a Pisicuții, zării desprinzându-se treptat, de pe fundul din umbră al

pădurii, înfățișarea gheboasă, plecată înainte și cu capul gol a călugărului meu; iar, între mânilor-i întinse, ducea parcă ceva, cu mare cumpăneală.

Imi ascuții privirea, dar nu putui deosebi ce ducea călugărul cu atâta sfințenie și băgare de samă.

Iar când fu destul de aproape ca să-l pot vedea, mă îndreptai spre marca mea nedumerire, că ținea de o parte și de alta, între degetele-i nodoroase și răsfirate un soi de tingire de tinichea, mai mult lungă decât largă și plină ochi cu apă...

— Da' tingirea asta, îl întrebai eu, când fu lângă mine, de unde o găsiși părințele? Că de aici ai plecat cu mânilor goale?...

— Da' nu-i nicio tingire, domnule.

— Da' cum nu-i tingire? Eu o văd că-i tingire ca toate tingirile; atâta numai că-i de tinichea?

— Da' nu-i nicio tingire, domnule; ia-i comanacul meu; dă, îl mai facem și noi de tablă, câteodată; că dă, vine vremea fel de fel; poate că ai câte odată nevoie prin pădure, ba de-o apă, ba de-o mămăligă și dacă n'ai în ce, rabzi mult și bine și de sete și de foame.

— Mare ți-e minunea ta, Doamne! D'apoi eu nu te-am văzut cu tingirea în cap, părințele, eu te-am văzut cu comanac ca toate comanacele.

— Așa-i, domnule, da' vezi dumneata, i-am scos îmbrăcăminte, că doar nu era s'aduc cu apă cu îmbrăcăminte pe dânsul.

— Bine, părințele, da' pozna asta n'am mai văzut-o niciodată!!...

— Nu-i fi văzut-o, domnule, că nu-i fi umblat prin nevoi.

— Bine, da' de ce nu-ți iei sfinția-ta în traistă când pleci la pădure, vreun păhar, vreo tingire ca toate tingirile?

— Da' ce să ne mai încărcăm noi cu atâta tarhat, domnule, când ne putem sluji cu comanacul și în loc de tingire și în

loc de păhar? Sântem bătrâni, domnule, și nu putem duce în spete atâta jăchilă.

Logica călugărului îmi închise gura.

— Binecuvântează, părințele, zisei eu suflând în cruce peste apă și ducând comănacul la gură.

— Binecuvântată fie împărăția Tatălui și a Fiului și a sfântului Duh, amin!...

Băui jumătate de comanac.

— Ei, părințele, ia să plecăm, că-i târziu și zici că Schitul e cam departe.

— Cam departe, domnule; da' mergeți la Schit?

— Merg, părințele, încotro văd cu ochii; și fiindcă mi te-ai întâmplat sfinția-ta în cale, apoi merg și eu la Schit; aș putea să stau acolo câteva zile?

— Da, cum nu, domnule? Puteți sta și mai mult; puteți sta chiar la mine, dacă vi-i cu voia și v'îți împăca.

— Da' eu mă împac cu toată lumea, părințele, și cu sfinția-ta, simt eu c'o să mă împac de minune.

— Apoi, bine domnule; atuncea să plecăm.

Călugărul își puse năframa 'n traistă și traista la șold, iar eu aruncai șeua pe spetele Pisicuții și-o închingai. Nu băgasem de samă, dar când luai pe mână frâul Pisicuții și fu să plec, călugărul stătea gata și mă aștepta, cu comanac pe cap ca toate comanacele.

Și nu mai fu cu putință să mi-l închipui în urmă pe părințele Ghermănuță decât cu tingirea în cap; iată pentruce, cum scoboram noi la vale, călugărul cu sloboda și eu cu Pisicuța de dârlogi, fără voce mă bufnea râsul din când în când.

— Râzi de comanacul meu, domnule, văd eu bine!

— Cam așa, părințele, drept ți-oi spune. Cum naiba să-ți vie în minte sfinției tale să faci comanac din tingire și tingire din comanac? Doar asta nu-i lucru ușor; și mă rog, egumenul are la știință treaba aceasta?

— D'apoi că egumenul parcă n'are și el tot așa; și parcă ceilalți, vreo nouă câți mai sântem, n'au și ei, toți tot așa!

— Bine, dar să faci sfinția-ta mămăligă în comanac?!!!

— Ei, domnule, doar mămăliga nu-i lucru spurcat; și chiar dac'ar fi, cele sfinte nu se spurcă; ș'apoi ce ți-i c'a fi comanacul de tinichea, ce ți-i c'a fi de hârtie sclivisită? Imbrăcăminte-a-i totul, domnule. Iacă, îmbracă-te dumneata cu rasă și-ți pune un comanac în cap, și să vedem, are să știe cineva că nu ești călugăr? Tot așa și cu comanacul meu; cine știe că-i tingire?...

— Dacă are pe deasupra îmbrăcăminte darului!... Nu-i așa? zisei eu întrerupându-l și terminându-i cugetarea.

— D'apoi? Se 'nțalege, domnule; îmbrăcăminte-a-i totul...

— Și darul nimic?

— Ba a fi, el, și daru ceva; da' parcă darul se vede? Doar darul îi pentru noi călugării, nu pentru ochii lumii; pentru ochii lumii, iaca: rasa, comanacul, barba; doar dumneata ești om învățat; n'ai auzit de hoți de codru, care s'au îmbrăcat în straie călugărești și până nu i-o prins, parc'o știut cineva că-s hoți, ori că nu-s călugări?...

— Doamne, părinte, Doamne! Să te-audă Mitropolitul vorbind așa, ce mai gherlă ți-ar trânti, și ce mai ascultare ți-ar rându!...

— D'apoi că Dumnezeu să mă ierte, domnule... zise călugărul, însoțind această reticență de o mare și parcă izbăvitoare cruce.

Și în acest «Dumnezeu să mă ierte» și în această reticență însoțită de o mare și parcă izbăvitoare cruce, cineva ar fi putut citi o întreagă pagină din istoria inedită a sfântului nostru monahism.

Era, pe vremea aceea, Mitropolit fericitul întru pomenire Calinic Miclescu, acel asupra căruia oftigosul călugăr, Clement Neculau, profesor de grecește la Academie, trăsesese focuri de revolver; dar, fie că nu-l nimerise, fie că

gloanțele se turtiseră în paftalele de aur ale colanului, cu care rangul încingea coapsele mărunțului și slăbănogului cap al Bisericii, că nu se alese, din toată această dramă călugărească, decât Mitropolitul cu spaima, iar Clement cu închisoarea.

— Eu aș socoti, domnule, zise călugărul oprindu-se în drum, să tăiem deadreptul de vale, că Schitu-i cam departe și mă tem c'om înopța în pădure.

— Să tăiem, părințele, pe unde socoți sfinția-ta; vorba e să ajungem cu lumină la Schit.

Călugărul coti la stânga prin desișul fără urmă.

Și nu-ți venea să crezi ochilor, când te uitai la părintele Ghermănuță, cu câtă îndemânare șerpuia prin desișul încâlcit al pădurii, cu câtă nesilită ușurință urca și scobora... lăsat pe spete la vale, plecat înainte la deal, părintele Ghermănuță își păstra neturburat centru-i de greutate înlăuntrul bazei sale; și ai fi zis că, în calea lui, suișurile se scoborau și scoborișurile se suiau, spre a-i face drumul pânză... Și de n'ai fi stat cu privirile înfipte în spetele lui înguste și cafenii, mărunț, subțire și în floarea umbrelor, cum era, s'ar fi topit părintele Ghermănuță și s'ar fi mistuit în zarea încâlcită a crengilor, după cum, în văzduhurile amurgului, se mistuie și se topesc unele vedenii de o clipă, întrupate de închipuirea cuprinsă de fiorii pustii ai singurătății... Avea părintele Ghermănuță ceva din firea șopârlii, pe care acum o vezi, acum n'o vezi, și ia-i urma, dacă poți, când vrei să-i pui bățul pe coadă... Și eu cred că pădurile au suflet și, în sufletul lor, dragoste de mamă pentru toate vietățile, ce se adăpostesc la umbra ocrotitoare a sânului lor; și fiindcă părintele Ghermănuță pășise de mult spre starea de vietate a pădurilor, apoi și pădurea cu brazii săi urieși, cu vânăta încremenire a stâncilor sale, cu așternutu-i moale și ruginiu de foi uscate și seci, cu neagra și frageda putrejune a vreascurilor sale, părea cuprinsă de clipa vie

a unui fior de ocrotitoare dragoste în calea grăbită și sub pașii mărunți ai părintelui Ghermănuță... Sub mersul său ușor nici vreascurile nu trozneau, și nici așternutul moale și ruginiu de foi uscate și săci nu fosea sub lunecarea-i cotigită de șopârlă mlădioasă; țăsătura deasă a crenkilor împânzite păstra totdeauna o spărtură îngustă, prin care părintele Ghermănuță se strecura ca suveica printre ițe; iar când firul subțire și cafeniu al persoanei sale se alătura pe lângă grosimea seculară sau luneca prin dreptul înălțimii ametoare a vreunui brad încremenit pe temelile sale, părintele Ghermănuță se mistuia, pentru o clipă, ca sorbit, ca înghițit parcă de trunchiul mohorit al urieșului codrilor... De câteori nu-l prăpădeam din ochi și de câteori nu-l vedeam, iarăși, pe părintele Ghermănuță înfiri-pându-se în zare, ca izvorit, ca răsărit, ca ieșit parcă la lumină, cu comanac și cu rasă, cu tot, acum de sub scoarța sură a vreunui fag, acum din trupul ciuntit al vreunei frânturi sau al vreunui crâmpei rămas în picioare, pe urma unui brad răsturnat alături de vreme sau de vijelii!...

— Bine, părinte, da' stăi mai încet, că-i valea mare și eu nu pot scoborî așa de iute cu iapa de dârlogi...

Și biata Pisițuță, sgârcindu-și picioarele de dinapoi, lungindu-și gâtul după frâu, și înțepenindu-se pe picioarele întinse de dinainte, luneca de multe ori de-a săniușul pe luciul foilor ca pe un ghețuș, când valea scobora prea răpede.

Părintele Ghermănuță se oprea un minut, mă aștepta și iarăși o pleca la vale... Ai fi zis că se prăpăstuește în neștire, ca sorbit de adâncimi și te așteptai să-l vezi la fiecare pas mistuindu-se în umbră, ca o vedenie, născocită de frigurile închipuirii...

Cu vai nevoie mă țineam de dânsul cât colea.

Puțin mai avea soarele, până ce să scapete dincolo de piscurile depărtate și neguroase ale munților din urma noastră, când ieșirăm la limpeziș, în valea largă a Nichitului.

Încălecai, spre a mă putea ținea mai aproape de părintele Ghermănuță.

Cât prindeai cu ochii spre răsărit, între munți de o parte și între munți de alta, pâraul Nichitului curgea grăbit și limpede, acum printre fânețe înflorite, acum printre lunci tinere de mesteacăn, de salcii sau de arini, acum printre prundișuri întinse și sterpe de mozaic cu multe fețe; iar razele soarelui, ce cădeau pieziș pe crestele fugătoare ale undelor lui, îi dădeau înfățișarea cotigită a unei nesfârșite cordele late de matasă moale, cu schimbătoare sclipiri de aur. . .

Amurgul începuse a se rădica din adâncuri. . . iar printre piscurile înalte ale munților, ce se răsărau încă în pulberea de lumină roșietică a celor din urmă raze ale apusului, văile tupilate întunecau priveliștea, ca atâtea pete imense de umbră, viorie. . . Din adâncimi, din înălțimi, din taina pădurilor, din întunericul codrilor, din văzduhuri, de pretutindeni, glasurile prelungi ale sărilor de munte se rădicau treptat a liniște și a odihnă. . . Și, încet-încet, se stângeau toate și toate adormeau pe rând; și tot mai rar se desprindea din depărtări un lătrat de câne, un sunet de talangă, un glas de bucium. . . Numai pâraul, mânat cu grăbire, în calea lui fatală, de o putere nevăzută, mai însemna, în amortirea universală, eternă mișcare a vieții în vinele adormite ale lucrurilor. . . Departe, foarte departe, la răsăritul din fața noastră, spre gura largă a văii, scliffea încă ceva în umbra amurgului, ca o stea căzută din ceruri pe pământ. . . era cea de pe urmă rază de lumină, ce cădea rătăcită și pieziș din depărtările apusului, pe luciul metalic și înalt al turnului dela biserica Schitului; iar când această stea se mistui și se stinse în umbra pământului, o altă stea se aprinse în tăriile cele mai de sus ale cerului. . . era luceafărul de seară.

Un sunet prelung și jalnic de aramă sunătoare, lovită în răstâmpuri deopotrivă de depărtate, înfioră și făcu să tre-

mure umbrele singuraticale ale văzduhului; și valea largă se umplu, până la marginile de deasupra ale munților săi, de glasul sfânt al rugăciunii și al păcii. . . Era clopotul schitului care vestea închinătorilor pustiului ceasul slujbei de sară. . .

Părintele Ghermănuță se opri din mers în fața răsăritului, își luă smerit, cu toate cele cinci degete răsfirate ale stângii sale, comanacul din cap; iar cu cele trei degete inițiale și împreunate ale dreptei, de trei ori însămnă larg, cu trei cruci evlavioase și mari, cele patru puncte sacramentale ale trupului său; și atingând după fiecare cruce, pământul cu dosul mâinii de închinare, de trei ori se plecă în chip de metanie, în fața atotputernicului și nevăzutului său Dumnezeu. . .

Și fața lui slabă și veștedă, și cele două bucle sure și mari de păr împrăștiat, ce-i țâșneau pe tâmple de sub comanacu-i parcă prea strâmt, și barba lui cărunță ce se prelingea spre pământ în lungi și plângătoare șuvițe de lână încâlcită, și traista cu ciuperci dela șold, și tingirea-i de tinichea de pe cap învălită cu pâslă, și întreaga lui făptură mărunță și cafenie, ca 'ntr'o haină se îmbracă, pentru o clipă, într'un fel de tainică lumină. . . În extazul scurt al unei rugăciuni ce izvora în șoapte neauzite și domoale, din buze umilite și păcătoase, întreg sufletul părintelui Ghermănuță, ca o flacăra ușoară, se înălța spre treptele tronului celui prea înalt. . . Și aureola sfinților mucenici înfășură, ca într'un fel de strălucire, făptura lui întreagă. . .

Ce mare și sublim era părintele Ghermănuță! . . . Ce mic și netrebnic mă găseam eu față de dânsul!

Fără voie, îmi descoperii capul și, în imensitatea deșartă, tăcută și plină de umbră, ca spre rugăciune, plecai fruntea mea în fața răsăritului. . .

Odată cu noaptea sosirăm și noi la schit. Și de n'aș fi fost biruit de oboseală, aș fi avut poate destulă vreme să-mi

las și inima și sufletul să guste farmecul tainic, cu care liniștea sfântă învăluie în noapte acest adăpost al rugăciunii și al păcii, pe care lepădarea de cele lumești l-a îngrădit cu prăpăstii fără de fund și cu codri fără de lumină. . . Și totuși, dela hotarale din spre răsărit ale pământului adormit, peste adâncurile oarbe ale nopții, geana lunii înflăcărate trimetea lungi raze de lumină mută și răce, care se topeau pe luciul aerian al turnului neclintit. . . Ai fi zis că, în văzduhuri, mâna celui atotputernic aprinsese o candelă de străjuire pe un mormânt pustiu și părăsit. . . De prin prejur și din depărtări nehotărite, umbre negre se desprindeau din noapte în răstimpuri și, lunecând grăbite, se mistuiau pe rând în ușa luminată și larg deschisă a bisericii, după cum, în flacăra unei lumini aprinse în întunerec, năvălesc și se mistuie, orbi, fluturii hipnotizați. . . Din lăuntru gol, înalt și săc al bisericii, glasuri, acum prelungi și tremurătoare, acum trunchiate și răpezi, porneau spre afară și trezeau văzduhurile târzii și adormite. . . era ceasul al noulea, ceasul de sară al sfintei vecernii, care aduna spre rugăciune, în casa Domnului, pe smeriții și credincioșii închinători ai pustului. . .

Când părintele Ghermănuță pși din întuneric în fâșia de lumină, ce izvora pe ușa larg deschisă a bisericii, se opri pe loc, își întoarse fața spre catapiteazmă, își luă comanacul din cap și, după toate regulile darului său, de trei ori își făcu cruce și de trei ori se înclină, ca spre metanie, în fața icoanelor sfinte, ce păreau că-l văd și că se uită la el din fundul depărtat al bisericii. . .

Descălecai dinaintea chiliei părintelui Ghermănuță și, până ce să leg deocamdată pe Pisicuța de un stâlp al cerdacului, părintele Ghermănuță scotoci, nu știu pe unde, găsi și scoase cheia dela ușă, descuie și, când fu să intru și eu înlăuntru, părintele Ghermănuță, după ce-și anină într'un cui din tindă traista cu ciuperci, aprinse o lumânare subțire de ceară galbănă, pe care o lipi de marginea știrbă

de deasupra unui sfeșnic de alamă, tot galbăn... N'as putea hotărî cu un singur cuvânt mirosul ce domnește în orice chilie de călugăr: curat a tămâie nu miroase și nici curat a piper negru, ba nici chiar curat a dohot; dar de sigur că miroasă curat a toate acestea la un loc!... Și fiindcă părintele Ghermănuță, cu însăși slăbănoagele și muritoarele sale mâni își clădise chilia din dărâmăturile uscate ale pădurilor lui Dumnezeu, apoi chilia ieșise cam după măsura mărunță a harnicului ei întemeietor; și dacă, intrând, trebuia să pleci capul, apoi aceasta nu însemnă altceva, decât că părintele Ghermănuță îi dăduse ca înălțime întinderea făpturii sale însăși, numai cât cu comanac cu tot; și dacă erai silit să te așezi cam lăturiș spre a-ți strecura grosimea trupului prin îngustimea ușii, apoi aceasta iarăși nu însemnă altceva decât că tot părintele Ghermănuță luase, drept măsură, lățimea tot a făpturii sale, numai cât cu mânilor în șolduri... Drept în față, într'un cui, un șirag de metanii de os cafeniu; deasupra o icoană în stil rusesc, închipuind pe Maica Domnului în colorii, cu copilul Iisus în brațe, și închisă între privazuri late de lemn negru și lustruit, la care păreau a se fi închinat nenumărate neamuri de muște băști-nașe, ce văzuseră pe rând lumina vieții și întunericul morții sub acoperământul binecuvântat al părintelui Ghermănuță. Intre cele două ferești dela stânga, o masă de brad, alb odată, dar mohorît acum de vremuri; și pe masa, pe cât de scurtă, pe atâta și de îngustă, un mare ceaslov legat în piele neagră, împodobit la mijloc cu o cruce, iar pe margini cu chenaruri de polieială galbănă; în colțul stâng de lângă ușă, un dulap în canaturi și frate mai mic cu masa, păstra poate, sub încuietore, lucrurile mai ferite ale părintelui Ghermănuță; în colțul din fund și dinspre dreapta, patul cu macat de lăvicer, cuprins deasupra, și întocmai pe măsură, de o saltea subțire îmbrăcată cu pistră vărgată cu roș; la căpătâi un cultuc înfațat cu cit, ale cărui flori albastre sau

roșii de abia mai mijeau de sub lustrul problematic, pe care vremea sau, poate, chiar barba și părul părintelui Ghermănuță îl așternuse peste ele; drept perne de perete, însuși perețele gălbui și coșcovit; iar între capătul dela picioarele patului și între soba ce se tupila, înghemuită, în colțul din dreapta al chiliei, o ladă de Brașov, cu zugrăveli albastre, roșii sau verzi, care își avea în regulă actul său de vrâstă scris cu boia albă, din josul lăcății pântecoase și ruginite, în mari țifre arăbești; cel puțin, veleatul 1793 nu putea să însemne altceva, decât mitrica de naștere și de botez a lăzii cu multe zugrăveli a părintelui Ghermănuță. Pe lada acoperită cu o velină, stăteau așezate și frumos păturite straiile mai de zile mari ale părintelui Ghermănuță; iar deasupra, peste strai, străjuia în picioare și neadormit un comanac nou, îmbrăcat cu șiac cafeniu.

— Știi că-mi place grozav chilia sfinției-tale, părinte? zisei eu călugărului, care se plecase pe un gënunchi și umbla să descuie lăcata dela ladă; — mare lucru să nu mă fac și eu călugăr, când oi mai îmbătrâni.

— Să-ți ajute Dumnezeu, domnule; da'... dă, vezi dumneata, are și călugăria năcazurile și greutățile ei, și n'o poate duce oricine cu toate ale ei.

— Ce năcazuri, ce greutăți, părinte? Să te duci la biserică, să te închini, să te rogi lui Dumnezeu... Alte, ce greutăți și ce năcazuri mai poate avea călugăria?

— Așa-i, domnule, așa-i; da'... dă, are și ea năcazurile și greutățile ei, mai afirmă încă odată părintele Ghermănuță, scoțând din ladă un oghial aproape nou de buhur roș și punându-l pe capătul despré ladă al patului; — că dă, urmă el, mai scoțând și o pernă îmbrăcată tot cu cit înflorit și punând-o peste oghial; — și călugării sânt oameni... Când se despart de lume, parcă-și lasă ei în lume toate pacatele lor, după cuvântul evanghelistului? Nu, domnule! Mai aduc dintr'ânsele și la călugărie. Dă... sântem și noi

oameni, încheie călugărul încuind lăcata și punând cheia sub velință.

Puse perna la căpătâi, cultucul mai de o parte, desfăcu și întinse oghialul pe pat și așternutul fu gata.

— Da' cu iapa ce-om face, părințele?

— N'aveți grijă, domnule, regulăm noi toate acmu.

Și ieșind afară, se întoarse peste câteva minute cu toată jăchila Pisicuței în brațe și-o puse jos în tindă, mai de o parte.

Peste alte câteva minute, Pisicuța se găsea frumos și liniștit încvartirată pentru noapte, sub un mic șopron de scânduri, legată de un țăruș bătut în pământ și cu o sarcină sdravănă de iarbă proaspătă dinainte, adusă de părintele Ghermănuță, el știe de unde.

— Da' poate v'a fi și dumneavoastră foame, zise el, după ce ne întoarserăm din șopron în chilie, dacă-ți vra, s'a găsi și pentru dumneavoastră ceva.

— Fiindcă sânt în gazdă la sfinția-ta părințele, apoi vrau tot ce vrei și sfinția-ta: chiar mâncare dac'ar fi.

Luă iute ceaslovul de pe masă și-l răzămă în picioare pe fereastră, descuie tot iute dulapul cel mic în canaturi, și într'o clipă masa fu gata: câteva foi late și rotunde de podbal cu zglăvoace și boișteni uscați pe vatră, câteva masline străvechi pe fundul unei farfurii cu margini albastre și crețe; în fundul unei străchini smălțuite, câțiva hribi cu untdelemn, oțet și usturoi; mai deoparte, fălii de pere și de mere uscate la soare, cu câteva nuci printre ele; nelipsita pâne cu gingini pe amândouă părțile, dar fără furnicile și fărmațurile albe de hribi reglementare; iar în mijlocul tuturor și mai răsărit decât toate, se înălța, cu oarecare conștiință despre însemnătatea sa, șipul cu rachiu...

— Apoi bine-am găsit, părințele, noroc și bucurie să dea Dumnezeu! Binecuvântează! zisei eu, făcându-mi cruce și punând la gură stecla cu rachiu.

Și până ce părintele Ghermănuță să-și facă și el cruce și să rostească binecuvântarea cerută de împrejurare, aproape un sfert din stecla cu rachiu se și mistui sfârâind în adâncurile bântuite de secetă ale gâtului meu. . . Era un rachiu dumnezeesc! . . .

— Să știi, părinte Ghermănuță, că, hotărît, mă fac călugăr când oi mai îmbătrâni, zisei eu cu încredințare, întinzându-i stecla cu rachiu.

— Dă, domnule, să-ți ajute Cel de sus, răspunse el, ducând stecla la gură; da' . . . încheie părintele Ghermănuță, luând stecla dela gură și ștergându-și în două părți mustețile-i încălcite, cu mâneca cenușie a antercului său de lăstică, — vezi dumneata, are și călugăria năcazurile și neajunsurile ei. . .

— Eeee! . . . Apoi asta-i chiar fățarie, părinte Ghermănuță. . . Cu asemenea rachiu, cu asemenea zglăvoace și, mai ales cu asemenea salată de hribi, ce mai vorbești sfinția-ta de năcazuri și de neajunsuri? . . . Da' se vede, c'ășa-i făcut omul, să cârtească totdeauna și să nu mai fie mulțămît niciodată. . .

— Așa-i domnule, da' vezi dumneata, zglăvoacele trebuie să le prinzi de prin baltă, hribii să-i aduci dela pădure, usturoiul să-l sameni și celelalte să le cumperi. . . și când n'ai cu ce? . . . Ia, vai de capul nostru, cum mai trăim și noi; chipurile, avem și noi câte trei lei, o litră de brânză, o sângeacă de rachiu și 25 dramuri de untdelemn la lună și câte-o pâine la săptămână! d'apoi cu atâta ce poate să facă un om? . . . să moară ori să trăiască? . . .

— Au doară, nu numai cu pâine va trăi omul, ci și cu cuvântul lui Dumnezeu, zice evanghelistul, părinte Ghermănuță; de ce, prin urmare, n'ar posti un călugăr macar patruzeci de zile pe lună după pilda Mântuitorului și Dumnezeului nostru Iisus Hristos în deșert, pentru pacatele oamenilor; fără ca, cu toate acestea, să poată fi ispîtit de Satana?

Și fiindcă boiștenii și zglăvoacele, cu podbal cu tot, erau prea sărate și-mi făcuseră sete, îmi mai stâmpărai gâtul cu o dușcă de rachiu. . . Era un rachiu dumnezeesc! . . .

Și, iarăși, fiindcă nucile uscate, pe care părintele Ghermănuță le strica și le mânca mezul cu o îndemânare de veveriță, se vede că, iarăși făceau sete, apoi și părintele Ghermănuță îi trase, și el, un gât sdravăn tot de rachiu.

— Apoi, vezi dumneată domnule, răspunse el într'un târziu, ștergându-și în două părți mustețile-i încâlcite, cu mâna cenușie a antereului său de lăstrică; — vezi dumneata, pe vremea aceea se făceau minuni și sfinții Apostoli și mucenici le arătau oamenilor calea cea dreaptă, și oamenii erau buni și drepți, nu ca astăzi zavistici, pizmătareți, clevetitori, hrăpareți, răi și cârtitori. . .

— Și, îl întrerupsei eu, urmându-i mai departe reflexiunea sa biblică, — se săturau noroadele cu cinci pâni și doi pești pe malurile Ghenesăretului, și tot mai rămâneau douăsprezece coșuri de fărmături; și leproșii se lecuiau în scaldătoarea oilor, și schivnicii se mulțămeau cu lăcustele fripte, pe care le vânau de prin nisipurile arzătoare ale Iordanului, și păzitoarele de capre de prin văile Chedronului năzueau la treapta de sfinte mucenice. . .

Și cine știe unde s'ar fi oprit avântul meu biblic, spre lauda sfintelor vremuri, dacă părintele Ghermănuță, căruia începuse a-i stecli ochii și a i se înroși vârful nasului, nu m'ar fi întrerupt.

— Că bine mai știi, domnule, cele bisericesti; parcă le zici de pe carte.

— Apoi, de-a puterea-hi, părințele, sânt și eu oleacă de dascăl la oraș, zisei eu mândru, oarecum, de treapta, la care eu însumi mă înălțam.

— La care biserică, domnule?

— La Sf. Ioan Domnesc; știi. . . la biserica din deal.

— Ei, ei, știu; unde-i și părintele Ghiță și popa David. . .

— Da, da! sânt chiar o leacă de cimotoie și cu popa David și cu părintele Ghiță.

— Ce mai preoți de ispravă, domnule! Parcă-s niște-vlădici, așa giubele de mătase blănite cu samur au pe dânșii! . . .

— Ba încă și ce anteree de cutnie, ca acelea.

— Ș'apoi se poartă încinși cu colane de catifea cu paf-tale de argint suflate cu aur; mă rog, curat niște vlădici; doar i-am văzut eu.

Și-i mai traserăm câte un gât de rachiu. . .

— Da, potcapice! Ai văzut ce potcapice au, părinte Ghermănuță?

— De castor de cel bun și cu lustru pe dânsele de stră-lucesc la soare, de parc'ar fi unse. . . Și cu cruce amândoi. . .

— Apoi se 'nțălege, dacă-s amândoi stavrofori! . . .

— Da' barba popii David? Ce mai barbă, domnule! leit Sfântul Neculai. . .

Și părintele Ghermănuță îi mai trase un gât de rachiu, fără să mă mai poștească și pe mine și fără ca, de astădată, să-și mai șteargă mustețile în două părți cu mâneca cenușie a antereului său de lăstică.

— Barba părintelui Ghiță, urmă el, nu-mi place; îi prea scurtă și spârlichetă, ș'apoi rară de i se vede pielea prin ea; nu-i vorbă că nici nasul popii David nu-mi place fiindcă-i cârn; nasul părintelui Ghiță-i mai frumos. . . Da' nu mai guști o leacă? zise el, întinzându-mi stecla cu rachiu; gustă dascăle, că doar aista-i rachiu călugăresc, nu bulearcă, de care beți voi pe la târg; bea cât vrei, că doar mai am; nu s'o încheiet lumea 'n stecla asta.

Pusei stecla la gură și gustai.

— Strașnic rachiu, părințele, strașnic rachiu, zisei eu, dregându-mi glasul și punând stecla pe masă.

Și pentru ca să se încredințeze de adevărul ziselor mele, mai trase și el o dușcă; apoi, puând stecla în zarea

lumânării, se uită prin ea lung și tăcut; apoi dându-i o tiflă:

— Na! ... că nu mai ești bună de nimic!

— Deșărtăciunea deșărtăciunilor, toate sunt deșărtăciune pe lumea asta, părinte Ghermănuță; da' ce ți-a făcut biata steclă de-i dai cu tifla?

— Na! zise el mai dându-i o tiflă; păcătoaso și mangosito! Da' așa te-am învățat eu să fii? Îi! ... pârlita dracului! din roșă și frumoasă ce erai, te-ai făcut galbănă și oftigoasă ... ptiu! ...

— D'apoi că doar Sfinția-ta ai oftiguit-o; de ce ocărăști degeaba biata steclă?

Și ieșind iute cu dânsa afară din chilie, îl auzii descuind ceva, încuind ceva, și iute se întoarse cu ea plină.

— C'apoi cu îs doftoru', măi dascăle; ce credea ea, mangosita, c'are să-mi zacă de oftigă pe masă? ... Trage-i, dascăle, c'aista-i proaspăt.

Pusei stecla la gură și mă prefăcui că-i trag; dar părintele Ghermănuță îi trase cu toată inima.

— Da' tu, mă dascăle, ce hram ai la biserica lui Sfântul Ioan Domnesc, din deal, unde-i — îl întrerupse un sughiț — unde-i ... cum îl cheamă? spune, dascăle ... cel cu ... — alt sughiț — crucea și paftalele? ...

— Popa David ...

— Cel — scui pă spre stânga — cu barba spârlichetă? ...

— Da, cel cu barba spârlichetă ...

— Da' — alt sughiț — cel cu potcap și cu na ... has? ...

— Părintele Ghiță ...

— Nu, mă, da ... hascale ... cel cu nasul că ... hârn.

— Apoi popa Ghiță, cel cu barba ca Sf. Neculai.

Stecla cu rachiu începuse a da iar în oftigă ...

— Da' tu la ce strană că ... hânți, la Sf. Ioan din deal? Și cu dreapta-i molatică, greoaie și fără cumpăneală arătă, vag și cam cruciș cu înălțimea nasului său, spre un deal închipuit.

— D'apoi că doar eu nu-s la strană; eu îs cu lumânările, cu clopôtele, cu măturatul bisericii...

— Da' ison știi tu să ții, mă... hă?

— Ei! așa oleacă de ison!...

Și de unde nici nu mă așteptam, numai unde nu mi se răstoarnă părintele Ghermănuță pe speteaza scaunului, unde nu-și drege glasul și-și netezește barba, unde nu-și infinge ochii săi albaștri, mici și scânteietori în podele și unde nu începe:...

«Dooooaaa goagoagoa hoahoa mneee ghee gheeee...

— Da' ține, mă, da... hascale, isonu'...

— Năăăăăă...

«Striiii gaaa haaa gaaa taaaam căăăăgăăă trăăă tihi hii hiii nece ghee hecee...

— Mai sus, da... hascăle....

— Năăăăăă... și ținem isonul mai jos.

«Aaaaa gaaa haaahaa uuuu huuuuziiii măăă găăăgăă doaoao goao hoahoa mneeee ghee ghe hehehee...

— Mai jos isonu' da... hascale.

— Năăăăăă... și ținem isonul mai sus.

«Șiiii ghiii măă hăăhăă miiiiiliuuu eeece ghe ghe hehece șteeee ghee hecee...

— Da' strașnic ghiers părinte Ghermănuță!!! Halal de organ!... Așa mai înțeleg și eu!...

Un glas ascuțit de oțel atârnat în sac țipă scurt, de afară, sub lovitura răpede și fără de veste a unui ciocan metalic...

— Toacă, părinte Ghermănuță...

— Toa... toa hoaoa hoacă de polo... po... polooo looo... plooo... hoșniță! las' să toa... hoace!...

Voia, adică, părintele Ghermănuță să spună toacă de polunoșniță.

La răstâmpuri, deopotrivă de depărtate, același glas de oțel atârnat în sac, de trei ori țipă de afară sub lovitura de trei ori repetată a aceluiaș ciocan.

O puternică și nevăzută suflare, venită parcă din depăr-tări misterioase, trecu pe fața descompusă a părintelui Ghermănuță și roșăța vânăta ce-o acoperea se mistui, sub vâlul palid al unei smerenii ce cuprinse chipul lui întreg; și în întreaga lui făptură, o luptă uriașă ai fi zis că s'a încins între înger și demon. Dădu să-și facă cruce și deabia izbuti să îngăimeze și să țese cu dreapta-i neputincioasă, pe fața trupului său, chipul stâlcit al unei cruci...

Gemu ca un taur...

Apoi, pe o gamă fantastică și cu iuțeala unei grindini metalice, un fel de melodie alcătuită din notele cele mai de sus ale scării muzicale începu a izvorî în grupe mește-sugite de țipete ascuțite, sub loviturile aceluiaș ciocan pe oțelul atârnat în sac...

Părintele Ghermănuță dădu să se scoale și rămase pe loc...

Capul îi căzu pe piept... ai fi zis să se roagă în gând...

Încă trei lovituri obosite și glasul de oțel al toacii se stinse în noapte...

Părintele Ghermănuță rădică încet capul și cu ochii stânși se uită rătăcit în toate părțile... se apucă cu o mână de speteaza scaunului, cu alta de colțul mesei și stătu un moment... plănuia ceva... Apoi, fără veste, cu o opin-tire desnădăjduită, se sculă în picioare, răsturnând scaunul; se cumpăni un minut, sprijinindu-se cu stânga de colțul mesei... apoi își făcu vânt și, cu un pas urieș, ca pentru dânsul, se răpezi spre ladă... s'ar fi sfârâmat de nu-l prin-deam în zbor... Făcui ce putui: îl luai în brațe ca pe un copil și îl culcai pe lada prea lungă pentru el; luai straele frumos păturite și le pusei pe dulap, iar sub cap îi vârîi cultucul cel mic de cit lustruit și, în mai puțin decât s'ar spune, lada începu să se cutremure sub horăitul cu multe gorgoane, izvorit din organul puternic al părintelui Gher-mănuță...

Adâncurile tăcute și largi ale mezului de noapte se umplură deodată de glasul jalnic și prelung al clopotului...

« Vivos voco... »

Și călugării, ca umbre negre rupte din întuneric, se mistuiau în ușa luminată și larg deschisă a bisericii...

« Mortuos plango... »

Și părintele Ghermănuță dormea dus pe lada de Brașov...

« Fulgura frango... »

Și horăitul de tunet al părintelui Ghermănuță era parcă sfărâmat, în răstâmpuri, de urletul de aramă al clopotului...

Ce mic și netrebnic era părintele Ghermănuță!!!...

Nu-i vorba, că lucru tocmai mare nici eu nu eram!

Când și cum, n'aș putea spune, destul că mă trezii culcat în pat și vârit sub oghialul de buhur roș al părintelui Ghermănuță, cu capul pe perna îmbrăcată cu cit înflorit... Suflasem în lumânare... Adormii.

Nu știu hotărît, dacă și în timpul somnului ținusem sau nu ison părintelui Ghermănuță, căci totul trecu *in ictu oculi*, după cum toate trec, când se nimicește conștiința vieții reale.

Mă trezii cu soarele sus și cu părintele Ghermănuță nicăiri; iar în locul unde dormise el, pe lada de Brașov, straietele lui mai de zile mari stăteau așezate și frumos păturate, având deasupra lor, spre străjuire, nelipsitul comanac nou îmbrăcat cu șiac cafeniu.

Cea întâi vizită pe care o făcui, eșind din chilie, fu la Pisicuța sub șopron. Când îmi simți pasul, întoarse capul și se uită la mine cu toată bunătatea inteligentă a ochilor săi negri și mari.

Părintele Ghermănuță avuse grijă, de mânecate, să-i pună dinainte un alt maldăr de iarbă proaspătă și înflorită.

Pe o porțiță de din dos, eșii în grădinile largi ale Schitului. Din vale și până 'n zare, cât puteai prinde cu ochii, pe înclinarea lină a costișii, copaci roditori de toate soiurile răsăreau dela brâu în sus, din fânațul înalt și înflorit; iar frunzișul lor puternic, cu clipiri de poleială verde închisă, se clătina domol în aerul limpede și larg, sub adierile ușoare și nevăzute ale unui vânt de răsărit; sub mângâierile acelorăși adieri, fânațul adânc se mlădia în valuri molatice, scânteieri de rouă aprinsă în lumină de soare... Glasul săc al ierburilor trezite de vânturi umplea depărtările și fluturi rari, albaștri sau galbăni, ca atâția fulgi de cer sau de lumină, însuflețeau văzduhurile cu zborul lor nestatornic...

Cu greu, dar totuși urcai, ca înot, prin această mare adâncă de flori, până pe sprinceană înaltă și arcuită a colinei. În fund, departe, spre apus, munții peste care călcasem, se desfășurau până dincolo de hotarale ochiului, ca un nemărginit amfiteatru frământat parcă de valuri urieșe, peste a căror întindere viorie răsăritul aruncase un vâl străveziu și fin, țesut din raze subțiri de soare... Jos în vale, Schitul se tupila după dese și înalte pâlcuri de verdeață și, numai prin rariștea frunzișului mișcător, albeața curată a chiliilor mai străbătea, sclipind pe furiș, până la mine; iar în deșertul cerului, crucea singuratică a turnului bisericii se înălța neclintită, ca o stea scânteetoare tăiată pe un fund de azur... Spre dreapta, din văile umbroase ale munților Tazlăului, cu piscuri pierdute în pulbere de lumină, negurile albe se înălțau spre văzduhuri și-și topeau în aer creștetele lor, ca fumul ce s'ar rădica din o jertfă colosală, aprinsă de natură pe altarele sale, pentru atotputernicul său ziditor!... O fâșie cotigită și lungă fără sfârșit de aburi străvezii și albi însămnă, din apus spre răsărit, cursul fără odihnă a Nichitului, și numai sclipiri scurte și fugătoare de lumină vie mai vădeau până la mine lunecarea lui grăbită și fatală... Și peste toată această încremenire strălucită și

imensă, ca peste întâiele ape ale creațiunii, un singur spirit mai plutea... era spiritul meu... Și în sânul acestei firi răsărite ca sub puternicul «Fiat» al lui Dumnezeu, o singură inimă mai bătea... era inima mea!...

.....
Venisem la Schit cu hotărîrea să stau câteva zile, fără să pun la socoteală firea mea nestatornică și iubitoare de pribegie... Și când îmi aruncam ochii spre negurile munților din meazăzi și când închipuirea mea străbătea în taina lor adâncă și liniștită, mi se părea că ceva mă soarbe, că întreaga mea ființă se subție, ca suptă de o gură nevăzută și că nu rămânea din ea decât ceva săc și neînsuflețit. Nicio dată n'am simțit mai a avea îndoita alcătuire a făpturii mele, decât atunci când am privit din depărtare taina ademenitoare a pustitului și a singurătății...

A doua zi dimineață, odată cu zorile, legănat de eterna gebea a Pisicuții, mă îndreptam spre țările neguroase ale munților din meazăzi.

SINGUR

— Domnule, îmi zisese părintele Ghermănuță la plecare, nu era rău, să mai fi zăbovit dumneavoastră câteva zile la noi, că-i tocmai la primenitul luminii și vremea poate să se schimbe; și de v'a apuca ploaia 'n pădure, apoi are să vă fie greu de tot; și mai ales, cum nu cunoașteți dumneavoastră drumul, se poate întâmpla să rătăciți, că poticile se taie și se încrucișează între ele, de nu le mai dai de capăt.

— Cu atâta mai bine, părinte Ghermănuță, îi răspunsesem eu, încălecând, că doar n'am plecat de acasă cu gândul să merg pe drum bătut și nici n'am făcut învoială cu stihile, ca să-și ieie căciula dinaintea mea; treaba poticilor, să se taie și să se încrucișeze între ele cât'or pofti, și treaba luminii, să se primenească, dac'o gădilă între spete.

— C'apoi drept ți-oiu spune, domnule, că chisnovat om mai ești.

De eram sau nu chisnovat, treaba părintelui Ghermănuță; iar de nu-mi păsa de încrucișatul potecilor și de primenitul luminii, aceasta era treaba mea. Și cum să nu fi fost treaba mea, când mai ales desagii mei se lecuiseră pe deplin de oftiga de care zăcuseră, și-și recăpătaseră din nou vechea și îmbelșugata lor rotunzime... Pentru leafa pe câteva luni înainte, părintele Ghermănuță îngrămadise, pe fundul unuia dintr'înșii, foi late de podbal rotund pe care stăteau așternute și mumificate, după cum pe fiecare le apucase

vremea și le încremenise fierbințeala vetrui, popoare întregi de zglăvoace căpăținoase și de boișteni cu ochii holbați. O legătură cu felii de pere și de mere zvântate la soare, mai pântecoasă decât un egumen, ținea cumpănă, în celalt desag, zglăvoacelor și boiștenilor dimpotrivă; și, tot pentru cumpăneală, împărțise părintele Ghermănuță, de o parte și de alta, ouăle răscoapte dela găinile unui sat întreg; iar golurile dintre calabalâcul meu de tot soiul erau îndeplinite cu nuci guralive, care, frecându-se între ele, tușeau în cor și în cadență, bătând parcă tactul gebelei legănate a Pisicuții mele. Pisicuța, de altă parte, nedumerită asupra gălăgiei ce se făcea îndărătul său, întorcea capul din când în când și împungea cu botul în desagi, ca și cum ar fi voit să pună nucile la ascultare; nucile însă, ca și cum i-ar fi făcut în ciudă, tușeau mai tare și țipau mai ascutit. Iar de cumva se oprea în loc și se scutura, voind să arunce cât colo acel bocluc de pe spetele sale, nucile țipau și mai ascutit și făceau o gălăgie infernală; și astfel Pisicuța, neputincioasă și desnădăjduită, după ce stătea un minut pe gânduri, își relua, indignată, gebeaua întreruptă; iar nucile, scoborând glasul, tușeau în cor și în cadență și băteau înainte, vesele parcă, tactul gebelei legănate a Pisicuții mele. Vr'o trei pâni cu gingini aspre și un șip de rachiu călugăresc, cu îngrijire astupat și pus la loc mai de fereală, alcătuiau, cu îndestulare și prisosință, proviantul de drum la pribegiei mele.

— Iaca, domnule, mai zisese părintele Ghermunuță, vârîndu-mi și o săcurc în desagi, iaca, poate să aveți nevoie de tăiet vr'un lemn pentru foc, ori pentru altăceva... nu știi cum vine vremea în pădure, când pleci la drum, nu-i rău să te îngrijești de toate...

Bietul părinte Ghermănuță!... Ar fi fost în stare să-mi deie și rasa din spete... Atâta dragoste prinsese el pentru mine într'un timp așa de scurt!...

— Foarte mulțămesc părinte Ghermănuță, foarte mulțămesc, mai rămâi sănătos și să ne vedem cu bine, zisesem eu, dând călcâie Pisicuții.

— Să mergeți sănătoși și Domnul să vă aibă în paza sa, încheese părintele Ghermănuță închinându-se până la pământ și rădicând mecanicește dreapta spre comanac ca și cum ar fi voit să-și iee căciula din cap.

Și legănat de eterna gebea a Pisicuții, mă îndreptam, odată cu zorile, spre țăriile dimpotrivă ale munților din meazăzi.

Iar când, din depărtare ca de-o bătaie de pușcă întorsei capul și mă uitai îndărăt, zării pe părintele Ghermănuță în poarta Schitului, stând încă neclintit și uitându-se cu jind în urma mea; apoi cenușiu și mărunț, cum era, se topi în zarca cenușie a depărtării...

Mergeam singur și tăcut.

Respirația aburoasă și nemărginită a nopții aruncase un lînțoliu subțire și străveziu de neguri albe peste pârăul care, tremurând parcă de frig pe pietrele-i răci, luneca cu murmur grăbit, și ca o îngustă năframă, întinsă pe lungul nesfârșit al văii largi, își pierdea cursul în taina depărtată a răsăritului.

Noianul de lumină trandafirie al zorilor cuprinsese tot cerul din calea soarelui ce se vestea, iar peste adâncurile albastre ale văzduhului ca niște iuți și trecătoare gânduri amare ce ar fi umbrit în răstâmpuri ochiul nemărginit și limpede al lui Dumnezeu, fulgi singuratici de nori albi, tivii cu lumină pe margini, lunecau molatic și tăcut pe depărtate și nesimțite adieri de vânturi... Firea toată părea cuprinsă de o solemnă încremenire și florile răzlete, care însuflețeau întinderea cu multe fețe a prundișului mort, sfioase și nemișcate, își înclinau spre pământ fruntea lor strălucită, sub greutatea scânteietoare a bobîțelor de rouă... Ai fi zis că fecioarele își plecau cu evlavie spre închinare, în

templul sfânt al Naturii, capul lor virginal în fața Celui Atotputernic...

Iar spre țăriile cerului înalt, ca și atâtea făclii aprinse de făptură în cinstea ziditorului său se rădicau drepte și neclintite vârfurile ascuțite ale brazilor poleite de întâile raze ale soarelui curat și răce...

Și glasul de pretutindeni al tăcerii sfinte și neturburate, ca și-o cântare umilită de laudă, izvorită din adâncul inimii neprihănit al firii, se îndrepta, în accente misterioase, către îndurarea fără de hotară a Celui Prea-Înalt.

.....

Lăsasem de mult îndărătul meu orice urmă de viață ome-nească și, răzămat pe cunoștințele geografice ale Pisicuței, urcam în pas de voie și fără grijă suișul când mai răpede, când mai trăgănat al câte unei poteci, ce-și furișa șerpuitu-i umbros sub taina neturburată a pădurilor... N'am fost niciodată grozav de tare în știința gromovnicelor și nici în a mâinii lui Damaschin; și putea prin urmare lumina să se primencască fără știrea mea oricât ar fi poftit, și tot fără știrea mea să-și încrunte cerurile sprinceana și să-și verse urgia lor asupra capului meu... Ceea ce însă începea să se ade-verească, erau poticile, care — după spusa părintelui Gher-mănuță — se încrucișau și se tăiau între ele, de nu le mai dădeai de capăt...

Și deși în împrejurări grele filosofia nu m'a părăsit, cu alte cuvinte deși eram incredințat că și poticile, ca orice lucru în lumea asta, trebuiau să aibă mai la urmă un capăt și un sfârșit, totuși o nemărginită și neputincioasă ciudă mă cuprindea, când vreuna din ele, cu apucăturile ei de femece vicleană, mă purta după voie și de nas până la hotarale murelor sau ale ciupercilor, ș'apoi deodată, ca și cum cineva i-ar fi tăiet capul, se curma, își dădea sufletul și murea la marginea vreunui desiș încâlcit și întunecos al pădu-rilor...

Ce să faci în asemenea împrejurări? . . . Stai nedumerit și, cel mult, dacă-ți este îngăduit să dorești de a te afla și tu sub pelea biblică a vreunui profet, spre a-ți fi și ție dat să pui soarelui mâna în piept, să-l ținuești în loc pe ceruri și să-l îndatorești de a nu se mișca un pas mai mult, până ce nu vei fi găsit o potică cinstită și fără viclenie în suflet, care să te scoată cu ziua la ȳr'un limpeziș.

Astfel mă socotii foarte jignit de părtinirea dreptății cerești, care hărăzește darurile atotputerniciei sale numai celor aleși. . . Dar, în sfârșit, ceva trebuia să fac, și făcui! mă lăsai la pronia întâmplării, un fel de zeitate oarbă, dar care vede mult mai bine decât zeitățile cu ochi și cu care totdeauna m'am înțales ca și cu un vechi și credincios prietin. . .

Mulțămită, deci, acestei zeități prielnice mie, mă trezii peste puțin cu Pisicuța cu tot în inima unor codri de două ori seculari, de unde orice urmă de potică, aproape, dispăruse de sub copitele Pisicuței. . .

Descălecai să odihnesc. . .

Și de unde mă așteptam ca florii reglementari de groază ai pustiului și ai singurătății să-mi străpungă inima cu un fier aprins, dimpotrivă o liniște senină, un soi de cerească beatitudine îmi cuprinse ființa mea întreagă. . . O pătură groasă de întunecare greu îmi păru că se desprinde și că mi se rădică de pe suflet și de pe inima mea care, ușurată ca de sub lanțurile zgomotoase ale unei grele închisori, începu-să bată în voie, cuprinsă de simțiri străine de dansa până atunci. . . Și de ce n'ar fi fost așa? Oare nu scuturasem eu de pe suflet și de pe inimă grijile cicălitoare și ridicule ale vieții de toate zilele? Oare din ochii mei nu se ștersese, ca prin descântec, privescarea deșăntată și vrednică de milă a nemerniciei și stricăciunii omenești? Nu eram eu slobod să cuget, să simț, să râd, să plâng, să țip, să mă mișc, sau să mă dau de-a tumba, în toate chipurile și după toate îmboldirile nestrunite ale propriei mele firi? Cine avea mai

nemăsurată putere decât mine asupra nemărginirii mute și solemne a singurătății și a pustiului? Mi se părea că firea întreagă, dela tânțar și pân' la urs, datoare era să cinstească în mine pe regele său atotputernic; căci singurul stăpânitor, de obârșie divină, eram numai eu, în ceasul acela!...

.....
Încălecai și începui a urca la deal pe drum aproape fără de urmă... Pisicuța se opintea din greu și răsufla des. Deodată se opri ca trăznită din mers și eu tresării ca deșteptat fără de veste din somn. O stâncă amețitor de înaltă și dreaptă ca un părete căzuse, parcă, năpraznic din cer și tăiașe capul drumului pe care urcam la deal... Iar în timp ce eu mă scărpinam de ciudă, în creștetul capului și peste pălărie, Pisicuța fiindcă nu se putea scărpinga și ea ca mine, cu copita, apoi cu potcoava și tot de ciudă scărpinga și ea pământul din care pietre mărunte, măcinându-se și ciuruind, curgeau de-a rostogolul la vale.

— Dar cum nu poți, cu ciuda și cu scărpinatul, să îndupleci pe o stâncă fără de inimă și fără de suflet, să ți se dea din drum în lături și să-ți deschidă calca mai departe, de aceea și Pisicuța și eu, după o scurtă dar temeinică chibzuință, ne hotărîrăm să lăsăm încolo și ciudă și scărpinat și să așteptăm cu răbdare voile mai blânde ale întâmplării... Ș'apoi era și timpul. Soarele mai că pășise peste răscrucile cerului și foamea, care se învârtește — se vede — în jurul omului, ca și soarele în jurul pământului, sosise și ea drept răscrucile stomacului meu și, fără îndoială că și drept răscrucile stomacului Pisicuței...

N'aveam dinții Sgriptoroaicei din poveste și, prin urmare, nu puteam sfredeli stânca răsărită în calea mea, spre a trece mai departe; de aceea hotărîi să mă opresc și să-mi fac aici zilnicul și obișnuitul meu popas. Descălecai, dădui jos toată povara din spetele Pisicuței, îi luai frâul din cap ș'o lăsai slobodă, spre a-și căuta de suflet, ceea ce de altmintrelea,

mă hotărîi să fac și eu. . . Și cum mă uitam în toate părțile, ca să fac mai de aproape cunoștință cu locul hărăzit mie de întâmplare pentru vremelnicul meu popas, mă încredințai încă odată, că tot înțelepciunea întâmplării cârmuește și regulează rostul întreg al tuturor lucrărilor. . .

Dreaptă cum era stânca de parcă era trasă la cumpănă, avea totuși jos și cam la mijloc, o scobitură destul de adâncă, în care cineva s'ar fi putut adăposti în larg, pentru orice împrejurare. Pe cât de sus se pierdea creștetul ei acoperit de păduri în adâncul cerului, pe atât dela fața poticii, în jos, se deschideau pe dreapta și pe stînga, spre fundul pământului, două prăpăstii cu adâncimi fioroase, pleșuve, aspre, și cu povârnișuri stâncoase, unde smeurișul lui Dumnezeu creștea în deplina și neturburata lui voie; cu alte cuvinte, pe lângă proviantul meu de ouă, de zglăvoace și de nuci, înlesnit mie de părintele Ghermănuță cu atâta dărnicie, întâmplarea îmi mai punea la îndemână și smeura răcoritoare și îmbălsămată a munților săi. . . Foarte bine! . . . — Dar, mă gândeam eu, unde se află smeură și stânci, acolo se țin și urși; și, drept vorbind, eroismul meu se simțea cam la strâmtoare, când mi 'nchipuiam; că vreun morocănos sihastru al pustiului putea veni la mine foarte grav și pe patru labe, ca să mă întrebe de sănătate, pe mine, care n'aveam decât două! . . . Și, într'un punct anumit, mi se părea chiar că smeurișul e vînzolit de o vietate puternică, ba. . . mi se mai părea că și un mormăit, plin de rele prevestiri, străbate depărtările până la mine. . . Era vîntul, care clătina întinderea trandafirie și plină de soare a smidului de smeură și poate că vreun brad sau paltin, cu încheieturile slăbite de bătrînețe, se legăna scârțîind la suflarea aceluiași vînt. . . Din închipuire se naște frica, din judecată bărbăția. . . Cea întâi veșnic era cu mine, cea de a doua. . . mai pe apucate. Totuși, până ce să-mi iau măsurile pentru ce era să fie mai târziu, găsii cu cale să-mi așez în scobitura

stâncii tarhatul meu întreg și să priponesc pe Pisicuța într'o așezătură mai largă și plină cu iarbă înaltă, de pe povârnișul uneia din prăpastii; căci de-ași fi lăsat-o slobodă, apoi fantastică, cum era, și iubitoare ca și mine de pribegie, s'ar fi luat după florile ce scânteiau pe nemărginirea prăpastiei, la lumina soarelui de ameză, și s'ar fi prăbușit la vale de pe vreuna din nenumăratele muchii de stâncă, ce stăteau ascunse cu viclenie sub adăpostul de umbră neturburată al ierburilor înalte. . .

. . . Și să fi îndrăznit cineva să tăgăduiască că toate cele nouă fericiri nu dăduseră peste mine! . . . Deslegai desagi, scosei dintr'ânșii vestitul meu prosop și, așternându-l pe iarbă, la intrarea vremelnicei mele locuinți, «in propatulo», cum ar zice antichitatea, îl rădicai sau, mai de grabă, îl scoborii la treapta de față de masă. . . Am câte odată și eu toanele mele de lux; decât mi se întâmplă aceasta tocmai atunci, când lucrul se potrivește mai puțin. . . Iar când mă găsii așezat turcește dinaintea îmbelșugatului meu ospăț cu tot soiul de merinde, mă simții foarte nenorocit că nu am prilejul de a pofti la masa mea pe vreun nevoieș de rege sau împărat, care — odată macar în viața lui — nu s'a învrednicit să mănânce o singură frunză de potbal, cu zglăvoace cu tot, să guste rachiu călugăresc cu mirodenii de inipere și ismă creată, sau cel puțin să se fi lungit într'un cot, fără de grijă, pe iarba verde și înflorită de pe răscrucele pământului! . . .

Sfârșii ospățul meu cu mere zvântate și cu nuci, adică cu fructe și, deci, după toate regulile înalte ale celei mai rafinate gastronomii. Strânsei rămășițele prânzului în desagi și vârii desagi în fundul scobiturii. . .

Nu știu cum, dar mă simțeam parcă «la mine acasă»; și fiindcă oricine, la casa lui, trebuie să facă și ceva gospodărie, apoi, în lipsă de covoare de Persia, așternui pe jos poclada de subt șea, răzămai șeaua în chip de pernă lângă

unul din păreţii lăturalnici ai scobiturii, aninai frâul la intrare într'o aşchie mai răsărită de stâncă; în alta, şi tot la intrare, acăţai mantaua; ba mi se pare că, cu un târş de brad, în loc de mătură, făcui şi ceva curăţenie pe dinaintea uşii. . . Şi dacă stăpâna ar fi fost acasă, aş fi crezut că întâmplarea îndreptase paşii lui Ulyse spre peştera zeiţei Calipso. . . Setea mă cuprinse: scoborii în smeurişul din care Pisicuţa nu-şi arăta pe deasupra decât numai vârful urechilor şi, cu smeură îmbălsămată şi răcoritoare, o astâmpărai şi pe dânsa.

Tăiet în faţă de trufaşa şi imensa stâncă aeriană, încins pe laturi de cele două prăpăstii, ar fi trebuit, ca să pot merge mai departe, sau să mă înalţ la ceruri zburând, sau să mă scobor în Tartar de-a rostogolul; dar fiindcă nu eram gata încă pentru niciunul din aceste două soiuri de călătorie, amânai pentru mai târziu şi pe una şi pe alta. Rămăsei, deci, locului; cu alte cuvinte, deşi aşi fi putut ieşi din încurcătură într'un chip oarecare, mă hotărâi totuşi să mă folosesc de adăpostul hărăzit mie de pronia întâmplării şi să aştept aici voile mai blânde ale ei. Şi aceasta cu atât mai mult cu cât, dacă jumătate din proorocirile părintelui Ghermănuţă, cea cu poticile, se adevărase, — de ce adică nu s'ar fi adevărit şi cealaltă jumătate, cu primenitul luminii? Căci luna, macar că e lună, dar mai la urmă e tot femeie; şi să te ferească Dumnezeu de primenitul femeilor! . . . Cu ce mai de nori groşi şi nestrăbătuţi ochiului iscoditor nu era să astupe şi să zăvorească ea uşile cereşti ale sanctuarului său de misterioasă primeneală! . . . Câtă apă din văzduhuri nu era să-i toarne Sfântul Ilie din cap, spre a se lua şi a se curăţi de rugina groasă, lăsată de negurile nopţilor pe faţa ei bălaie şi în părul ei blond! Câtă hodorogeală de tunete, ce mai vânzolcală şi trăncăneală de pretutindenii nu era să zguduie, din temelie, gospodăria cerească! . . . Câte lumini nu trebuiau să-i aprindă fulgerele înaintea oglinzilor ei de senin, spre a-şi cerceta mai cu deamănuntul în ele greşurile

chipului său grăsuliu și sprincenat!... Și când te gândești că eu întru nimica nu eram vinovat să duc în spete urmările acestei cochetării cerești!... Aprinsei o țigară și mă lungii într'un cot dinaintea vizuinii mele...

În golul înalt de subt picioarele mele, se întindea spre răsărit noianul fără hotar al munților pitici, ce-și rădicau cu sfială, parcă, piscurile lor viorii în văpaia de aur a soarelui înflăcărat; aburi ușori și străvezii, ca o rețea alburie și subțire de ață de paingăn, împânzeau imensitatea nemărginirilor deșerte... Albastrul șters al văzduhului topit apăsa greu peste pământ, iar sub arșița covârșitoare a mezului zilei, vântul adormise obosit; frunza codrilor nu se clătina și tăcerea neturburată își întinsese pretutindeni nețârmurita ei stăpânire... Inima lucrurilor încetase de a mai bate și o sincopă colosală ai fi zis că tăiasă suflarea în pieptul urieș al Naturii... Moartea pășise, parcă, peste hotarale vieții și viața se tupilase în adâncurile cele mai din lăuntru ale firii incremenite... Și cine știe câtă filosofie nesărată și câtă poezie sforăitoare n'aș mai fi făptuit eu cu gândul în fața amorțitei vieți universale, dacă pronia cerească nu m'ar fi dăruit cu o neprețuită însușire: ori de câte ori mă găsesc în fața priveliștilor mari ale Naturii liniștite, mă cuprinde numaidecât sau melancolia sau... somnul, două stări ale persoanei mele, între care, niciodată, n'am făcut deosebire; căci după cum melancolia e somnul sufletului, tot așa somnul e melancolia trupului; și fiindcă nu-mi era somn, mă hotării să rămân melancolic...

Umbra stâncii mele de adăpost înmormântase împrejurimile depărtate într'un soi de amurg prea timpuriu care-și întindea liniștea sa neturburată până la hotarale luminoase ale zilei, ce ardea încă în toată puterea caniculară a razelor soarelui... O suflare de vânt răzleață și molatecă, furișându-se din ascunzătoarea-i răcoroasă de frunziș întunecos, se abătu fără de veste peste întinderea înflorită din fața mea;

iar sub mângâierea-i ușoară și trecătoare, florile își pleacă spre pământ fruntea lor drăgălașă, ca sub farmecul unei sărutări cu dor așteptate; și poate că ceea ce strălucea între foile albastre ale uncia din ele, era o picătură de rouă sau... poate chiar o lacrimă de bucurie sau de durere... Oare ziditorul a toată făptura n'a așezat câte-o scânteie de viață și de simțire în ficce lucru, dela om și până la firul de năsip?... De ce, dar, n'ar plânge florile sau nu s'ar bucura și ele cu lacrimi de rouă și de ce codrii nu s'ar tângui cu glasuri de vânt? Și de ce încă, n'ar geme râurile cu eterne suspinuri de ape?... Și era în ceruri atâta strălucire, pe pământ atâta liniște sfântă!...

Un sforăit puternic și un nechezat ascuțit al Pisicuței rupse firul melancolic al cugetărilor mele și mă făcu să sar grăbit și drept în picioare și să alerg iute lângă dânsa; poate că simțise ceva... Cercetai cu deamănuntul împrejurimile... nu era nimic...

Ba cu una, ba cu alta, soarele se plecase simțitor în spre apus și întunecul peste curând avea să sosească. Mă pusei deci în cale să-mi iau măsurile pentru siguranța deplină a popasului meu de noapte, lucru pentru care de altminterlea aveam încă destulă vreme la îndemână... Securea părintelui Ghermănuță, ajutată de puterea sălbatecă a brațelor mele, făcu minuni... În mai puțin decât s'ar crede, pădurile împrejmuitoare zăceau doborâte la pământ!... Și, iarăși, în mai puțin decât i-ar trece cuiva prin minte, în fața peșterii mele și pe întinderea trebuitoare, pădurile desființate se prefăcură într'un val înalt și nestrăbătut de trunchiuri de copaci, încâlcite, la un loc, cu crengile lor. Pari, lungi și deși bătuți până la pământ, în mijlocul valului, străjuiau drept și neclintiți, cu vârfurile lor ascuțite, creasta sburlită a întăriturilor mele; iar între perețele stâncii și unul din capetele arcuite ale valului meu, lăsa o strâmtă deschizătură, ca loc de intrare și de ieșire. Apoi târîi în

lăuntru un munte întreg de vreascuri și de uscături, care ar fi fost în deajuns să hrănească pentru veșnicie focul nestins pe altarele Vestei. . .

N'aveam chip, n'aveam cu ce, dar într'un par mai înalt aș fi aninat și clasică înștiințare, pe care Romulus cu atâtea mii de ani o înfipsese înainte de mine, pe zidurile cetății sale: *moriatur quicumque transiliēt moenia mea*. . . Și iată-mă, deci, în stare să stau de vorbă, peste gard bineînțeles, cu orice sihastru morocănos și cu patru labe al pustului munților, ba chiar la nevoie, să am destulă vreme de a-i frige și ochii cu tăciuni, de cumva s'ar fi încumetat la vreo călcare de domiciliu. . . Și dacă mai pui la socoteală securea, adică toporul părintelui Ghermănuță, și cele șase focuri ale revolverului meu cazon, apoi înțalege oricine că mă găsii îndreptățit, după ce-mi sfârșii treaba, să mă primblu, șucrând, cu mâinile la spete, pe dinaintea iscusitelor mele isprăvi, și să gust în pace deplină fericirile neturburate ale singurătății. . . Iar când cele de pe urmă raze roșietice ale soarelui de apus poleiau încă hotarale de răsărit ale depărtărilor neguroase, deslegai pe Pisicuța din pripon ș'o vării între întărituri; îi smulsei din smeuriș și-i adusei, pentru noapte, un braț zdravăn de iarbă fragedă și înflorită, astupai intrarea cu trunchiuri de copaci bine înțepenite și pusei cu chipul acesta, între mine și pustiu, o stavilă nestrăbătută. . . Eram acasă la mine. . .

Curând scăpătă și soarele după cele mai de pe urmă trepte ale apusului, iar Dumnezeu umplu în urma lui, cu întunec, cupa imensă a haosului său, dela cele mai de jos adâncuri ale pământului până la marginile cele mai deasupra ale cerurilor. . . Și formele schimbătoare ale lucrurilor se topiră și se mistuiră în noapte ca într'o mare întunecoasă și fără de margini. . . Ceasul de pace și de liniște sună tăcut de pretutindeni, și Firea amorțită își plecă spre odihnă capul său. . . Tăcerea își întinse adâncul tainei sale până la hota-

răle cele mai de pe urmă ale nesfârșitului, iar din înaltul cerurilor mâna îndurătoare a Celui prea puternic aprinse milioanele sale de stele și, cu lumina lor strălucitoare, călăuzea, pe drumul fatal al veșnicei sale pribegii, calea oarbă a pământului. . . Susurul domol, prelung și nehotărît al tăcerii mute se rădică peste abisuri, ca o cântare fermecată de leagăn, și luminile dormeau duse pe brațe imense de întunec. . . Iar peste tot și peste toate, se aprinse la răsărit, ca o candelă de străjuire, luna plină a sfârșitului de Iuliu, și prin rariștea neagră a pădurilor își trimese, până la mine, întâile luciri fantastice și mișcătoare ale razelor sale argintii, piezișe și răci. . . Imi descoperii capul și, plecându-mi fruntea înaintea răsăritului, îmi făcui sămnul crucii.

Mă culcai și adormii repede.

Când mă deșteptai a doua zi, numai după o clipă parcă de somn, băgai de seamă, că soarele fusese cu mult mai harnic decât mine, căci se părea că se înălțase pe ceruri, în vârful degetelor, și de peste întărituri, se uita furiș la mine, tocmai în fundul peșterii. Focul somonos mistuia, fume-gând, cel de pe urmă tăciune; Pisicuța, cu câteva fire de iarbă afară din bot, dormita pe toate cele patru picioare ale sale. . . Dădui în lături stavila dela intrare și ieșii afară din. . . vizunie. Liniște neturburată în cer și pretutindenî! și niciun vânt din cele patru nu-și părăsise încă culcușul său, spre a învia codrii adormiți. Peste deșertul înalt și plin de lumină al văilor adânci, numai gaia, cu țipăt flămând și ascuțit, spinteca văzduhurile ca o săgeată neagră și iute. Și deși ziua era la început, soarele totuși ardea cu o putere și prevestea o adevărată zi de cuptor. În zadar cercetai cu privirea întinderea cerurilor până la cele mai depărtate margini ale sale: nicio pată de nor nu plutea peste seninul albastru și limpede. Soarele își acoperise fața cu un zăbranic de aburi roșietici și stihiiile păreau că plănuiesc ceva în încremenirea lor. Astfel luai hotărîrea să mă astâmpăr locului,

până se va alege la o parte. Potrivit, așa dar, acestei hotărîri, urma să îndeplinesc, pe ici pe colea, unele lipsuri ale vremelnicii mele gospodării. Priponii pe Pisicuța într'o așezătură cu iarbă înaltă, mai largă și pe îndelete aleasă; doborîi din nou la pămînt alte păduri seculare; și, cu trunchiuri, pe care nu mă pricep, cum de le mai putea pămîntul geui pe spetele sale, lărgii și înălțai întăriturile mele, până la punctul de a nu-i mai da mîna sfîntului soare, să mi se oglindească înlăuntru, decât doar la amează. Vânturile trebuiau să-și sfărîme furia lor vijelioasă de neclintirea zidurilor de lemn ale Genuclei mele; și fie că Ciclopîi vor fi lăsat sau nu vor fi lăsat urme de trecerea lor pe pămînt, știam însă că cerurile și pămîntul vor trece, dar... întăriturile mele vor rămînea!... Oricum, dar mă simțeam mîndru, și încă cu drept cuvînt; de aceea pașii mai departe spre îndeplinirea altor lipsuri deopotrivă strigătoare la cer. Știam eu, de pildă, cîtă vreme era să stau locului? Ș'apoi proviantul, pe care-l aveam la îndemână, era să-mi fie deajuns?... Atâtea probleme, care se cereau dezlegate numai decât. Inarmat deci până în dinți, și cu parul cel ascuțit în dreapta, plecai în pădure după ciuperci... Peste puțin mă întorsei cu desagii plini de hribi, de rîșcovi și de nicorești; cît despre zmeură, dacă mi-ar fi fost sete, n'ași fi avut decât să întind mîna și s'o culeg chiar de sub labela ursului. Dar ceea ce băgasem de samă în toiul tuturor acestor îndeletniciri ale mele, era dragostea ce prindeam, văzînd cu ochii, pentru viața de sălbatec... Ba, fu chiar un moment, cînd n'ași fi putut spune cu siguranță, dacă vreodată fusesem în altă stare, decât în cea de față; și dovedă despre aceasta e că uitasem cu desăvîrșire deosebitele forme ale nasului deosebiților mei prieteni din lumea cealaltă. Și mi se părea mie că tot ce trăise altădată sub ochii mei nu putuse fi decât fantasmagoria bolnavă a unui vis, sau cel mult amintirea neguroasă despre lumea fosilelor

vreunui depărtate perioade geologice, despre care sau citisem undeva, sau îmi povestise cândva vreun funebru iscoditor de oseminte vechi şi antediluviane!...

Dimineaţa trecuse călduroasă şi sosi de ameaza ucigător de arzătoare. Soarele îşi rădicase de pe faţă zăbranicul său de aburi roşietici, şi ajuns în răscrucile cerurilor, îşi cum-pănea, parcă, neclintit, pe albastrul şters al adâncurilor, discul său alb de lumină topită; iar din ceruri peste pământ, ca din o sită imensă, mâni colosale şi nevăzute cerneau o ploaie de foc mistuitor... şi pământul părea cufundat într'o genunc de flacări... De prin adâncul văilor, de peste înălţimea coamelor codrului, de pe întinderea scân-teietoare a smidurilor înflorite, valuri străvezii de aburi sclipitori se rădicau în unde creţe, şi, tremurând în zare, se topeau în văpaia înaltă a cerului aprins... În tur-barea ei caniculară, arşiţa mezului înflăcărat al zilelor de Iuliu muşca cu dinţi de foc de pretutindenii şi îşi ostoaia setea sa covârşitoare cu cele de pe urmă picături de viaţă, umede şi vii, sorbite din vinele adânci ale lucrurilor... Şi de pretutindenii, toate, într'un susur nedesluşit, sfârâiau a uscăciune!... Codrii urieşi, ca o mână de vreascuri netreb-nice, se zvârcoleau neputincioşi şi ţipau de usturime înă-duşită, sub văpaia incendiului universal. Grecurul, cân-tăreţ neobosit al zilelor de vară, amuţise istovit, sub umbra înălţimii ocrotitoare a ierburilor; veveriţa pusese frâu neo-bositei sale zburdălnicii şi, cuprinsă parcă de neclintirea prefăcută a morţii, îşi mistuise fiinţa sa în încheietura um-broasă a unei crengi aeriene. Gaia nu mai spinteca văzdu-hurile cu ţipăt, flămând şi ascuţit, vântul nu mai clătina frunza pădurilor şi niciun fulg de nor nu mai îndrăznea să brăzdeze cu umbra-i subţire înălţimile aprinse ale împără-ţiei focului... Cât despre mine, lungit, cum stăteam în fundul cel mai adânc al peşterii mele, fără teamă de priviri iscoditoare, îmi făceam socoteală, cum aş putea împărtăşi

posterității depărtate deosebitele simțiri, pe care le încearcă cineva, când e aruncat de viu și fără pacate, în gurile de flăcări ale Tartarului! Și fiindcă Pisicuța, din iarba înaltă, în care stătea înmormântată până la gât, sforăia desnădăjduit, mă dusei s'o desleg din pripon și s'o aduc între întărituri. Nu mă putui, totuși, opri de a nu mă desfăta o clipă privind la lupta uriașă, ce se încinsese între ea și o muscă mare cu spetele lucitoare și verzii care năzuia, numai decăt, să se adăpostească de arșița dogoritoare a soarelui, în umbra umedă a uneia din nările ei. Și cu greu ai fi putut hotărî, care dintre amândouă erau mai iscusite în strategie, — musca sau Pisicuța? Căci, dacă Pisicuța își apăra nasul, scuturând din cap în toate părțile, musca nu mai puțin, cu o preciziune vrednică de cea mai desăvârșită balistică, ochea și prindea nasul Pisicuței din zbor și se înfunda, cu iuțea unei săgeți, în adâncul uneia din nările ei; atunci Pisicuța sorbea și își umfla pieptul său puternic cu jumătate din atmosfera pământească; iar când aerul, astfel sorbit, era înapoiat cerului sub forma ruptă și zguduitoare a unei furtunoase note de trombon, musca țâșnea zăpăcită din nasul Pisicuței, și îi trebuia vreme până să se desmeticească și să se descurce din ierburile încâlcite, în care fusese aruncată, spre a-și găsi din nou echilibrul de luptă. . . Dela o vreme, musca își schimbă planul de atac și începu să bată părțile mai slabe ale citadelei, ca și cum adică Pisicuța n'ar fi avut nici picioare, nici coadă, nici dinți și, mai cu samă, darul neprețuit de a-și scutura cu atâta putere pielea spetelor sale, încât geniul strategic al tuturor muștelor universului, la un loc, ar fi rămas neputincios față de cutremurul prăpăditor al spinării și al coastelor ei. . . Și, deși eram încredințat, că în cele din urmă biruința va cumpăni spre partea Pisicuței, mă hotărîi totuși să intru la mijloc în această epopee măreață și crâncenă ce se desfășura ochilor mei, și deslegând-o deci din pripon, o condusei, ca o altă zeităte

antică, sub egida-mi ocrotitoare, în lăuntru sacrosanct al întăriturilor mele!... Iar pornirile războinice și sângeroase ale muștei cu spetele lucitoare și verzii se ostoiră la hotarale umbroase ale pădurii.

Soarele pășise de mult, acum, peste creștetul stâncii mele de adăpost, și înălțimile din apus își prelungeau răpede chipurile lor de umbră deasupra văilor dimpotrivă. Noaptea se vestea grăbită din adâncuri și luna nu pășise, încă, dincoace de hotarale răsăritului său. În schimb, însă, de sub marginile depărtate ale văzduhului de pretutindeni, nenumărate grămezi vinete de nouri posomorîți, cu frunți îndrăznețe și amenințătoare, se iviră fără de veste și împânziră într-o clipă, de jur împrejur, linia de împreunare a cerurilor cu pământul... Ai fi zis că imense și negre urdii de fantome uriașe urcau, în rânduri strânse, pe înalte trepte de haos, spre asaltul cel mai de deasupra al tărilor cerești... Un tunet răzleț, răsărit din meazănoapte, răscoli clocotitor nemărginirile rotunde, și un ropot fără întrerupere și nedeslușit vestea, de pretutindeni, apropierea prăpăstioasă a artileriei cerești... O puternică suflare de vânt trecătoare și iute, ca un glas de pieire, strecurându-se printre frunzișuri, se stânse tânguios și jalnic, în nesfârșitul umbros al depărtărilor... Vijelia își trimesese înainte pe cel mai ager dintre vestitorii săi înaripați... Și de peste firea întreagă, până la hotarale auzului, într-o clipă se rădică, pe mii de note discordante și totuși armonice simfonia înfricoșată a frământării și a zbuciumului universal!... Puterile adâncului se treziseră de pretutindeni și, sub ocrotirea oarbă a nopții, își deslănțuiră asupra pământului îngrozit furia lor prăpăditoare... Uraganele umplură jgheaburile largi ale munților, și, ca niște imense puhoaie vijelioase, se rostogoleau prăpăstios la vale; viforul șuera, gema și urla în răstimpuri cu glas acum de frunze spulberate, acum de codri zbuciumați, acum de munți cu furie zguduiți pe temeliile

lor de cremene eternă... Sclipirile neîntrerupte și orbitoare de lumină frântă ale fulgerelor spintecau, pe linii fantastice și nemărginit de lungi, întunecimile fioroase ale nopții înalte... Și, între cele patru hotare ale nesfârșitului, întinderile oarbe tremurau cu răstâmpuri scurte de întunec și lumină albăstrie, sub licăririle fugătoare și iuți ale focului ceresc... Fierbeau văzduhurile și cerurile clocoteau sub descărcările zguduitoare ale tunetelor, și pământul înfricoșat se cutremura nemernic, până în cele mai din adânc ale temeliilor sale, sub ropotul de trăsnete care cădeau asurzitoare prin întunec, ca niște imense boambe de flăcări, și spulberau, ca și cum ai sufla într'un strop de țărână, frunțile de stânci îndrăznețe ale celor mai sumeți dintre munții săi... Și sub svârcolirea fără de margini a frământării și sub urgia întregului zbucium al făpturii, zăgazurile cerului se rupseră, jgheaburile adâncului se desfundară și, din înaltul întunecimilor, se prăpăstuiră asupra pământului, cu șuer de aer sfâșiat, potopul greu al apelor cerești. Și gemătul vijeliei pustiitoare își amesteca simfonia sa de nimicire cu urletul rostogolirii clocotitoare a șivoaielor pământului... Iar sub urgia vijelioasă a apelor, stâncile, zguduite din înălțime și zmulse de pe temeliile lor de veacuri, se rostogoleau prăpăstios în genunile adânci ale văilor... și sub izbirea lor neîndurată, brazil trufași ai codrilor se frângeau cu glasuri de trăsnet și umpleau depărtările întunecoase și goale cu cel mai de pe urmă răsnet prelung al prăpăstuirii lor de veci!...

Cine știe, dacă ceasul cel grozav al împlinirii vremurilor de apoi nu sunase acum și dacă nu era scris în cărțile oarbe ale ursitei ca să se aprindă și să ardă osia nemăsurată a lumilor, dela un capăt până la celălalt? Iar temeiturile firii să se prăbușească și să umple, cu pulberea lor mărunță, întunecimile goale și fără de sfârșit ale haosului negru, din care puterea cuvântului dumnezeesc le scosese spre ființă?

Se poate. . . Toate se puteau; un singur lucru nu se putea: acela, anume, ca odată cu desființarea țărilor făpturii, să se desființeze și țăriile mele. . . In zadar viforul, vijelia și uraganele se izbiseră oarbe în clădirea zburlită de crengi urieșe a întăriturilor mele, căci nu izbutiră decât să se sfâșie și să urle de durere și de ciudă. . . Și parii de sprijin ai îngrămădirii mele de păduri peste păduri, înfipt până 'n inima pământului și înalți până în ceruri, cu vârfuri albe de dinți ascuțiți, râdeau prin întunec de opintirile desnădăjduite ale neputinții lor; iar pe povârnișurile de epică amintire, calde încă de eroismul Pisicuței și de pornirile războinice și sângeroase ale muștei celei mari cu spetele lucitoare și verzii, pânza deasă a apelor cerești era sfâșiată în două de greabănul lung și îngust al muntelui meu de adăpost și, cu iuțeală de vifor și cu clocotiri de tunete, se rostogoleau pe două părți spre genunile adânci ale văilor. . . Și se rostogolea cu stânci cu iarbă, cu flori, cu zmeuriș, cu toate idilele și iluziile Pisicuței mele, dar mai ales cu hribii, cu nicoreții, cu ciupercile, cu rășcovii și cu bureții de tot felul, pe care-mi întemeiasem nădejdea viitoare a întâmplătoarei mele schivnicii de mai târziu. . .

Cum însă sufletul meu niciodată n'a fost în stare să ducă prea multă vreme, în spete, povara ucigătoare a sublimului, și cum puterile întunerecului, în urgia răzvrătirii lor, izbise pe toate glasurile, clapele imense ale claviaturilor făptuirii, ași fi ajuns în cele din urmă să găsesc banală și monotună această rodomontadă a stihiiilor, dacă ele nu și-ar fi tras măsurile tocmai la timp. . . Poate să fi fost pe la cântători, când urletele vijeliei începură a-și scobori glasul, și zbuciumul codrilor a se mai potoli; un tunet răzleț încercă, din meazăzi, să mai răscolească clocotitor nemărginirile întunecoase, dar iute își stânse neputincios, în tăcerea nopții adânci, duruitu-i depărtat. . . Artileria cerească scoborise treptele văzduhului spre lumea cealaltă. . . Cineva trase parcă în

lături perdeaua neguroasă a norilor, și, în întunerecul cel mai de deasupra al cerurilor, o poartă de senin limpede se deschise spre adâncimile umbrelor albastre, și o stea cu lumina tremurătoare își cumpăni sfioasă parcă chipul său peste adâncuri... Numai șivoaiele apelor, nepotolite încă, își mai trimeteau de prin văi, până 'n depărtare, vuietul lor nedeslușit și surd... Fiori iuți de vânturi ușoare însufleșteau, în răstâmpuri neclintirea frunzișului negru, și picături de apă mari cădeau grele pe pământ...

Cu vreascuri uscate, puse mai dinainte la adăpost, ațâțai un foc urieș, și întunecimile îngrozite fugiră să-și adăpostească frica lor la marginile cele mai depărtate ale pământului; iar în bătaia luminoasă a focului, Pisicuța, înfiptă neclintit pe toate cele patru picioare ale sale, cu capul în jos și cu urechile plecate, stătea nemișcată ca încremenirea unei statui de bronz, tăietă pe fund de întunerec; de pe vârful prelins al moțului său din frunte, cele de pe urmă picături de apă ale potopului ceresc se strecurau domol și rar și, lunecând pe jgheabul strâmt dintre amândouă nările ei, cădeau grele pe pământ... Dormea și visa!... «Dormi în pace!» îi dorii eu în gând, aruncându-i poclada pe spete și închinând-o cu tafturul... «Dormi în pace!» Și tot în pace mă hotărîi să dorm și eu în fundul ticnit al vizunii mele, după ce mai întâi aruncai pe foc, cu trunchiuri cu tot, crengile unui întreg codru de brazi, atâta adică cât să poată el mistui pân' a doua zi; și în pace prin urmare dormirăm pân' a doua zi; și în pace prin urmare dormirăm până 'n ziuă și eu și Pisicuța.

Iar a doua zi, când mă deșteptai și mi-aruncai privirile peste împrejurimi, firea întreagă mi se păru ca răsărită atunci, pentru întâiași dată din sânul adânc al apelor creațiunii. Atâta era de fragedă, atâta era de virgină! Soarele însuflețea, cu lumina de aur idealizat a razelor sale picăturile mari și grele de rouă curată, care atârnavă pe vârful negru-

verde al fiecărei frunze mici și ascuțite de brad; ierburile subțiri și mlădioase, sub greutatea acelorași picături de rouă, își plecau molatec fruntea lor în spre pământ; iar sub căldura soarelui dătător de viață, florile galbene, albastre și roșii, ca trezite din somn, își rădicau încet către ceruri, potirul lor strălucitor. Un val străveziu, țăsut din fire limpezi de lumină trandafirie și cer albastru, acoperea imensitatea solemnă a nesfârșitului, și imnul tăcerii neturburate se înălța de pretutindeni, cu o rugă de mulțumire, către ziditorul puternic a toată puterea. . . Numai greerul păgân turbura în răstâmpuri cu şuier pătrunzător, ceasul măreț de rugăciune și gaia, ca o săgeată neagră și iute, spinteca văzduhurile largi cu țipăt flămând și ascuțit. . .

Deschिंगai tafturul Pisicuței, îi luai poclada din spete și, scoțând-o din întărituri, o priponii în zmeurișul pologit încă de ploile nopții, dar care începuse a se rădica pe picioare sub razele acum fierbinți ale soarelui înalt pe ceruri.

Ziua trecu. Trecu și noaptea, și altă zi lumină iarăși cu strălucirea ei liniștea singurătății mele; și altă noapte îngână încă, cu cântecul de leagăn al susurului său, căpătâiul somnului meu fără de visuri. . . Dar vine o vreme când Natura te soarbe cu atâta putere neîndurată în adâncul sălbătăciei sale, încât ți s'ar părea, că sângele tău stricat și păcătos a fost înlocuit în vinele tale cu sânge de vioaie și ageră jivină a codrilor. . . Și eu care mi se părea că plutisem patruzeci de zile și patruzeci de nopți peste toate valurile fără de frâu ale tuturor potopurilor, aveam dreptul să mă uit ca spre o zare depărtată, la timpurile de altădată și să privesc ca prin sită la chipurile șterse ale unei lumi pentru veșnicie înmormântată, sau cel puțin să-mi cercetez barba, spre a mă încredința că nu e nici albă nici până la brâu și că prin urmare nici nu mă rădicasem la treapta vreunui Patriarh, ferit prin îndurarea proniei cerești de pieirea a toată suflarea. . .

Cum însă lucrurile toate au un sfârșit în lumea asta, tot așa avură sfârșit și merindele mele; ouăle, nucile, pânea, zglăvoacele, merele, perele și boiștenii fuseseră de mult desființate: șipul cu rachiu își dăduse și el suflarea sa cea mai de pe urmă și numai câte un hrib sau nicoreț se mai arăta răzleț, pe ici pe colea, prin vâlmășagul imens al calabăcului meu de tot soiul. . .

Iată pentru ce, privind cu jale la cei câțiva bureți ce mai rămăseseră, mi se părea că mă aflu înaintea unor

Rari nantes în gurgite vasto

din clasică anticitate. . . Atâta numai că, după ce la prânz îmi mâncai fripți cei din urmă Troieni ai mei, nu mai avui măcar în gând puțința de a mai glumi pe socoteala vreunei depărtate anticități oricât de clasică ar fi fost ea. . .

Când soarele scăpăta după amiază, mă hotărîi ca un alt Robinson să cercetez împrejurimile, spre a mă încredința de nu cumva vreo potică oricât de îngustă ar fi tăietă pe coasta prăpăstioasă a muntelui, sau cel puțin, dacă așezarea locurilor n'ar fi priincioasă urmării mai departe, cu oricâtă greutate, a drumului meu întrerupt. Și fiindcă Pisicuța ar fi fost în stare să smulgă priponul și să se ia după mine, apoi mă dusei și desrădăcinând în munte o stâncă urieșă ce-mi căzu la îndemână, o răsturnai peste capătul priponului ieșit afară din pământ. Apoi, înarmat până 'n dinți și cu parul cel ascuțit ca unealtă de sprijin, plecai să dau ocol muntelui meu de adăpost. . . N'aș putea spune cum și cât am mers; fu însă un moment când spre cea mai mare glorie a mea, băgai de seamă că Natura, pe lângă alte multe, mari și foarte înalte însușiri, mă dăruise și cu cele mai de căpitanie talente ale celui mai iscusit dintre alpiniști. . . Altfel nu m'aș fi putut lămuri cum, fără să-mi pierd cumpăneala o singură clipă, mă trezii deodată, acățat pe o așchie de stâncă între cer și pământ, de unde sub picioarele mele

prăpastia se deschidea neagră, fioroasă și fără fund, iar deasupra capului păretele drept de stâncă își pierdea creștetul aerian în înălțimile albastre ale văzduhului. . . Totuș, fiindcă, cu oarecare chibzuială, se putea încă păși înainte, pășii; și iarăși fiindcă cu oarecare îndrăzneală s'ar fi putut sări peste crăpătura adâncă dintre două stânci, sării; și pășind acum cu chibzuială, acum sărind cu îndrăzneală, mă trezii pe muchea unei opcini pleșuve și largi, la picioarele căreia munții se tupilau zmeriți ca niște umilite și sfioase straturi de verdeață.

Mă lungii într'un cot pe iarba moale și spre sărbătorirea deplinei mele biruinți împotriva stavilelor de tot felul, pe care codrul și muntele mi le rădicase în cale, aprinsei o țigară al cărei fum se înalță prin depărtările albastre, până sub temeliile înalte ale stelelor lui Dumnezeu. . . Și iarăși fiindcă de-a puterea fi, trecusem cu toată alcătuirea ființei mele, spre tagma isteată a jivinelor, apoi cu instinct ager și fără de greș, neabătându-mă adică din cale cu un palmac măcar la dreapta sau la stânga, mă întorsei pe același drum la întăriturile mele, unde Pisicuța mă aștepta nemișcată și cu ochii țintă în desişul în care mă văzuse mistuindu-mă. . . Un nechezat de duioasă mulțămire întâmpină din parte-i cu tremolo de bas profund, sosirea mea cu nerăbdare așteptată.

Intunerecul sosi repede și mai mult din obișnuință decât din nevoie, aprinsei focul reglementar de noapte; iar când dădui să scot din desagi săracăcioasa mea cină de sară mă încredințai cu desnădejde că încetaseră, sărmanii, de a mai fi urechea de îmbelșugare a calului năzdrăvan din poveste. . . Dar, fiindcă flămând iarăși nu mă puteam culca, apoi așa turcește cum stăteam dinaintea focului și cu nasul în tăciuni, mă ospătai și eu după putință cu nu știu a câtea dumnezeiască «fericire», care glăsuește că «cei flămânzi se vor sătura», și potrivit așa dar și meșteșugului meu de dascăl de gramatică, mâncai și mă săturai la timpul viitor.

A doua zi, în revărsatul zorilor, după o scurtă sfătuire cu Pisicuța, în care îi dădui toate învățăturile trebuitoare, de cum adică urma să calce și să se cumpănească printre stâncile prăpăstioase ale coastelor muntelui și, după ce mai ales căpătai încredințarea că m'a înțales și că va fi următoare sfaturilor mele, îi aruncai pe spete șeaua și peste șea vremelnica mea gospodărie; apoi, om și cal, omul înainte și calul în urmă de dârlogi, înaintarăm, pe căi neumblate, pe cele mai de deasupra ale tăriilor cerești. Călăuziți de chibzuială și îmbărbătați de îndrăzneală ieșirăm la lumină. . . Iar, când pustiu larg al opcinii pleșuve, la care ajunsei întreg și nevătămat, mă împresură de pretutendeni cu cercu-i rouat de verdeată scânteietoare, un dor fără de margini îmi cuprinse sufletul și gândul meu se întoarse și câtă cu jind înapoi, spre întăriturile mele părăsite, văduve și pustii. . . Simțul duios al paternității pentru lucrul mânilor mele se răzvrăti în mine și mă găseam vinovat, că de frica lipsei ciupercilor măturate de potop, schimbasem o viață patriarhală și ticnită pe o pribegie fără de țință, cătră care pășeam pe nestatornicie și oarbe trepte de necunoscut. . . Și multă vreme aș fi întonat în gând jalnice eremiade pe ruinele trecutelor mele fericiri, dacă Pisicuța nu s'ar fi însărcinat, să mă trezească din toropeala sentimentală, în care mă cufundasem. . . Smunci frâul fără veste, rădică capul în sus, privi țință spre zarea depărtată a opcinii, stătu o clipă nemîșcată, apoi necheză ușor; și iarăș rămase neclintită și iarăș privi țință în depărtare. . . Mă sculai în picioare, de cum stăteam lungit, și mă uitai cercetător spre unde-și îndrepta Pisicuța privirile. . . Nu zării nimic; erau însă lucruri, asupra cărora Pisicuța nu se înșela niciodată, și mă deprinsesem prin urmare a crede orbește în prevestirile ei. . . Trebuia deci să fie ceva sau cineva. Din adâncul tăcerii, răsăriră deodată mai multe lătrături și, când întorsei capul spre partea aceea, doi câni, cât doi zăvozi de mari, se iviră

în fugă de după muchea depărtată a zării, și veneau în goană nebună spre locul unde mă aflam eu. . . Iute sării pe spetele Pisicuței și-mi pregătii spre apărare parul ascuțit. Aproape în același timp, de după geana aceeași zări, o imensă căciulă neagră, teșită la o parte și curmată la mijloc, se arătă săltând în cadență și suind, parcă greoi, pe trepte de aer, înclinarea apuseană a opcinii. . . apoi două picioare nemăsurat de lungi și arcuite spre afară, prin a căror deschizătură se vedea, larg, priveliștea depărtată a munților dimpotrivă, se iviră numaidecât sub căciulă și, înfigându-se pe rând și la deopotrivă răstâmpuri, cu gigantice mișcări de compas, în iarba moale a opcinii, spintecau alene aerul, pe urma cânilor, îndreptându-se spre mine; o ghioagă groasă și lungă fără sfârșit, cumpănită slobod în mâna dreaptă întregă cele câteva linii puternice ale chipului urieș, ce se desprindea pe zare. N'apucasem încă bine să mă așez pe spetele Pisicuței, când sosiră și câinii și lupta se începu crâncenă între cele două tabere dușmane. . . Eu, nu-i vorbă izbeam cu parul în dreapta și în stânga, dar asta numai așa de mântuială sau, cel mult, spre a mă mângâia cu închipuirea, că săvârșesc cine știe ce mare ispravă de cavalerism medieval, că parul meu nu e mai prejos decât lancea vreunui Rinaldo, că Pisicuța e, cel puțin, strănepoată în linie dreaptă a vreunui Bojardo și că, eu însumi, prețuiam, măcar de două ori cât orice Orlando Furioso! . . . lucruri pentru care, întotdeauna, am avut o grozav de mare slăbiciune. . . De altfel, singură Pisicuța era de ajuns ca să țină piept biruitor tuturor cânilor universului. . . Copitele potcovite ale tuspatriu picioarelor sale cu așa iuțeală de fulger scăpărau în toate părțile, trupul ei de șopârlă mlădioasă cu așa iscusită strategie își punea pe fiecă clipă, la adăpost, părțile slabe, încât învișunarea crâncenă a dușmanului cu colții de fier murea nepuțințioasă la marginea de potcoave oțelite și de dinți ascuțiți ai cercului ei de apătare. . . Iar când, pe tromboanele largi

ale amânduror nărilor sale își revărsa, în sforăit de vifor, răsuflarea vijelioasă a pieptului său puternic, opcina întreagă se cutremura și zăvozii o rupeau de fugă îngroziți și... iar se întorceau la luptă...

— Hi!... potae!... auzii pe cineva strigând de departe.

Era un cioban tăiet pe linii de urieși, care venea spre mine în fuga greoaie și care, cu gândul de a ostoi câinii, ținea drept ghioagă, rădicat în aer, deasupra imensei sale căciuli, un întreg arbore strujit de coajă și de crengi, dar cu rădăcina neatinsă.

— Hi!... potaie!... Și pe fiecare silabă din cele patru ale strigătului său de tunet, o însămnase împungând de patru ori în sus cu ghioaga în văzduhuri!... Dar nu mai era nevoie, căci una din potăi, îndârjită de sosirea stăpânului său, se răpezi în pornire turbată și năzui să apuce pe Pisicuța de bot; dar Pisicuța, care în mișcări avea agerimea gândului, iar în faptă iuțcala fulgerului, o și înșfăcă din fugă cu dinții de după ccafă, o rădică în aer și începu a o scutura cu furie; iar când crezu ea că destul a scuturat-o, îi dădu drumul de sus și cănele se simți foarte fericit s'o poată împunge de fugă și să se ascundă, schiolălăind, după picioarele lungi ale stăpânului său; celălalt căne, mai înțelept, socotise de cuviință să-și facă datoria, lătrând furios din depărtare.

— Da' bine, măi omule, zisei cu, când ciobanul fu lângă mine, ce dracu, voi păziți oile cu lupchi, ori cu câni? Aiștia-s curat lupchi, bre!...

— Da' bată-i pustia să-i bată, cucoane, că nu-s lupchi; da' iaca așa se răpăd ei, ori de-i om, ori de-i dihanie: d'apoi că și 'ncata, drept t'oi spune, c'amarnică vită de cal mai ai!...

— Da' nu-i niciun cal, măi omule... că-i curat iapă; numai cât îi iapă de cele de țara Harapului și-i amarnică, ce-i drept.

— Amarnică, zău!...

— D'apoi și câinii tăi, dacă se leagă de dânsa, așa, nitam-nisam!...

— Apoi, dă... câni nu-s?... Da' drept Țoiu spune, cucoane, că n'am mai văzut de când sânt, cal să înșfăce cănele cu dinții și să-l scuture pe sus; și de-ar hi macar vr'un păcătos de căne... da' Chiperiu, aista, pune lupu' la pământ nu alta.

— A hi punând lupu', bre, da' nu iapa me; ia, vezi tu iapa asta? Intr'o iarnă trei lupchi o rupt cu dinții; și tustrei lupchii nu i-o putut face nici macar o sgâriitură.

— Aiiira... Cucoane... Da' dă... a hi, zău, că-i amarnică tare...

— Da' ia să lăsăm vorba asta, măi omule, stâna voastră departe-i de-aici?...

— Uite, colo 'n vale, zise el arătând cu ghioaga spre apus, deacurmezișul opcinii...

— Ei, și tu un' te duceai acu? Nu te poți întoarce cu mine, să mă duci pân' la voi, la stână?

— D'apoi, dă, mă duceam până colea 'n Goșman după niște oi; ghivornița de-alaltăeri noaptea ne-o cam răscolit turma și ne-o răzlejit câteva meoare... Da' m'oi întoarce, că doar mai este vreme până' n sară.

Plecarăm: eu călare, ciobanul pe jos, și câinii cât colea, la cuvenita depărtare de Pisicuța.

— Da' cum se chiamă locurile pe-ici bre? întrebai eu, într'un târziu, pe cioban.

— Plaiul Jitioanii, cucoane; da' ce? n'ați mai fost nicio-dată pe aici?

— Nu; n'am mai fost... și nici acu' n'ași hi venit; da' m'o prins pârdaľnica cea de ghivornița 'n pădure, ș'am rătăcit poteca și, uite, horhăiesc așa de câteva zile, fără să știu unde mă aflu.

— Da'ți hi umblat cu v'o treabă pe locurile aistea?

— Da' nici c'o treabă, măi omule... ba... adică cu treabă; sânt, chipurile, revizor peste păduri ș'am plecat cu revizia prin pădurari.

— Așa... da!...

Sosisem pe muchea povârnișului de apus al opcinii și stâna se zărea de vale, într'o poiană, ca la o bătaie de pușcă depărtare.

Cum începurăm a scobori, câinii ne și simțiră și începură a se înșira pe deal în sus, îndreptându-se spre noi, schiolă-lăind și lătrând furioși; ciobanul le ținea calea cu ghioaga, nu atâta pentru a mă apăra pe mine de ci, pe cât spre a-i apăra pe dâșii de Pisicuța.

— Bună ziua și bun găsit, oameni buni, zisei eu, descălecând lângă stână și adresându-mă celor câțiva ciobani tineri cari trebăluiau care încotro, dar mai cu samă unui baci bătrân, care, ajutat de un flăcăuan zdravăn, cu plete unsuroase și lungi, turna într'o zăgârnă pântecoasă jântița caldă dintr'un ceaun negru și larg.

— Mulțămim dumneavoastră, răspunseră ei toți, cu glas greoi și gros: — bine-ați venit.

Și fiecare-și urmă, fără să se stingherească, treaba începută: care turna zăr pentru câni, într'un fel de chersin larg și unsuros; care potrivea scoarța întreagă a unui brad despoiat, pe acoperământul tupilat al stânii zdruncinate de furtună; care arunca de mămăligă un ceaun urieș, pe niște lepezi înalte, orânduite ca niște pirostri, în jurul unui foc viu de crengi uscate; care așeza pe comarnic, ca să se zvânteze, un caș rotund și mare, cât un pânțec de patriarh...

— Da' venit-ai, mă Văsui, întreabă baciul cel bătrân, turnând jântiță în zăgârnă, pe ciobanul care se întorsese din drum cu mine; — găsit-ai meoarele, mă?

— D'apoi c'am apucat să mă duc numai până colea 'n opcină, și m'am întors cu dumnealui să-i arăt stâna; da' m'oi duce eu mai amu că doar mai este vreme până 'n sară.

— Apoi du-te, mă, și vezi de nu li-i da, cumva, de urmă; să nu le hi spârcuit vr'o dihanie, dare-ar gălbeaza'n ele; du-te și vezi prin poienile Goșmanului, ori a Răchitișului; de nu-i da acolo peste ele, urcă până'n dealu' Negru, că pe acolo ați umblat cu oile înainte de ghevornită; ia cu tine pe Chiperiu și pe Tataru, și vezi de vină pân' desară.

Și peste câteva minute, și picioarele nemăsurat de lungi și imensa căciulă neagră, teșită la o parte și curmată la mijloc, și ghioaga dintr'un arbure, cumpănită slobod în dreapta lui Văsui, și cozile flocoase și țanțoșe în aer ale lui Tataru și Chiperiu, se mistuiră după sprinceană înaltă și verde a opcinii din răsărit...

Iar baciul cel bătrân, până ce nu-și mântui de turnat jântița prin zăgârne, până ce nu le atârnă pe toate de câte un cui de lemn, ca să se scurgă fiecare în câte un budăi deosebit, până ce nu-și clăti mânilor cu apă și le șterse de poala unsuroasă a cămeșii, încinse peste mijloc cu un chimir lat și bătut cu ținte de alamă galbănă, aproape nici nu se uită la mine.

Când însă își mântui treaba de un capăt, băgă toată mâna dreaptă, aproape până în cot, tocmai în fundul chimirului și, gheboșindu-se oarecum, scoase o lulea de lut odată roș, dar înegrit acum de fumul cât suferise; și tot din chimir, scoase afară un boț de hârtie unsuroasă, în care avea tutun; desfăcu hârtia cu sfîntenic, înfipse în ea două degete, luă tutun și puse în lulea; strânse hârtia cu îngrijire și-o puse la loc, în chimir; apoi veni lângă foc, unde stăteam eu și, luând cu aceleași două degete, un cărbune, fără teamă de mușcătura arsurii, îl așeză metodic în lulea, deasupra prafului negru de tutun.

— Da'ți hi viind de departe, domnișorule, mă întrebă el, cu luleaua între dinți; — umblați cu treabă pe la noi? încheie el întrebarea, apăsând cu unghia policarului cărbu-

nele peste tutun și scuipând cu măiestrie printre dinți, deasupra focului.

— Și de departe și cam cu treabă; numai cât nu-mi era treaba pe-aici; ia ghivornița cea dealaltăeri noapte, m'o apucat în pădure, ș'am rățăcit potica; de nu dădeam peste Văsui al dumitale în opcină, cine știe pe unde mi-ar fi mai steclit ochii!...

— Și de-aicea, unde chitiți să mereți?

— D'apoi, dă, moșule, știu eu? ia, încotro se poate merge; când rățăcești, rămâi în voia drumului, nu drumul în voia dumitale.

— De asta, așa-i, domnișorule.

— Da'n sfârșit, aș vrea să ies undeva la lumină, moșule; pe unde s'ar putea merge la Tazlău?

— D'apoi, dă, domnișorule, drumuri or hi ele multe, numai cât îs toate cu depărtare și-s locuri tari; ș'apoi după oara dealaltăeri noapte, s'or hi desfumat poticile și nu s'or hi liniștit apele; da' apele ca apele; da' n'ai să poți trece Tazlău' la vremea asta, că toate apele dau în el, și-a hi viind devala cu schinare, ca un balaur...

— Și-i departe Tazlăul de-aici?

— D'apoi că pe-aicea nu-i Tazlău; numai cât cracii lui îs pe-acolea pe-aproape; iaca, urmă el arătând cu mâna spre răsărit în două părți deosebite, iaca, un crac iesă de colea, de sub Poiana Rotundă și unul de dincolo, de sub Poienile Goșmanului; da' nu-i vorba de cracii lui, că doar n'ai să treci peste ci; ca s'ajungi la sat trebuie să treci peste Tazlău' cel mare, și socot că nu l-ai putea trece, că nu se ostoește el cu una cu două, când vine mare.

— Da'l trec călare, moșule.

— Da' te mătură Tazlău', domnișorule, ca pe-o așchie, cu cal cu tot, răspunse moșneagul cu oărecare mândrie, atins parcă în amorul lui propriu; și, pufăind odată din lulea, scuipă printre dinți mai cu măiestrie și mai departe peste foc.

— Bine, moșule, asta o s'o vedem noi; da' când a fi să plec mâni dimineață, o să te rog să-mi dai doi flăcăuani de-ai dumitale, care-or fi mai voinici, să mă ducă pân' în sat; o să le fac cinste și lor și dumitale.

— Auzi, mă Huțane, te-i prinde tu cu Sgribincea să-l duci pe dumnealui pân' în sat de vale? zise el, adresându-se la un soi de doi atleți, cari stăteau cinchiți și tăcuți pe lângă foc, în așteptarea mămăligii.

— Da' om mere, că doar i-o palmă de loc, răspunseră ei, fără macar să întoarcă capul.

— Ei, vezi, moșule, că ei nu se tem de Tazlău ca dumneata? ...

— D'apoi, dă, ei nu s'or hi temând, c'aiștia doar is de cei cari umflă șuvoiu'n brațe și urcă cu el la deal.

— Da' dumneata crezi că iapa mea nu umflă șuvoiu'n brațe?

— D'apoi, dă, domnișorule, știm noi ce-a hi mai umflând iapa dumitale? zise el sculându-se de jos; și scuturându-și de unghia policarului luleaua de scrum, o vârî la loc în chimir.

— Mă, Cârță, urmă el, strigând cătră un flăcăuan lung, care de abia se cinchise și el pe lângă foc. — Mă, Cârță da' ce te-ai lăsat pe vine, ca'n ziua de Paști? Ia vezi de-o țâ' de mojdei, că, ia, Bedreag îi gata cu mămăliga.

În adevăr, Bedreag, un flăcăuan chipeș, cu pieptul puternic și desfăcut, cu fața dogorită de fierbințeala focului, râdicase de pe lespezi ceaunul urieș și, cumpănindu-l de toartă cu stânga, iar de fund sprijinindu-l cu dreapta, îl răsturnă spre o petică unsuroasă și groasă, și din tiparul lui negru și fierbinte, se rostogoli, ca o stâncă ruptă din munte, o gigantică mămăligă, care-și întinse imensitatea sa rotundă până sub gurguil opincilor lui Cârță. Cârță se feri în lături și rădicându-se, nu atâta după îndemnul moșneagului, pe cât ca să facă loc mămăligii în poiană, intră și se mistui în fundul stânii.

— Da' unde, pacatele a mai hi și cel usturoi, moș Căpătână? unde, naiba, l-îndosiși, de nu dau peste el? se auzi Cârță din fundul stânii, strigând cu glas trăgănat și gros cătră moșneag.

— Ia vezi, mă Cârță, să nu te apuce de nas de sub cel chersân crăpat; ori, vezi, că l-or hi mâncat pâșii as'noapte și te-or hi lăsat cu dinții la stele. Și vezi, de mai închipuie și ceva pentru musafiri, că doar nu ți-a hi mas numai ție șoarecii în pânțece.

Peste puțin, Cârță se arată cu două scafe mari de lemn, una aproape plină cu mojdei, alcătuit din apă cu usturoi ucis cu coajă cu tot, alta cu felii mari de urdă și de caș, într'o baie până la mijloc de zăr cald.

— Da' unde-i lingura, măi uititule, băgă de samă moșneagul, când puse Cârță scafele lângă mămăligă. — Ori crezi că-i toată lumea ca tine, cal, să-și moaie botu'n zăr și să beie?

— Ce nu dai pace băietanului, moșule? zisei eu, adresându-mă moșneagului.

— He! He!... C'apoi, doar, unu-i Cârță Abrudeanu, sireacu'. Când își primenește opincile, din Paști în Crăciun, ori s'alege c'un picior desculț ori cu târsânele bălălăind; da' de 'nfulicat, nu mai are păreche pe fața pământului.

Și Cârță iar se mistui în fundul stânii.

— Da' unde puseși lingura, moș Căpătână? se auzi Cârță strigând din nou cătră moșneag.

— Ia vezi, mă, c'a fi pe comarnic, printre cei cași.

Și Cârță se întoarce cu o lingură lipovenească, scurtă'n coadă și lustruită cu roș, în formă de lingura zânii, pe care o vâri în zăr printre fâliile de urdă și de caș.

Bedreag scoase din brecinar o ață lungă și groasă, și c'o destoinicie de matematic, apăsă meridiane și paralele pe hemisferul cald al mămăligii și mămăliga se desfăcu, risipindu-se în fierbinți... corpuri geometrice.

Și făcându-se toți roată împrejurul mămăligii, își trase fiecare, în spre dânsul, partea sa; iar moș Căpățână așează la mijloc srafa cu mojdei.

— Da'ți ospăta o țâ' și 'neavoastră, domnișorule, zise el, îndreptându-se spre mine, care stăteam mai deoparte, și aducându-mi într'o mână o bucată de mămăligă, iar în cealaltă srafa cu făliile de urdă și de caș.

— Bucuros, moș Căpățână, oi ospăta; numai cât se vede, că dumneata mă iei drept Chiperiu, ori Tataru, de mi-aduci mâncare deoparte; ia pune, te rog srafa și mămăliga mea colo, la rând cu dumneata; se vede că mie nu vrei să-m dai mojdei?

— Da' ne rugăm de iertare, domnișorule, noi chiteam că. . .

— Rău chiteai, moș Căpățână, zisei eu, tăindu-i vorba, — rău de tot; și, drept pedeapsă că ai chitit așa de rău, o să mânânci dumneata partea mea de caș și eu partea dumatle de mojdei.

Și mă așezai turcește între Cârță și Bedreag.

— Da' poftim, domnișorule, zise moșneagul, scărpînându-se peste căciulă în creștetul capului și așezându-se și el la rând, — bucuros, — poftim, numai. . . dă. . .

— Dă, ne-dă, ia să te văd, cum mânânci dumneata, moș Căpățână, mămăligă cu urdă, că uite eu cum mânânc mămăligă cu mojdei.

Și după toate regulile celui mai deplin comunism începui a mânca. . . Multă vreme însă, după aceea n'am mai mâncat mojdei cu mămăligă. . .

Și moș Căpățână, cunoscându-se greșit, mușca tăcut din mămăligă și din caș, sorbind zăr cu lingura cea roșie și scurtă 'n coadă.

— Ei, hai, moș Căpățână, gustă și dumneata din mojdei, că doar eu am glumit; mai lasă cea urdă, că-i fi sătul de frupt de oaie.

— Da' poftim, domnişorule, poftim, că noi mâncăm de toate; dă... chiteam şi noi să-ţi dăm bucate mai subţiri.

— D'apoi mai subţiri decât mojdeiul, moş Căpăţână, ce bucate mai vrei! Uite, apă goală cu mămăligă caldă.

Şi moş Căpăţână începu a întinge şi el în mojdeiul pe sfârşite.

Când ne lungirăm, ca după masă, care 'ncotro, pe unde găsirăm oleacă de umbră, moşneagul veni lângă mine, care mă aşezasem între Huţan şi Bedreag, şi aprinsesem o ţigară. Moş Căpăţână îşi scoase şi el, cu ceremonialul obişnuit, luleaua şi hârtia cu tutun din chimir.

— Ia fă 'ncoace cea hârtie, moş Căpăţână, zisei eu, întinzând mâna spre moşneag.

Imi dădu hârtia; scosei un pachet de tutun, căci aveam indeajuns, îl desfăcui şi i-l pusei în hârtie.

— D'apoi aista a hi de cel bun, domnişorule, observă moşneagul uitându-se cercetător la tutunul ce-i dădusem.

— Bun, rău, pune şi dumnaeata în lulea şi trage-i, că doar tot fum are să iasă.

Ceea ce moşneagul făcu, fără să-l mai îndemn de două ori.

— Dacă nu v'ar hi cu supărare, zise moşneagul, lungindu-se într'un colţ, şi uitându-se şintă la mine, v'aşi întreba de ceva.

— Nicio supărare, moşule, de ce să mă supăr?

— Parcă v'aşi hi văzut undeva; nu sânteţi dela Cheatră?

— Ba drept de-acolo, moşule; da' cum se face de mă cunoşti dumneata dela Piatra?

— D'apoi n'aţi aparat dumneavoastră cu Enescu, la giuraţi, amu un an, pe nişte hoţi care-o fost prădat o stână? Lucrul era adevărat.

— Ba da, moşule, da' ce-i cu hoţii aceia şi cu stâna?

— D'apoi că doar stâna noastră era cu paguba şi tot cu paguba o şi rămas; că doar hoţii o scăpat basma curată, ca nişte fete mari; şi tot noi şi cu vina şi cu gloaba.

— Aşa-i moşule, mi-aduc aminte; numai cât eu nu-s avocat; ia, mă luase şi pe mine, aşa, lude printre călăraşi, că doar la giuraţi şi dumneata poţi fi avocat. Da' blăstămul cel de Enescu, acela o 'ntors capul giuraţilor, de i-o făcut scăpaţi pe tâlhari, c'acela ştie toate şurubăriile şi-ţi face din alb negru şi din negru alb.

— D'apoi că şi dumitale, cum îţi mai meliţa guriţa de parcă-ţi sufla Aghiută la ureche, nu alta, — zise moşneagul clătinând într'o parte şi în alta capul, cu căciulă cu tot, în semn de mustrare; şi pufăind odată din lulea, scui pă printre dinţi, până peste gurguiul opincilor lui Bedreag.

— Ei, şi nu cumva, pentru asta ai să-mi porţi ponos? Ce vrei, moşule? Aşa-i legea: orice vinovat trebuie să aibă un apărător şi, dacă scapă, norocul lui.

— D'apoi, vezi că legea-i proastă: cine-o făcut-o n'o avut cap, domnişorule; eu chitesc că giuraţii aceia îşi puşi acolo numai ca să le dee drumu' hoţilor.

Şi fiindcă, de-aşi fi discutat cu moşneagul în contradic-toriu, mă temeam să nu mă rămână, schimbai cu meşteşug firul vorbii, fără să schimb şi tema.

— Şi hoţii erau de pe-aici de pe-aproape? i-aţi cunoscut?

— Da' cum nu, domnişorule; nişte potlogari din Calu-Iapa... feciori — chipurile — de gospodari... ne-o golit stâna de urdă şi de caş, ba ne-o luat şi câteva meoare, de le-o fript mai încolo, hăt, în pădure.

— Dă, moşule, unde-s bucate, şi pagubă, încheiai eu sen-tenţios; da' mă rog, apă de unde beţi când vi-i sete? între-bai eu spre a schimba vorba.

— Apoi, ia de-acolea, din vale: este un şipot sub o rădă-cină de brad; mă Huţane, ia răpezi, că eşti mai sprinten.

— Apoi că mă duc şi eu cu Huţan, moşule.

— Poftim, voia la dumneavoastră, domnişorule.

Şi sculându-ne de jos plecarăm împreună; dar până să facă Huţan un pas, eu făceam trei, şi totuşi mergeam alături;

cu regula asta ajunserăm într'un desiș de brazi mărunți, în mijlocul cărora se rădica unul de două ori secular, de sub ale cărui rădăcini un fir subțire de apă limpede și răce se scurgea pe un jgheab așezat acolo de ciobani; băui până simții că am ucis setea, pe care mi-o deșteptase arșița sărată a usturoiului și, întremați, ne întoarserăm la stână, și eu și Huțan.

Schimbai priponul Pisicuței mai la umbră sub poala pădurii și tot la umbră mă lungii și eu, cu capul pe șea și, beat de usturoi, adormii într'o clipă.

Și cine știe cât ași fi dormit dacă un strănutat neobișnuit nu m'ar fi izbit drept în ureche. Când deschisei ochii și întorsei capul un țap c'o barbă de patriarh și cu niște ochi holbați, în floarea frunzei de varză, mă mirosea cu deamă-runtul; și, sub emanațiunile nevăzute, dar puternice, ale usturoiului meu, scutura din cap și strănuta disperat. Turma sosise dela pășune și odată cu ea sosi curând și noaptea. Focuri se aprinseră în poiană, și peste puțin liniștea se întinse pretutindeni... Adormirăm cu toții. A doua zi în revărsatul zorilor, însoțit de Sgribincea și Huțan, apucaii, peste munții din răsărit, drumul Tazlăului.

LA TAZLĂU

... Un pitic și doi giganți!... Cam așa înfățișare, cel puțin, trebuie să fi avut eu între Sgribincea de-o parte și Huțan de cealaltă, deoarece cu tot prisosul de înălțime ce s'ar fi cuvenit să-mi dea spetele Pisicuței, capetele noastre, a tustrei, nu se rădicau totuși în văzduh mai sus unele decât altele; ba, mi se pare chiar că fundul pălăriei mele, cu toate silințele ce-și dădea, nu izbutea nici într'un chip să se înalțe dincolo de curmătura căciulilor vreunuia din ei... Și până ce Sgribincea să-și deschidă odată lărgimea imensă a pasului său greoi și rar pe întinderea de mușchi verde a plaiului rourat, biata Pisicuță își cheltuia jumătate din gebeaua întregii sale vieți, țăsându-și iute la suiș mersul harnic și mărunț; și până ce Huțan să-și ia suflet; sorbind văzduhurile dintr'odată în pieptul său puternic, o întreagă vijelie s'ar fi putut alcătui din răsufările la un loc, ce izvorau zgomoatoase și răpezi pe nările înfierbântate și larg deschise ale Pisicuței, sub truda opintirilor la deal...

Iar când pe muchea verde a opcinii, ne întâlnirăm în față cu soarele ce-și înălțase deplin, peste sprinceana răsăriteană a pământului, discul său înflăcărat, chipurile noastre de umbră se lungiră în aer trecând pe deasupra stâniei și se deșirară mistuindu-se pe zările depărtate ale munților din apus... Lumina răsăritului scâldea fețele noastre și sub văpaia curată a ei, cei doi urieși se înfățișară transfigurați privirilor mele!

Cu atât de neînchipuit farmec se amestecau sclipirile de aur antic ale razelor soarelui în pletele lor negre, bogate și lungi, așa de fraged înflorite se arătau ochilor mei trăsăturile bărbatești și pline de viață ale chipului lor puternic în bătaia de flăcări piezișe a răsăritului trandafiriu! . . .

Și fiindcă Pisicuța, ori de câte ori o lua prea răpede din loc, obosea numaidecât, o oprii un minut pe zare spre a-și mai lua suflet. Huțan și Sgribincea se opriră și ei.

— Măi flăcăi, le zisei eu, când fu să plecăm din nou, — măi flăcăi, ia căutați de mai răriți cel pas, că cu -mersul vostru aveți să-mi oftigiți iapa până'n Tazlău; ș'apoi socot că Turcii nu ne-or fi alungând dela spate.

— Așa-i, cucoane, da' vezi 'neata, că de-om mere așa pe 'ndelete, apoi ne-apucă noaptea în pădure și n'om mai putea trece Tazlăul cu lumină, că-i departe și locurile-s tari.

— Noapte, ne-noapte, tari, ne-tari, voi să mergeți așa ca să nu-mi oftigiți iapa; și vedeți, bre, de alegeți și voi un drum mai trăgănat, că — după ce văd eu înaintea mea — apoi avem de străbătut până 'n sat un tartar întreg de munți și mă tem să nu mă lese iapa 'n drum cu șeaua 'n spete.

— Apoi dă, cucoane, răspunse tot Huțan, pân'om da din sus de Preluce, în dreptul Rotăriei, om tot urca ș'om tot scobori, că până 'n sus de Preluce n'om putea mere pe vale, că-i valea strâmtă și plină de stânci; da' de-acolo înainte, dac' a da Dumnezeu ș'om trece cu lumină peste Tazlău, apoi merem până 'n sat tot pe drum de hodină.

— Ș'o să suim multe dealuri, măi Huțane?

— Apoi urcăm numai pe Goșman și pe Negru; ș'apoi suim pe Geamăna, de acolo apucăm plaiu' și dăm de vale 'n Preluce.

— Da' ce mâncare-s Prelucele tale, bre?

— Ia niște poene 'ntre dealuri, mai jos de Durău.

— Da' de ce Durău spui tu, măi Huțane? Eu știu că Durău-i la poalele Ceahlăului: ori poate-i fi umflat tu Ceahlăul

în spete, cu Durău cu tot, și l-ai strămutat pe meleagurile tale.

— Apoi a hi Durău și pe-acolo, cucoane; da' la noi se cheamă Durău, unde curge apa 'n jos de pe stâncă, preț, așa, ca la două staturi de om înălțime.

— Da' ce ne-om face noi, măi Huțane, băgă de samă Sgribincea, dac'or hi revărsate Prelucile?

— Ei, ce ne-om face!... ia ce ne-am mai făcut, măi Sgribincea; ne-om vâri și noi în apă pân' la brâu ș'om ieși de vale 'n sat.

— Noi... da 'nealui?

— Ei!... 'nealui îi călare, și doar știu că nu s'a 'neca de calare tocma 'n Preluce; greu a hi pân'om trece Tazlău, că, vorba lui moș Căpățână, a hi vinind cu schinare, ca un balaur.

— Bre, zisei eu după un minut de gândire, da' n'am putea noi să ținem, cumva coama dealurilor pân' la Prelucele voastre, fără să mai tot urcăm și să tot scoborîm la tihărai?

— Ba cum nu, cucoane, s'ar putea; numai vezi 'neata că lucru-i cu depărtare mare; din plaiu' Gitioanei ieșim în poenile Goșmanului, după aceea dăm pe la fundul Negrului în poenile Gemenii, apoi apucăm plaiu' și scoborîm de vale în Preluce; numai, vezi 'neata, că asta-i treabă macar de două zile și noi n'om putea, că mâni trebuie să him înapoi la stână, răspunse Huțan, care citea ca pe carte geografia muntelui.

— Apoi, dacă-i așa, apucați și voi, măi flăcăi, pe unde știți; numai cât vedeți de mă scoateți și pe mine și pe iapă teferi pân' la Tazlău.

— Apoi dă, cucoane, așa chitim și noi, dac'a da Dumnezeu.

Și fiindcă ei amândoi chiteau tocmai așa, cum era să dea Dumnezeu, apoi după un minut de odihnă pe zarea dealului, descălecai și începurăm a scoborî la vale.

Curând desimea codrilor ne sorbi în adâncurile sale nestrăbătute și, rareori numai, câte un strop de cer albastru, sau

câte un fulg de lumină mai picurau răzlete din înălțimile încâlcite ale bolților de crengi, peste umerii și peste capetele noastre. Ploaia măturase de pe coastele muntelui orice urmă de potică, și numai hogașurile săpate de puhoale se mai țăseau iute între ele ca niște tăeturi adânci, în prundișul galbăn al povârnișului răpede. Pe alocurea, arbori urieși, a căror bătrânețe șubredă nu se putuse împotrivi vijeliei de-acum câteva nopți, zăceau răsturnați la pământ în toată nemăsurata lor lungime și cu trunchiuri pentru veșnicie adormite și cu crengi hrentuite în prăpăstioasa lor cădere, iezeau scoborișurile încă umede și lunecoase ale muntelui. . . Om și cal trebuia, deci, să ne îndeletnicim cu sprintene mișcări de capre sălbatice, spre a sări sau pe deasupra sau spre a ne furișa pe dedesubtul neîndurat al stavilelor ce ne tăiau mersul. . . Și de unde Sgribincea și Huțan treceau dintr'un singur pas gigantic peste rotunzimea înaltă a brazilor răsturnați, eu dimpotrivă întrebuițam toate meșteșugurile celei mai chibzuite cumpăneli, spre a trece teafăr și nevătămat peste greutatea de tot soiul, îngrămadite de vijelie în calea mea; cât despre Pisicuța, care se deprinsese a se ține de mine ca un câne credincios, o lăsasem slobodă și ea, pentru a-mi dovedi că încrederea mea într'însa nu fusese zădarnică, apoi cu atâta pricepere își alegea linia de scoborît, cu atâta iscusință își înțepenea copita fină a piciorului ei subțire în lunecușul viclean și repede al povârnișului, cu atâta agerime și ușurință trecea ca în zbor peste stavilele înalte ale copacilor din calea sa, încât chiar Sgribincea care dintr'un singur par ar fi străbătut prăpăstiile dintre doi munți, nu-și putu păstra obișnuita nepăsare, înăscută munteanului îndeobște și lui îndeosebi, și minunându-se de o măiastră săritură a Pisicuței peste un arbore răsturnat:

— C'amarnică iapă mai ai, cucoane, drept ți-oi spune, — zise el sub îmboldirea unei neprefăcute admirațiuni; ia

uite, măi Huțane — urmă el, cum sare iapa naibii peste copaci, parcă are pe sarsailă în pânțece.

— Mai așa, măi!... Parcă-i de cele dela comedii; da' de unde naiba, dăduși 'neata cucoane, peste vita as' de cal? C'amarnică dihanie de iapă-i, drept ți-oi spune... Cu asta n'ai habar, că te scoate dela greu și dela nevoie...

— Apoi, măi flăcăi, asta-i iapă din soiul lui popa Gheorghe din Călugăreni, răspunsei eu cu mândria cuvenită. Auzi-t-ați voi de popa Gheorghe din Călugăreni ce soi de cai are?

— Din soiul lui popa Gheorghe!... Ehei!... apoi am auzit și noi, cucoane, că popa acela are un soi amarnic de cai; amu pricep eu de ce zboară ca o ciută, peste copaci... Ii din soiul lui popa Gheorghe!... halal vită de cal!...

— Amu, adaugă Sgribincea, om vedea noi, măi Huțane, dac'are să zboare și peste Tazlău, cum zboară peste copaci!...

— Da' asta zboară, mă Sgribincea, și peste puhoiul Bistriței, cu 'nealui cu tot, că doar asta-i curat pajură, bre, nu-i iapă ca toate iepele. Dacă-i de-a lui popa Gheorghe, ce-ți mai bați capu'!...

Dela sine se înțalege că eu, prin împuternicire din partea Pisicuței, primeam în numele ei și mă îngâmfam de toate laudele, ce cu drept cuvânt se aduceau atât neamului strălucit din care se trăgea, cât și marilor ei însușiri de pricepere, iscusință și agerime.

Tăriș, grăpiș, scoborîrăm Gitioana și ne trezirăm în fundul strâmt al unei văi, prin care curgea cracul de meazăzi al Tazlăului; cu alte cuvinte, de pe întinderile senine, largi și pline de lumină ale plaiului înalt, ne găsisem deodată, prăpăstuiți în tainele pline de umbră și întunec ale fundului pământurilor!... încă un popas și am fi sosit poate la locașurile ticnite și de veci ale celor ce nu mai sânt... Atât de neturburată tăcere ne împresura de pretutindeni, așa de asemănătoare cu zborul umbrelor din altă lume, fluturau prin aer închipuiri ușoare de întunec și de lumină mută, așa de

incrunat luneca în spre adâncuri cu ape posomorite cracul negru al Tazlăului, printre maluri putrede de frunziș înalt, zăstît de veacuri în acea nețărnută și pașnică domnie a morții!...

Sgribincea și Huțan pășiră; eu făcându-mi vânt, sării, iar pisicuța zbură peste lărgimea îngustă a apelor lui, care-și curgeau neoprit și răpede drumul lor în spre adânc. . . După un minut de odihnă, începurăm a urca spre plaiul Goșmanului cu aceleași stavile ca și la scoborîtul Gitioanei, dar mărite prin însăși împrejurarea suișului prea pieptiș și luncos; și, cu toate acestea, Huțan și Sgribincea în loc să se urce, păreau că scoboară; eu chemam în ajutor toate tufele, ce-mi cădeau la îndemână, spre a putea urca coastele frământate ale muntelui; iar Pisicuța zbura pe deasupra stavilelor dealului ca un Grifon înaripat. . . Doar nu de geaba se trăgea ea din soiul vestit al lui popa Gheorghe din Călugăreni! . . . Când fu soarele la prânz, sosirăm și noi în lumina largă a coamelor Goșmanului și foamea ne și călcă din urmă. Sgribincea își luă gluga din gât, scoase din ea câteva dărăburi zdravene de mămăligă răce, un coșcogea boț de urdă învălit în niște foi mari de brustur lat și ceva sare din nodul murdar al unei petici; usturoiul, nelipsitul usturoi, se arătă la iveală și el cu căpățânele lui zdrențuroase, pline de noduri și mustecioase; apoi Sgribincea așternu iarba plaiului verde drept față de masă, ne făcurăm roată 'mprejur și, după câteva minute, eu cel puțin alene și sătul, mă găseam răsturnat într'un cot pe mușchiul moale ca o saltea și, cu țigara 'n gură, priveam cu mulțămire de artist la pitorescul cu care surpăturile de mămăligă oacheșă, spăriețe cu câte un strop de urdă albă, se rostogoleau la răstâmpuri deopotrivă de rari, ca și spre fundul unor prăpăstii, în spre adâncul gâtlejurilor încă flămânde ale lui Sgribincea și Huțan!

— Amu, zise Huțan, sculându-se de jos, frecându-și cu mulțămire palmă de palmă și făcând să curgă o ploaie

de ciuciuleți negri în iarba verde a plaiului, — amu om putea mere, cucoane; doar om apuca să trecem cu lumină peste Tazlău, că de unde nu, apoi mânem în pădure și noi n'om putea, c'avem grabă mare să ne întoarcem dimineață la stână.

— Da' sfârșește odată, măi Huțane, cu cea grabă a ta, zisei cu, prefăcându-mă cam supărat; ce tot grabă, grabă?.. Când te-i întoarce, pune și tu din Tazlău un pas pe Geamăna, unul pe Goșman și altul pe Gitioana și, din trei pași, iată-ne la stână... Ce tot grabă... grabă?... Ia, mă rog, slăbește-mă cu graba ta; când om ajunge, om ajunge și pace bună... doar știu că n'am să-mi oftigesc eu iapa pentru gustul tău; doar asta-i iapă de soi, bre...

— Dă... răspunse Huțan, înțelegând gluma, chiteam și noi... da' om face și cum zici 'neata.

Sgribincea strânse în glugă rămășițele prânzului, își anină gluga în gât și începurăm a scobori cu toții spre pâraul negru, un fir subțire de apă, ce iese supt de cele din urmă poale ale Răchitișului și-și face loc printre Goșman și dealul Negru, până la vărsarea lui în Tazlău, mai sus de Duruitoare, la piciorul de meazănoapte al Goșmanului. Tăiarăm răpede peste dealul Negru și, după un scurt popas dincolo de povârnișurile lui stâncoase și răpezi, începurăm a urca spre plaiul Gemenci. Când începu soarele a cumpăni dincolo deamează, ieșirăm în largul plaiurilor acestui munte mai mărunț decât Goșmanul din stânga și mai răsărit decât Șoimul de pe dreapta sa.

— Uite, măi Huțane, auzii deodată pe Sgribincea strigând: uite, măi, ori aceea nu-i Călina lui Drăgan din Rotărie?

Când întorsei capul spre unde arăta Sgribincea, zării în depărtare o femeie venind răpede și sprinten dealungul plaiului spre noi.

— Ba chiar ea, răspunse Huțan, după un minut de cercetare cu privirea; da' ori ce-a hi căutând pe-aici, coțofana naibii?

— Dă, măi, ştiu eu? ... Da' ne-a spune ea amu, când am lua-o la cercetare.

Femeia sosi lângă noi.

Şi Călina lui Drăgan din Rotărie nu era tocmai o coţofană. . . Subţirică şi năltuţă, cu obraji rumeni, rotunjori şi grăsulii; cu sânuri, ce te împungeau în ochi de sub cămeşa-i albă, curată şi deschisă la piept, dar înodată sub bărbie cu un şiret de arnici roş, ale cărui capete cu canafuri atârnavu slobode în jos, cu o ademenitoare neregulă; cu părul ei negru, răscolit pe tâmpile şi pe fruntea-i netedă, cu o ispititoare neorânduială; cu cârpa-i roşie de pe cap, întocmită cu măiestrie de mâna iscusită a întâmplării; cu ochii ei câprii şi mari, însufleţiţi de văpaia unui sânge pătimaş; cu gura ei mică şi înflorită; cu dinţii ei albi şi cu nasul ei fin, drept şi cu nări neastâmpărate. . . Călina lui Drăgan din Rotărie nu era tocmai o coţofană. . .

— Cale bună, fa Călino, zise Sgribincea tăindu-i drumul; da' unde, naiba, o plecaşi tu, fa, aşa cu sloboda, de răsaşi tu din Rotărie tocmai pe Geamăna, parcă te-ai strămuta de pe vatră pe cuptor? Cum ai trecut tu peste Tazlău, fa Călino?

— D'apoi că l-am trecut eu Tazlăul de-amu vr'o trei zile, după bureţi; da' m'o prins unda dincoace şi n'am mai putut trece 'napoi.

— Şi unde-ai stat tu, fa zvârlugă, aşa singuratică trei zile şi trei nopţi dearândul? De-am hi ştiut noi, am hi venit să-ţi ţinem de urit, zise Huţan, turtindu-i uşor cu palma-i lată de urieş cârpa roşie de pe cap.

— Ei, unde. . ., răspunse ea, dându-i cu o lovitură mâna jos şi fără a-l privi; unde? ... ia m'am aciuat şi eu pe Bratu, la Ilinca lui Florea, ş'amu plecasem la voi, la stână, după o ţă' de urdă şi de caş.

— D'apoi c'ai nimerit-o şi tu Miercurea, fa Călino, zise Sgribincea scurt.

Și amândoi mi se păru, că se privesc în ochi cu înțăles.

— Da' du-te, urmă el, după o pauză, că moș Căpățână i-acolo și ți-a da.

— Da' voi un' vă duceți amu?

— Ia cu 'nealui să-l scoatem pân' de vale în sat.

Și numai atunci Călina își aruncă răpede privirea spre mine.

Călina lui Drăgan din Rotărie nu era de loc o coțofană.

— Da' cum o să treceți voi peste Tazlău, că vine din deal, mânia lui Dumnezeu; ai să te îneci ca un șoarece, măi Sgribincea.

— Da' nu te teme, fa Călino, că doar am mai trecut eu peste puhoiu' Tazlăului și nu m'am mai înecat.

— Vezi, macar, adăogă ea cu oarecare îngrijire, de-l treceți și voi pe la capătul dela deal al Prelucelor, din jos de Rotărie, c'acolo-i apa mai așezată și n'a hi șăvoiu' cu creastă.

— Ei, zisei eu, amestecându-mă în vorbă, și adică ce-i porți tu atâta grijă lui Sgribincea, fa Călino? S'a 'neca, s'a 'neca... nu s'a 'neca, nu s'a 'necă, și pace bună; cine ce are cu gustul omului?... Cum i-a hi scris... Nu cumva ai să te apuci tu cu Dumnezeu la hartă de dragul lui Sgribincea?

— Da' 'neata ce ai? — zise ea înțepat, cu un fel de mânie drăgălașă în ochi și cu o roșată și mai drăgălașă de vinovăție în obraji.

— Eu ce am?... Eu n'am nimica... Numai cât tu, fa Călino, fiindcă, drăgăliță-Doamne, ești nevasta lui Drăgan, apoi ai prea multe drăgănele, încât ai de unde irosi și pe dealuri; ce păcat că nu cresc drăgănelele tale, fată hăi, prin cea iarbă verde, cum cresc fragii și căpșunele... Ce mai de lume s'ar strânge la cules drăgănele de pe urma ta!...

— Și-i hi având poate poftă și 'neata?... zise ea, plecând capul cam într'o parte și privindu-mă pieziș drept în ochi.

— Dă, Călıno, fată hăi, mai știi pacatele? . . .

— Ci, ia cată-ți de drum, fa Călıno, se auzi deodată strigând Huțan cu glas posomorît; dute 'n treabă-ți, fa, și nu ne mai zăbovi 'n drum, că doar noi avem de mărs, nu de plimbat, ca tine.

Și aruncă spre Sgribincea o căutătură încruntată de mânie.

— Apoi meri sănătoasă, fa Călıno, și vezi de mai dă pe la noi, îi zise Sgribincea cu glas domol și căutându-i galeș în ochi.

— Apoi să mereți sănătoși și cu binc, răspunse ea, plecând.

Și subțirică, și nălțuță, și sprintioară, cum era, se așternu drumului pe plai. . . zbură, nu mergea.

— Hm! . . . mă gândeam eu, scoborînd valea trăgănată cu Pisicuța de dârlogi, lui bietul Drăgan i-a cântat cucu'n spete când s'a 'nsurat. — Da' ce, naiba, ți s'o lăsat negurile pe față, măi Huțane, îi zisei eu acestuia, cum mergea pe lângă mine tăcut și posomorît.

— Dă, ia muierăa asta. . . nu-i zi lăsată de Dumnezeu s'o întălnesc și să nu pat câte-o boroboată; parcă m'ași întălni c'un popă ori c'un iepure.

— Azvârle și tu c'o mână de paie ori de țărână după dânsa, și mântuie vorba.

— Da' bat'o întunericu' de muieră, că doar nu scăpi de pocinogu' ei cu una cu două. . . parcă-i un făcut cu muierăa asta.

— Da' Sgribincea tot așa zice, măi Huțane?

— D'apoi că ce am eu cu Sgribincea? . . . Cine-și cu treaba lui.

Sgribincea rămăsese puțin îndărăt și nu ne auzea ce vorbim.

— Așa-i. . . da' parcă, de când cu Călına, te uiți cam chiorâș la el.

— Da' uite-se cine știe, că eu doar nu-i port socotelile lui.

— Socotelile nu i le-i hi purtând, Huțane, da' mi se pare că-i porți Sâmbetele...

Când ne uitarăm din întâmplare îndărăt, Sgribincea, ca la o zvârlitură de băț, se pusese jos și-și lega târsânele dela opinci... Cum se făcuse, cum se dresese, că tocmai atunci i se deslegase târsânele și trebuia să zăbovească, ca să și-le lege; noi însă ne căutarăm de drum înainte și, dela o vreme, nici nu-l mai zărirăm.

— Da' ia s'așteptăm și pe Sgribincea, măi Huțane, zisei eu peste puțin, voind a mă opri din mers.

— Da' lasă-l cucoane, că dacă și-a lega târsânele, ne-ajunge el din urmă; să ne căutăm noi de-a noastre și el de-a lui, că doar n'a hi având numai târsânele de legat.

— Bine zici tu, măi Huțane; ia să lăsăm pe Sgribincea să-și lege târsânele 'n răgaz.

Și ne urmarăm drumul la vale.

Intr'un târziu, ne călcă și Sgribincea din urmă... era cam obosit... venise, se vede, prea răpede...

Formosus pastor Corydon ardebat Alexin.

— Bine, mă Sgribincea, zisei eu, când fu lângă noi; bine, bre, ce pârdaľnica nu-ți legi și tu mai bine cele ațe?... Ai s'ajungi de răsul lui moș Căpățână, ca bietul Cârță...

— Ațele ca ațele, cucoane, da' i s'a hi rupt și brecinariu, de-o 'ntârziat atâta, adăugă Huțan cu înțăles.

Sgribincea îi aruncă o privire încruntată.

Hötărit, că între Sgribincea și Huțan era vr'o pricină mai din vechi... și nu cred să nu fi fost amestecați la mijloc și ochii căprii ai Călinei lui Drăgan din Rotărie.

— Da' a mai hi mult pân' de vale, măi flăcăi, întrebai eu, pentru a schimba vorba.

— D'apoi că n'a mai hi așa mult, răspunse Huțan, că ia, s'aude cum vine Tazlău 'n vale.

De prin văi ajungea, în adevăr, până la noi un vuiet surd, nedeslușit și depărtat, asemenea vuietului plin de flori, ce prevestește apropierea unui cutremur de pământ.

Soarele căta cam într-o parte, când intrăram, din luminisurile largi ale plaiului, în umbra deasă a codrilor ce îmbracă văile de jos ale Gemenei; vuietul surd și nedeslușit al Tazlăului se schimbase în urlet clocotitor de ape vijelioase ce mânau dindărăt cu iuțeală de vifor surpăturile de stânci zmulse din scoborișurile înalte ale drumului lor la vale și frământau cu zgomot înădușit bolovanii grei și nestatornici de pe fundul strâmt al albiei lor. Dela o vreme, sclipiri fugătoare și iuți începură a scânteia și a străbate până la noi prin spărturile de lumină îngustă ale rețelei de crengi umbroase, ce ne împrejmuia mersul... Era Tazlăul care, scăldat în raze de soare, își frângea strălucirea gălbie a undelor sale în curmezișul negru și încâlcit al rariștei de brazi. Peste puțin, sosirăm în valea lui strâmtă și plină de lumină, dar rămaserăm tustrei ținuiți pe loc... Pisicuța doar, singură, de mai îndrăzni să înfrunte cu suflet neturburat priveliștea înfiorătoare a vijeliei apelor, să se apropie cu o nepăsătoare obișnuință de marginea neastâmpărată a undelor și să-și ostoiască setea, muindu-și botu-i negru și fin în apa liniștită dintre doi bolovani mărginași...

Huțan se scărpină cu nedumerire, pe sub căciulă, în creștetul capului. Sgribincea, răzămat pe ghiaogă și tăcut, se uita în sus și în jos pe cursul pârăului, chibzuind cu ochiul un loc de trecut; eu, cu mânilor la spete, făceam același lucru; dar nici Huțan nu se dumerea și nici eu și nici Sgribincea nu puteam hotări un vad de trecere, nu pentru picior, dar nici macar pentru ochi!... Cu așa amețitoare răpegiune, cu atâta iuțeală de vifor se scobora din prăpăștiile depărtate ale munților și luneca la vale, pe povârnișul înalt al albiei sale, Tazlăul încruntat!... În zadar te-ai fi silit să-ți razămi ochiul pe lunecarea sclipitoare a undelor... În fuga

lor nebună, îți smulgea privirea și, neoprit, ți-o târa fără de voie pe cursul lor vijelios. . . Iar noianul viforos, izbindu-și apele de amândouă malurile înalte ale albiei, prea înguste pentru el, se răsfrângea spre mijloc spumegând și alcătuia o creastă sumeață, ce luneca grăbită spre largul văilor cu sclipiri iuți de raze de soare. Venea Tazlăul de printre dealuri, mânia lui Dumnezeu; venea Tazlăul cu schinare, ca un balaur, vorba lui moș Căpățână. . .

— Cucoane, zise Huțan, scărpînându-se în creștetul capului și pe sub căciulă, eu chitesc că n'om putea trece dincolo, că ne mătură Tazlăul ca pe-o așchie și te-i îneca, pacatele noastre, cu cal cu tot.

— Da' tu, mă Sgribincea, tot așa chitești? îl întrebai eu pe acesta.

— Dă, cucoane, de noi ca de noi, că ne lăsăm pe apă la vale și ieșim la mal, că doar îi știm noi moarea Tazlăului; da 'neata n'ai să poți trece, că te prăpădești.

— Ei, și ce-i de făcut atuncea, măi flăcăi?

— Apoi dă cucoane noi chitim — zise Huțan, c'a hi mai ghine să te 'ntorci 'neata înapoi la stână și să mai zăbovești, acolo, pân' s'a mai ostoie mânia apei.

— Apoi asta nu se poate, măi Huțane, că doar eu nu-s suveică s'o tot dau hăț încolo, hăț încolo. . . Să trecem cum a da Dumnezeu, și pace bună.

— Da' te 'neci, cucoane, răspunseră amândoi într'un glas.

— Măi flăcăi, ziceți mai de grabă că vă strânge frica'n spete, când vă uitați la schinarea Tazlăului, și că de geaba vă mai lăudați că-i cunoașteți moarea; iaca, dacă voi vă temeți, căutați-vă de drum înapoi la stână, că eu am să trec singur călare.

Aceasta, bineînțeles, era din partea mea laudă goală; căci, mai la urmă, uitându-mă numai la iuțala de fulger, cu care Tazlăul se părea că spintecă lumea în două, mă cuprindeau fiori de groază; decât stă în firea omului să-și

îmbrăce, câteodată, frica în vitejie și curaj, după cum odinioară un... bicisnic erou de fabulă s'a îmbrăcat în piele de leu, ca să 'ngrozească lumea.

Sgribincea zâmbi cu neîncredere. Huțan își scărpină cu înțeles obișnuitul creștet al capului pe sub căciulă, și începură amândoi a se uita lung, când la mine, când unul la altul, fără să zică nimic.

— Ei, și adică ce vă uitați voi așa, măi flăcăi, și nu ziceți nimic? Nu cumva credeți c'am să mă întorc înapoi la stână, după vorba voastră, și să horhăiesc coclaurile? Asta să vă iasă din gând, bre; hai, ori treceți cu mine, ori cățați-vă de drum înapoi; măi, voi sânteți mai fricoși decât niște iepuri.

Vorbă să fie!... decât apucasem eu, așa, vitejia de coadă și mă țineam grapă de ea, cu toate că spetele-mi țâțâiau de frică: îndărătnicia, însă, e lucru mare la om: vezi că te duci de prăpastie și totuși socoți drept umilință de a te întoarce din drum înapoi. De altfel îndărătnicia a fost, poate, singura boală de care mi-amintesc să fi zăcut în zilele mele.

— Ei, măi, și ce stați voi așa ca niște momâi? Hai, ori trecem, ori nu trecem, zisei eu ca încheere.

Fără să zică nimic, Sgribincea își scoase gluga din gât și se duse în pădure de-o mistui undeva; apoi se întoarse, își desfăcu și el și Huțan ațele dela opinci și de unde până acum erau aduse în jurul pulpei, de astădată își înfășurară cu ele strâns și peste opincă, toată căputa piciorului, înodându-le cu îngrijire la glezne.

— Da' ce faceți voi acolo, măi Huțane?

— Apoi înfășurăm talpa cu târsânele, ca să nu lunecăm așa tare pe bolovani.

— Va să zică tot trecem.

— Apoi dă, să trecem dac'om putea.

Pe cât mi-aduc aminte tremuram de-albinelea; decât nu mai era chip de dat înapoi.

— Cum mi-a fi scris, cugetai eu.

Câteodată e și fatalismul bun la ceva; căci dacă nu tocmai curajul, dar cel puțin un soi de nepăsare vecină cu el se deșteptă în sufletul meu pe socoteala credinței că nu se poate înlătura ceea ce este să fie, și că vorba Românului: ce e scris omului, în frunte-i e pus.

Strânsei vălătuc mantaua și surtucul, legai vălătucul cu nojițele dindărăt la șea și mă făcui sprinten pentru orice împrejurare; strânsei zdravăn tafturul pe pânțelele Pisiuței și încălecai. Huțan și Sgribincea își puseseră căciulile la adăpost în pădure, își suflecară mânicile și își făcură cruce, spre a chema, parcă, până și pe Dumnezeu în ajutorul lor; Sgribincea apucă pe Pisiuța de dârlogi, Huțan se ținea dela vale spre a o sprijini, de cumva s'ar fi cumpănit în partea aceea; eu o lovii ușor cu varga peste gât, spre a o hotărî să intre în apă. Deocamdată însă fură zadarnice toate străduințele noastre, căci în loc să pășească înainte, Pisiuța sforăia și se smunea înapoi.

— Măi Sgribincea, zisei eu, ia las-o de dârlogi, să vedem, n'a merge de bună voie? Treci mai bine lângă Huțan, ș'o sprijiniți amândoi dela vale.

De îndată ce se simți slobodă, rădică capul în sus, privi drept înainte, sforăi puternic și începu să scurme cu copita în apă; părea că-și croiește un plan sau că se pregătește să intrupeze o hotărîre mai dinainte luată. Făcu apoi în apă și pe pipăite câțiva pași mărunți, înțepenindu-și cu chibzuială copita-i fină pe lunecușul bolovanilor nestatornici; Sgribincea și Huțan se țineau pe lângă mine dela vale, gata să preîntâmpine vr'o cumpăneală din partea Pisiuței. Intrăm în cele dintâi ape ale șivoiului. . . Simțeam cum răpegiunea fulgerătoare a undelor surpa sub mine picioarele Pisiuței și, totuși ea nu se dădea biruită de zbuciumul apelor ce năzuiau s'o răstoarne. Pentru orice împrejurare, scosei picioarele din scări. . . Huțan și Sgribincea luptau din

răsputeri împotriva răpegiunii, cu care șivoiul căuta să-i măture; și de sprijinit pe Pisicuța nici nu mai putea fi vorbă. . . încă un pas, și intram în creasta viforoasă și spumegătoare a apelor, ce zburau cu iuțeală de fulger în bătaia sclipitoare a razelor de soare.

Această nemărginită rostogolire de ape, ce-mi zbura pe dinainte, îmi smulgea privirea din ochi și, cu iuțeală de vijelie, o târa la vale pe cursu-i neoprit. . . Vârtejul ameteții mă cuprinse. . . Inchisei ochii. . . dar prin întunec rămasese încă viu și îngrozitor urletul clocotitor al apelor noianului. . . Trecu, poate, o clipă. . . Trecu, poate un veac. . . cine știe? . . . Deodată un strigăt de groază se rădică peste urletul clocotitor de pretutindeni:

— Inapoi, cucoane!

Zguduit, mă trezii parcă din somn. . . deschisei ochii. . . când privii spre dreapta, pe luciul apelor, un amestec de capete, de plete negre și lungi, de picioare și de mâni încă și mai lungi care se rădicau și băteau apa desnădăjduit, luneca cu iuțeală de săgeată pe creasta sclipitoare a undelor. . . Erau Sgribincea și Huțan, pe care șivoiul îi măturase ca pe două așchii.

Rămăsesem stâlp în mijlocul potopului; primejdia, însă are mintea ei. . . Fără să-mi dau samă, arsei puternic pe Pisicuța cu varga peste gât, cu furia ce ți-o dă desnădejdea și groaza. . . Mă simții, deodată, umflat pe sus, ceva păru că-mi vâjâie pe la urechi, șivoiul încremeni pentru o clipă, un zgomot surd de ape puternic frământate îmi izbi auzul, muntele din față păru că se năruie peste mine și, din cer, căzui fără de veste năpraznic pe pământ. . . Când mă dezmeticii, băgai de samă că mă aflui pe malul celălalt al Tazlăului. . . Pisicuța, murată ca un șoarece, tremura cum îi varga și căta din când în când cu groază înapoi. . . Descălecai, o frecai pe ochi, o trăsei de urechi, iar ea, venindu-și în fire, își scutură cu putere de cutremur apa de pe dânsa,

improșcând cu o ploaie mărunță pădurile pân' în depărtare...

— C'apoi asta-i curat pajură, bre, nu-i iapă ca toate iepele...
... Și Huțan avuse dreptate: Pisicuța sburase pe deasupra nu trecuse prin Tazlău...

Mă uitai în toate părțile... Singurătate și pustiu! Pusei la gură două degete și șuierai de amuți urletul clocotitor al apelor... Ascultai... niciun răspuns de nicăiri; pornii la vale cu Pisicuța de dârlogi... apoi șuierai din nou... Din depărtările văii îmi răspunse un alt șuierat puternic și lung; plecai într'acolo și, peste puțin, dădui peste Sgribincea și Huțan, cu apa ciuruind de pe dâșii, stând jos, la umbră, pe marginea potecii și legându-și opincile desfăcute.

— Bun'ajunsa, măi flăcăi; ei, putut-ați trece apa?

— Noi, ca noi, da' neata cum naiba o trecuși, cucoane? întrebară mirați amândoi.

— Cum s'o trec?... ia călare, cum vedeți.

— Doar de-i hi sburat pe deasupra, zise Huțan, înfășurându-și pulpa cu târsânele; că șivoiul, cum vine el, răstoarnă câtă mi ți-i stânca, da' necum o găzulie de iapă?

— Așa-i măi Huțane; da' vezi tu, bre, că iapa mea nu-i stâncă, ci-i pajură de-a lui popa Gheorghe și sboară pe deasupra, nu merge prin apă ca toți caii.

— Mai așa... zău!... Nu-ți face, c'a hi sărit iapa naibii pe deasupra, că altfel nu-i de chip; amarnică vită de cal, drept ți-o spune.

— Zi-i pajură de-a lui popa Gheorghe, măi Huțane, și taci, încheie Sgribincea, sfârșindu-și de legat opincile.

Plecarăm cu toții pe potică, la vale, iar Pisicuța, slobodă, se ținea de noi cât colea. Treptat, valea se lărgea și, când soarele fu la trei părți din drumul său de ceruri, sosirăm la marginea Prelucelor sau, mai bine zis, la marginea unei mări încremenite și netede ca fața unei oglinzi, ce se întin-

dea strălucitoare sub bătaia razelor soarelui, până dincolo de hotarăle ochiului. . . Erau Prelucele revărsate.

Și în luciul acesta nemărginit, pe care nicio adiere de vânt nu-l însuflețea, munții răsturnați, cu codrii lor cu tot, își oglindeau neclintite chipurile lor, până spre fundurile cele mai de jos, ale adâncului. . . mai jos spre fund, mai spre adâncuri, ca și pe o stavilă a nesfârșitului, ochiul se răzâma pe albastrul răsturnat al bolților cerești. . . Aceiași nori răzleți și albi, același soare strălucitor însuflețea lumea nemărginirilor de jos, ca și lumea nemărginirilor de sus. . . Cine știe? . . . cugetam eu. . . dar Huțan nu-mi dădu răgaz pentru niciun soi de filozofie asupra aievei celor două lumi din fața mea, deși ași fi înclinat s'o iau drept aievea mai de grabă pe cea de jos, decât pe cea de sus, după cum de regulă, cam pe dos am luat eu lucrurile, mai totdeauna.

— Amu, cucoane, zise el, 'neata să 'ncealeci și noi om mere'nainte, și 'neata să te ții de noi, că nu cunoști locul și pe unele locuri se fac șteoaie adânci; nu că doar ai să te'neci, da' se duce iapa pân' în urechi.

Încălecai.

Munții din adâncuri își clătină piscurile lor cu codri, cu tot, albastrul neted al cerului se frânse în mii de bucăți, nourii răzleți și albi se izbiră unul de altul, soarele se sfărâmă, luciul apelor se încreți și cercuri largi cu crestele strălucitoare se mânau spre maluri, unele pe altele. . . Huțan și Sgribincea intraseră în apă. . . Așa-mi închipui că urieșii vor fi străbătut mările cu apa până la glezne. . . Pisicuța, care sburase prin aer peste șivoaiele vijelioase ale Tazlăului, acum se simțea umilită, oarecum, străbătând întinderile moarte ale acestei mări fără de viață. . . Și numai când apa îi venea până la gât, când adică avea de luptat cu adâncul amăgitor de sub picioarele ei, numai atunci își încorda trupu-i mlădios, și, potrivit pornirilor ei războinice, vânzolea cu picioarele-i fine de oțel și spinteca cu pieptul său

puternic undele, care — spumegând de mânie și neputință — se abăteau umilite din calea ei, alături. . . Cam tot după atâta timp de mers pe sub umbra pădurilor, sosirăm în Tazlău.

Trăsei la Eremia Honcu, primarul locului pe vremuri, pe care îl cunoșteam de mult. Sunt nume sugestive, care, în cinci litere, îți sintetizează un portret întreg. . . Astfel e destul să zici « Eremia Honcu », dar mai ales « Honcu », pentru a ți se deștepta în minte chipul unui fel de urieș, lung, dar nemăsurat de lung, cu încheieturile trupului puternic legate, cu niște mâni ce-ar fi fost în stare să umfle în brațe un munte și să-l așeze binișor peste altul, cu un piept cât o față de arie, îmbrăcat — pe cât se arăta de sub cămeșă întredeschisă — cu un codru sălbatec de păr negru și stufoș, cu o barbă cum îi catranul, rar sămănată printre ciupiturile rare de vărsat, cu niște ochi de taur ce încrămeneau pe om sub căutătura lor, și cu un glas! . . .

— Da' bine, de unde căzuși la vremea asta, domnule, mă întrebă el, văzându-mă intrând pe poartă și fără a aștepta macar vr'un « bine-am găsit » dela mine.

Și sub răgetul lui de leu se zguduiră împrejurimile.

— Ia, de pe dealuri, Honcule, și uite-mă-s murat ca un șoarece. . . da 'nsfârșit, bine-am găsit!

— Bine-ai venit. . . cu bine și cu sănătate; măi Gavriile, ia vezi de cel cal, strigă el către un argat.

Intrarăm în casă.

— Da'nsfârșit ce cauți pe dealuri, și de unde vii azi?

— Ce caut pe dealuri! . . . Pe dracu; azi vin de pe Gitioana.

— Tocmai de pe Gitioana! . . . Și cum trecuși Tazlăul?

— Prin nouri, Honcule; am o iapă care sboară pe sus.

— Se vede că glumești.

— Ba nici de loc; uite, întreabă pe flăcăuanii iștia.

— Așa-i, domnule Irimia, așa-i zău! . . . întărică deodată Sgribincea și Huțan; are o iapă cu sarsailă 'n pânțece. . .

pe noi ne-o furat apa la vale și 'nealui o zburat cu iapa pe deasupra șivoiului.

— Mare ți-i minunea ta, Doamne! închee Honcu, clătinându-și rar și cu mirare capu-i plin de plete; da' dacă te 'necai, omu' lui Dumnezeu?...

— Ei, dacă mă 'necam!... Dacă mă 'necam, nu era să poruncești azi, Honcule, nimăru-i să-mi frigă vr'un pui și nici era să-mi dai ceva să mă schimb, până s'or mai usca iste bulendre de pe mine.

— Femece hăi, strigă Honcu, de se cutremurără păreții casei; femeie hăi! ia vezi de'nchipuie mai iute de cea masă, că uite, ne-o căzut la gazdă musafiri flămânzi; și ia vezi de niște schimburi curate de primenit, pentru dumnealui.

Și măcar că nevasta lui Honcu nu era în casă, totuși el vorbea cu dânsa, ca și cum ar fi fost de față; doar Honcu, când vorbea dela el de-acasă, glasul lui răspundea tocmai pe Măgura Mare și când ar fi avut nevoie de chemat vr'un vătăjel dela comună, care era dela dânsul cale de jumătate de ceas, tot din cerdacul caselor lui l-ar fi strigat; astfel, se zice că el da porunci satului întreg, strigând dela el de-acasă, și că tot satul revărsat îl auzea și-l asculta. Din mijlocul norodului strâns, împrejurul lui, Honcu se râdica, dela piept în sus, peste marea de capete a tuturor... Pe un astfel de om nu putea să-l cheme decât « Honcu... ».

Iar când începui a încerca primenelile lui Honcu băgai de samă că, în pantalonii lui albi, ar fi putut intra deabinelea doi brazi gemeni, iar în cămeșa lui cu bibiluri, o moară de vânt!... Totuși trebui să mă pierd în imensitatea acestor haine și, când fu să mă cheme la masă, cu greu mă putură descoperi cei de-acasă.

Stăturăm la masă sub un nuc din grădină.

— Da' ori domnu' Arsene de ce n'a fi dat azi pe la noi, zise el cătră nevasta lui, după ce ne așezară la masă.

— Ei, d'apoi lui domnu' Arsene cine-i mai poate ținea socotelile? Când îl cauți, nu-l găsești, și-l găsești tocmai când nu-l cauți. . . nu-i știi obiceiul?

— Ai dreptate, nevestă. . . Amu trebuie să fi stând dumnealui răsturnat cu fața 'n sus, pe patul dumisale din pădure, c'un picior desculț și cu unul încălțat, și s'o hi uitând prin rariște la stele ziua meaza mare.

Și râsul homeric al lui Honcu zgudui casa.

— Da' cine-i domnul Arsene, Honcule? îl întrebai eu.

— Ei. . . ai să-l vezi dumneata, că doar trebuie să cadă el amu de undeva; domnu' Arsene îi dela Eși, și vine la noi regulat în fiecare vară; trebuie să hi având el și alt nume, da' noi îl cunoaștem numai pe numele de botez; pentru cine nu-l știe, domnu' Arsene îi o făptură de om pe dos; da' nu-i așa, că doar are doxă la cap și-i cu tâlc la vorbă; numai cât are, el, așa, țâcnelile lui; altmintrelea-i om de toată isprava.

Și nevasta lui Honcu, izbucnind într'un hohot năpraznic de râs, era cât pe ce să ne stropească pe toți cu borșul, pe care era să-l soarbă din lingura aproape de gură.

— Da' ce te-apucă, măi femeie, zise Honcu jumătate oțărit, jumătate de-abia stăpânindu-și râsul; ci cată-ți de mâncare și iasă-ți din gând domnu' Arsene. . . Iaca, domnule, zise el, adresându-se mie, — de când cu domnu' Arsene, nu mai este de chip cu muierea asta a mea; o năpădește râsul și noaptea prin somn; tare mă tem să nu-i fi căzut domnu' Arsene tronc la inimă, că doar are chip frumos, bată-l pustia, măcar că-i numai o chișcătură de om. Dare-ar dracu, fa nevestă, să te zăpsesc, c'apoi Sfântu' Neculai îți știe de știre, — închee Honcu, încruntându-se glumeț la femeia lui.

— Apoi, bine, Honcule, zisei eu, frumos, cu doxă la cap, cu tâlc la vorbă, apoi atunci ce fel de făptură de om pe dos îi domnul Arsene al tău?

— Apoi nu-ți spusei că are el țâcnelile lui, și când te uiți la el, așa, pe deasupra, parcă-i ca ne-alți oameni. . . De altfel, îi om în toată firea și cu mare socoteală. Fa muiere, să nu te 'mpingă pacatele, că-ți sîcesc gîtu' ca la un pui de găină; ia mai vezi de cea garafă, că, uite, și-o dat sufletu'.

— Doamne, măi Irimia, zise femeia lui, sculându-se și luînd garafa ca s'o umple din nou, — ai tu, așa, niște glume de-ale tale, că, zău, faci pe lume să creadă că-i chiar așa cum spui tu.

— Ei, dă, nu te mai bosumfla și tu, fa nevastă; ce dracu nu mă cunoști? Ia vezi de umple cea garafă.

Sfârșirăm răpede de mâncat, iar după masă eu mă retrăsei în odaia anume hotărîtă pentru mine; noaptea sosi răpede și, deși cădeam de somn, gîndul meu, totuși, nu se putea despărți de domnul Arsene al lui Honcu.

Dormii zdravăn în noaptea aceea și aproape fără de visuri; cel mult dacă domnul Arsene mi se arată prin somn de două ori mai lung decît Goliat, și primblîndu-se măreț, c'un picior desculț și altul încălțat, pe creasta viforoasă a undelor Tazlăului. . .

A doua zi dimineată, înainte de răsăritul soarelui, mă dușei la pârău, care curgea pe-aproape, cu gîndul să mă scald, dac'ar fi fost cu puțință; dar cît pe ce să nu mai cunosc Tazlăul: într'o noapte așa scăzuse, că i se vedeau pietrele, și se limpezise așa, încât te prevedea printr'însul.

N'apucasem încă bine să mă vîr în apă, când iată că, tot dincotro venisem eu, zăresc, din depărtare, că vine și se îndreaptă spre locul unde mă scăldam, cineva necunoscut, dar un soi de cineva, care, după vorba cu țâcnele a lui Honcu, nu putea fi decît domnul Arsene. . . Astfel, de după spete și prin dosul urechii stîngi îi ieșea, se prelungea și se pierdea sus în văzduhuri ceva subțire și lung, dar ceva nesfârșit de lung și de subțire. . . era o pușcă. . . De unde găsisse domnul Arsene o pușcă așa de lungă, ca să și-o

anine în gât cu o curea adusă cruciș peste piept, n'ași putea spune: știi atâta că și astăzi mă împunge în creier lungimea puștii dumisale; sau, poate, mi se păru mie așa de lungă, numai din pricina nepotrivirii cu omul de o șchioapă ce o purta sau mai bine zis, a chișcăturii de om, vorba lui Honcu. . se poate! . . . Ceva se târa după dânsul pe pământ. . . era pardesiul său lung, îmbrăcat numai pe-o mânecă, iar partea dreaptă a hainei rămăsese în voia întâmplării, slobodă să măture prundișul, dacă ar fi avut gust, sau să fluture în bătaia vântului, dacă numaidecât ar fi avut această fantazie. . . Sosi pe mal și, în chipul cel mai obișnuit din lume, se puse jos chiar lângă straiile mele, se descălță de botine și de colțuni, vârî câte un colțun în fiecare botină, înghesui câte o botină în fiecare buzunar al pardesiului și, suflecându-și pantalonii numai până la glezne, intră în apă, cu gândul, pe cât înțelesei, de a o trece dincolo. . . După cum se târise pe pământ, așa poala dreaptă a pardesiului se târa acum prin apă și apa i-ajunse până la genunchi, peste pantalonii suflecați până la glezne; iar după linia ce apucase pentru a trece curmezișul Tazlăului, probăluiau că o să se împiedece de picioarele mele, lungite pe sub apă; și cu toate acestea, existența mea în mijlocul pârăului trecea pentru domnul Arsene tot așa de nevăgată în samă, ca și aceea a unui netrebnic mormoloc. . . Ceva se răzvrăti în mine; dar iute iarăși mă potolii. . . Am și eu ca toată lumea, slăbiciunile mele; iar pentru oamenii, cari sub forme neobișnuite ascund alcătuiți temeinice sufletești, am avut în totdeauna o deosebită slăbiciune; și poate că, mai la urmă, să am și dreptate. . . Pentru ce, adică, mi-ași gâtui eu îmboldirile proprii mele firi, turnându-le în tiparul sucit și îngust al «conveniențelor» meșteșugite, și aș trece în ochii. . . celor proști drept ceea ce nu sânt? . . . Pe cât mi se păru mie, deocamdată, domnul Arsene era un original; iată pentru ce prinsei numai-decât dragoste pentru el și-i îngăduii, pentru moment, să

mă așeze în mîntea lui pe treapta netrebnică a celor mai de pe urmă mormoloci. . . Am însă și toanele mele de răutate; astfel, când fu numai la câțiva pași depărtare de mine, mă lungii pe spete, scosei picioarele afară și începui a bate apa cu atîta furie, încât rădicai în calea domnului Arsene o stavilă nestrăbătută de stropi de apă. . . Ți-ai găsit! . . . Cași cum nimic neobișnuit nu s'ar fi întîmplat, domnul Arsene își urmă drumul neturburat, pășind metodic prin apa răpede ce-i trecuse peste genunchi; străbătu ploaia năprasnică scornită de mine, ieși pe malul celălalt și se înfundă în pădure. . .

Mă hotărîi să-l urmăresc.

Ieșii îndată din apă, îmi umflai în brațe straietele de pe mal, trecui Tazlăul de partea cealaltă, mă îmbrăcai iute și mă înfundai în pădure pe urmele domnului Arsene. . .

Întîmplarea mă duse răpede și fără greș drept la. . . vestitul pat al dumisale.

Intr'un desîș de brazi, înadis parcă întocmit pentru aceasta, domnul Arsene, cu degetele amînduror mâinilor încheștate după ceafă drept căpătâiu, stătea lungit cu fața 'n sus pe o saltea groasă de cetină, străjuită pe margini de niște pari groși, bătuți șașă în pămînt și poate că, vorba lui Honcu, se uita la stele ziua meaza-mare, prin bolta rară de frunziș. . . Intr'o creangă își aninase pașca, iar în alta pardesiul cu buzunările dolidură de botinele îngheșuite în ele. Nu știu ce s'ar fi întîmplat cu linia orizontalei contemplațiunii a domnului Arsene, dacă vre-un urs s'ar fi apropiat de domnia-sa; știu atîta, că această linie nu se turbură de loc la apropierea mea, deși călcam pe vreascuri destul de îndesat și deși vreascurile trosneau sub pașii mei îndeajuns ca să trezească din autosugestie și pe un fachir indian. . .

Mă oprii la câțiva pași și privirile noastre se încrucișară.

Iar în clipa când ne privirăm, mă încredințai că Honcu avea dreptate să se gîndească puțin la Sfîntul Neculai,

sau macar la gâtul femeii lui. . . ca să-l sucească cât de cât ca la un pui de găină. . . Un păr negru și plin, delă sine ondulat și aruncat peste cap cu o ademenitoare neîngrijire, lăsa la iveală o frunte largă și de o sculpturală regularitate; ovalul feței, palid și blajin, străjuit împrejur de o barbă sărăcăcioasă și fantastică, nasul drept și statornic, musteata mică și în bună rânduială, gura croită pe un veșnic zâmbet de fină ironie, privirea-i acum melancolică și visătoare, acum vie și tăioasă ca ascuțișul unui brici, ar fi alcătuit un model viu pentru o pânză, unde clasicismul să-și dea mâna cu decadența, Michelangelo cu Boticelli! . . .

Nu găsii însă cu cale să frâng linia orizontalei contemplațiunii a domnului Arsene, precum n'am găsit niciodată cu cale să turbur cu însumi unele viziuni scumpe mie. . .

Și domnul Arsene se rădicase în ochii mei la treapta înaltă a unei viziuni! . . .

Imi căutai înainte de drum și mă mistuii în pădure.

Și cum s'au zguduit pereții casei! . . . Și cum s'a mîi cutremurat pămîntul sub răgetul de leu a răsului lui Honcu, când a aflat de isprăvile mele cu domnul Arsene! . . .

A doua zi, înainte de revărsatul zorilor, călare pe Pisi-
cuța, țineam la gebea drumul spre Piatra.

Sara pe înoptate sosii acasă.

Aici alt pacat.

Dădui peste o slujnică nouă, tocmită în lipsa mea și care prin urmare nu mă cunoștea.

— Da' cine ești dumneata, mă întrebă ea răstit, când dădui să descalec.

Mă uitai de-aproape la dânsa prin întunerec, și numai decât înțălesei cum stă treaba.

— Acasă-i boeru', dducă? o întrebai.

— Da ce poștești dumneata cu boierul și cu dduca la vremea asta? Boieru-i dus și dduca nu-i acasă.

— Apoi am s'aştept pân'a veni ori boieru' ori duduca.

— Nu-ţi spun că boieru-i dus şi duduca nu-i acasă?... Hai, cară-te că chem sergentu'; ce cauţi dumneata călare noaptea pe la casele oamenilor?

— Da' cum te cheamă, nevastă?

— Ei, cum mă cheamă!... Sanda... şi ce poşteşti?

— Uite Sando, să mă laşi să stau ascuns colea'n cerdac, pân'a veni duduca.

Fără să zică nimic, se răpezi pe poartă ca un vârtej!

— Sergent!... Sergent...

Sergentul ieşi ca din pământ şi intră cu Sanda iute în ogradă.

— Ce-ţi este, fa? Ce răcneşti aşa?

— Uite, dumnealui, şi arătă spre mine, prin întunec, vra să s'ascundă'n cerdac şi să pândească pe duduca când a veni.

Sergentul se apropie cu sfilă de mine şi, fără să mă aştept aprinse un chibrit, de era cât pe ce să-mi pârlască musteţile.

— Babă nebună ce eşti!... da' doar aista-i stăpână-to: ce dracu, nu-l cunoşti?

Sanda rămase ca trăznită.

— Aăăăra, cucoane, d'apoi, ce păcatele, nu-mi spuseşi că eşti dumneata, de mă faci să scol mahalaua?

— Ei bine, nu-i nimica, Sando: unde-i duduca?

— Peste drum la domnu' căpitan; să mă duc s'o chem?

— Cată-ţi treaba. Deschide ş'aşterne, că mi-i somn.

Sanda deschise, îmi aşternu şi, sfărâmat de oboseală, mă culcai. Dormii dus, iar a doua zi când mă trezii... eram acasă la mine.

PREFAȚĂ

Suum cuique tribuere,

Iubite cititorule,

Cred că D-ta nu ai, ca mine, răul obiceiului de a nu citi prefața unei cărți; de cumva-l ai, apoi leapădă-l, de astă dată cel puțin; căci altfel ai să mă judeci greșit fie în bine fie în rău, lucru pe care nu-l vreau.

Află, așa dar, că cuprinsul acestei scrieri, de-ar fi rămas numai pe socoteala mea, apoi, în loc de un singur volum, te-aș fi asasinat măcar cu cinci. Cum, însă, sânt unele fericiri, care s'ar putea numi negative, apoi, din pricina lor, te afli, de multe ori în primejdie de a ți se ciunti gloria și nemurirea. Cam așa ceva mi se întâmplă mic cu dilectul meu amic G. Ibrăileanu; după ce singur el m'a îmboldit, în mare parte, să năzuesc la glorie literare, apoi tot el singur cu o astuție de gustul unui fagure de miere, s'a oferit să-și jărtfească mare parte din prețiosul său timp spre a-mi *amenda* . . . *pe ici pe colea* . . . *operele mele*. Naiv, cum sunt eu din naștere, și potrivit convingerii ce am, că mai sus pomenitul și dilectul meu prieten e un estetic literar de mână 'ntâi, m'am lăsat în voile lui, și . . . într-o bună dimineață, mă trezesc, din cinci volume formidabile, cu singurul și nevoeșul volum de față; și, poate m'aș fi trezit cu o simplă broșură sau chiar cu nimic; decăt, se vede, că tot mai sus pomenitul meu amic i s'a făcut milă de câte sudori literare am vărsat, de câte nopți cu lună și fără lună am stat cu ochii stâlpiți în lumânare, de câte comprese cu apă caldă sau răce am pus pe la cap și pe la picioare și, mai cu samă, de câte cafele negre am băut, numai și numai ca să-mi fac și eu loc printre protegiții muzelor . . . Și iată cum — cred eu — am ajuns, în loc de autor al unei întregi biblioteci, autor al unui singur și nevoeș volum.

Din toată această dramă literară, însă, — căci e o adevărată dramă — o singură părere de rău mi-a rămas, aceea, adică, de a mi se fi tăet pofta să mă întitulez feciorul cutăruia, autor a șaptezeci și cinci de volume; și,

încă, părerea de rău că, pe temeiul lor, oricât de proaste at fi fost dealtmin-trelea, n'am putut și eu să mă rădic la situațiuni, care trec dincolo de nasul meu...

Precum vezi, iubite cititorule, sunt nenorocit... Și când mă gândesc că pricina acestei nenorociri e cel mai bun al meu prieten!... Ce vrei? fericire negativă, și pace bună.

Până aici a fost partea serioasă a lucrului; e, însă, și o parte glumeață:

Când m'am apucat de scris, m'am simțit prins de o grozavă durere de cap; și, fiindcă nu aveam la îndemână pe un Vulcan oare care, apoi, singur eu mi-am tras peste frunte o palmă așa de cumplită, încât s'a trezit din somn Pățatil, cățelul și tovarășul meu de toate zilele și a 'nceput să mârâie... Ce vrei? El, care nu face literatură, nu știe prin urmare cât de mare e durerea unui cap, în care se zămislește o idee genială... Și o idee genială, în adevăr, se zămislise în capul meu; iar când îmi arsei palma peste frunte, această idee, întocmai ca Minerva din capul lui Joc, eși mândră și război-nică de sub fruntea mea... Era ideea de a introduce o notă nouă în lite-ratura românească; citește: «o notă nouă în literatura românească...». Că ești destoinic? Aceasta n'are a face; e destul să ai ideea și poți socoti lucrul ca și îndeplinit.

Așa dar, eu am început a scrie cu gândul de a îmbrânci literatura călă-toriilor din drumul obiectiv, didactic și aproape geografic de până acum, pe drumul subiectiv, pe care trebuie să meargă, după socotința mea, acest gen de literatură. Că am izbutit? Aceasta nu se caută; vorba e: am avut ideea? Am avut-o...

Mai rămâne un lucru gingaș, dar gingaș de tot, pe care trebuie să-l lămu-resh aici. Ca în foarte multe lucruri, e și în literatură un soi de mojiecie. Ei bine, află, iubite cititorule, că, spre marea D-tale mirare, nu mă sfîșe de a-ți face cunoscut, că, în literatură, sânt cam mojieci; și aceasta nu din pricina alcătuirii mele sufletești, ci numai din împrejurări care nu atîrnă de voința mea. Nu știu dacă D-ta pui mânuși sau nu, când faci literatură; eu însă, care n'am făcut și nici nu am de gând să fac vre o dată înaltă și subțire literatură de salon, am dat oamenii și lucrurile așa cum se găsesc ele în măreța lor sălbăticie; și poate prea bine să strâmbe din nas sinul estet X și mult mai sensibilul decadent Y; eu îmi păzesc treaba și, cu același deliciu, cu care un Lucullus s'ar așeza înaintea unui ospăț vitelian de limbi de canar și de murene îngrășate cu carne de rob, mă așez și eu înaintea unui mojdiiu, a unei mari, fierbinți și oacheșe mămăligi, a unor ciuperci fripte pe cărbuni la umbra pădurilor sau a unui epic borș cu carne de oaie nu tocmai fiartă... Iar de se întâmplă să mă întâlnească în cale cu vreun ghiorlan — află în paranteză că iubesc grozav pe ghiorlani — apoi stau de vorbă cu el în limba lui, și, lucru ne mai auzit, m'am încredințat,

că mult poate cineva să învețe dela un ghiorlan cu căciula dintr'o oac și cu ciubotele dintr'o vacă, unse cu o păcorniță întreagă de dohot... Precum vezi, iubite cititorule, sunt departe de literatura fină și de aceea ți-am dat mai dinainte de veste că, în această privință, sânt cam moșic.

Un singur lucru mai am de spus și sfârșesc; or să fie și de cei ce nu au altă treabă și or să se acașe de mine, cu alte cuvinte, își vor pune în gând, poate, să mă critice. Treaba lor. Decât tuturor acelora le spun de pe acum să nu-și piardă vremea în zadar, fiindcă orice critici, fie în bine, fie în rău, n'or să-mi facă nici cald nici răce, deoarece n'am pretenția nici de artist nici de literat.

La un lucru, însă, țin foarte mult: de cumva, iubite cititorule, cele scrise de mine în volumul de față îți vor stârni o clipă măcar de zâmbet pe buze, și de sănin în suflet, să-mi scrii și mie, căci aceasta va fi critica cea mai dreaptă și mai sănătoasă, ce se poate face scrierii mele; iar de cumva te va face să strâmbi din nas, svârle cartea la dracu și nu-mi mai scrie nimic...

TABLA DE MATERII

Amintiri dintr'o călătorie

	<u>Pag.</u>
Introducere	VII
Spre mănăstiri	I
Dela Văratice la Săcu	12
La Agapia	30
Spre Pipirig	41
Hălăuca	49
În valea Sabasei	68
Pc Șestina	86
Jupâneasa Zamfira	113
Ion Rusu	124
Un popas	139

În munții Neamțului

Floricica	157
Spre Nichit	189
Părintele Ghermănuță	215
Singur	258
La Tazlău	294

Adaos

Prefață	321
-------------------	-----

MONITORUL OFICIAL ȘI
IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ
BUCUREȘTI, 1944.